

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
BÖLCSESZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
ÚJ- ÉS LEGÚJABBKORI TÖRTÉNETI TANSZÉK
GAZDASÁG-, RÉGIÓ- ÉS POLITIKATÖRTÉNETI MŰHELY
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Virág András

Hálózatok a cserkészzetben - cserkészhálózatok

*avagy a magyarországi cserkészzet titkos története, különös tekintettel az 1939-től
1990-ig terjedő időszakra*

Témavezető: M. Kiss Sándor
PhD egyetemi tanár, tanszékvezető

Műhelyvezető: Berényi István DSc

Kutatóhely: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Fővárosi Bíróság Levéltára
Magyar Cserkészszövetség Gyűjteménye
OSA Archivum
Országgyűlési Könyvtár

Piliscsaba 2013.

Tartalom

„Lectori Salutem!”	4
Behálózva	6
A cserkészlet alapelvei	10
Cserkészlet és a cserkész módszer.....	13
A cserkészlet születése	15
A mozgalom elterjedése a világban.....	16
A cserkészlet megindulása Magyarországon, 1910–1933.....	18
Magyar cserkészlet a második világháború előtt, 1933–42.....	23
Kísérlet a magyar cserkészmozgalom államosítására, 1942–1945	25
A magyar cserkészlet a fenyegetett demokrácia idején, 1944–46.....	28
A Teréz körüli gyilkosság, és következményei.....	36
Cserkészlet a diktatúra árnyékában, 1946–48	41
Cserkészlet a Rákosi-rendszer éveiben, 1948–56.....	52
A Zana Albert-ügy, avagy a „Pártórség pere”, 1952	57
Solárszky Sándor és társai, 1953	62
A cserkészlet újjáalakulása, 1956–57.....	67
Próbálkozások a cserkészlet életben tartására a forradalom leverése után.....	70
Cserkészlet a Kádár-korszakban, 1957–79.....	75
Cserkészlet a forradalom után, szövetség nélkül, 1957–61	75
Cserkészgyűlés a Partizán Szövetség székházában, 1958	76
Hálózattal a hálózat ellen, két beszerzés története.....	79
Az első regnumi per előkészítése és a „Fekete Hollók” éjszakája, 1961	88
Egyházi ifjúsági perek a „Fekete Hollók” után	91
A vallásszabadság határai a Kádár-korban, avagy a „Békétlenek” fedőnevű ügy	97
A második regnumi per hatása a baráti társaságra, avagy egy ügynök kimentése, 1964–65	102
A „Bigottak” fedőnevű ügy, avagy az oszlatás művészete, 1967–68.....	104
Otthon, Városmajorban	112
Sárdy György, a családi jó barát.....	116
Érdekes állambiztonsági töredék a '70-es évek Magyarorszájáról.....	121
Egy különös cserkésztagság, 1967	122
Az ügynök leszerel	124
„Fiúk fel a fejfel, a harsona zeng!” – avagy a cserkészmozgalom újjászervezéséhez vezető út, 1980 – 87	126
Fejlődési zsákutca, vagy csak átmeneti nehézségek az ifjúsági munkában?	126

„Álljunk csatasorba vidáman!”– a MCSSZ 4. újjáalakulásának története 1988-tól.....	133
„Ránk vár a világ, ez a harc a mienk”	142
Magyar Cserkészlet Tanácsa és az MCSCSSZ	160
A magyarországi cserkészvezető-képzés beindítása, 1988–93	167
Zárszó	169
Életrajzok hálójá.....	170
Összegzés	191
Summary	192
Irodalomjegyzék	193
Egyéb források:	197

„Táblára írva nyakadba akasztjuk
történeted”

/Pilinszky János: Trónfosztás/

„Lectori Salutem!”

1974 nyarán születtem egy félig polgár, félig munkás gyökerekkel rendelkező családba. Tekintettel, hogy előbbi életkorban jó egy nemzedékkel fiatalabb (és még néhány egyéb körülmény is akadt), sokkal nagyobb hatással volt rám, gondolkodásomra, mint az utóbbi. Az apai „családi tudás” nagynénéméknél maradt, így mi csak néhány szép emberi történetet örzünk nagyszüleimről. Anyai nagyapám vitt kirándulni, anyai nagynagynéném vitt a Bakonyba a (titkos apáca) rokonhoz a nyári szünet első napján. Nekik köszönhetem a természetszeretetem, ami később természetessé tette cserkészsé válásomat is.

1988 ősze, mint elsős középiskolást talált meg és természetes volt, hogy a Márton László tanár úr vezetésével működő ODK¹ munkájában is részt veszek. Innen ragadt magával elementáris erővel a cserkészlet november 25-én délután négytől. A Nagy Ignác utcai unitárius „komplexum” második emeleti hittantermében két férfi tartott nekünk előadást, próbált velünk ismerkedni és próbált minket megismertetni a cserkészlettel. Akkori jegyzetem most is előttem van (a „Szélről legeljetek” kánont énekeltük). Életre szóló élmény és – mint utóbb kiderült – lecke is volt az az alkalom. Azóta is cserkészkedem – kisebb megszakításokkal, bár már Vácott élek – ugyanott, ahol elkezdtem: a sashegyi 543-as Csaba királyfi cserkészcsapatban.

2002-ben, a választási kampányban különböző hitelességű „ügynöklisták” láttak napvilágot, amelyek a politika megrendelésének köszönhetően újabb és újabb neveket hoztak a felszínre, vagy éppen mocskoltak be, terelték (el) a figyelmet. Több lista összeolvasása során gyanússá vált számomra: bizony meglehet, az első cserkészfoglalkozásomat tartó két ember közül az egyik ügynök volt. Aztán nyáron, már a választások után elindult – mintegy a Medgyessy Péter D-209-es botrányát halványítani szándékozott – kampány, miszerint az egyik vezető fideszes politikus édesapja ügynök volt.

Ez még jobban megérintett, hiszen akiről szó volt a kilencvenes években aktívan cserkészkedett. Újra felmerült az 1988/89-es újraalakulás nagy kérdése, hogy nem (csak) a cserkészek tehetségtelensége lehet az oka annak, hogy – szemben a hasonló sorsú országokéval – a magyar cserkészlet messze alulreprezentált a hazai fiatalok körében.

¹ Országjáró Diákok Köre.

Nekiláttam kutatni, hogy megtudjam, rá tudjak mutatni: kik az ügynökök, az 1989-ben egyes sorszámmal bejegyzett Magyar Cserkészszövetségben (MCSSZ). Kutakodásom során aztán rájöttem – a közvéleménnyel ellentétben – nem az a legfontosabb, ha valakire ráböknek: „ügynök vagy, nincs helyed köztünk, megsértetted a cserkész törvényt”, hanem az, ha azt lehet bemutatni a szűkebb és a tágabb környezetünknek: „így működnek ők, ez egy ügynök munkája” – sőt, jogunk van tudni, hogy pontosan miként működött a rendszer. Mert az egyes ügynökök csak „szem voltak a láncban”, a láncot a kommunista párt, esetünkben nem egyszer személyes bosszúra éhes tisztségviselői fűzték és mozgatták.

2005-ben – amikor már egy ideje kutattam az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) cserkészekkel foglalkozó ránk maradt jelentéseit – kalandos úton elért hozzám Sárdy György, az unitárius templombéli első cserkészfoglalkozásom Gyurka bája, hogy szeretne „gyónni”. Tekintettel arra, hogy őt az állam többszörösen is dekonspirálta, már nem fogja őt a titoktartás kötelezettsége. Elmesélné a történetét egy olyannak, aki – reményei szerint – helyi értékén tudja és fogja is kezelni azt.

Sokáig nem is tudtam megírni a történetet. Ma hajnalban, amikor nekiláttam, már érett bennem, hogy miként is lehetne megfogni történetünket úgy, hogy isteni törvényt ne sértsek, az emberi méltóságát, és akit megillet: bizalmát megőrizzem. Erről az alapról és ebből a helyzetből remélem kibontani és bemutatni a magyarországi cserkészlet történetét és leginkább annak 1948 utáni részét a hálózatok rejtett, sajátos szempontjából.

Jelen disszertáció vállalt feladata tehát bemutatni a cserkészlet magyarországi történetén keresztül, hogy a bolsevik típusú, majd a kifinomultabb – puhábbnak mondott – módszerekkel operáló totalitárius rendszerek miként romboltak a magyar társadalom természetes szöveteiben és az egyes emberek lelkében. Bemutatásra kerül, miként hálózta be a kommunista párt a cserkészletet, mikén tartotta hálójában a diktatúra, majd a rendszerváltáskor miként próbálta továbbra is biztosítani befolyását a magyar ifjúság e fontos önszerveződése felett.

Dolgozatomban bár igyekszem elfogulatlanul kezelni a témát, mégis érintve vagyok, hiszen az „Isten, haza, embertárs” hármas cserkészfogalmát immár huszonöt éve vállaló és azt megélni igyekvő cserkészként működöm.

„Az előttünk álló feladat az,
hogy megértsük az összetettséget.”²

Behálózva

Mielőtt elmerülünk az emberi történetekben, fontos a hálózatokról szóló matematikai definíciókat is átlátnunk, hogy mélyebben érthessük meg az emberi kapcsolatok és szervezetek működését. Ehhez a tudáshoz tapasztalati úton is eljuthatunk (ahogyan azt a titkosszolgálatok is tették) de a visszafejtéshez és a gyorsabb, mélyebb megértéséhez fontos röviden megismernünk Barabási Albert-László kiváló fizikus hálózatokról szóló eredményeit.

Barabási Albert-László szerint a tudomány egyik feladata immáron évezredek óta, hogy megfejtse a létezés, az élet és így – teszem hozzá – a társadalom megfigyelésének és lehetőleg irányításának titkát. A XX. század nagy és elismert tudósai ezt többnyire a részletekben igyekeztek megtalálni. Nagyítóikkal, mikroszkópjaikkal eljutottak az atomokig, az elektronokig, kvarkokig, de az élet misztériuma nem fedte fel magát. Közben egész sor új szerkezetet, eljárást fedeztek fel, melyek közül néhány már a mindennapi életünkbe is beépült. Ezeknek a fejlett technológiáknak az átlagember azonban csak „felhasználója”, és nem értője. A részekre koncentráció közben az emberiség korábbi egységes világképe szétesett, azonban a várt felfedezés nem született meg.

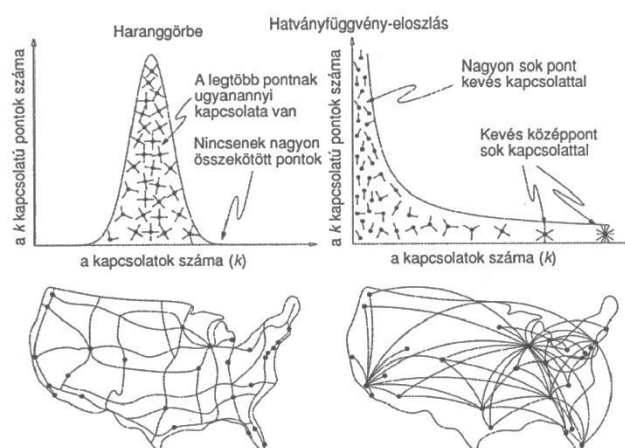
Barabási Albert-László Csíkkarcfalváról származó, jelenleg a budapesti CEU³-n és az Amerikai Egyesült Államokban a Notre Dame Egyetemen tanító fizikus egészen más megközelítést javasol, mint amerre eddig indult a tudományos gondolkodás: ne a részleteket nézzük, hanem az egészet. Barry Commoner neves környezetvédő tudós a minket körülvevő világot figyelve állapította meg, hogy minden mindennel összefügg. Barabási tehát azt javasolja, hogy a természettudomány se csak a már felfedezett/feltérképezett vagy erre váró részeket tanulmányozza, hanem komolyan tanulmányozza azok kapcsolatát egymással és az őket körülvevő világgal, mert véleménye szerint önmagukban a részek tulajdonságai soha nem magyarázhatók. De mi is az egész? Barabási az internet tanulmányozása közben tett meglepő felfedezéseket, és elmélete alátámasztására igen sok példát írt le az élet különböző területeiről, a minket körülvevő hálózatokról. Ezeken a példákon keresztül vizsgálta meg és fedte fel a hálózatok tulajdonságait, tette fel a kérdést: vannak-e általánosítható szabályok, törvények, amelyekkel ezen hálózatok leírhatók?

² BARABÁSI Albert-László: Behálózva. Magyar Könyvklub, Budapest, 2003.290-291.

³ Central European University, Közép-európai Egyetem.

Barabási Albert-László, Erdős Pál és Rényi Alfréd kiváló magyar matematikusok megállapításait továbbgondolva, a világegyetem „véletlenszerűségében” is feltételez valamifajta törvényszerűséget, olyat, ami a matematika nyelvén is megfogalmazható (gráfok). Így az egészen egyszerű hálózatoktól eljut az igen komplex hálózatok leírásáig, olyanokig, mint amilyen maga az internet, vagy a tudományos hivatkozások apparátusa, vagy akár a sejteken belüli „kommunikáció”, de ezzel a módszerrel még a hollywoodi színészek egymással való kapcsolatát is modellezte. Mennyire jól jellemezhető így egy diktatúra megfigyelő-hálózata, illetve a befutó jelentéseik tartalma!

A véletlenszerű hálózatok törvényszerűségei matematikailag két különböző görbével jellemezhetők: ezek vagy a *haranggörbe*, vagy a *hatványfüggvény-eloszlás* alakját rajzolják fel. Azok a véletlen hálózatok, mint amilyen például a közúthálózat, ahol a hálózatban résztvevő csomópontok (ez esetben többnyire települések) szigorúan egymás mellett helyezkednek el, jellemezhetőek a *haranggörbével*. Nem lehetséges tehát, hogy két egymástól nagy távolságban lévő (csomó)pont legyen földi úthálózattal közvetlenül összekötve (az autópályáknak is vannak el- és leágazásaik). Ezt a függvényt felrajzolva kapjuk azt, hogy a legtöbb településnek nagyjából ugyanannyi (kevés) kapcsolata van, és csak kevés olyan létezik, amelyik (nagyon) kevés, vagy (nagyon) sok kapcsolattal rendelkezik. Az egymással való *kapcsolattartás forgalmának a java azonban ezeken a kevés kapcsolattal rendelkező pontokon keresztül történik*.

Ez egy igen védett szerkezetet alkot, hiszen meglepően sok csomópont hatástalanítása után is még működőképes marad a hálózat. A csomópontok nagyobb részét el kell pusztítani ahhoz, hogy sok kis helyi hálózatra essen szét, váljon inaktívvá ez a haranggörbével jellemezhető szerkezet. Hátránya ennek a topológiának a nehézkessége, a hatványfüggvénnyel leírható szervezethez képest tapasztalt kisebb hatékonysága. A kisebb hatékonysága ellenére az illegálisban működő szervezetek mind ezzel a haranggörbével írhatók le, hiszen ez jelenti a legnagyobb védelmet lebukás esetén. Jó eséllyel marad olyan aktivista szabadlábbon, aki a veszélyek ellenére tovább tudja vinni a szervezetet.

Azokra a skálafüggetlen hálózatokra, melyek törvényszerűségei a hatványfüggvény-eloszlást kirajzoló görbével jellemezhető, példa a légitársaságok, melyet már nem köt a földrajzi elhelyezkedés és a környezet, a kétdimenziós környezetből átlépünk a háromdimenziós világba. A Föld bármely városa tetszőlegesen (gazdasági kapcsolat szükségszerűsége, vagy egyszerűen a turizmus miatt) összeköthető egy másikkal. A legtöbb (csomó)pontra csak kevés kapcsolata van, amelyet néhány – sok összeköttetéssel rendelkező – *középpont* fog össze (tehát sok kis repülőteret csak néhány kivételesen nagy kapacitású reptéren keresztül lehet elérni). Ezzel a görbével jellemezhető az internet is, hiszen van *néhány nagyforgalmú honlap, amelyeken keresztül jut el a legtöbb információ* a többi számítógéphez. Ezekre a megaportalokra sok kis honlapról van közvetlen mutató, míg a kis honlapokra csak egy-két hivatkozás mutat.

Ezen hálózatok erőssége egyben a gyengeségük is. Hiszen néhány nagy csomópont kiiktatásával a rendszer megbénítható. Ez történt az elmúlt időben az Észak-Amerikában bekövetkezett több államra is kiterjedő áramszünetek esetében, de minden bizonnyal ezt a sebezhetőséget célozták meg azok az ÁVH-s vezetők is, akik a sztálini mintát átültetve kitalálták, majd megkonstruálták a koncepciós pereket. Ezekben mindig – a Rákosi által „szalámi taktikának” nevezett eljárásban – azokat a *középpont* embereket rabolták el (pl. Bethlen István egykori miniszterelnök, angolszász irányú különbéke-kísérletek atyja), mocskolták és zárták be (pl. Kovács Béla a legnagyobb frakciót alakító FKGP hivatalban lévő főtitkára), vagy kényszerítettek külföldre (pl. Nagy Ferenc hivatalban lévő miniszterelnök), akik sok embert voltak képesek elérni, mozgósítani.

A hálózatok tudományának pozitív példajaként mutatja be Barabási a korai keresztények közösségét, amely akkortájt csupán egy volt a nem kevés renegát zsidó szekta között. Kitörésük az elszigeteltségből valódi sikertörténet, hiszen manapság az emberiség egyharmada, kétmilliárd ember vallja magát kereszténynek. Az akkori röghöz kötött világban különösen nehéz volt kapcsolatot teremteni az egymástól távol élő közösségek között. A hidat (középpontot) ebben az esetben a megtért Pál jelentette. Pál már megtérése előtt is ismerte és járta a világot, abban az időben szokatlanul sok emberrel volt kapcsolata. A Bibliából ismert módon eleinte üldözte a keresztényeket, majd megtérése után meglévő kapcsolatait is felhasználva terjesztette a kereszténységet, egyben biztosította annak egységes eszmerendszerként való megjelenését.

Bethlen Istvánt és Pált bizonyos értelemben a hálózat ismerete, és annak céljaikra való felhasználása köti össze. Mindketten a hálózatépítés és működtetés mesterei voltak, de egyikük sem volt tisztában azzal, hogy sikerük kulcsa annak az összetett közegnek a felhasználásában volt, amit ma hálózatnak nevezünk. Eredményességükben egyaránt szerepe volt az általuk használt *hálózatok topológiájának és szerkezetének*, valamint annak, hogy ők *ebben remekül tájékozódtak*.

A cserkészlet alapelvei

A cserkészlet megindulásától napjainkig önkéntes, politikamentes ifjúságnevelő mozgalom, amely nyitott mindenki számára származástól, nemtől, társadalmi és vagyoni helyzetétől, valamint felekezettől függetlenül. (Eleinte egy kritérium volt: a monoteizmus.) Manapság is csak néhány országban tiltott, ezek innen, a mai Európából nézve kivétel nélkül diktatúrák (Kuba, Kínai Népköztársaság, Laosz, Mianmar, Észak-Korea.)⁴ Máig is érvényes célját, alapelveit és nevelési módszereit az alapító, *Lord Robert Baden-Powell* (cserkészkörökben és néha a továbbiakban: *BiPi*) határozta meg. Ezek szerint a cserkészlet alapvető célja, hogy életkoruknak megfelelően támogassa a fiatalokat testi, lelki, társadalmi és szellemi képességeik teljes kifejlesztésében mind egyénként, mind felelős állampolgárként helyi, nemzeti és nemzetközi közösségek tagjaként.⁵

A cserkészlet egyes vonásait katonai jellegük miatt sok kritika érte. A katonai jellegű egyenruha, a rangjelzések, a zászlószertartások, menetelések és a fúvószenekarok a kezdeti időben teljesen elfogadottak voltak, mivel az akkori társadalmi érintkezésnek is természetes részét képezték; napjainkra azonban jelentőségük mind a társadalomban, mind a cserkészletben csökkent.

A XX. század első felében mind a fiúk, mind a lányok között világszerte elterjedt mozgalom alapvetően három korosztályban⁶ (farkaskölyök;⁷ cserkész;⁸ kósza, avagy rover)⁹ kínált és kínál programot.¹⁰

„Az ifjúsági mozgalom mélyen erkölcsi jellegét egyik ág sem emeli ki oly nagy mértékben, mint a cserkészlet. Az a nagy előnye is megvan bármelyikkel szemben, hogy alkalmazkodik a

⁴ www.scout.org (letöltés: 2012. augusztus 11.)

⁵ Constitution and By-Laws of the World Organization of the Scout Movement (A Cserkészmozgalom Világszervezetének alap- és belső szabályzata), http://www.scout.org/en/our_organisation/governance/constitution (Letöltés: 2012. augusztus 11.)

⁶ Az adott korosztályok vezetői mindig egy kicsivel idősebbek, az eszmény szerint idősebb testvérként lehet leginkább elképzelni. A vezető és a vezetett kapcsolata a korosztályok sajátosságaira való tekintettel folyamatosan változik a vezetőből egyenrangú igaz barátta; az együvé tartozásukat mindig kifejezi, hogy a vezető a vezetettek korosztályának megfelelő nyakkendőket és ékítményeket hord az egyenruháján.

⁷ Általában 6-tól 10 éves korig terjed (eredetileg búzavirágképek nyakkendőket hordtak, de az 1988-as újjáalakulás után – mert akkor még léteztek kisdobosok és ezt a szintet lejáratták – cserkészcsapatokként különbözik a szín).

⁸ A klasszikus *cserkész*, általában 10/12 éves kortól 16/18 éves korig (érettségig/ munkába állásig) terjed (nyakkendőjük zöld színű).

⁹ Akiből nem lesz vezető, az ebben a korosztályban talál(hat) magának programot, 16/18 éves kortól (Magyarországon sötét nyakkendőket hordanak).

¹⁰ Természetesen ma már létezik felnőtt avagy öregcserkészlet is.

nemzetek egyéniségéhez, a nélkül, hogy elveiből bármit is feladna.”¹¹ A helyi szokások befogadásával és mint az a magyar regőscserkészlet esetében történt visszatükrözésével a mozgalom számos kultúrában egyedi arcot kapott. Amerikában a *Boy Scouts of America* (BSA) cserkészei a vadnyugati határvidék képeit használják fel: ez nemcsak a kiscserkészek állatos jelvényeiben¹² mutatkozik meg, hanem abban a feltevésben is, hogy az indiánok természetközeli élete olyan túlélési technikákat fejlesztett ki, amelyeket a képzési programokban is fel lehet használni. Ezzel szemben a brit cserkészek, a *The Scout Association* szervezete, az indiai szubkontinensről hozott képekkel dolgozik, mivel a mozgalom kezdeti éveiben a Brit Birodalomban ez a régió kiemelt jelentőségű volt. Baden-Powell is személyes indiai tapasztalatainak köszönhetően tette Rudyard Kipling: *A dzsungel könyve* című könyvét a kiscserkészek életének keretévé; vezetőjüket például – a farkasfalka vezérének neve után – Akelának nevezték. Magyarországon a regőscserkészlet említendő meg mint egyedi jellemző, amely Bartók Béla, Kodály Zoltán, Bárdos Lajos és még sokak munkásságát kiterjesztve a népi kultúra ápolását tűzte és tűzi ki céljául.

Világszerte a cserkészlet valláserkölcsei alapon szerveződik, de szinte minden szövetség mást ért alatta. A Cserkészmozgalom Világszervezete (World Organization of the Scout Movement, röviden WOSM) mai alapszabálya az Isten iránti köteletség alatt a következőt érti: spirituális elvekhez való ragaszkodást, az azokat kifejező valláshoz való hűséget, valamint az ebből fakadó köteleességek elfogadását.¹³ A BSA szigorúbb irányvonalat követ, kizárva az ateistákat.¹⁴ Az Egyesült Királyságban működő The Scout Association a felnőtt vezetőktől megköveteli egy felsőbb erő elismerését, de nem zárja ki az ateistákat a cserkészletben végzett feladatokból, amíg a helyi megbízott meg van győződve arról, hogy a vezetőjelölt támogatni fogja a cserkészlet értékeit és a fiatalok hitbeli fejlődését a mozgalomban. A Scouts Canada megint csak tágabban értelmezi az Isten iránti köteleesség fogalmát a „spirituális elvekhez való ragaszkodás” kifejezéssel, és nem követ ateistákat kizáró politikát.¹⁵

¹¹ SÍK Sándor: A cserkészlet. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1930. 7.

¹² Például ők a „beavers scouts”-ok, azaz hódok.

¹³ Constitution and By-Laws ...

¹⁴ Boy Scouts of America National Council, 2006. (www.bsalegal.org/duty-to-god-cases-224.asp; letöltés: 2013. augusztus 30.); fontos megjegyezni, hogy a Boy Scouts of America az ezzel kapcsolatos eddig lefolytatott valamennyi bírósági pert megnyerte.

¹⁵ DAVIES Trevor – CHURLY Clare – BOWDEN Alice (szerk.): An Official History of Scouting. Octopus Publishing Group Ltd., London, 2006. 128.o. és <http://www.scouts.ca/ca/values> (Letöltés: 2012. augusztus 11.)

A Magyar Cserkészszövetség alapszabálya a kezdetektől leszögezte, hogy a magyar cserkészlet valláserkölcsei alapokon áll, és a magasabb szintű vezetőktől (segéd- és cserkésztisztok) elvárja, hogy felekezeti elírásai szerint gyakorolják vallásukat.¹⁶

A magyar cserkészpedagógia szerint az egyes cserkészkorosztályok vezetői csak pár évvel idősebbek, mint a vezetettek. Ennek a modellnek az eszménye a testvérek egymáshoz való viszonyán alapul. Ahogy a kisebb utánozza az idősebbet, úgy vállal felelősséget az idősebb a fiatalabbakért. Ezt a „testvéri viszonyt” nagyszerűen egészíti ki azzal az ősi emberi vágygal, a korosztályi kapcsolódás iránt, mely közösségben megélheti és kifejlesztheti a benne rejlő talentumokat – felnőtt beavatkozás nélkül. Ahogyan ezt Sík Sándor megfogalmazta: „nem a felnőtt nemzedékből indul ki, hanem magából az ifjúságból.”¹⁷ Ez nem zárja ki a felnőttek részvételét, de kialakít egy olyan bizalmi viszonyt a szereplők között, mely a fiatal vezetőket az önévelés mással nem pótolható útjára tereli. „Nem szakad el a felnőttektől és nem áll a társadalmon kívül (...) beilleszkedik a társadalomba s belülről fog hozzá javító munkájához.”¹⁸

¹⁶ Magyar Cserkészszövetség Vezetőképzési, képesítési, megbízási és igazolási szabályzata, 1. Általános feltételek; http://www.cserkesz.hu/oib/wp-content/uploads/2008/01/vkkmisz_20001007.pdf (Letöltés: 2013. július 10.)

¹⁷ Sík Sándor: A cserkészlet. 6.

¹⁸ Uo. 7.

„Olyan ifjúságra vár a magyar társadalom, amely érzi hivatásának erejét, amelynek van hite és lendülete, és amely elébe is akar állni a magyarság óriási munkájának. Erre a feladatra csak az az ifjúság alkalmas, amelynek vannak meggyőződései, vannak elvei, és tudja, hogy van célja és értelme az életnek.”

/Sík Sándor/

Cserkészlet és a cserkész módszer

Mindenekelőtt fontos tisztáznunk, hogy mi is a cserkészlet, hogy megérthessük, mikor beszélünk valódi cserkészletről és mikor annak „csak” egy részéről, a cserkész módszerről.

Amint azt a fenti Sík Sándortól vett idézet összefoglalja: a cserkészlet olyan jellemnevelő mozgalom, mely önkéntes,¹⁹ valláserkölcsi alapon szerveződik (de nem sajátja egyetlen egyháznak sem) és (napi)politikamentes.

A cserkész módszert még az alapító, Lord Robert Baden-Powell of Gilwell határozta meg. Ez szorosán épít a XX. század elején megfogalmazott és megindult reformpedagógiai irányzatokra, de önálló viselkedési rendszert alkotott a mozgalom tagjai számára. Ma a MCSSZ azt mondja ki az Egységes Ifjúságnevelési Konceptiójában (röviden: EINK), hogy a cserkész módszer öt eleméből, ha bármelyik is hiányzik, akkor az a csoportosulás, vagy tevékenység nem cserkészlet. Természetesen eltérő időben és az adott helyi környezetben különbözően valósulhatnak meg ezek a módszerek.

Eszközei a következők:²⁰

- *Kisközösségi (azaz őrsi) rendszer*: a cserkészlet ereje abban van, hogy a kortárs csoportok által is neveli az egyént. Azokon a helyeken, ahol összeverődnek fiatalok (iskola, egy utcában lakók stb.), spontán bandába szerveződnek, és lányos vagy fiús dolgaikat intézik közösségükön belül. Ezt az adottságot használja ki a cserkészlet, amikor őröket (kiscsoportokat) alakít belőlük.
- *A fogadalom és a törvények*: ez maga a cserkész módszer, amit leír a cserkész törvény. A fogadalmat tett cserkészeknek *törekedniük* kell olyanná lenni, a nap minden percét úgy megélni, hogy ez kiteljesedhessék bennük. A fogadalommal azt fejezik ki, hogy eziránt elköteleződtek, komolyan gondolják (ezért valódi *fogadalom* a cserkész fogadalom).
- *A cselekedve tanulás*: mindenki, így a cserkészletben résztvevők is azt tudják ténylegesen megtanulni, amit már maguk is megcsináltak. Amit látnak, arra emlékezhetnek, amit hallanak, arról véleményük van, de amit csináltak már, az az igazi tudás.²¹

¹⁹ Fontos tudnunk, hogy *a cserkészleket soha nem avatják* (mint pl. az úttörőket; de nem is eskü, mint pl. a katonáknál), hiszen az egy „külső gesztus”, a cserkész fogadalomban *a cserkészjelölt maga kéri a „felvételét”, maga fogadja meg a közösség szabályainak (a cserkész törvénynek) a megtartását.*

²⁰ SÖLYMOSI Balázs: A magyar cserkészlet mozgalmi alapjai. Kézirat.

²¹ „Mondd és elfelejtem, mutasd meg és megjegyzem, engedd, hogy csináljam, és megértem.” Konfuciusz

• *A folyamatos és ösztönző, vonzó és hasznos programok, főként a természetben:* a folyamatos cserkészprogramok azt szolgálják, hogy tudjanak építkezni, szintről szintre közelebb kerülni a nevelési célhoz és az eszményképhez. Az ösztönző mivolt azért fontos, mert itt érhető tetten az önkéntesség lényege. Ha a programok, tevékenységek ösztönzőek, akkor az egyének belülről fakadóan fognak ebben részt venni, és önmagukat fogják fejleszteni. A vonzó programok azért kellene, mert valami olyannak kell lennie, amin részt akarnak venni, már az első pillanattól azt kell érezzék: „Ott a helyem!” Ahogy cserkészvezetők képzésénél mondják: a gyerek a lábával szavaz, vagy elmegy és részt vesz a cserkészprogramon, vagy keres magának másik elfoglaltságot... ennél jobb „mérőszám” nem is kell egy cserkészvezetőnek. A természetbeniség pedig éppen azért fontos, mert ott különösen jó lehetőség van arra, hogy megtanuljanak a gyerekek, a fiatalok helyt állni, erőforrásaikat jól felhasználni és az alkotás örömét megtapasztalni.

• *A magyar kultúra ápolása különös tekintettel népi hagyományainkra:* 1939-41 között Ábrahámhegyen (a Balaton északi partján) jöttek össze Teleki Pál hívására a cserkészvezetők, hogy a cserkészzet pedagógiai programját újragondolják. Ez a tanácskozás a magyar cserkészzetet két pillérre helyezte: a Szentírássra és a magyar népi kultúrára. Ezért van sokkal hangsúlyosabban jelen a magyar cserkészzetben a vallásosság és a regösség²² sokféle szilánkjá, kezdve a tábortüzek népdalaitól a tábori regös napokig.

A magyar cserkészzet elsősorban mozgalom és nem szervezet, ezért cserkészzetnek nevezzük azon rendszeres ifjúsági összejöveteleket, amelyek a fent részletezett eszközök mindegyikét használják, gondoskodnak a megfelelő utánpótlásról, vezetőképzésről (és így lehetőleg a folyamatos növekedésükről is). Minden más közösséget, amelyiknél a fenti kritériumok csak részben teljesülnek – meglehet cserkész módszereket használnak (pl. az úttörők 1990 előtti működésének jellemzői) – nem részei a cserkészmozgalomnak.²³

²² Később bővebben lesz róla szó.

²³ Ahogyan a később bemutatásra kerülő regösök esetében sem minden néptáncos, avagy folklórgyűjtő regös, bár a regösök fontos eszközeit használják.

A cserkészlet születése²⁴

A cserkészmozgalom alapjait BiPi, a brit gyarmatbirodalom egyik kiváló katonatisztje, a második búr háborúban rakta le. Baden-Powell Mafeking erődjét védte ötszörös búr túlerő ellen. Az ostrom során (1899–1900) önkéntes fiatal fiúkból futár-, elsősegély- és figyelőszolgálatot szervezett, így egyrészt nekik is elfoglaltságot adott a hosszú ostrom alatt, másrészt katonáit más feladatokra tudta átcsoportosítani. A fiatalok megbízhatóan teljesítették feladataikat, ezért egy iránytűt és lándzsahegyet ábrázoló jelvényt ajándékozott nekik (a cserkészlilium, mint a cserkészek legfőbb szimbóluma is BiPi iránytűjének északi irányt mutató stilizált liliumából ered).

A hosszas és elszánt küzdelem, amellyel megvédte az erődöt, nemzeti hőssé tette az Egyesült Királyságban. 1899-ben kiadott katonai kiképzési kézikönyvét (*Aids to Scouting*) elkapkodták a boltokból, és számos tanár és ifjúsági szervezet használta segédanyagként.

1906 júliusában az USA-ban élő, de kanadai illetőségű *Ernest Thompson Seton* elküldte BiPinek a *The Birchbark Roll of the Woodcraft Indians* című könyvét. Még azon az őszön találkoztak, és összevetették tapasztalataikat és pedagógiai elképzeléseiket a fiatalok képzéséről.

Látva az *Aids to Scouting* nagy sikerét, BiPi újraírta könyvét fiatalabb olvasók számára. Miután elkészült egy piszkozattal, huszonegy különböző társadalmi háttérű fiút gyűjtött össze, és egy egyhetes nyári tábort szervezett, hogy nevelési programját a gyakorlatban is kipróbálja. Ezt, az 1907 augusztusában, az angliai Brownsea Islanden tartott tábort tekintjük a cserkészlet megalapításának (ennek emlékére tartották 2007-ben a XXI. (centenárium) dzsemborit²⁵ ismét Londonban).

1908-ban megjelent a *Scouting for Boys*²⁶ (Cserkészlet fiúknak) című könyve, amely az *Aids to Scouting* előző évi tapasztalatokkal bővített és frissített ifjúsági változata volt. Baden-Powell eredeti elképzelései szerint ötleteit már létező ifjúsági szervezetek, például a Boys' Brigade használhatták volna nevelési programjukban, azonban spontán módon sorra kezdtek

²⁴ TEMESY Győző: Cserkészkönyv. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1933.

GERGELY Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910-1948. Budapest, Göncöl Kiadó, 1989.

BODNÁR Gábor: A magyar cserkészlet története. Püski Kiadó, 1989.

BAKAY Kornél: Ragyogj cserkészlilium! Metrum, Budapest, 1989.

²⁵ Minden negyedik évben megrendezett cserkész világtalálkozó, legutóbb 2011-ben Svédországban volt.

²⁶ A XX. századnegyedik legolvasottabb könyvének magyar kiadásával többször is próbálkoztak, de csak részek jelentek meg (SZILASSY Aladár 1908-ban, majd 1911-ben KANITZ István látott neki a fordításnak), legutóbb a ILLY József, aki a Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége kiadásában 1994-ben jelentette meg az eddigi legteljesebb fordítást. Érdekes, hogy a fordító 1988. október 12-én kiállt a valláserkölcsi alapon szerveződő cserkészlet mellett, aláírta az alapító nyilatkozatot és 1989 augusztusában is még a MCSSZ sajtóbizottságát vezette.

alakulni a cserkészcsapatok, melyek a segítségét kérték. Természetesen támogatta őket, és így megindult a cserkészmozgalom terjedése.

A mozgalom elterjedése a világban

A cserkészmozgalom a Scouting for Boys megjelenése után gyorsan elterjedt a Brit Birodalomban. Az első, Anglián kívüli elismert csapatot Gibraltárban alapították 1908-ban; közvetlenül ez után Máltán is megalakult az első cserkészcsapat. Az első jóváhagyott cserkészprogrammal rendelkező domínium Kanada lett, amit Ausztrália, Új-Zéland és Dél-Afrika követett. A brit domíniumokon kívül az első ország, amelynek hivatalosan elismert cserkészprogramja volt: Chile. 1910-re a cserkészlet megjelent Argentínában, Dániában, Finnországban, Franciaországban, Németországban, Görögországban, Indiában, Brit Malájföldön, Mexikóban, Hollandiában, Norvégiában, Oroszországban, Svédországban, az Egyesült Államokban,²⁷ és – mint látni fogjuk – Magyarországon is ekkor alakultak az első csapatok. Az első cserkésztalálkozó, melyet 1909 szeptemberében tartottak a londoni Crystal Palace-nél, tízezer fiút és sok lányt is vonzott.

BiPi a cserkészprogramot, azaz próbarendszert eredetileg a 11-18 éves fiúknak írta, de ahogy a mozgalom nőtt, nyilvánvalóvá vált az igény vezetőképzésre, ahogy a fiatalabb és idősebb fiúk, illetve lányok számára szóló programokra is. Az első kiscserkészek, illetve kószák számára szóló programok az 1910-es évek végén készültek el. Az Egyesült Államokban például már 1911-től foglalkoztak kiscserkészekkel, de a hivatalos programba emelésükre még 1930-ig várni kellett.

Ahogy azt fentebb láttuk, a lányok is csatlakozni szerettek volna, szinte már a mozgalom elindulásától kezdve. 1909 szeptemberében a Crystal Palace-nél feltűnt lányok kérésére, Baden-Powell húga, *Agnes Baden-Powell* lett a lánycserkészek első vezetője, és a kor pedagógiai elvárásainak megfelelően a lánycserkészlet a fiúkéval párhuzamos mozgalom lett. 1914-ben ő hozta létre a fiatalabb lányok számára a rosebuds (rózsabimbók), majd később brownies (tündérek) névre hallgató kiscserkész korosztályt. 1920-ban lemondott a vezetésről *Olave Baden-Powell*, BiPi felesége javára, aki 1918-tól Anglia, majd 1930-tól a világ lánycserkészeinek vezetője lett. 1928-ban a magyarországi Parádon megalakult a Cserkészlány Világszövetség (WAGGGS).²⁸ Ebben az időszakban a lánycserkészek – a

²⁷ The History of Scouting, <http://scouts.org.uk/about-us/history/>

²⁸ <http://www.waggs.org/en/about/guidingscouting/guidinghistory>; és <http://www.waggs.org/en/about/About/History> (Letöltés: 2013. július 10.)

társadalmi elvárásoknak megfelelően – a fiúktól külön szerveződtek; az 1990-es évekre azonban a WOSM tagszövetségeinek kétharmada már a koedukáció elvén működött.²⁹

Baden-Powell nem tudott egymaga támogatást nyújtani minden hozzá forduló csapatnak, így az első cserkészvezető-képző táborokra már 1910-ben (Londonban) és 1911-ben (Yorkshire-ben) sor került. Baden-Powell azt akarta, hogy a képzések, amennyire csak lehet, gyakorlatiasak legyenek, bátorítva a felnőtteket a cserkészvezetői feladatok vállalására. Ennek megfelelően, hogy elismerjék a felnőtt vezetők képzését, kidolgozták a Wood Badge képzést,³⁰ mely kiteljesedését az első világháború hátráltatta, így az első Wood Badge képzésre végül csak 1919-ben került sor. A brit cserkészszövetség 1919-ben William de Bois Maclaren adományaként megkapta a London melletti Gilwell Parkot, egy felnőttképzési központ és cserkész táborhely kialakítása céljából. Ez a park megszakítás nélkül ma is üzemel, vendégeket és gyakornokokat fogad, valamint a brit cserkészszövetség központi vezetőségének is helyet ad.

Baden-Powell, a fentebb már említetteken kívül, számos segédkönyvet írt a különböző korosztályok (például a kiscserkészek és a lánycserkészek) számára; ezek egyike az először 1922-ben megjelent *A boldogulás ösvényein (Rovering to success)*, amelyet a rovereknek, azaz a 14-18 éves korosztálynak szánt.

²⁹ Ma már a WAGGGS tagszervezetek többsége is csak „meghatározóan” a lányok felé nyitott, azaz koedukált.

³⁰ Népszerűségére jellemző, hogy napjainkban számos cserkészszövetség ezt alkalmazza.

A cserkészlet megindulása Magyarországon, 1910–1933

Magyarországon a cserkészmozgalom az 1910-es években kezdte meg hódítását. A Nagybecskerekén megjelenő Torontál című politikai napilap 1910. július 14-én,³¹ csütörtökön megjelenő számában jelent meg a hír:

„A nagybecskereki községi főgimnázium 228 oldalon megjelent kötetet kitevő értesítőjét értékesé teszi Králik László tanárnak a Boy Scouts, az angolok legújabb ifjúsági egyesületéről írt szép ismertetése, amely az értesítőből 134 oldalt foglalt el. Akit nevelési kérdések általában érdekelnek, az igaz érdeklődéssel fogja figyelemmel olvasni, hogyan próbálják Angliában azt a fontos iskolai kérdést megoldani, hogy a középiskolákban a szellemi művelés túltengésének gátat emeljenek, és többet törődjenek az ifjúság testi és erkölcsi nevelésével. Az egyesület tagjai 12-18 éves fiúk, akikkel szemben igen nagy követelésekkel lépnek fel. Meg kell nekik ismerkedniük az élet mindennemű követelményeivel, kint kell nekik a szabadban tartózkodniuk, meg kell tanulniuk kunyhót építeni, fát vágni, tüzet rakni, sütni, főzni, csónakázni, kerékpározni, úszni, gyalogolni. Embereket, állatokat megfigyelni. Meg kell tanulnia a higiénikus életmód szabályait, testét mindenféle játékokkal és sportokkal edzenie kell stb. stb. Mindezt az ifjak a szabad délutánokon, a vásár- és ünnepnapokon és a nagy szünidőben gyakorlatilag sajátítják el. Hogy mennyit és mit lehetne a cikkben mondottakból nálunk megvalósítani, arról sokat lehetne beszélni. Az igen szép, tanulságos cikk olvasását ajánljuk mindazoknak, akik modern tanügyi kérdések iránt érdeklődnek.”

A feltett kérdésre a történelem hozta meg a választ. Králik tanár úr kezdeményezése futótűzként terjedt szét az egész országban. A magyarul megjelentetett Boy Scouts ismertetése alapján, országszerte több helyen is egyszerre indult meg a cserkészmunka. Magyarországra ráadásul egyszerre két köntösben is megérkezett a cserkészlet eszméje: az egyik az egyházi iskolákban hódított és a „Zászlónk” c. regnumi³² újságnak köszönhetően Magyar Cserkészszövetség néven, míg a másik elsősorban a fővárosi világi és zsidó

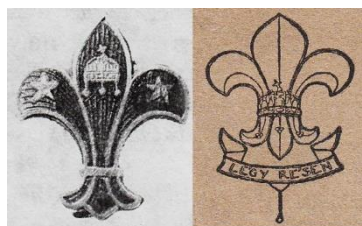
³¹ TORONTÁL, politikai napilap, XXXIX. évfolyam 158. szám, 1. Lásd I. melléklet.

³² A Regnum Marianum világi katolikus papi lelkeségi mozgalom, mely a XIX. század végén, Budapest egyik (akkor még) külső kerületében indult útjára. Ezek a papok többnyire hittant oktattak a környező iskolákban, és különös figyelmet fordítottak a szegény gyerekekre. A Regnum Marianum hivatalos megalapítása 1902-ben történt, amikor Rómában bejegyezték "Mária-kongregációként". A cserkész-mozgalom magyarországi megjelenésekor a Regnum a módszer egyik első alkalmazójaként a MCSSZ megalapításakor az alapítók között volt. A cserkészlet és a Regnum Marianum között a hivatalos kapcsolat az 1940-es években megszűnt. A Regnum Marianum tevékenységét elsősorban a hittanoktatáson, cserkészfoglalkozásokon és a 10-20 ezer példányban havonta megjelenő, a 10-18 éves korosztálynak vonzó katolikus életmodellt bemutató Zászlónk újságon keresztül fejtette ki. Forrás: Magyar Katolikus Lexikon, Szent István Társulat, Budapest és www.regnum.hu

iskolákban Magyar Őrszem szervezetében öltött testet. 1910-ben megalakultak az első csapatok.

A Magyar Cserkészszövetség 1912. december 28-án a Kálvin téri református főtemplomban alakult meg. 1913. június 28-án a két szervezet Magyar Cserkészőrszem-szövetség néven egyesült, melyből hamarosan kikopott az „őrszem” szó, így Magyar Cserkészszövetség néven hódította meg a magyar ifjúságot.

1913. július 4. és 21. között tartották a ma már legendává lett „vági tutajutat”, amikor is Kralovántól³³ Komáromig ereszkedett le 6 tutajon 106 cserkész (köztük a magyar „alapító atyák” némelyike is).³⁴ A 300 km-es, 17 napos túrán farönkökből összeállított tutajokra, deszkából fabódékat ácsoltak, melyek vezetését gyakorlott (szlovák nemzetiségű) tutajosokra bízták, az ifjak csak kisegítő feladatokat láttak el. A partmenti településeken – a kor szokásainak megfelelően – ünnepélyesen fogadták a tutajosokat. Az útról – ma úgy mondanánk: – blogszerű napi jelentkezésekkel tudósított a Zászlónk. Ennek hatására újabb lendületet vett a mozgalom magyarországi terjedése. Manapság természetesen mindkét mozgalom, úgy a regnum, mint a cserkészzet, saját születésében, megerősödésében fontos elemként ismeri el ezt az „első országos cserkész tábor”.

A magyar cserkészlilom 1919 előtt és után

A cserkészszövetség, miután a Tanácsköztársaság betiltotta, 1919 szeptemberében alakult újjá. Az alakuló ülésen csak a „szocialista-kommunista úttörőcsapatokban magukat nem kompromittált” cserkészvezetők vehettek részt. Az alapszabály szerint a mozgalom feladata lett volt a „talpraesett, a gyakorlati életben jártas, természetszerető, vidám és mindenekelőtt istenhívő” ifjak nevelése, ekkor került ki a magyar cserkészliliomból a tíz cserkész törvényre emlékeztető ötágú csillag (1919 után idehaza már nem csak arra emlékeztetett).

Minden fennálló politikai rendszer egyik legfontosabb feladata a saját utánpótlásáról való gondoskodás, így is biztosítani a nemzedékeken átnyúló lehető legnagyobb stabilitását. „Akié az ifjúság, azé a jövő.”³⁵ Az 1920 után Magyarországon berendezkedő rezsim hamar felfedezte magának a cserkészzetet, mint jellemformáló, látszólag konzervatív (egyházhoz, hazához hű, „jó állampolgárt” nevelni akaró, tehát a társadalmi berendezkedést elfogadó) mozgalmat. Kezdetből megpróbálta a lehető legjobban befolyásolni, saját irányítása alá vonni

³³ Árva vármegye.

³⁴ Köztük Sik Sándor piarista, Izsóf Alajos regnumi atya.

³⁵ SÍK Sándor: A cserkészzet. 6.

ezt a brit gyökerekkel rendelkező – az az önállóságra nevelő – kitűnő nemzetközi összeköttetésekkel rendelkező ifjúsági civil szervezetet. A magyar cserkészlet programja azonban addigra – Sík Sándor, Karácsony Sándor, Temessy Győző stb. jóvoltából – nagyjából beérett, összeállt egy egészé. Ezek a nagyszerű pedagógusok megnyerve a cserkészlet ügyének többek között Teleki Pált is, a társadalmi támogatást elfogadták, de nem engedték „államosítani” a cserkészletet. Ezért volt fontos az ország akkori vezetőinek, hogy 1921. december 19-én a nemzetgyűlés elfogadja, a leventemozgalmat létrehozó, úgynevezett testnevelési törvényt (1921/LIII. tv.).

Ez a végrehajtási utasítással, azaz az 1924. január 31-én közzétett 9000/1924. sz. vallási- és közoktatási miniszteri rendelettel együtt a világon először kimondta, hogy a testnevelés az állam feladata. Azért, hogy ennek megfelelően, létrehozta a levente egyesületeket, és elrendelte, hogy az iskolát elhagyó ifjúság (pontosabban a nemzetnek minden férfi tagja) 21. életévének betöltéséig köteles részt venni a levente egyesületek keretei között megszervezett foglalkozásokon. Ezen foglalkozások alól a cserkészek bizonyos esetekben mentesültek.³⁶

Az 1920 és 1945 között fennálló társadalmi rendszer politikai palettáját a következő képen (is) lehet ábrázolni:

LEGÁLIS				ILLEGÁLIS		
HATALOM		ELLENZÉK				
KORMÁNY	BELSŐ ELLENZÉK	NÉPI	POLGÁRI	SZOCIÁLDEMOKRATA	KOMMUNISTA	NYILAS

A Horthy-korszak ifjúságpolitikáját a fenti koordinátarendszerben helyezhetjük el. A cserkészlet – mint legálisan működő ifjúsági szervezet – feladata (a törvényi erővel létrehozott leventemozgalommal egyetemben) a fennálló hatalom céljainak támogatása, és terjesztése a felnövekvő nemzedékek körében, bármelyik részéből is érkezzenek a társadalomnak. A cserkészlet – bár nem volt tömegmozgalom³⁷ a szó későbbi „úttörői kötelező” értelmében –

³⁶ HARDI (Halpern) Róbert közlése. 2006. április 6-i interjú, készítette: Virág András.

³⁷ A gödöllői dzsembori idejében majdnem ötvenezren végeztek aktív cserkészmunkát a 8,6 milliós Magyarországon (ez az elérhető korosztálynak – 2.036.540 fő –elenyésző része). A cserkészlet azért ennél több embert érintett, hiszen a MCSSZ az éppen aktívakat tartotta számon, akik időközben „kiforogtak” a rendszerből

természetesen igyekezett a társadalom minden lehető szegletébe eljutni és megérinteni. Így rengeteg alrendszere alakult ki. A cserkészlet az egységes elvek mentén szervezett vezetőképítés révén látszólag homogén mozgalom volt, a „szakágaknak” megvolt a sajátos társadalmi/politikai háttere, pl. regösök – népiek,³⁸ tanoncok – szocdemek,³⁹ de természetesen a konzervatív nevelést nyújtó tekintélyes egyházi iskolákba járók társadalmi összetétele megint teljesen más volt.⁴⁰ Ezeket az „irányokat” lehet széteső rendszerként, de lehet sokszínűségként is értelmezni. A korábban említett „alapító atyák” nyilván az utóbbit hangsúlyozták, míg az éppen illegalitásban készülődő kommunista ellenzék az előbbit vette észre és építette be hosszú távú stratégiájába.

Ez a társadalom áll tehát a Gergely Ferenc könyvében és alatt újraközölt társadalmi összegző adatok mögött. A közhiedelemmel ellentétben ezért nem volt, nem lehetett társadalmi összetételét tekintve a cserkészlet a polgári elit mozgalma, és ezért volt mégis a fennálló konzervatív polgári rendszer ifjúságpolitikájának – kiemelten fontos – tartóoszlopa. Ezért is kapott hatalmas állami támogatást a Teleki vezette cserkészlet a „nagy háború” után.

1920-ban számos előrelépés történt: elindult a Magyar Cserkész című havilap, megjelentek a vízi- és a kiscserkészek, ekkor alakult meg a Nemzetközi Iroda (a WOSM közvetlen elődje), melynek az MCSSZ is alapító tagja lett.

Az 1920-ban tartott első Cserkész Világtalálkozón (dzsemborin) a magyar cserkészek – mint az első világháborúban vesztes nemzet tagjai – még nem vehettek részt. Nem így a másodikon, 1924-ben, ahol a táborigényesen a brit és amerikai cserkészek után a magyarok bizonyultak a 3. legjobbnak. 1926-ban a Magyar Cserkészszövetség Megyeren megrendezte az első nemzeti nagytáborát közel 9000 cserkész, köztük számos külföldi részvételével. 1929-ben a harmadik Cserkész Világdzsemborin már a magyarok bizonyultak a legkiválóbb cserkészeknek. Így aztán a magyar cserkészmozgalom számára óriási lehetőség

nincsenek benne az ötvenezer főben. Forrás: <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html> (Letöltés: 2012. augusztus 11.).

³⁸ Nem egyszer vett részt a regösök egy-egy alkalmán pl. Illyés Gyula, Németh László, de említhetjük, hogy az 1943-as szárszói találkozó mellé szervezett regös táborból rotálva, de minden nap részt vettek a cserkészvezetők magán a találkozáson is. Közli: JÁNOSI Sándor: A regöscserkészlet szerepe a magyar néptáncmozgalom kialakításában. Kézirat, 1974. 68.

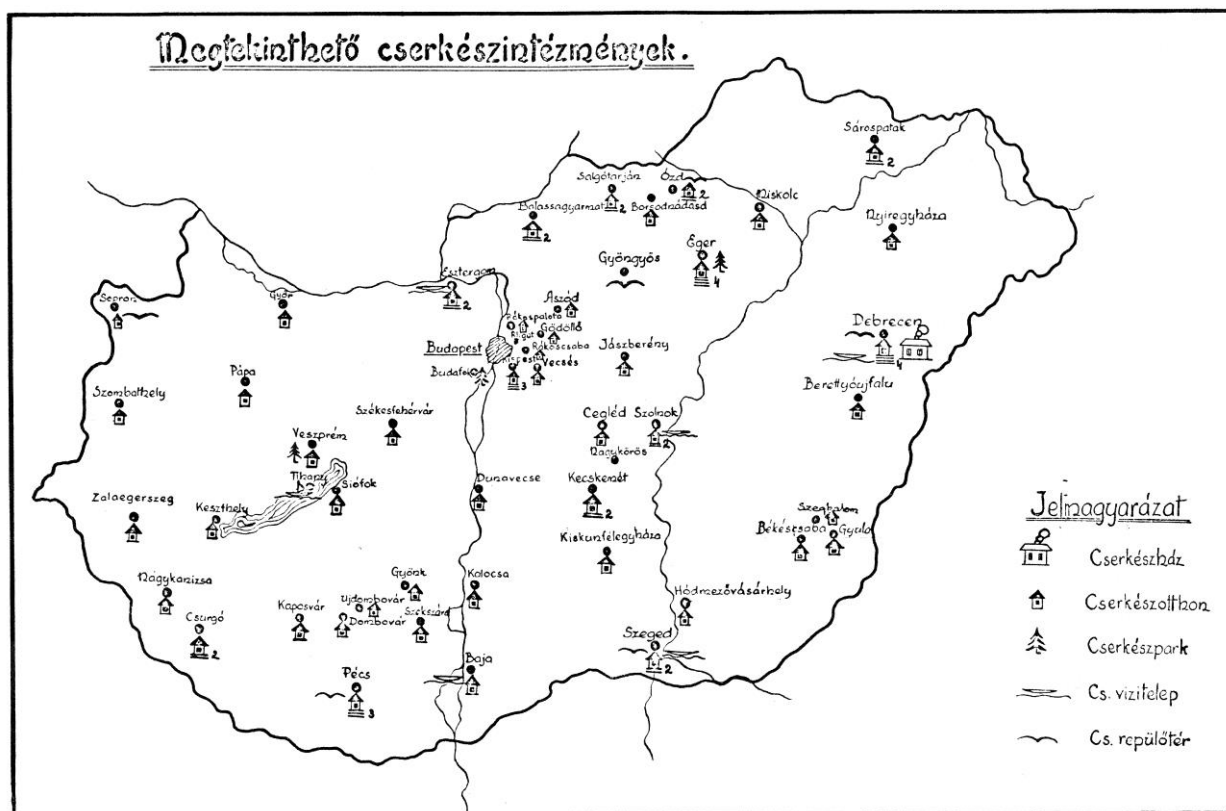
³⁹ A szovjet megszállás után – így bizva a gördülékenyebb átmenetben – nem egy cserkészcsapatnak a fenntartója, azaz háttere egy szakszervezet lett (pl. 311. Vörösmarty).

⁴⁰ Más volt még településenként is, hiszen a csepeli bencés gimnázium összetétele is különbözött még a győri bencéséktől is!

volt, hogy az első világháborúban tönkretett, szétszabdalt Magyarország nyerte az 1933-as, sorban a negyedik dzsembori rendezési jogát. A Gödöllői Királyi Kastély kertjében közel harmincezer cserkész táborozott, vendégül látták Baden-Powell-t és Horthy Miklós kormányzót is. A mozgalom és a dzsembori feje, a magyar tiszteletbeli főcserkész, a később újra miniszterelnök, Teleki Pál volt.

Magyar cserkészzet a második világháború előtt, 1933–42

Az 1933-as világdzsemborira készülve a Magyar Cserkészszövetség felmérte, hogy pontosan hol, milyen cserkészlétesítményekben, milyen események várhatják az idelátogató több tízezer fiatalt. Ekkor készült az alábbi térkép:

A Magyar Cserkészszövetség intézményei 1933-as állapot⁴¹

A dzsemborira nagyon különleges terv készült, hiszen ez volt a cserkészzet történetében az első, ahol nem kvázi diákolimpiát tartottak (mintegy válaszul a mindenhol erősödő nacionalizmusra), hanem egy fajta kulturális találkozót terveztek a Teleki Pál főcserkész vezette szervezőcsoportok, azaz törzsek. Ennek eredményeként az 1933-as – a nemzetközi cserkészmozgalomban is jelentős eseményként számon tartott⁴² – dzsembori egy sor, a MCSSZ-ben korábban már észlelt problémát felerősített,⁴³ ami elgondolkozásra és programja újragondolására készítette a szövetség vezetését.

⁴¹ GERGELY Ferenc: A magyar ... 153.

⁴² A brit cserkészszövetség Gilwell-parki központjában egy falon fel van sorolva az összes dzsembori. A felsorolás elején az évszámok, majd sorszámok, majd a helyszínek következnek. 1933-hoz ezt írták: „1933. The Hungarian Jamboree, Gödöllő”.

⁴³ Többek között ekkor derült ki az országos vezetés számára, hogy a dzsemboriszervezés nagy buzgalmában cserkészzé vált felnőttek igencsak felületesen kezelték pl. a cserkészítőtörvény betartását, pedig az adja a „lelkét” a mozgalomnak. BODNÁR Gábor közlése, 1993. augusztus. Julianna-major, 51/a KMCSZ tiszti tábor.

A szükségesnek tartott lépések előtt – a dzsemborit követően – azonban komoly felmérések és tanulmányok készültek. Miután Gergely Ferenc még publikálta őket az 1989-ben megjelent – a magyar cserkészzet 1910 és 1948 közötti történetét átfogó – könyvében, sajnos maga a kérdőív és annak értékelése is elveszett a Magyar Országos Levéltárból.⁴⁴

A cserkészszülők foglalkozás szerinti megoszlása százalékban		A cserkészek foglalkozás szerinti megoszlása százalékban	
Gyári munkás	23%	Tanuló	52,4%
Iparos	22,2%	Gyári munkás	26,2%
Meghalt, eltűnt	18,8%	Iparos	10%
Egyéb	17%	Egyetemista	4%
Önfenntartó	8%	Tisztviselő	3,2%
Kereskedő	7,3%	Egyéb	2,7%
Tisztviselő	3,7%	Kereskedő	1,5%

A fenti, 1939-ből származó, összegző táblázat világosan mutatja, hogy a cserkészzet nem a polgári elit mozgalma volt. A táblázatban alkalmazott jelöléseknél szűken vettem a társadalom „alsóbb rétegeinek” értelmezését, mert nem tudjuk, hogy a statisztika összeállítói mi alapján sorolták pl. az egyéb-, vagy az önfenntartó⁴⁵ kategóriába az embereket. Ezek a számok összességében (88,6%!) azt mutatják, hogy a cserkészzet potenciálisan azokat a fiatalokat szólította meg, akikre a Magyarországon 1944-ben ismét megjelent kommunista hatalom is igényt tartott (ezt jelöli a kiemelés). Ezért Magyarország 1945-ös megszállása után a cserkészzetet vagy át kellett venni (amint ez pl. Lengyelországban történt),⁴⁶ vagy meg kellett gyengíteni, majd szét kellett verni (a KALOT/KALÁSZ/EMSZO⁴⁷-hoz hasonlóan), hogy tagságához, az általa megszólítottakhoz a kommunista párt konkurencia nélkül hozzáférjen, belőlük építkezessen, ezzel teremtve magának monopolhelyzetet a felnövekvő nemzedékek körében.

⁴⁴ GERGELY Ferenc: A magyar ... 240.

⁴⁵ A korszakban közhasználatú fogalom, birtokos, vagy háztulajdonos család, de ez a „közhasználatú fogalom” nehezen értelmezhető tudományos meghatározásként egy ekkora volumenű felmérésben.

⁴⁶ Kis sarkítással – figyelembe véve a lengyelek masszív vallásosságát – gyakorlatilag kivették az Istenhitet a cserkészzetből, és megpróbálták a szövetséget (ZHP) lehető legtávolabb vinni az egyháztól. Ma is két cserkészszövetség létezik: a ZHP és a ZHR (ez utóbbi vallásos, a lengyel katolikus egyházhoz erősebben kötődő.)

⁴⁷ KALOT - Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos (Titkársága 1935-38 között, majd) Testülete, KALÁSZ – Katolikus Leánykörök Szövetsége, EMSZO - Egyházközségi Munkásszakosztály.

Kísérlet a magyar cserkészmozgalom államosítására, 1942–1945

Az akkor hatályos rend szerint nem bíróság végezte a szervezetek bejegyzését és nyilvántartását, hanem közigazgatási döntés született, mely formájában a kormány erre feljogosított tagja (az illetékes miniszter; pl. ifjúsági, hitbuzgalmi szervezetek esetében a vallás- és közoktatási miniszter) a beadott alapszabályt, vagy annak módosítását „láttamozta”. Ezen láttamozások megjelentek a következő Magyar Közlönyben (ezért nehezen különíthető el egyes esetekben, hogy új szervezetről van szó, avagy csak egy meglévő módosította az alapszabályát).

A Magyar Népköztársaság 1949-es kikiáltásáig töretlen volt az önkéntes (civil) szervezetek tekintetében a magyarországi magán- és közjogi fejlődés. Az ezt követő pár évtizedben – amint az élet egyéb területein is – mindez teljesen összekuszálódott. 1949-ig tehát nemcsak egyesületek, alapítványok, de ezekkel rokon más szervezetek is a nagy statisztikák részét képezték, például: temetkezési biztosítóegyesületek, ipartestületek, ipartársulatok, szövetségek, sportegyesületek, lövészegyletek, dalárdák, hitbuzgalmi egyesületek, önkéntes tűzoltó- és mentőegyletek stb.⁴⁸

1942. március 28-án a Magyar Cserkészszövetség átalakult Magyar Cserkészmozgalommá, melynek elnökként Éry Emil lett a megbízott vezetője, majd 1942. augusztus 1-től kinevezett országos parancsnoka 1945 januárig. Az átalakulás nagyfokú eufemizmus volt a háborúba sodort magyar vezetés részéről, hiszen soha korábban nem volt annyira erős a cserkészszervezet közvetlen állami ellenőrzése, mint az 1942-es szabályzat hatályba léptetésekor.

A háborús időkben a kormányzat ezt az ellenőrzési szerepét komolyabban vette, mint korábban. Így lehetett, hogy az 1942-es alapszabályzata szerint a Magyar Cserkészmozgalom tulajdonképpen a cserkészlet államosítása volt: „belső” szabályzatait a vallás- és közoktatási miniszter hagyta jóvá, ahogyan az országos parancsnokot is ugyanő nevezte ki és váltotta le, hasonlóan a főcserkész titkárához, akit közvetlenül a minisztérium tisztviselői karából ő nevezett ki. Az új alapszabályt az 1690/1942.M.E. számú rendelet 2.§-ának (2) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján kisbarnaki Farkas Ferenc adta ki és az állam részéről Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatási miniszter hagyta jóvá. Ebben szabályozták azt, hogy cserkész „csak krisztusi világnézetű” lehetett, „akit a fennálló törvényes rendelkezések szerint

⁴⁸ DOMANICZKY Endre: Adalékok a civil szektor felszámolásához Magyarországon (1945-1950). In: Jogtörténeti szemle, 2009/2. szám. 1.

nem lehet zsidónak tekinteni”,⁴⁹ kötelezővé tették a honvédelmi nevelést⁵⁰ és a szoros együttműködést a leventemozgalommal.⁵¹

A cserkészcsapatok spontán reakcióiból tudjuk, hogy ezt az alapszabályt – mely nyilvánvalóan ellentétes a cserkésztvénnyel⁵² – a cserkészek soha nem fogadták el. Még akkor sem, ha voltak szomorú, a cserkésztvényeket sárba tipró események ennek végrehajtásakor.⁵³ A cserkészcsapatok döntő többsége azonban nem vett tudomást erről és még 1944-ben is táboroztak zsidó cserkészek Magyarországon. Ilyen történetet őriz a városmajori cserkészek krónikája⁵⁴ is, de Jánosi Sándor már említett tanulmányában is jelentős tettekről emlékezett meg. Voltak regösök, akik a svéd nagykövetséggel dolgoztak együtt, akik aztán a gettósítást követően a gettókba jártak be bábelőadásokat tartani, míg mások gyógyszert és egyéb szükséges dolgokat vitték be az összezártaknak.⁵⁵

Jánosi egy nagyobb közös cselekedetről is megemlékezett írásában.⁵⁶ 1942-ben a visszatért (egyébként akkoriban német többségű)⁵⁷ Beszterce mellett tartott regösvezetőképző táborban. „az egyik délután (...) kapjuk azt az értesülést, (a IX. Kolozsvári hadtest derék, németellenes tisztjeitől), hogy a besztercei volksbundista százok ma estére szimpátiatüntetésre készülnek Hitlerék mellett. Az esti, 8 órai harangszó lesz a jeladás, akkor indulnak el a bolthajtásos kapuk alatt egységekben várakozó, egyenruhába öltözött volksbundista fiatalok a kis város különböző pontjairól fáklyákkal és nagy nótaszóval, nem utolsósorban azért, hogy ellensúlyozzák azt a magyar hangulatot, amit a regösök pár nap óta teremtettek a városban.

Háromnegyed nyolckor a 800 regös nyolc századba osztva a városka megadott más-más körzetéből vidám nótaszóval menetelni kezdett. Meneteltünk hajnali négyig. (...) A kapuk alatt dideregtek menetkészen a volksbundisták a hideg fáklyáikat szorongatva s várva a maguk jelenetét, ami teljesen elmaradt. Éjfél felé egyenként hazaszállingóztak.

Előző évben egy dél-dunántúli népfőiskola lebonyolításában segédkeztem a Sárközben s szokásunkhoz híven mindjárt össze is szedtem az ismeretlen dallamokat, stb-eket. Az egyik népdal különösen kapóra jött most. Meg is tanítottam ezen az éjszakán századról, századra

⁴⁹ Magyar Cserkészmozgalom Szervezeti és Működési Szabályzata, Budapest, 1942., 47.§ (2).

⁵⁰ Uo. 4.§ (2)

⁵¹ Uo. 5.§

⁵² Különösen is a negyedikkel, mely így szól: „A cserkész minden cserkészt testvérének tekint.”

⁵³ Például Kolozsvárott az egyik cserkészcsapatból kizárták a zsidó cserkészeket.

⁵⁴ GRYNÆUS András dr.: A 205. Zrínyi Miklós cserkészcsapat krónikája 1945–48. Kézirat. 9-10.

⁵⁵ JÁNOSI Sándor: A regöscserkészlet ... 53.

⁵⁶ JÁNOSI Sándor: A regöscserkészlet ... 51-52.

⁵⁷ VARGA E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, <http://varga.adatbank.transindex.ro> (Letöltés: 2012. augusztus 17.)

vándorolva, amíg jól nem ment. Bach-korszak végi nóta volt, mintha csak erre az alkalomra költötték volna:

Alsónyéken megépült a vasút,
Megjött rajta Garibaldi Kossuth,
Meghozta a nemzeti lobogót.
Megállj német szűk lesz a bugyogód!

Kár, hogy több versszakát az adatközlőm nem tudta, így - hát a nyolc század, regös ezt, az egy versszakot fújta szakadatlan hajnalig.

Azt a derék fiatal századost, aki a hírt hozta és segített megghiúsítani a volksbundista akciót és aki szívvel-lélekkel állt 45-ben a demokrácia mellé: Németh Dezső. Rákosiék a Rajk perrel kapcsolatban kivégezték.”⁵⁸

⁵⁸ Ezt a történetet – közel sem ilyen részletesen, de – Gergely is megemlítette könyvében; GERGELY Ferenc: A magyar ... 301.

A magyar cserkészlet a fenyegetett demokrácia idején, 1944–46⁵⁹

Magyarország szovjet megszállásakor meg kellett alkotni a hatalomátvétel és a későbbi diktatúra eszközeit. Ezért a háború utolsó idejében, a korábban szociáldemokrata, de 1944-re már bolsevik irányítású Országos Ifjúsági Bizottságban⁶⁰ az ifjúsági terület összefogására eltervezett módon, ezen év decemberében – még Szegeden – létrehozták a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget (MADISZ), az első ernyőszervezetet, amelybe minden „demokratikus” (tehát legálisan működni akaró) szervezetnek be kellett lépnie, így ennek a Magyar Cserkészszövetség is része lett. Első körben, az első választásokig, természetesen megbízható, a megszálló szovjethatalmat kiszolgáló vezetőség került az élére.

A cserkészek ekkor találkoztak először *Hollós Ervin* nevével, aki a hat elemi elvégzése után szűcssegédként dolgozott. Hollós 1938-tól volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) ifjúsági csoportjának titkára, majd 1939-től a párt Országos Ifjúsági Bizottságának tagja. Valójában – igazi kriptokommunistaként – már ekkor is a betiltott Kommunista Magyarországi Pártja (KMP) tagja volt, és ennek megbízásából végezte illegális politikai munkáját (Ságvári Endrével egyetemben). 1942–1944 között börtönbüntetésre ítélték, az akkori törvények szerint tiltott kommunista és háborúellenes tevékenysége miatt. 1945-ben ő lett a MADISZ budapesti titkára.⁶¹

⁵⁹ A történettudomány ezt az időszakot hagyományosan az 1947-es választásokkal szokta lezárni. Ezen dolgozatban azonban a cserkészlet van a fókuszban, ezért a MCSSZ 1946-os, Rajk általi feloszlata miatt indokolt lezárni a fejezetet. Alátámasztja még ezen döntéshelyességét az - az ebben a fejezetben bemutatásra kerülő – tény is, miszerint jogi értelemben véve ebben az évben szüntette meg, döntötte romba és kényszerítette illegálisba a berendezkedő bolsevik diktatúra a hagyományosan sokszínű civil világot Magyarországon.

⁶⁰ Nem keverendő össze a cserkészszövetség „választmányának” hagyományos nevével, ami Országos Intézőbizottság, röviden szintén OIB. Tekintettel arra, hogy ebben a tanulmányban a cserkészlet áll a középpontban, a továbbiakban az OIB rövidítés a cserkészlet választmányát jelöli.

⁶¹ **Hollós (Holzschlag) Ervin** (1923. október 25. – 2008. október 10.) Egyes források szerint a 311-es Vörösmarty cserkészcsapatban volt tag. A KMP utódjaként megszervezett Magyar Kommunista Párt (MKP), majd az egyesülés után Magyar Dolgozók Pártja (továbbiakban MDP) ifjúsági titkárságán dolgozott. 1950–1952 között pártiskolát végzett, 1952–1956 között a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (továbbiakban DISZ) központi vezetőségének titkára volt. Később elvégezte az ELTE Bölcsészettudományi Karának történelem szakát. Az 1956-os forradalom alatt a Köztársaság téri párházban és az Országházban volt (az előbbi ostromakor könnyebben megsérült és így a párház „hátsó kijáratán” keresztül odahagyta a többieket).

A forradalom után alezredesi rangban a BM II/5 alosztályához, azaz a belső elhárításhoz került. Ebben a minőségében kezdett el foglalkozni a csendőrséggel is, ő juttatta ismét bíróság elé Kristóf László csendőrőrmestert, aki nyomozóként részt vett Ságvári Endre (mint fentebb láttuk: Hollós barátjának és harcostársának) letartóztatásában és az ott kialakult tűzharcban. Az ügyet – mert hatalmában állt – 1958-ban felmelegítette és az őrmestert bitófára jutatta. 1961-től a III/III. csoportfőnökség vezetője lett, helyettese Harangozó Szilveszter volt (aki később a rendszerváltás hajnalán még részt vett a III-as Főcsoportfőnökség felszámolásában.)

Hollóst 1962-ben a kádári konszolidáció előrehaladtával leszerelték, és „tudományos pályára” állította a párt: kinevezték a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Osztályának helyettes vezetőjévé,

Közben további vonalakon is megindult a polgári társadalom szétverése, mert az önálló – értsd: nem a hatalomtól függő, ezáltal nehezen, vagy nem ellenőrizhetően működő – közösségek jelentették az igazi veszélyt. A szétverés legfőbb eszközét eleinte az ún. igazolási eljárások jelentették, amely során a meggyanúsítottak kellett bizonyítani ártatlanságát, miszerint nem volt náci, fasiszta, nyilas, vagy csendőr stb. Nagyon sok esetben már a Horthy-közigazgatásban való munkavállalás elegendő volt a közügyektől való eltiltáshoz és további büntetések elszenvedéséhez. Néha perekben ítélték el súlyos büntetésre a kiiktatandókat,⁶² néha egyéb „adminisztratív” eszközökkel terheltek túl a mozgalmárokat,⁶³ máskor egyszerűen megbélyegezték a sajtóban (ezt ma a szakirodalom karaktergyilkosságnak nevezi). Az utóbbi esetben a „megtámadott” nem tudott védekezni és még fellebbviteli eljárás sem volt, ahol korrigálhatott volna a jog (ilyen a „Teréz körúti gyilkosság” esete is, amit később részletesebben is tárgyalunk). A karaktergyilkosságot nemcsak a szervezetekkel szemben, hanem azok fejeit megcélozva is használták, mintegy megelőlegezve Rákosi szalámitaktikáját, hiszen a „pásztor nélküli nyáj szétszéled”. Ha pedig még mindig akadt (esetleg már a náci ellen, a nemzeti ellenállásban is edződött)⁶⁴ tehetséges vezető, akkor azt is igyekeztek kiiktatni, ellehetetleníteni.⁶⁵ Ha valós ok nem volt, elegendő volt egyszer kiírni az újságba. A berendezkedő „demokratikus” hatalom kommunista irányítás alatt álló rendőrsége éberrel lecsapott, mint tette ezt a Teréz körúton is.

és másodállásban a Budapesti Műszaki Egyetemen a politikai gazdaságtan(!) és a tudományos szocializmus tantárgyakat oktatta, egyetemi tanárként.

A rendszerváltást követően Hollóst korábbi tevékenysége miatt semmilyen bántódás nem érte, sőt 2006-ban Kristóf László rehabilitációja elleni tiltakozásként beszédet mondott Ságvári Endre budakeszi úti emléktáblájánál. Hollós 2008-ban otthonában hunyt el.

⁶² Ide sorolható Kölley György és Oloffson Placid atya esete, akik „csak” gyóntatói voltak a „kamaraerdei fiúknak”, nem voltak jelen az eseményeknél, mégis, mint fontos egyházi és cserkészvezetőket hosszú évekre a gulágra küldték, mondván, mint gyóntatóknak tudniuk kellett a „gyilkosságról” és azt jelenteniük kellett volna a rendőrségen.

⁶³ Böröcz Katalin szakdolgozatában mutatta be Dombi Béla szegedi cserkészkerületi megbízott körlevelét, melyben irreálisan nagy adminisztrációs terhet rakott a cserkészvezetőkre, akik így nem a cserkészeikkel, hanem a jócskán megnövekedett adminisztrációval kellett foglalkozzanak (havonta kellett teljes névsort adniuk lakcímmel, szülőikkel, feltüntetve a felekezetet, pártállást stb.); közli: BÖRÖCZ Katalin: Cserkészlet Magyarországon a kommunista rendszer hatalomra jutása idején. Szakdolgozat. PPKE – BTK, Piliscsaba, 2006. 38. o. (MNL OL 50066, mikrofilm 196-198.)

⁶⁴ Például a korábban Jánosi Sándor visszaemlékezésében bemutatott Németh Dezső esete.

⁶⁵ Aktív cserkészvezetők közül legjellemzőbb talán Teleki Géza esete, aki Sík Sándor felkérésére 1945. november 11-én – az ekkor még éppen kultuszminisztert – 60% (Kölley György visszaemlékezése szerint 85%)-kal a MCSSZ elnökének választották, de végül a kommunisták nyomásának engedve (ezt leginkább Färber József által vitt kampány jelentette, mely végén 1946. május 3-án megalakult a „Haladószelemű Cserkészek Munkaközössége”) 1946. május 8-án lemondott posztjáról. A cserkészletből politikai pályára álló vezetők között említendő Horváth János esete, őt az ún. *Magyar Testvéri Közösség - Földalatti Fővezérség* címet viselő konstruált, kirakatperben ítélték el és iktatták ki hosszúidőre a hazai közéletből.

Az 1945 nyarán az újra összeállt cserkészcsapatok megszervezték első táborukat az immár végletesen megváltozott körülmények között. A nyári táborok ekkor voltak először „építőtáborok”. Ennek az időszaknak a történéseiről az egyik interjúalanyom, Hardi (Halpern) Róbert beszélt.⁶⁶ Halpern Róbert már 1929-ben tagja volt a magyar cserkészek legendás „ARROW PARK”-béli magyar dzsemboricsapatának, melynek parancsnoka Teleki Pál volt. Halpern elmondása szerint barátságba keveredtek, melynek természetes folytatása volt, hogy Teleki őt kérte fel az 1933-as Gödöllői Dzsembori nemzetközi ügyeket összefogó vezetőjének.

Halpern Róbert állítását erősen gyengíti, hogy „Az 1933. évi Jamboree előzetes tájékoztatója” című kiadvány, „A IV. világjamboree általános szervezetét” bemutató kihajtogatható melléklete⁶⁷ külügyi vezetőként dr. Molnár Frigyeset nevezi meg, és a még felsorolt négy közvetlen helyettes között sincs Halpern Róbert feltüntetve. Egy másik irat⁶⁸ azonban arról tanúskodik, hogy Halpern résztvett a tolmácsok felkészítésében:

TOLMÁCSKERÉK
Jamboree Külügyi Csoport

T o l m á c s k i k é p l é s .

Vezető : Átányi István cs.t.172 Titkár : Halpern Róbert cs.t.173

Almásy József dr.	parancsnok	316/8
Angyal Endre	cserkész	25. Szent Imre
Arató István	rajvezető	53. Jurisich
Arzenkovič Sándor	s.tiszt	676. Martinuzzi
Barna István	cserkész	85. Erinyi
Bártl István	ő.cs.	384. Kis János
Benedek Tamás	s.tiszt	15. Bethlen Gábor
Berg Pál	s.tiszt	156. Árpád
Bónis György	s.tiszt	2. B.K.G.
Bury István	cserkész	3. Regnum Marianum
Csóka Frigyes	cs.tiszt	3. "
Dehner György	ő.cs.	94. Szt. Adalbert
Hantz Géza	s.tiszt	28. Szent Imre
Erődi-Harrach Gábor	cserkész	25. "
Hesztó Miklós	s.tiszt	64. Szt. Asztrik
Hekete Gábor 311	örvezető	311. Vörösmarty
Franciskovich József	örvezető	157. Damjanich
Gerstenberger Jenő	cserkész	7. Erős Gusztáv
Gyuk Mihály	s.tiszt	53. Jurisich
Halpern György	cserkész	15. Bethlen Gábor
Harsányi Gyula	örvezető	53. Jurisich

A Magyar Cserkészsövetség levéltárában fellelt Jamboree Zsebkönyv⁶⁹ 14-17. oldala, mely szerint Halpern Róbert (103-as kódszámmal jelölve a füzetben) csak beosztott tolmácsként, csapatkísérőként dolgozott.

⁶⁶ Halpern (Hardi) Róbertre Kun Miklós professzor úr hívta fel figyelmemet és így négy különböző alkalommal készítettem riportot az akkorra már két agyvérzésen túlesett emberrel; Halpern Róbert 1945-ig volt *Halpern*, ekkor magyarosított és innentől a *Hardi* nevet használta, amit a jelen disszertáció is tiszteletben tart; rövid életrajza megtalálható a „Életrajzok hálójá” c. fejezetben.

⁶⁷ Lásd II/b. melléklet.

⁶⁸ MNL OL P1359, 40. doboz, 219. tétel. Lásd II/a. melléklet.

⁶⁹ MNL OL P 1359, 49. doboz, 564. tétel; a teljes oldalak megtalálhatóak a II/c. mellékletben.

b) Szakcsoportok:

Közlési csop. 222, 226	Tölmácsok 8, 103	Delegáció 23	Gazdasági csoport 172	Penzügy 212, 55, 143, 71, 357, 387, 341
	Inform. iroda 206	Nemzetk. ir. 185, 236		Élelmezés 196, 184, 247
	Bemutatók 346, 356, 230	Színház 250, 31, 83		Üzletváros 29, 73

Tehát az emberi emlékezetet a fennmaradt dokumentumok csak részben támasztották alá. Teleki Pál „nemzetközi titkára”, ahogy Kun Miklósnak adott korábbi interjújában magát nevezte Halpern úr, később Péter Gábor titkára lett, sőt ahogy a professzor úrnak sikerült beazonosítania: ő lett a kommunista párt titkos pénzeinek kezelője. Egyik beszélgetésünkben nekem is büszkén mesélte el, hogy miként szökött át az akkor még bizonytalan státuszú erdélyi részeken Brassóba, és vett meg, illetve hozott Budapestre „két nyilvánvalóan lopott” gépkocsit a (kommunista) „mozgalomnak”.⁷⁰

De Halpern Róbert legalább volt cserkész, volt táborozni. Mint egykori vízicserkész személyesen ismerte Sík Sándort, a magyar cserkészlet egyik legnagyobb pedagógusát, akivel együtt jártak a Dunára (Halpern Róbert eleinte a 16-os Evangélikus Gimnázium cserkészcsapatának, majd később – pont a „vizes” érdeklődése miatt – a 2-es Piarista cserkészcsapatnak lett aktív tagja).

Hardi Róbert azt állította a vele készült interjújában, hogy az MKP vezetése, nevezetesen Szirmai István⁷¹ őt bízta meg a cserkészszövetség újrászervezésével. Hardi ezen megbízatásának az lehetett a háttere, hogy Szirmai (Kádár János mellett) részt vett az illegális KMP Békepártként való újjászervezésében, és így – túl azon, hogy ismerősét szívesebben látja az ember pozícióban – bizonyítania is kellett elkötelezettségét a párt iránt, amiben jól jött a cserkészlet vezető pozíciójába beépített Hardi.

Visszaemlékezése szerint a később rádió elnökké avansált Szirmait nem sokkal az oroszokhoz történt átszökése után ismerte meg, az akkor már szovjet kézen lévő Szegeden, ahol Szirmai vezetőként felelt az MKP dél-magyarországi megszervezéséért. Hardi tehát ebben az időben szintén Szegeden volt, ahogyan Hollós Ervin is, szinte biztos volt kapcsolat közöttük, így az Országos Ifjúsági Bizottság vezetője Hollós koordinálhatta a továbbiakban Hardi cserkészkarrierjét.

Ha ennek más írásos nyoma nem is maradt a történelemben, mindenesetre az látszik, hogy Hardi Róbert a MCSSZ Országos Intézőbizottságnak tagja lett.

⁷⁰ HARDI (Halpern) Róbert közlése. 2006. április 6-i interjú, készítette: Virág András.

⁷¹ Életrajzát lásd a „Életrajzok hálójá” című fejezetben.

A kiépülőfélben lévő kommunista hatalom természetesen nem csupán a háború előtt is aktív cserkész munkát végzők között kereste a vele szimpatizáns egyéneket, hanem komoly erőfeszítéseket tett új, számára megbízható vezetők csapatokba juttatására is. Több írásos emlék is maradt ránk, mely azt bizonyítja, hogy a Magyar Cserkészszövetség igazolási eljárásokban igazolta az újraalakuló csapatait, méghozzá külön is a régi tiszteket és az újonnan kinevezett és kiképzésre küldött vezetőket. Érdekesen gyors karrierek épültek ezekben az időkben. Kiváló példa erre a MCSSZ irattárában való kutatásom során előkerült dr. Holló Dénes példája. A cserkészszövetség harminchárom év normális működés, beállt és bevált rendszerei (felépített cserkészkarrier, kiépített és nemzetközi szinten is elismert vezetőképzés) mellett semmi nem indokolta a Holló személyi anyagában megtalált gyors előrelépést, mindez ráadásul két – akkor is és ma is – jó nevű, „beállt” cserkészcsapatban. Az 1927-ben született Holló Dénes a papírjai szerint 1937. januárjában lett kiscserkész a Németvölgyi úti iskola mellett működött „Bendegúz” cserkészcsapatban,⁷² majd 1942-ben átlépett középiskolájára, a ciszterci rend által fenntartott Szent Imre Gimnázium 25. számú Szent Imre cserkészcsapatába. Itt 16 évesen bámulatos karrierbe kezdett: a cserkészszövetségbe 1988/89-ben leadott, eredetinek látszó iratai szerint 1942. június 20-án sikeresen letette az első próbát, majd november 10-én megállta a második próbát is, ezt követően kevesebb, mint egy év alatt, 1943. március 20-án már a harmadik próbát is abszolválta. Másoknak erre – a kiadott hivatalos próbakönyvek szerint – legalább három-négy év szükségeltetett (egy próba: kb. egy tanév). Ugyanezen év április 17 és 24 között megrendezett 22. országos őrsvetetői tábort is eredményesen elvégezte, amit júniusban kiegészített még egy sikeres vízcserkészvezetői képesítéssel (amit – apró szépséghiba – segédtszti igazolványához csatolnak, bár nincsen még tiszti képesítése). A tiszti képesítést igazoló bizonyítványát majd csak két évvel később, 1945. szeptember 1-én „állítja ki” a MCSSZ nevében Jánosi Sándor országos vezetőtisztt és Pintér Péter Pál táborparancsnok, miután 1945. augusztus 21. és 26. között sikeresen befejezte a tiszti tábort is. Holló Dénes – tekintettel arra, hogy 1988 után a valláserkölcsei alapot elutasító – Magyar Cserkészcsapatok Szövetségében (röviden: MCSCSSZ) kezdte újra a cserkész munkát, a fenti igazolásait a MCSCSSZ elismerte. Amikor a '90-es évek elején a MCSCSSZ-béli munkáját feladta, az ott már elismert képesítéseit megtartva átigazolt a MCSSZ-be (az átigazolás dátuma nem ismert). A fentiek alapján nem tévedhet nagyot, aki úgy gondolja, hogy Holló Dénes – bár lehetett cserkész, de – cserkészvezetői legendáját (f)utólag kreálták.

⁷² Érdemes megemlíteni, hogy itt tett kiscserkész-ígéretet Pokorni János is.

(Fontos megjegyezni, hogy egy másik újjáalakulás után, 1989-ben is voltak hasonlóan gyors „karrierok”, de ekkor két kiesett nemzedéket kellett hirtelen pótolni a megindult – három év alatt huszonötézerre nőtt – cserkészletben. De ekkor valódi táborok voltak a kiadott és igazolt képesítések mögött, a „tiszteletbeli tiszteket” kivéve, amit azonban szigorúan jelöltek az igazolványok számozásának betűjelében a „tiszteletbeli-t” jelentő „Tj”-vel.)

Az 1945-ös újjáalakuláskor és az igazolási eljárások során olyan nevek kerültek a taglistákra, nyilvánvalóan politikai nyomásra, vagy épp fondorlatra, akiknek korábban se híre, se hamva nem volt a cserkészszövetség nyilvántartásaiban, később annál inkább olvashatunk róluk a kiépülő diktatúra tartóoszlopoi között. Így például a koncepciók perék bírói között is, aminek az archetípusa Olti (Obetkó) Vilmos, aki korábbi nyilas múltját mintegy kompenzálандó, a kommunista diktatúra egyik legkegyetlenebb bírójá⁷³ lett. Olti 1946-tól a tulajdonképpen vallástalanított⁷⁴ Magyar Cserkészfiúk Szövetségének (továbbiakban: MCSFSZ) beolvasztásáig a szövetség Fegyelmi Bíróságának volt az elnöke, így gondoskodva a „veszélyes elemek” kiszorításáról, a cserkészleten belüli koncepciók eljárások eredményes végigviteléről.

A kiépülő diktatúra megkereste és megtalálta azokat a belső hajszáltrepedéseket is, amelyekbe éket verve igyekezett szétfeszíteni a cserkészek közösségeit. Az egyik ilyen fontos repedés a katolikus–református különbözőségből adódott, ami – tekintettel az ökumené akkori helyzetére – sokkal meghatározóbb kérdés volt, mint manapság. A következő fontos és leválasztani szándékozott csoport bázisa az 1942-ben a cserkésztestvériség törvényét felrúgó állami hatalmi⁷⁵ szóval a cserkészletből eltávolított, a haláltáborokból hazatért túlélők voltak, akik a legjobban tudták, hogy az élet nem zökkenhet soha többet oda vissza, ahol a háború előtt volt. Különböző ügyes manővereknek következtében a cserkészszövetségen belüli katolikus vonal lendületet veszített (aminek ékes jele volt Teleki Géza lemondása is). Ennek köszönhetően került ekkor előtérbe – akkor még a cserkészkedő katolikus egyházi nagyokkal (Sík, Witz, Kölley) egyetemben – Färber József, a budai izraelita hitközség 311-es Vörösmarty cserkészcsapatának egyik vezetője, és Holló Dénes tiszti igazolásánál fentebb

⁷³ Kegyetlensége miatt Kádárék 1956 után nem engedték vissza a bírói pulpitusra, később ügyvédként dolgozott. 2009-ben egykori áldozatának, Kerényi Lajos atyának meggyónt – KERÉNYI Lajos közlése. Mária Rádió „Hazafélé” c. műsor, 2013. február 25.

⁷⁴ Az MCSFSZ alapítói kivették mind cserkészfogadalomból, mind a cserkésztestvériség törvényéből az „Isten, haza és embertárs” szolgálat kötelezettségét.

⁷⁵ A „Kísérlet a magyar cserkészmozgalom államosítására, 1942-45.” című alfejezetben részletesebben tárgyalt módon.

már említett, református felekezetű, a regőscserkészletben jelentős szerepet játszó, népi és egyben antiklerikális beállítottságú Jánosi Sándor is.

Ahogy a cserkészlet magyarországi indulásánál, úgy a háború utáni újjáalakulást követően többször is felvetődött a felekezeti cserkészszövetségek alapításának lehetősége, amit a magyar „alapító atyák” (azaz a négy alapító cserkészközösség: a Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egylet, az Egyetemi Katolikus Főgimnázium, a Regnum Marianum papi kongregáció és a Budapesti Kegyesrendi Gimnázium máig meghatározó hatású vezetői) következetesen elvetettek. 1945 után is egyedül a vallásosság megjelenítésének fontossága, és az ezen tartóoszlopokon nyugvó értékrendjük képviselője miatt vették tudomásul a cserkészszövetségen belül működő felekezeti „munkacsoportokat”, amelyek nem voltak azonosak az ifjúság felekezeti lelkeségének megélését biztosító (programokat szervező és kiadványokat szerkesztő) lelkeségi mozgalmakkal (a protestáns ICHTYS-szel és a katolikus Táborkereszttel).

Valószínűleg ekkor született a Sík Sándornak tulajdonított hitvallás: „Messze kerüljük azt, aki ambíciójának csak azt tekinti, hogy vezető legyen és nem a cserkész munkáról vallott ideálja, a cserkész eszmék szolgálása és terjesztése hevíti, és nem rendel alá minden érdeket a legfőbb érdek, a haza igaz érdeke alá. Arról pedig tudomást se vegyünk, aki kifejezetten a pártoskodás szellemével van megátkozva.”

Az intés ellenére, a folyamatos politikai nyomás hatására azonban két csoport kristályosodott ki a mozgalmon belül: egyrészt azok álltak össze, akik a nyomásnak ellenállva a hagyományos cserkész munkát megalkuvás nélkül, vagy csak minimális változtatással szerették volna folytatni, míg a másik csoport tagjai a fennmaradás miatt elfogadhatónak tartottak bizonyos – kisebb-nagyobb – engedményeket. A berendezkedő diktatúra természetesen az utóbbi csoportot támogatta, meglátva benne a későbbi továbbosztás lehetőségét is (nem mindegy, hogy kinek hol van a határ, mennyire lehet vallástalanítani, meddig lehet lúgozni a felelős állampolgárrá nevelést, amelyek ma is immanens részei a cserkésznevelésnek). Ezt a munkát a fennmaradt jegyzőkönyvek szerint Hollós Ervin kiválóan koordinálta.⁷⁶

⁷⁶ Jegyzőkönyv az ifjúsági szervezetek vezetőivel történt megbeszélésről. 1947. október 3. PIL, 274. f. 18. cs. 9. ö. e.

Mai megítélésünk szerint természetesen mindkét út letért a szerves fejlődés útjáról. Az egyik a *görcsösen megőrzés* miatt,⁷⁷ a másik pedig a *haladás* jegyében a cserkészlet lényeges alapelveit hagyta el (valláserkölcsi alap, hazafiság, a cserkésztestvériség alóli „kivételek” megteremtésével, az embertárszolgálat újraértelmezésével hígította volna fel a cserkésztestvériség derűs szigorúságát) és csak a fiatalok romantikus lelkét megfogó cserkésztestvériségeket (bandázás/őrsi élet, kirándulás, táborozás stb.) megtartva, ideológiailag egészen új töltetű adva (például az istenhitt elhagyása) próbált volna meg boldogulni.

Az 1944-től 1946-ig tartó időszakban a kommunista párt viszonylag hosszú ideig reménykedett a magyarországi cserkészmozgalom átvételében. Ez nem csak annak tudható be, hogy közvetlenül a háborút követően Moszkva igyekezett fenntartani a szövetségi jó viszonyt a többi győztes hatalommal, és egy a szövetségeseknél is honos, nyilvánvalóan jó nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező mozgalommal szembeni erőszakoskodás sok kárt okozhatott volna ebben. Erre, mármint a központi eligazításra, a lengyelországi példából⁷⁸ is következtethetünk.

A Hollós által koordinált csoport nem minden alap nélkül remélhette – ahogyan azt a Hardi Róbert a vele készített interjúban⁷⁹ maga is megemlíti – a beépülések a szervezet meghatározott fontos pontjaira, majd (az így beépültek által is mozgatott) igazolási eljárásokkal és tisztogatásokkal, célzott hatósági zaklatásokkal, az ezekre is épülő (meghatározó emberek-, vagy csak úgy *en bloc*, a mozgalom elleni) sajtókampányokkal és a cserkészvezetőkre háruló, egyre jelentősebb adminisztratív terhekkal elérni a kívánt hatást: a magyarországi cserkészlet beillesztését a kommunista holdudvarba.

Ekkor még azonban hiábavalónak tűnt a sok beépülés, a „frakciózás”,⁸⁰ a cserkészvezetők osztályozása, ellenőrzése és sok esetben kiszorítása a mozgalomból, amikor a cserkészlet

⁷⁷ A cserkészlet a legkorszerűbb nevelési eszközöket vetette be a fiatalok megfogásába, éveken át történő megtartásába és felnőttkorba vezetésére, ezért is tartja számon a pedagógia tudomány a cserkészletet a „reformpedagógiák” között. PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 634-636.

⁷⁸ Számos ok miatt (az ellenállásban való markánsabb részvételük és a társadalom sokkal mélyebb vallásossága miatt) Lengyelországban nem tiltották be a cserkészletet, de sikerült azt bolsevizálniuk, ezért nem kellett párhuzamos gyermekmozgalmat felépíteniük, mint tették ezt nálunk az úttörőkkel.

⁷⁹ HARDI (Halpern) Róbert közlése. 2006. április 6-i interjú, készítette: Virág András.

⁸⁰ Az 1946. május 3-án megalakult Haladószelemű Cserkészlet Munkaközösségének tagjai lesznek a Népi Cserkészcsapatok Munkaközössége (Karácsony Sándor vezetésével), a Munkás Cserkészcsapatok Közössége (Jánosi Sándor vezetésével – BiPi-i eszmék, egyházak nélkül), az ICHTHYS (protestáns cserkészlet lelkiségi mozgalma), Demokratikus Vezetők Blokkja (a központi vezetésből az 1945. novemberi választásokon kiszorult vezetők köre). Figyelemre méltó a szóhasználatuk, melyet leginkább az 1946. március 5-én megalakult *Baloldali Blokk*tól vettek át.

kimentek a természetbe és felépítették a saját kis mikrokozmoszukat, ennek vége volt. Ott előjöttek a „régibei beidegződések”.

A Teréz körüti gyilkosság, és következményei

Az egyik legnagyobb, a cserkészlet társadalmi támogatottságát megtörni hivatott kombinációs akció 1946. június 19-én, szerdán elindított sajtó- és állami kampány⁸¹ volt, melyet a „Teréz körüti merénylet”-re komponáltak. A „hivatalos jelentés” szerint – amit a kommunista irányítású Szabad Nép cikke őrzött meg – egy, a körúton békésen sétáló szovjet katonát megöltek, több társát pedig megsebesítették, amikor tüzet nyitottak rájuk. A szovjet megszállás kezdetén, 1945 első napjaiban kialakított politikai rendőrség, a Politikai Rendészeti Osztály (PRO) vezetői és a szovjet városparancsnokság közelben székelő⁸² GPU-s⁸³ tisztjei szinte azonnal a helyszínre értek. A Teréz körút 15. számú épület padlásán megtalálták a „tettes” – Péntes István 17 éves tanuló – holttestét, aki a híradás szerint cserkészöltözetet viselt és még a KALOT igazolványa is a zsebében volt.

A később összerakott valódi történet szerint – amit a História 1998/9-10. számában olvashatunk Révffy László visszaemlékezésében⁸⁴ – 1946. június 17-én, hétfőn délután három szovjet katona tért be a Teréz körüti Edison kávéházba, majd egy ott tartózkodó magyar nő (egyik visszaemlékezés szerint az egyik pincérnő)⁸⁵ miatt heves szóváltásba keveredtek, ami két áldozatot követelő utcai lövöldözésbe torkollott. Hamarosan kikerült a GPU, a hullákat feldobálták egy orosz teherautóra, majd a lövések miatt a körüti házak ablakaiból bámszkodó embereket beparancsolták lakásaikba. Ezt nyomtatékosítandó, a háztetők fölé géppisztolysorozatokat eresztettek. Valószínűleg ekkor tévedt el az a golyó, ami fejen találta Péntes Istvánt, lehetőséget adva a GPU-PRO párosnak, hogy később úgy állítsák be őt, mint a két szovjet katona orgyilkosát.

A Teréz körüti „incidens” váratlanul és bizonyos szempontból felkészületlenül érte a kommunista pártot, idő kellett az egységes koncepció tálalására. Azt azonnal látták, hogy ezt az esetet jól fel lehetett – és így fel is akarták – használni céljaik érdekében. A halálos lövés nem a diáktól származott (sőt, ő is áldozat volt), de ezt a Péter Gábor vezette rendőrség

⁸¹ Állami, hiszen a rendőrségtől kezdve az országgyűlésen keresztül a miniszterelnökség és a belügy-minisztérium is jelentős szerepet vitt végül az ügyben.

⁸² Andrássy út 60. és Városligeti fasor 4-6.

⁸³ Az Állami Politikai Igazgatóság (szovjet politikai rendőrség) orosz rövidítése.

⁸⁴ HISTÓRIA 1998. 9-10 szám, 64-65.

⁸⁵ PELLE János: Gyanús merényletek, <http://www.ttfk.hu/hetiokopol/rovat/publi/07.04.12a/pelle.html> (Letöltés: 2012. augusztus 14.)

politikai okokból nem engedte nyilvánosságra hozni. Elfedni nem lehetett, hiszen rengeteg volt a szemtanú. A végső koncepció kialakításánál fontos szempont volt, hogy bár az egyházi szervezetek sorsa politikai értelemben már korábban eldőlt, de még hiányzott egy igazán jól és egyszerűen megfogalmazható *casus belli*. Ezt az esetet nagyon egyszerűen, nagyon sok helyen lehetett publikálni, nem lehetett egyetlen újságnak, közéleti szereplőnek sem megkerülni. A (dez)információkat pedig a kommunista kézben lévő GPU-PRO rövidesen és készségesen szállította.

A történetben több mint árulkodó, hogy a Szabad Nép csak két nappal később(!), június 19-én⁸⁶ foglalkozott először az eseménnyel, ezzel hintve szét jó néhány, a mai napig is élő „legendát.”⁸⁷ A cikk szerint egy orosz tiszt és egy magyar lány meghalt az orgyilkos golyóitól, valamint több orosz katona és járókelő is megsebesült. A merénylőt félig megégve holtan találták. Feltételezték, hogy KALOT-tag, vagy cserkész. Ezt a motívumot találhatjuk meg a már említett Pelle János-cikkben is. A Szabad Nép újságírója az esetnek azt az értelmet adta, hogy a reakció erői felbátorodtak az elhúzódozó Kiss Szaléz és társai per, valamint az Olofsson Piacid-ügy miatt.⁸⁸

A Szabad Nép cikke után megnyílt az út Vlagyimir Szviridov altábornagy, a SZEB elnöke előtt, hogy a merényletre hivatkozva Nagy Ferenc miniszterelnöktől erőteljesen követelje a „fasisztabarát” ifjúsági egyesületek betiltását. Ezzel megkezdődött a demokratikus és addig sokszínű civil világ végjátéka.

Az 1946. június 25-én kelt 7330/1946. M.E. sz. rendelettel az összes egyesület felügyeletét a belügyminiszter hatáskörébe utalták. Rajk László belügyminiszter ezt követően elrendelte valamennyi egyesület fölülvizsgálatát, de megállapodott Nagy Ferenc miniszterelnökkel arról, hogy a betiltandó egyesületek új néven, új vezetéssel ismét újjászerveződhetnek. 1946. július 20-án, a történet zárásaként a belügyminiszter rendeleti úton több száz civil szervezetet oszlatott fel, köztük az ekkor hatvanezer tagot számláló⁸⁹ Magyar Cserkészszövetséget is.⁹⁰

⁸⁶ „Felháborító fasiszta orgyilkosság a Teréz körúton”; lásd III/b. melléklet.

⁸⁷ Titkosszolgálatok által használt eufemizmus egy fedőtörténetre, mely a valóságot kifordítja, elfedi, követhetetlenné teszi (van, hogy idővel egy legenda mellé szőnek egy másikat is – amint ez a „Bigottak, avagy az oszlatás művésze” című fejezetben bemutatásra kerül).

⁸⁸ SZABÓ Csaba: Egyházügyi hangulat – jelentések. Osiris, Budapest, 2000.

⁸⁹ HENN Péter: A magyarországi cserkészlet titkos története 1945-1989. (szakdolgozat), PPKE-BTK, Piliscsaba, 2002., 16.

⁹⁰ A belügyminiszter 529/1945. M.E. sz. rendelet alapján oszlatta fel a Magyar Cserkészszövetséget. In: Magyar Közlöny, 1946. július 20.

„Természetesen” a feloszlítások után – a miniszterelnökkel kötött megállapodást felrúgva – a BM a szervezetek újjáalakulását bürokratikus módon húzta-halasztotta, akadályozta.⁹¹

A magyarországi civil világ felszámolásáról Molnár Szilárd készített összesítést, melyből látható, hogy a berendezkedő diktatúra valójában nem 1948-ban, hanem már sokkal korábban, 1946-ban megroppantotta a valódi társadalmi ellenállás várható bázisait jelentő társadalmi szervezeteket.

Jogszabályok: ⁹²	Feloszlított szervezetek száma						
	1945	1946	1947	1948	1949	1950	Össz.:
181.000/1937. B. M. sz. r. szerint és a 3.830/1946. M. E. r. alapján:	0	2	1	724	437	0	1.164
1938: XVII. tc. alapján:	0	265	2.161	149	917	161	3.653
529/1945. M. E. sz. r. alapján:	25	1.114	227	116	2	0	1.484
10.280/1945. M. E. sz. r. alapján:	0	443	119	105	10	0	677
7.330/1946. M. E. sz. r. alapján:	0	1.453	188	20	162	0	1.823
3.830/1946. M. E. sz. r. ill. a 7.330/1946. M. E. sz. r. alapján:	0	8	0	434	438	0	880
Egyesület önkormányzatának felfüggesztése és ideiglenes ügyvivő kinevezése:	0	0	16	20	37	0	73
Önkéntes feloszlításra vonatkozó közgyűlési határozat láttamozása:	0	0	4	12	59	9	84
1932: VIII. tc. alapján:	0	0	0	0	176	0	176
Egyéb jogszabályok vagy hivatkozás nélküli feloszlítások:	0	2	118	148	8	1	277
Megszűnt egyesületek száma:	25	3.287	2.834	1.728	2.246	171	10.291

A belügyminiszter ezen döntése ellen az országgyűlésben többen is tiltakoztak, köztük Horváth János cserkészvezető, aki egykor gróf Teleki Pál köréhez közvetlenül kapcsolódott, s az FKGP színeiben lett képviselő. A mai parlamentben is képviselőként dolgozó politikus szerint tiltakozás gyanánt interpellálták Rajk belügyminisztert, akinek válaszát a Ház nem fogadta el, s ezért a tárcavezető – az akkori szabályok értelmében – megbukott. Horváth János emlékezete szerint Rajkot másnap újra megbízták a Belügyminisztérium irányításával – erre később még visszatérünk.

A nemzetgyűlés naplója szerint Hám Tibor, szintén az FKGP országgyűlési képviselője, 1946. július 23-án napirend előtti felszólalásában⁹³ szót emelt a feloszlítások ellen, külön is a hitéleti, hitbuzgalmi katolikus egyesületek feloszlítása ellen. Ebben a felszólalásában

⁹¹ NAGY Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. I. köt. Európa–História, Budapest, 1990. 320–321.

⁹² MOLNÁR Szilárd: A civil társadalom államosítása Magyarországon, 1945-1956. Civil Szemle, 2005/4. 23.

⁹³ Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1948. II. kötet. 321.

nemcsak erkölcsi okok miatt ítélte el erősen, de ezt a nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal is ellentétesnek nevezte. Feltételezte, hogy a folyamatban lévő béketárgyalásokon a felosztatások – azok nyilvánvaló vallás-, egyház- és így demokráciaellenessége – miatt a magyar delegáció hátrányba kerül. Rajk belügyminiszter válaszában⁹⁴ mindent rendben lévőnek mondott, a kormány korábbi határozatával abszolút összhangban lévőnek állított be. A felosztatott egyesületek nagy számát pedig a KALOT és a KALÁSZ sajátos – minden településen önálló alapszabállyal rendelkező – szervezeti felépítésében látta. Hám képviselő viszontválaszában⁹⁵ azonban pontosította a belügyminiszter szavait, mely szerint nem csak a KALOT és a KALÁSZ egyesületek kerültek felosztatásra, hanem a sokszínű hitbuzgalmi világ egyesületi léte is megsemmisült. A napirend előtti felszólalások sajátosságai miatt a vita másnap, immár komolyabb országgyűlési műfajban, interpellációban folytatódott.

Halter Béla, a Magyar Szabadság Párt képviselője 1946. július 24-én két egymással összefüggő témában interpellálta a belügyminisztert.⁹⁶

1. Az Emericana Katolikus Diákszövetség,⁹⁷ valamint más katolikus egyesületek felosztatása, és a

2. Magyar Cserkészszövetség felosztatása ügyében.

Rajk mindkét interpellációra írásban válaszolt,⁹⁸ az elsőre adott válaszát az 1946. szeptember 12-i ülésen olvasta fel Vörös Vince jegyző. A hatályos házszabály szerint a kérdező képviselőt megillette volna a viszontválasz joga, de mivel Halter képviselő úr nem volt jelen az ülésen,⁹⁹ nem élhetett ezzel a lehetőséggel, így a választ elfogadta a Ház (bár a szabadságpárti képviselők bekiabálásokkal jelezték, hogy a felolvasást nem lehetett hallani, nemhogy érteni).

A második interpellációra érkezett választ szeptember 18-án olvasták fel az Országházban, mely alkalommal Halter Béla is jelen volt és élt is a viszontválasz lehetőségével. Ebben kifejtette, hogy a választ miért nem fogadja el. A jelenlévő képviselők többsége azonban ebben az esetben is elfogadta a miniszteri választ.

A fentiekből már tudjuk, hogy a Ház mindkét belügyminiszteri választ elfogadta, erre hiteles forrás a Nemzetgyűlés jegyzőkönyve. Ugyanakkor érdemes megvizsgálni, hogy az akkori

⁹⁴ Uo. 323.

⁹⁵ Uo. 324.

⁹⁶ Uo. 443.

⁹⁷ Emericana: teljes nevén Foederatio Emericana, a katolikus magyar egyetemi és főiskolai hallgatók szövetsége. Bitter Illés clairvaux-i apát alapította 1921-ben.

⁹⁸ Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1948. III. kötet. 521.

⁹⁹ Uo. 524.

szabályok szerint valóban automatikusan megszűnt-e a miniszteri megbízatás egy interpellációra adott miniszteri válasz leszavazása után.

Az akkori Házsabályban természetesen kitértek a leszavazott interpellációk (és interpelláltak) sorsára is. Az 1945. november 29-re összehívott Nemzetgyűlés által 1946 januárjában elfogadott házsabály 100-102.§-a foglalkozott az interpelláció intézményével. Eszerint az elhangzott, illetve írásban benyújtott interpellációra a miniszter „30 napon belül (...) válaszolni, illetőleg oly irányban nyilatkozni köteles, hogy az előterjesztett interpellációra a választ megtagadja”. A válasz elhangzása vagy felolvasása után — legfeljebb 10 perces — viszontválaszt követően – a Ház kétféleképpen határozhatott:

- a miniszter válaszát, illetőleg nyilatkozatát tudomásul veszi vagy
- a választ tárgyalás végett napirendre tűzi (azaz elutasítja).

Az 1946-os házsabály alapján a miniszteri válasz csak abban az esetben képezhetne volna vita tárgyát, ha a Ház azt nem fogadja el. Ilyen eset az 1945—1947 közötti parlamenti ciklusban mindössze kétszer fordult elő (mindkettő 1946-ban), napirendre azonban egyik esetben sem tűzték a témát.

1945 előtt a parlamentben egy leszavazott interpelláció általában az érintett miniszter lemondását (de legalább a lemondás benyújtását) vonta maga után, mert az elutasítást a bizalom megvonásaként értelmezték. 1945 után, a koalíciós időszakban azonban a pártoknak, s a közöttük kötött előzetes megállapodásoknak a korábnál sokkal erőteljesebb volt a szerepe, így valójában az elutasított interpellációk ügyében is pártközi tárgyalások határoztak. Az itt született döntések következtében a megtámadott belügyminiszternek egyik esetben sem kellett lemondania.¹⁰⁰ Tehát annyiban igaz van az emberi emlékezetnek, hogy volt ilyen felelősségvállalás a magyar országgyűlésben, azonban ez nem a „felszabadulás” után, hanem a „korlátozott demokrácia” korának is nevezett 1945 előtti időkben volt...

A fenti példa jól mutatja, hogy a kommunista párt saját totalitárius céljai elérésére miként fordította visszajára a demokrácia és a jogállam eszközeit. Bár megtartotta ekkor még a jogi formákat és kereteket, de tartalmukat teljesen kiüresítette, leértékelte néhány év alatt lebontva a sok száz éves jogi fejlődés eredményeként kikristályosodott intézményeket. A politika – bár formálisan még működött a demokrácia – szinte észrevétlenül lépett túl a sokszínű társadalmi élet alapját képező civilszervezeti háló tulajdonképpeni felszámolásán.

¹⁰⁰ BARÁTH Magdolna: Interpellációk. In: A magyar parlament, 1944-1949. Tanulmányok. Szerk.: Hubai László és Tombor László. Budapest, 1991. 200-224.

Cserkészlet a diktatúra árnyékában, 1946–48

Rajk László végül 1946. július 22-én, hétfőn – többek között – engedélyezte az immár „Isten, haza, embertárs”¹⁰¹ hármassága nélküli, azaz a vallástalanított, Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (továbbiakban MCSFSZ) megalakulását. Az új alakulat elnökletével az akkor már betegeskedő Karácsony Sándort; ügyvezető elnökletével a magának végre országos szerepet kiharcoló „kispolgári liberális” Färber Józsefet; míg a szakmai (vezetőtiszt) vezetéssel Jánosi Sándort bízta meg, aki a regősmunka, így a „népi irányzat” egyik legfontosabb motorjának számított.

Ahogy később az egyik titkos 1958-as összefoglaló-jelentésben Hollós emberei írták: „a két irányzatot a sok nézetkülönbség mellett egy kérdésben közös cél fűzte egybe: kívülrekeszteni a vezetésből és magából a Szövetségből a régi vezetőket és a katolikus klérust.”¹⁰²

Végigtekintve a Magyar Cserkészszövetség fennmaradt levéltári forrásai között a közgyűlési anyagokon, megfigyelhető, hogy a korábban már említett négy alapító cserkészcsapat: a Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület (BKIE), az Egyetemi Katolikus Főgimnázium (EKG), a Regnum Marianum és a Budapesti Kegyesrendi Gimnázium cserkészvezetői rendszerint szerepet vállaltak a közgyűlések levezetésében (levezető elnöktől a jegyzőkönyv hitelesítésig sok poszton). Jellemző, hogy amikor betegség miatt 1937 novemberében az akkori országos vezetőtiszt nem tudott elmenni a Regnum Marianum 25 éves évfordulójára, az ünneplőknek küldött köszöntőlevelében a következőket írta:¹⁰³ „ha nagy szövetségi problémák vetődtek fel – esetleg a mozgalmunkat fenyegette valami – a Regnum, a Piaristák és a BKIE öregjei ültek össze, hol itt, hol ott, és megerősítettük a szövetséget is. Kevés ilyen tartóoszlopa van a kedves mozgalmunknak, mint amilyen a Regnum is”. Az 1946-os „újjaalakulás” után azonban a Regnum már nem lett tagja a – tulajdonképpen – vallástalan Magyar Cserkészfiúk Szövetségének.

A Politikatörténeti Intézetben őrzött MKP-dokumentumok között, statisztikák és egyéb jelentések formájában ránk maradt adatok szerint ekkor történt meg a legnagyobb kommunista beépülés a cserkészmozgalomba. Erre bizonyítékot találhatunk az állambiztonsági szerveknél is, így például az O-11530 számú objektumdosszié 36/6 és 36/8.

¹⁰¹ Mind a cserkésztvényben, mind a cserkészfogadalomban szerepelt és ma is kiemelt helyen szerepel, hogy a cserkész „híven teljesíti kötelességeit, melyekkel Istennek, hazájának és embertársainak tartozik.”

¹⁰² ÁBTL; 3.1.5. O-11530 (korábban: OD 1503) „Volt cserkészmozgalom” objektumdosszié, 20.

¹⁰³ MNL OL P 1359, 22. doboz, 461. tétel, lásd II/d. melléklet.

oldalán¹⁰⁴ található az a „szavazólap”, melyen gondos kezek¹⁰⁵ vörös ceruzával bejelölték, hogy kik voltak az MKP „küldöttei”. Ezek a gondos kezek a Kassai Béla fedőnevű ügynök kezei voltak, akit a kutatások során Boross Gézaként sikerült azonosítani.¹⁰⁶

A kriptokommunista cserkészvezetők, az ilyen-olyan okból kollaboránsaik és a naiv megvezetettjeik újraigazolhatták a cserkészcsapatokat, így egy csapásra felére csökkent a hivatalosan működő cserkészcsapatok száma. Az 1946-os újraalapítók hangsúlyozták a cserkészlet demokratizálását, a „BiPi-i alapok”-hoz való visszatérést. Az utóbbi jelző nehezen értelmezhető, hiszen Baden-Powell többször is azt nyilatkozta, hogy olyan cserkészletet képzelt el, amit a magyarok – a ’30-as években – csináltak. Így az ezen „BiPi-i alapokhoz” való visszatérés hangoztatása megint csak a megosztást volt hivatott szolgálni. Mindeközben persze a baloldali sajtóban régen várt és pozitív fordulatnak értékelték a történeteket.

A mozgalom felé való elsődleges legitimitációt – bízva, hogy a kommunista hatalom valódi végső célját hitelesen rejti majd el – Karácsony Sándortól remélték, aki őszintén bízott abban, hogy személyével megvédheti a cserkészletet és a benne felhalmozott (regös) értékeket. A MCSFSZ vezetésében társai a hozzá sok szalon kötődő, a „cserkész népi balt” képviselő, elsősorban protestánsokat megmozgató regöscserkész vezetők voltak (pl.: Jánosi Sándort ismét országos vezetőtisztnek jelölték, de a szavazólapon szerepelt még Rábai Miklós,¹⁰⁷ vagy a fentebb már említett kelenföldi regösvezető, Boross Géza is).

Másodsorban az egykori kispolgári – részben a zsidótörvények áldozatai közül kikerült – „cserkész másodvonal” is szerepet vállalt (pl.: Färber József ügyvezető elnök jelölt volt, míg Hardi (Halpern) Róbert országos társelnöknek pályázott).¹⁰⁸ Érdekes tapasztalat felfedezni,

¹⁰⁴ Lásd IV/a. melléklet.

¹⁰⁵ ÁBTL 3.1.5. O-11530, 190. Adta: „Kassai Béla” fn. ügynök.

¹⁰⁶ ÁBTL 3.1.1. B-91051 (H-18075) „Kassai Béla” fedőnevű ügynök beszervezési dossziéja.

¹⁰⁷ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 21. oldalán a következő dicséretet kapta: „Meg kell azonban jegyezni, hogy a mozgalom néhány követője sőt, vezető egyénisége, mint pld. Rábai Miklós, túljutottak a szűk határmegyei mozgó romantikus népiességen, megtalálták a regölés haladó és nemes, a népi kultúra és hagyomány szocialista értelemben vett ápolásának és továbbfejlesztésének módját, lehetőségeit.”

Rábai az Állami Népi Együttesnek megalakulásától meghatározó alakja volt; „haladó, szocialista népi kultúraápolását” 1952-ben Kossuth-díjjal jutalmazta a Rákosi-rendszer kultúrpolitikai vezetése.

¹⁰⁸ Uo. 21. A következő jellemezés áll: „A harmadik – bázisát tekintve az előbbiekhöz viszonyítva szűkebb keresztmetszetű – irányzatot a Färber József által vezetett polgári, helyesebben kispolgári demokrata – bizonyos fokig szociáldemokrata beütésű szárny képviselte. Ez a szárny éppen a szociális összetételéből kifolyólag a leghajlékonyabb, a legkönnyebben simuló és alkalmazkodó, a mindenkori társadalmi rendszerrel szemben. Ennek megfelelően ennek az irányzatnak a képviselői mutatták a legnagyobb közeledési szándékot a proletárdiktatúra rendszeréhez.”

hogyan az egykori szavazólapon milyen sok későbbi ügynök neve szerepel (pl.: Kristó Nagy István – „Juhász”, Pál Armand – „Dombi” stb.)¹⁰⁹

A Magyar Kommunista Párt 1946 tavaszán – látva az ifjúsági „fronton” tapasztalt nehézségeket – elhatározta saját ifjúsági mozgalom felállítását, ennek folyományaként a Szabad Nép 1946. május 1-jei tudósításában már „6000 úttörő szín pompás menetéről” írt, bár a Magyar Úttörők Szövetségének (röviden: MÚSZ) megalakulását a terv szerint és ténylegesen is csak egy hónappal később, 1946 júniusában deklarálták.

A szervezett ifjúságért vívott harcnak ezzel azonban csak egy újabb fejezete kezdődött, a legkomolyabb összecsapások csak ezután következtek. Miközben az egész országban folyamatos volt a mindennapi cserkészmunka akadályozása, mind adminisztratív eszközökkel (pl. engedélyek kiadása), mind a belügyi hatóságok nyílt és titkos eszközökkel folytatott fellazítása (lásd „vörös ceruzás szavazólap”), a cserkészcsapatokban folyt a munka. A cserkészek táboroztak, romot takarítottak, éltek a cserkész törvény határolta életüket. A történelem azonban olyan belső kihívások elé állította a mozgalmat, amely sikeres kezeléséhez már nem állt rendelkezésre a korábban idézett és az 1937-es 25 éves köszöntőben üdvözölt „mozgalmi öregek” informális tanácsa. Hiszen a berendezkedő hatalom elsődleges célpontjai ezek a „középponti” személyiségek voltak. Ezeket a nagy személyiségeket kitartó és válogatott műveletekkel ekkorra már javarészt kiiktatták mozgalmából.

Az államvédelem számára készített egyik jelentés megállapítása szerint „[a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének vezetésében] a legélesebben fellángolt közöttük a hatalomért vívott harc. Az ellentétek szításában jelentősen közreműködtek azok a kommunisták, akiket a párt a cserkészmozgalom bomlasztására a kommunista befolyás kiterjesztésére a Szövetségbe dolgozni küldött.”¹¹⁰ Ezen év hátralévő részében ennek a belső harcnak az élesedése folytatódott. A MKP továbbra is arrogáns módon használta a sajtót céljai elérésére, ezzel egy virtuális világba vezetve a magyar társadalmat, ahol a cserkészek reakciók, klerikálisak, bűnözők és legfőképpen a friss magyar demokrácia, és ami a legfőbb: a munkások ellenségei.

Válaszul a kiszorításukra a katolikus cserkészvezetők az Actio Catholica (AC) égisze alatt (az ekkor már piarista tartományfőnök) Sík Sándor egyházi és Velőssy Elek világi elnökletével megalakult a „Katolikus Cserkészek Assisi Szent Ferenc Munkaközössége”, hiszen csak ilyen

¹⁰⁹ Míg Kristó-Nagy Istvánnak nem maradt fenn a 6-os kartonja, de kutatók kétséget kizáróan azonosították, addig Pál Armand – „Dombi” 6-os kartonja kutatható.

¹¹⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 22.

szervezeti formában látták biztosítva, hogy a katolikus álláspont megjelenhet a szélesebb közvélemény előtt. Ezt sikerrel meg is tették és 1946. szeptember elején Mihalovics Zsigmond, az AC országos igazgatója elküldte írásban a MCSFSZ Ideiglenes Országos Intéző Bizottságának (röviden IOIB – a cserkészszövetség (közgyűlés utáni) legfőbb döntéshozó szerve) a csatlakozásuk feltételeit tartalmazó 6 pontot, melyet nem sokkal ezután az *Új Ember* katolikus hetilapban is megjelentettek. Ez a 6 pont a következő volt:

1. A belügyminiszter által elfogadott, végleges szövegű alapszabályok ismerete.
2. Az a körülmény, hogy a Nemzetközi Cserkésziroda az új alakulást tagjául fogadja.
3. Az új alakulás intézményesen biztosítja a katolikus nevelés lehetőségét.
4. Az új alakulás biztosítja, hogy a cserkészletben és a cserkészek előtt nem támadják az Egyházat, illetve a katolicizmust.
5. A cserkészvezetők igazolása tárgyilagos és cserkészies lesz, - arányos részvételük mellett.
6. Az illetékes egyházi hatóság csatlakozásunkhoz hozzájárul.

A láthatóan defenzívába kényszerített katolikusok P. Galambos Ferenc Ireneust delegálták összekötőnek az IOIB mellé. A fenti feltételeket az IOIB Karácsony Sándor vezetésével elfogadta. 1946. október 9-én a protestáns cserkészek lelki munkaközösségeként működő ICHTYS nagytanácsa is bejelentette csatlakozását az „új alakuláshoz”. Ilyen előzmények között 1947 januárjában (a MCSSZ feloszlása 1946 nyarán történt!) megkezdődtek az igazolási eljárások,¹¹¹ majd március 23-án megtartották az országos közgyűlést, melyen Karácsony Sándort országos elnöknek, Jánosi Sándort országos vezetőtisztnak és Färber Józsefet országos ügyvezető elnöknek választották meg. Elégedetten állapíthatta meg Hollós Ervin beosztottja – a későbbi „területgazda” – Kuti György rendőrfőhadnagy, rendőrnyomozó, az O-11530 dosszié nyitójelentésében 1958-ban: „1946. nyarán a Cserkészfiúk Szövetségének megalakulásával a régi vezetők és a katolikus klérus teljesen kiszorult a vezetésből.”¹¹²

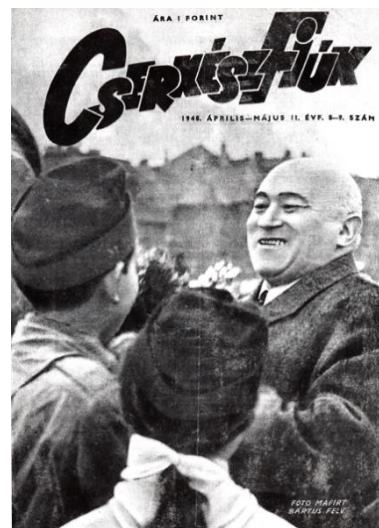
Az 1947-es közgyűlés után fokozatos, kitartó és precíz munkával egyre több és fontosabb pozíciót harcoltak ki maguk részére a kommunista „küldöttek”. Érdekesség, hogy a Karácsony Sándor 1948-as lemondása után elnökké lett Surányi László neve még egyáltalán

¹¹¹ A korábbi 1200 cserkészcsapat közül 350-et igazoltak, míg a 75-80 ezer cserkészből 35-40 ezret. ÁBTL 3.1.5. O-11530. 23. (korábban a csapatok zöme katolikus volt, ezt követték a protestáns csapatok, kisebb részben vegyes és zsidó csapatok következtek, de sokhelyütt léteztek „üzemi/tanonc” cserkészcsapatok is, pl. Tungsram, Weiss Manfréd Művek, Ezermester stb.)

¹¹² ÁBTL 3.1.5. O-11530. 22.

nem szerepelt ezeken az 1947-es szavazólapokon. A hatalom és a politikai harc szempontjából jelentéktelen beosztásokban általuk „igazi/tiszta” cserkésznek jellemzett személyek dolgoztak. A beépítettek folyamatosan jelentettek a pártközpontnak, pontosan nyilvántartották nem csak a csapatokat, de gyakorlatilag minden egyes vezetőnek a származását, politikai nézetét (párttagságát), hitéletét (ha volt ilyen) és természetesen a cserkészeten kívüli – szinte – minden rezdülését.¹¹³

1947 nyarán került sor a háború utáni első cserkész világtalálkozóra, a franciaországi Moisson-ban. Eleinte 400 magyar cserkészt tervezett kiküldeni a WOSM alapító Magyar Cserkészsövetség, de a Magyar Cserkészfűik Szövetsége némi huzakodás után meglegedett százkilencvenkilencel. A MCSFSZ hivatalos lapja, a korábban havilapként megjelent „Magyar Cserkész” ifjúsági és módszertani újság utóda, a „Cserkészfűik”, 1947 április-májusi száma a címlapján Rákosi Mátyásnak köszönte meg, hogy a magyar cserkészek részt vehetnek a dzsemborin.

Ekkor már csak a „nagyon a csapatmunkájukba feledkezett” vezetőkben keltett meglepetést, hogy a kiutazásra a szokásos és bevált arányokat felrúgva sokkal több vezető és „adminisztrátor” kísérte el a csapatot. Ráadásul néhány vezető még a feleségét, sőt – egy újságcikk szerint¹¹⁴ – egyikük még a lányát is a kontingenssel utaztatta, igaz, saját költségén, de a vonaton (véletlenül éppen csepeli és ózdi illetékességű) munkásgyerekeknek a helyét foglalva el. Így aztán nem csak a *Cserkész Fűik* foglalkozott ezzel a dzsemborival, hanem szinte mindegyik napilap is, ez utóbbiak tudósításaiban szinte kivétel nélkül nem volt köszönet.

A legfelső szinten tapasztalható belső ellentétre ráakódott a dzsemboricapat hivatalos vezetése, és a magyarországi helyzetről valós tájékoztatást nyújtó – ekkoriban már emigráns, a későbbi Külföldi Magyar Cserkészsövetséget¹¹⁵ megszervező – cserkészvezetők közötti

¹¹³ PIL 286.f. 19. MADISZ Úttörő osztály anyagai.

¹¹⁴ Új Ember, 1947. október 12. 10.

¹¹⁵ Ebben az időben még Teleki Pál Munkaközösség néven dolgoztak és majd csak a hazai cserkészmunka erőszakos felszámolása után mentik meg és veszik fel a Magyar Cserkészsövetség nevet, melyet a „Külföldi” jelzővel 1990 után egészítették ki, amikor idehaza újraindult a mozgalom.

konfliktus is. A MCSFSZ vezetői többször is panaszt tettek a dzsembori parancsnokságon amiatt, hogy az emigrációba kényszerítettek is részt vehettek a világtalálkozón. Franciaországból hazaérkezve aztán újabb lendületet kapott a hiteles cserkészvezetők kiszorítása a Szövetségből, adminisztratív és hamisan használt fegyelmi eszközökkel. Így folytatódott a cserkészmozgalom „lefejezése”.

Az MKP Ifjúsági Titkársága anyagai szerint a párt azonban továbbra sem volt megelégedve az elvégzett munkával. Az 1947 novemberében készült értékelés szerint a kommunista pártnak ekkor már komoly befolyása volt a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége felső vezetésében, ennek ellenére a „csapatok döntő többsége az egyház befolyása alatt áll”-t. Ezért az ekkor működő hatszáz csapatból „jobboldali irányzata” miatt kétszázat továbbra sem igazoltak le. A jelentés összeállítói szerint az egyház – Sík Sándor tanácsait követve nem új, katolikus cserkészszövetség megalakítását tervezi, hanem – a húszezer tagot számláló MCSFSZ kulcspozícióinak megszerzését tűzte ki célul.¹¹⁶

Miközben egyfelől a már igazolt cserkészcsapatok számát az éppen aktuális 350-400 csapatról 120-150-re szeretnék volna csökkenteni, úgy, hogy közben a kommunista vezetésű cserkészcsapatok számát radikálisan emelni szándékoztak, másfelől nekifogtak az új úttörőcsapatok szervezésének felgyorsításához.¹¹⁷

Jánosi és Färber, látva az úttörők térnyerését, felhívást terveztek közzétenni, melyben az iskolaigazgatókat ösztökélték volna újabb cserkészcsapatok alakítására, amire az ekkor még – az MKP Ifjúsági Titkárságának értékelése szerint – nagyjából konzervatív/polgári beállítottságú igazgatók hajlandóak is lettek volna. A cserkészek ezen lépését az MKP nem hagyhatta, így lépéskényszerbe kerültek. A Surányi lakásán 1948 januárjában megalakult kommunista cserkészaktív merész tervet állított össze: 35 régi vidéki csapatban kellett magukhoz ragadni a vezetést és 25 új, saját vezetés alatt állót kellett alapítaniuk. Közben megszervezték a Hárshegyi cserkészparkban¹¹⁸ az első cserkészpártiskolát is, melyen leginkább kamaszok vettek részt. Ezen az aktívaértekezleten Hollós Ervin kijelentette, hogy határozottan és keményen kell a cserkészlet kérdéséhez nyúlni. „Elkezdjük a katolikus csapatok felszámolását... Nekünk nincs szükségünk nagy cserkészletre, nekünk az kell, hogy a

¹¹⁶ Az MKP Ifjúsági Bizottságának jelentése az ifjúsági szervezetek helyzetéről, az új ifjúságpolitikai feladatokról. 1947. november 25. Közli: Egységbe Ifjúság! Válogatott iratok a magyar ifjúsági mozgalom történetéből 1944. október–1948. március. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973. 412–423.

¹¹⁷ P. MIKLÓS Tamás: A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége és az úttörőmozgalom „egyesülése” 1948-ban. In: Új Pedagógiai Szemle, 2003 július-augusztus. 169-170.

¹¹⁸ Valamikor az volt a cserkész vezetőképzés fellegvára, a nyolcvanas években kemping volt, ma részben lakópark.

cserkészformát kisajátítsuk – a Kommunista Párt részére.” Ekkor úgy négy-öt hónapra tették a cserkészszövetség megtisztítását mindenféle egyházi befolyástól.¹¹⁹

Az MKP Politikai Bizottsága 1948. január 15-i ülésén elvi határozatot hozott, mely megfogalmazta a párt azon igényét, hogy időszerű az egységes nő- és ifjúsági tömegszervezetek megalakítása. Nem sokkal később ülésezett az Országos Ifjúsági Bizottság is, mely az egységes ifjúsági szervezet megteremtése érdekében öt pontot fogalmazott meg:

1. Jánosi és Färber eltávolítását a cserkészletből,
2. a cserkészszövetség alapszabályának módosítását,
3. a „demokratikus alapon” történő csapatátrendezéseket,
4. a cserkészek és további cserkészkaderek „demokratikus átnevelését”,
5. a „diktatórikus” alapokra épülő cserkészvezetési struktúra demokratizálását.

Az MKP Országos Ifjúsági Bizottságának ülésén Szirmai István támogatta a cserkészszövetség átszervezésének tervét, de óvta a résztvevőket annak nyilvánosságra hozatalától.

Az első pontot nemsokára sikerült is teljesíteni. Hollós Ervin és Surányi László nem sokkal az Országos Ifjúsági Bizottság ülése után felkereste Karácsony Sándor elnököt, és megállapodtak a MCSFSZ struktúrájának átszervezéséről. Ezután a MCSFSZ szervezetét az 1948 februári gyűlésen Karácsony Sándor elnök előterjesztésére úgy alakították át, hogy a nagy létszámú elnöki tanács helyett egy kilencfős határozathozó és végrehajtó elnökség kezébe helyezték a cserkészlet irányítását. Ezzel egy időben a szervezési, nevelési, vezetőképzési, valamint a sajtó- és kulturális ügyeket az elnök saját hatáskörébe vonta, és Surányi Lászlót bízta meg ezek irányításával. Másnap Surányi kifejezte bizalmatlanságát Jánosi irányában, aki – belefáradva a (részben Färberrel vívott) hiábavaló csatározásokba – lemondott. Őt nem sokkal később követte Karácsony Sándor is. Ahogy az egyik jelentésben nem kis meglepéssel megállapították: „Karácsony Sándort és Jánosit minden különösebb megrázkódtatás nélkül tudtuk eltávolítani.”¹²⁰ Nem sokkal ezután Färber is lemondott.

A cserkészcsapatok további átalakításáról Rajk belügyminiszterrel egyeztettek, valamint elhatározták szövetségi megbízottak csapatokhoz küldését is. A Hárshelyi Cserkészparkban

¹¹⁹ P. MIKLÓS Tamás: A Magyar Cserkészfiúk ... 170.

¹²⁰ PIL. 286.f. 18.

megindultak a kéthetes vezetőképzések, melyek anyaga tulajdonképpen pusztán ideológiai tárgyakkól állt össze – szemben az addigi roppant gyakorlati tudást nyújtó cserkészképzésekkel (elhagyva a cserkészlet egyik legfontosabb – korábban már bemutatott – módszertani eszközét, a „cselekedve tanulást”).

Az 1948. március 20-án megtartották az I. Úttörő őrsvetetői konferenciát, ahol a cserkészlettel való együttműködéshez már feltételeket szabtak: „a cserkészlet megtisztítása a reakciós elemektől, a cserkészlet mély és alapos demokratizálása, s nem utolsósorban a Baden-Powell-féle reakciós ideológia felszámolása után egy egészséges, őszinte népi demokratikus ideológia kiépítése. Az együttműködés csak demokratikus vezetőkkel, csak népi-demokratikus ideológiai alapon lehetséges.”¹²¹ Érdeemes megfigyelni Hollósék kommunikációs fordulatát, miként jutottak el alig egy év alatt „a BiPi-i alapokhoz való visszatéréstől” a „Baden-Powell-féle reakciós ideológia felszámolásáig.”

Ezt azonban nem tartották elegendőnek, ezért a „klérus befolyásának szétzúzására” – továbbra is – a kommunista pártból irányított személyek a(z) egyébként ma is működő) 148-as Nagyboldogasszony cserkészcsapat Krisztina körüli cserkészotthonában megalakították az úgymond, baloldali-katolikus irányzatú cserkésztestet Szent György Munkaközösségét.¹²²

A MCSFSZ 1948 májusi közgyűlése után elkezdték átnevezni az intézményeket, így született meg a Hárshelyi Úttörő-Cserkészpark, és lett Úttörő-Cserkészbólt a Cserkészbóltból. 1948 nyarára olyannyira eredményes munkát végzett ez a központi cserkészaktíva, hogy a kommunisták teljes egészében kezükben tartották a cserkészszövetségen belüli hatalmi kulcspozíciókat.

Végül az 1848-as forradalom és szabadságharcra emlékező centenáriumi tábor Csillebércen felhordott sátrait már az úttörők vitték haza az első terveken még csak „Cserkészvasút”-ként emlegették, akkor már Úttörővasúton.¹²³

A legális lét végjátéka elkezdődött a még működő csapatokban is, amire többféleképpen reagáltak:¹²⁴

¹²¹ FÜLÖP János: Az I. Úttörő őrsvetetői konferencia. Úttörővezető, 1948. 3–4. sz. 14.

¹²² Világosság, 1948. március 24., és Magyar Nemzet, 1948. április 18.

¹²³ A gödöllői dzsembori szervezések nagyon jó tapasztalatot szereztek a cserkészmozgalom a HÉV-vel, azaz kötőpályás megközelíthetőséggel kapcsolatban, ezt másolta a centenáriumi tábor szervezések, amikor kezdeményezte és aktívan részt is vett ezen kisvasúti pálya tervezésében (a tervdokumentáción „Cserkészvasút”-ként emlegették) és megvalósításában.

¹²⁴ PIL 286. f. 67-68.

- átnevezték magukat úttörőcsapatnak, de lényegében továbbra is cserkész munkát végeztek (pl. 148-as Nagyboldogasszony cserkészcsapat);¹²⁵
- beálltak még legálisan működő nem kommunista szervezetekbe (pl. Szív Gárda a jezsuitáknál, Mária Kongregáció az egyéb katolikus csapatoknál, de például a csurgói cserkészcsapat a helyi Diákszövetség és úttörőcsapat keretén belül működött tovább mint a Mária Kongregáció szervezete (!));
- az első felszólítás után átnevezték magukat ministráncsoportnak, és ekként működtek tovább (ahol ez nem volt szimpatikus, vagy nem akartak ennyire szem előtt lenni, ott valami világi elnevezést kerestek, mint például a 221-es sz. Anonymus cserkészcsapat józsefvárosi ezermesterek köréként élt tovább);
- beálltak egy úttörőcsapatba, de önálló rajt, egységet képeztek benne, ahol szervezettségükkel és összeszokottságukkal idegen „frakciót alkottak”, igen sokszor „lenyomták” az úttörőket (pl. 202. sz. Széchenyi cserkészcsapat);
- megszüntették magukat (ahogy a zsidótörvények „helyi hatástalanításának” is egyik útja az önfelosztás volt). Ilyen volt a pécsi jezsuiták Pius cserkészcsapata, ahol a jezsuita rend továbbra ifjúsági célokra használta az „egykori” cserkészcsapat felszerelését, ekkor már Szívgárda címke alatt.

1948. szeptember 23-án Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszter kiadta a 101.840/1948. IV/2. sz. VKM rendeletét, mely elrendelte az úttörőcsapatok általános iskolai megszervezését, már nem is említve benne a cserkészletet.

A magyarországi belpolitika 1944-től kezdődően egyértelműen Moszkvában dőlt el. Korábban sem lehetett a politikai határokon belüli helyzetet önmagában értelmezni, de ekkor *de facto* megszűnt a legkisebb önállósága is az országnak. A kommunisták magyarországi szervezetének vezetői egy 1944 őszi Moszkvában tartott titkos találkozón lettek erről eligazítva. Akkor azt a tájékoztatást kapták, hogy Moszkva Lengyelország kivételével nem készül az általa elfoglalt térség gyors szovjetizálására, és a magyarországi kommunistáknak arra kell törekedniük, hogy létrejöjjön egy széles antifasiszta alapokon nyugvó blokk, ezzel is eloszlatva a nyugati szövetségesek aggodalmait. Ezt Gerő Ernő, a párt második embere 1945.

¹²⁵ Az iratban 128-as számon szerepel, ami nyilván elírás.

elején tartott első központi bizottsági ülésen ismertette egy csoport meglepett kommunista vezetővel, mely szerint úgy kell politizálniuk, „ami az angol-amerikaiakat nem ijeszti meg”. Ez azt jelentette a gyakorlatban, hogy az MKP csak 10-15 éves távlatban juthatott volna vezető szerephez Magyarországon.¹²⁶

1944 végén az MKP ifjúságpolitikáját is ez a moszkvai ukáz határozta meg. Ezért nem engedték az önálló kommunista ifjúsági szervezet megalakítását Szegeden, és rendelték el helyette a MADISZ megalakítását. Mindeközben azonban az eredeti céljukat, az egységes kommunista ifjúságot összefogó és a párt utánpótlását is szolgáló mozgalom, szervezet létrehozását egy pillanatra sem adták fel. A fentiek fényében nem volt kétséges, hogy a politikai ellenfelek ellenségek, ahogy a pártok saját ifjúságát összefogó rétegszervezetek sorsa sem. Csak a beolvasztásuk idejét és módját nem lehetett ekkor még tudni, az a nemzetközi (benne kiemelten a SZKP belső) helyzete(től) függött. A MADISZ, a MIOT, a MINSZ csak egy-egy lépcső volt, mely a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) létrejöttéhez vezetett. Köszönhetően Hollósék kitartó és erőszakos fellépésnek, az ifjúsági szervezetek egységesítése, benne a cserkészlet MÚSZ-be olvasztása korábban és könnyebben sikerült.

Megállapítható tehát, hogy a magyar cserkészletnek nem „antidemokratikus” mivolta, avagy belső megosztottsága, feszültségei miatt, hanem a nemzetközi és az ennek nyomán radikálisan átalakult magyarországi belpolitikai viszonyok, valamint a kommunista ifjúságeszménnyel ellentétes ideológiai alapelvei és gyakorlata miatt kellett megszűnnie. Belátható, hogy egy totalitárius egypártrendszerben semmi esélye sem volt a két világháború közötti cserkészlet ideológiáján és alapelvein működő Magyar Cserkészszövetség vagy azzal bármiféle (személyi) kontinuitást felmutató szervezet fennmaradásának. Hollósék céltudatosan végrehajtották a pártutasítást.

Tulajdonképpen a két szervezet összeolvasztása nem csupán azt jelentette, hogy a cserkészlet integrálódott volna az úttörőmozgalomba, mert tartalmi-pedagógiai pozitívumainak átvételére a gyakorlatban nem kerülhetett sor.¹²⁷

Az 1944-ben az országot megszálló bolsevik hatalom a Horthy-féle koordinátarendszert radikálisan átrajzolta, leegyszerűsítette, így 1948 őszére a politikai élet az egyetlen megmaradt pártban (MDP) az alábbi áramlatokat „fogta össze”:

¹²⁶ BARÁTH Magdolna: Magyar-szovjet kapcsolatok 1944-1953 között. In: A magyar–oroszk kapcsolatok tizenkét évszázada. Az ELTE Russzisztikai Központ 2005. május 26-i ünnepi konferenciájának előadása. Szerk.: Szvák Gyula. ELTE Russzisztikai Központ, Budapest, 2005. 67–72.

¹²⁷ P. MIKLÓS Tamás: A Magyar Cserkészfiúk ... 181.

LEGÁLIS			
BOLSEVIK	SZOCIÁLDEMOKRATA	NÉPI BAL	POLGÁRI BAL

A politikai palettáról eltűnt az illegális rész, hiszen a legális világon kívül minden más megnyilvánulás a PRO, majd ÁVO/ÁVH „kezelésébe” – a láthatatlan régióba – került, így képviselőit rövidesen börtönbe zárta, internálta, megsemmisítette.

Cserkészélet a Rákosi-rendszer éveiben, 1948–56

1948 őszén megfordult a világ Magyarországon, ahogy Wass Albert írta az *Elvásik a veres csillagban*: „Ami ezelőtt a tied volt, az most a másé. Ami ezelőtt jó volt, az most rossz. Ami ezelőtt okosság volt, az ma lopás, s ami ezelőtt lopás volt, az most törvény. S mindezt együtt úgy hívják, hogy szocializmus.”

Így jártak a cserkészcsapatok és benne a cserkészek és vezetőik is. Amit eddig lehetett, az ezután nem volt megengedett, sőt sátraikat, egyéb felszereléseiket, eszközeiket, cserkészotthonaikat is igyekeztek elvenni. Sokan áttértek a korábban rémálmaikban létezett kiscsoportos katakomba életre. Egy-egy cserkészvezető köré szerveződve, többnyire plébániai háttérrel maguk mögött, de a cserkészlet formalitásait elhagyva (pl. indiánnak, ministráncsoportnak, apostolkörnek álcázva magukat) táboroztak, túráztak, használták a cserkészmodszert, de véletlenül sem nevezték magukat annak.

Áttértek a haranggörbe rendszerű hálózatszervezésre, mely bár vezetés szempontjából sokkal kevésbé hatékony szerveződési típus, mint a központosított hierarchia, de annál stabilabb rendszert hoz létre, hiszen – ahogy a dolgozat elején bemutatásra került – egy-egy csoport lebukása nem rántja automatikusan magával a többieket, és viszonylag sok csoport kiesése esetén is még mindig marad(ha)t olyan, amelyik viszi tovább a cserkészszemélyt. Persze ez azzal járt, hogy nem volt központi vezetőképítés, nem volt egységes vezetői kar, helyi „folklórok” alakultak ki¹²⁸ és a fennmaradt csoportok az idő előrehaladtával egyre kevésbé tudtak egymásról (nem csak egymás tevékenységéről, de még egymás létéről sem).

Kamarás István erről az „álcázott létről” így írt a *Búvópatakok* című könyvében: „Mindenki kapott egy indián nevet, az indián-avatást próba előzte meg. 24 órára kimentünk az erdőbe egyedül. Elő volt írva, mit kell csinálni: megfigyelni a természetet, lombsátrat készíteni, íjat faragni, naplót vezetni és éjszaka visszajutni a táborba. (...) Távoli dobszó és nagy tűz várt bennünket. Abba az irányban mentünk árkon-bokron, csuromvizesen. Táborgyűlés, indiántánc, felavatás, tolldísz. Cserkész őrsvetónkből lett a közvetlen indián főnökünk.”¹²⁹

¹²⁸ Természetesen ezt megelőzően is voltak „helyi szokások”, ahogyan ez a cserkészlet általános ismertetésénél is szerepel: ez immanens része a cserkészletnek, de nemzeti szinten. Ekkor azonban hosszútávon fenntarthatatlanul kicsi közösségekre bomlott szét ez a korábban nemzeti szinten egységes mozgalom. Sütő István 1988-ban az első őrsvetőképítés megszervezője mondogatta a kilencvenes évek elején, hogy: „Nagy szerencse, hogy most történt az újjáalakulás, mert még élnek ők, akik ismerték a régi cserkészletet és még nagyobb szerencse, hogy ők pszichésen és testileg képesek is megmutatni, átadni mi is az a cserkészlet. Pár évvel később erre már nem kerülhetett volna sor.”

¹²⁹ KAMARÁS István: *Búvópatakok. A szentimrevárosi katolikus ifjúsági mozgalom története 1949–61.* Márton Áron Kiadó, Budapest, 1992. 35.

Amint a fenti leírásból látszik, ekkor még működött a cserkészzet szövetség nélkül is, hiszen használták a cserkész módszer teljes spektrumát.

Az így felépülő munkára újabb csapást az 1949. szeptember 5-én kibocsátott rendelet, a kötelező iskolai hittan fakultatívává tétele jelentette, hiszen addigra az egyházi iskoláknak az élén az állam (tulajdonképpen a párt) által kinevezett vezető állt, az eredeti tanári karok is „átdolgozásra” kerültek, szerzetesek, papok nem is mehettek be egykori iskolájukba (az egyházak csak az 1950/51-es tanévben indíthatták újra néhány intézményüket).

Az államvédelem – miután folyamatosan igyekezett követni az egykori nagytekintélyű cserkészvezetők pályafutását – sejtette, hogy a cserkészmunka nem szűnt meg, csak a felszínről tűnt el. Ahogy egy 1958. április 10-én írt jelentés¹³⁰ fogalmazott erről az időszakról: „A fenti időszakban [ti. 1948-1956. – V. A.] végzett illegális cserkész munkával kapcsolatban csak igen hézagos, részint feltételezéseken részint azonban konkrét tényeken alapuló ismeretekkel rendelkezünk.” Jellemzően a jelentés az ezután következő két rövid bekezdésben nagyon általánosan fogalmaz, csak az „egyik legjelentősebb a Bulányi-ügy”-et nevezi meg. Kizárólag a negyedik bekezdés (eredetiben) öt sora szól konkrétumról: „Az államvédelmi szervek még az ellenforradalom előtt foglalkoztak Kölley György rk. pap ügyével, aki fiatal gyerekekből formális cserkész csapatot alakított, a gyerekeket cserkész kiképzésnek vetette alá, tehát illegális cserkész munkát végzett. Az ügy teljes feldolgozását és realizálását a közbejött ellenforradalmi események akadályozták meg.”¹³¹ Az utóbbi történet valószínűleg csak visszavetítése az 1958-ban már folyt nyomozás eredményeinek. Kölley György 1954-ig a Szovjetunió különböző légereinek volt a „vendége”, és csak hazatérte után fejezhette be a szemináriumot, aminek a végén 1956. június 21-én az Állami Egyházügyi Hivatal (röviden ÁEH)¹³² engedélyével Szegeden szentelték pappá.

Ha Kölley György, az egykori guláglakó és egykori *országos* kiscserkészvezető akkoriban bármilyen illegális szervezkedésnek a tagja lett volna, és erről az államvédelem akárcsak sejtéssel is bír, ahogy a fentebb idézet jelentés ezt állítja, biztos nem engedélyezték volna pappá szentelését, ahogyan egykori ténykedésének fő színhelyétől – Szentimrevárostól – sem

¹³⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 24.

¹³¹ Uo.

¹³² Az ÁEH-t (a szovjet és a többi „testvéri szocialista államban” is megvalósított mintát követve) az 1951. évi I. (mindösszesen 4 § (!)-ból álló) törvény hozta létre. Hivatalos feladata az egyházakkal kapcsolatos állami igazgatási feladatok ellátása és a felekezetekkel történt megállapodások végrehajtása volt. Valójában az állam ezen a hivatalon keresztül irányította, ellenőrizte, tartotta kezében az egyházakat, azok püspökein és papjain keresztül. Az állambiztonsággal szorosan együttműködött az AEH: a titkosan beszerzett információkat az AEH elnöke a párt aktuális egyházpolitikájának megvalósítására használta fel. A Hivatal 1951 és 1989 között működött, öt elnök irányítása alatt (a szokatlanul nagy személyi állandóság is segítette a „bizalmi” viszony kialakítását az egyházak vezetőivel).

az alig negyven kilométerre fekvő dunabogdányi plébániára helyezték volna.¹³³ Persze az ÁEH döntése mögött az is állhatott volna (szemben a Rákosi-féle elhárítási elvekkel), hogy Köllejt meghagyják egy „kristályosodási pontnak”, mely így ideális volt a „nyugtalanoknak”, de az őket megfigyelőknek is. Azonban az államvédelmi szervek Köllejjel kapcsolatos „tudatlanságát” indirekt módon az is bizonyítja, hogy majd csak öt (!) évvel az 1956-os forradalom után tartóztatták le, a „Fekete Hollók” ügy realizálásakor.¹³⁴

A jelentések rendszeresen összemossák a cserkészletet a cserkészizmóval. Nem tettek különbséget a kettő között, ami azért is pikáns, mert az úttörőmozgalom ebben az időben még sokkal erősebben épített a cserkész hagyományokra,¹³⁵ módszerekre,¹³⁶ mint azt tette mondjuk a 70-es években, pláne a rendszerváltás felé közeledve. Fontos tisztázni, hogy ez módszertanilag volt fontos az elhárításnak, mert így könnyebben és korábban volt felismerhető egy-egy később „veszélyessé” váló csoportosulás. Az csak másodlagos hozadéka volt ennek a módszernek, hogy a politikai/társadalmi koordináta-rendszerben is könnyebb volt elhelyezni, és bíróság elé vinni. Ezért kerülhetett egy jelentésbe a piarista „Bulányi-ügy” a ciszterci gyökerű „Kölley György rk. pap ügyével.”

Ezekben az időkben az államvédelmi szervek egyik taktikája szerint igyekeztek megtalálni az olyan beilleszkedési zavarokkal, vagy kisebbségi érzésekkel küszködő, vagy valami miatt sértett, sérült egykori cserkészeket, akik hiteles információkkal szolgálhattak az egyházak illegalitásában folyó munkájáról. Ezek a diákok sokszor mint diák-önkormányzati vezetők is működtek, és e minőségükben segítettek fellazítani iskoláik korábbi tekintélytiszteleten alapuló hierarchikus rendjét. Kamarás István szerint ilyen diák volt a 25. sz. Szent Imre cserkészcsapat egykori csapatújságának szerkesztője: Abody Béla,¹³⁷ és a fennmaradt állambiztonsági dokumentumok szerint az egyik győri bencés diák, Felkai Ervin¹³⁸ is. Az utóbbi személy szervezési történetét a „Nagy István” geneziséről szóló B-78088-as

¹³³ Kölley György önéletírásában megemlíti, hogy 1956 júliusában 70 cserkészeivel a Bükkben, Elzalaknál valóban táboroztak, de nem buktak le. In: KÖLLEY György: Értetek és miattatok. Eötvös Kiadó, Budapest, 1989. 119.

¹³⁴ Lásd „A fekete hollók éjszakája” című fejezet.

¹³⁵ Ekkor még javarészt a cserkészdalokat úttörősítették, de az egyenruhán is kimutatható a cserkész hagyományok továbbélése (pl. a kiscserkészek búzavirágképek nyakkendőjét egy az egyben átvették a kisdobosok, de az övcsat is csak alig változott, ahogyan az úttörők 12 pontja is erősen hajazott a cserkész-törvényekre és a szervezeti formák és tevékenységek is másolták a cserkészek mintáját).

¹³⁶ Ekkoriban a táborok még ugyanúgy nomád táborok voltak, mint egykor (és most) a cserkészek táborai, de voltak az őrsgyűlések stb.

¹³⁷ Kamarás ezen állítását gyengíti, hogy egyelőre sem 6-os karton, sem egyéb ügynöki tevékenységre utaló irat, jelentés, szervezési dosszié nem maradt fenn Abodyról/tól.

¹³⁸ Felkai nevét még a „B” dossziéjában is következtetlenül írják, de legtöbbször „i”-vel, ezért e dolgozatban is ekként szerepel.

dossziében¹³⁹ olvashatjuk, míg titkos munkájának az O-9174 számú dossziében állított emléket, de 6-os kartonja nem maradt fent.

Felkai esetében az eredeti dosszié megnyitására a postai ellenőrzéseken fennakadt levelek adtak okot. Az állandó megfigyelések miatt 1950-ben Bécsbe emigrált és tanulmányait a bécsi Pázmáneumban folytató egykori győri bencés diák és egykori cserkészvezető, Pázmány Géza gyakran levelezett az itthonmaradtakkal. Ez a sűrű levelezés keltette fel az ÁVH érdeklődését, ezért elkezdték jobban is megvizsgálni a képeslapokat, leveleket, mely során észrevették, hogy a levél látható tartalmán kívül – többnyire a bélyeg alá beragasztva, esetenként két légipostai papír összeragasztása között – van egy „titkos” része is a küldeményeknek. „Figyelőre” tették a levelezést és annak résztvevőit: elkezdték a felderítést. Ennek során a következőket állapították meg:

1. illegális cserkészmunka folyik a győri bencés gimnáziumban;
2. Pázmány Géza emigrációra buzdítja egykori cserkészeit;
3. akiket egyúttal igyekeznek a papi pálya felé is terelni.

Nyomozás közben az ÁVH előtt világossá vált az is, hogy Pázmány nagyon nehezen viseli az emigrációt. Miközben rengeteget utazik, szervezi a kijutottaknak a diáksegély akciót, hogy legyen miből továbbtanulniuk, élniük; mindeközben maga sem biztos a papi hivatásában, ezért megerősítő lenne számára, ha az anyaországból jönne valaki ismerős, aki támogatólag lenne mellette.

Az ügy felderítése érdekében többeket is megpróbáltak beszervezni ügynököknek. Az iratokban fennmaradt első terv arról szólt, hogy az egyik fiatal bencés paptanárt letartóztatják, az akkor már hírhedt Andrassy út 60-ba szállítják, megfélemlítik, majd beszervezik. Az ÁVH ezen próbálkozása kudarcra végződött, ezért készült operatív terv¹⁴⁰ az akkor 18 éves, a gimnáziumból rossz tanulmányi eredménye miatt elbocsátott Felkai Ervin beszervezésére. A részletes környezettanulmány után a jól kidolgozott és jól végrehajtott kombináció sikert hozott és Felkai Ervin 1953 januárjától, az ügy nyári realizálásig „Nagy István” fedőnéven ügynöke lett az államvédelem B.M. II/5-c. – azaz az egyházi elhárítással foglalkozó – alosztályának. A szálak kibogozása után „Nagy István”-t kizárták az ügynökségből, hiszen édesanyja és menyasszonya előtt is dekonspirálta magát.

¹³⁹ „B”, azaz beszervezési dosszié. A hálózati személyre vonatkozó anyagok (fényképes kérdőív, adatlap, önéletrajz, környezettanulmány, beszervezési nyilatkozat, jelentés a beszervezés lefolyásáról, kiképzési terv, jelentés a kapcsolattartási módszerekről stb.) összegyűjtésére szolgáló dosszié.

¹⁴⁰ ÁBTL 3.1.5. O-9174/1. 48-49.

Az ügy végén – mint kiugrott ügynök és a szervezkedés aktív tagja – természetesen őt is letartóztatták és el is ítélték. Az ÁVH koncepciója szerint a nyomozás során „sikerült” összekapcsolniuk a már végzett és a jelenlegi bencés növendékeket a bécsi emigrációban élők „kém-” és az itthoniak „reakcióstevékenységevel”.¹⁴¹ Ebben a munkában aktívan támaszkodhattak „Nagy István” segítségére. Munkája során kiküldték Bécsbe is, hogy személyesen is felvegye Pázmánnyal a kapcsolatot, ahová magával vitte az emigrált bencés diákok névsorát is, amit az ÁVH természetesen előbb kapott meg, mint a címzett.¹⁴²

A dosszié szerint az ÁVH újabb ügynökök beszerzését is megkezdte – az egykori csapatparancsnok, Pálffy Aurél bencés tanár tanulmányozására –, nem kímélve a győri bencés szeminárium növendékeit sem. Akikről, mint Felkai esetében is láttuk, részletes környezettanulmány és beszerzési terv készült. Közben Pázmány Géza egyre nehezebben viselte az emigrációt, 1953 nyarán néhány napra, illegálisan átlépve a zöldhatárt, hazalátogatott, majd visszafelé menet – miután az ÁVH mindent tudott az útjáról – illegális határátlépés közben letartóztatták, és az Andrássy út 60-ba vitték. Valószínűleg „némi rábeszélés” hatására aláírta a már előkészített vallomását, mely szerint:

- bencés tanárok vezetésével a fiataloknak cserkész kiképzést tartottak;
- táborozásokat rendeztek Győrben;
- Csizmadia Imre Gerő OSB hasonló illegális cserkészcsapatot tartott fenn 1948-tól Budapesten.

Ezután letartóztatták Csizmadia Imre Gerőt és Kovács Arisztid atyát, a győri bencés gimnázium igazgatóját. Ügyüket katonai bíróság tárgyalta 1954 nyarán, mely végén Pázmány Gézára ügynöki tevékenység, kémkedés és hazaárulás vádja miatt 15 év börtönt róttak ki. A vele kapcsolatban álló bencés tanárookra „csak” hazaárulást látott bizonyítottnak a bíróság, ezért Csizmadia 12 év, Kovács Arisztid 10 év börtönt kapott. Több papot és diákot megfenyítették, mely elbeszélgetéseket az ÁVH vezetői is szemmel tartottak.

Magának a győri „cserkész-ügynek” a realizálása figyelmeztetőleg hatott a mozgalmat életben tartókra. Mindeközben az ifjúság körében tovább folytatódott a negyvenes évek közepe-végén elindított – ahogyan az a cserkészlet betiltása előtti utolsó időkben történt – központilag szervezett átnevelő, áthangoló szemináriumok tevékenysége is.

¹⁴¹ Felkai például feldobta az egyik volt osztálytársát, aki maga készítette radaros rádióval illegálisan hallgatott külföldi adókat stb.

¹⁴² Egyes nyomozati feltételezések szerint ez a névsor kapcsolatban volt a segélygyűjtési akcióval is.

A Zana Albert-ügy, avagy a „Pártórség pere”, 1952

Ahogy Köllek György ügye, úgy ez sem közvetlen cserkészügy. Szereplői javarészt a cserkészmozgalomból ismerték egymást, így az ÁVH sokkal kiterjedtebbnek és összetettebbnek tűntethette fel a valójában jelentéktelen ügyet (jelen disszertációban Pokorni János,¹⁴³ XII. rendű vádlott miatt szerepel).

Az ügy címszereplője Zana Albert volt, aki 1941/42-ben tagja lett a 205-ös Zrínyi Miklós cserkészcsapatnak. Édesapja, az egykori tündérsziklai internálótábor (1942) parancsnoka volt,

¹⁴³ **Pokorni János** (1929. május 5., Székesfehérvár) 1937 és 1939 között a Rupni Károly parancsnoksága alatt működött 435. számú Bendegúz kiscserkészcsapat tagja volt (ahol Holló Dénes, a későbbi MCSCSSZ ügyvezető elnöke is cserkészkedett), mely a fővárosi fenntartású Németvölgyi úti Elemi Iskolában (itt volt hittanára Sárdy János, Sárdy György bátyja) működött. 1939-től a cserkészlet megszűntetéséig a városmajori római katolikus plébánia 205. számú Zrínyi Miklós cserkészcsapatához igazolt. Pokorni János életében meghatározó élmény volt, amikor két társával, Záborszky Miklóssal és a zsidó származású Jávorka Péterrel egyetemben 1941 nyarán igazi hátizsákos portyán végiglátogatták a visszatért Délvidéket, beleértve a nem sokkal korábban odatelepített csángó-székely falvakat is.

A háború előtt Mayer Ferenc cserkésztsízt vezette a csapatot, de közvetlenül a háború után – egyes visszaemlékezések szerint – az ő hadifogsága miatt Pokorni János, az egyik rajvezető látott neki a csapat újjászervezésének. Erről az időszakról a cserkészcsapat történetében olvashatunk kicsit bővebben, bár maga a csapat történet is azzal kezdi, hogy „a világháború utáni évek krónikáját némi homály fedi.”

Az újjászervezés része volt, hogy 1946-ban Tinnye mellé, majd 1947-ben Zebegénybe szervezte az ekkor hatvan fős csapat nyári táborát.

Pokorni János ebben a krónikában és a 2012/13 fordulóján vele készített interjúban is azt állította, hogy tulajdonképpen ő vezette a csapatot 1945-48 között is, aminek látszólag ellentmond egy Mayer Ferenc hagyatékából előkerült fénykép, hátoldalán a következő felirattal „Feri bának emlékéül első táborom alkalmával. Jirósek Miklós cserkész. Készült: Zebegény 1947. VIII. 24.” Tehát 1947-ben Mayer Ferenc már biztosan itthon volt és a '47-es zebegényi táborát ő vezette, különben erősen feltételezhető, hogy nem vele készült volna a fotó és nem neki adták volna. Mayer Ferenc karján jól kivehető a cserkésztsízi képesítést jelző csíkok, ahogy a csapatparancsnoki megbízást jelző ékek is. Előkerült még egy fontos relikvia Mayer Ferenc hagyatékából: a 25 éves fennállás ünnepségére szóló meghívó. Eszerint az ünnepséget Csincsa Géza segédtiszt rendezte, és Mayer Ferenc mint a cserkészcsapat parancsnoka nyitotta meg. Tehát a csapatparancsnok-váltásra valamikor ez után (1947. december 20-án volt az ünnepség) kerül(het)et sor.

Persze nem lehetetlen – mai is van erre példa – hogy a csapat vezetése kettévált: volt egy hivatalos csapatparancsnok – aki intézte a papírügyeket, tartotta a hatóságokkal a kapcsolatot stb. – és volt egy operatív csapatvezető, aki a gyakorlatban szervezte a programokat, vezette a játékokat, a csapatgyűléseket.

Pokorni János közlése szerint az 1946-ban betiltott MCSSZ helyére felállított és vallástalanított (klerikális befolyástól megszabadítani vélt) Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (a továbbiakban MCSFSZ) váltás nem hozott semmi változást a csapat életébe, annál inkább az, hogy 1947/48 fordulóján többen elhagyták a csapatot.

Pokorni János és néhány társa 1947 tavaszán Pokorni jó barátja, Varga Domokos kérésére segítettek a hárshegyi őrsvetőképző táborban végzetek próbáztatásában, akadálypályájuk kiépítésében.

A 205-ös cserkészcsapat a magyarországi cserkészlet megfojtása előtti utolsó táborát a Holdvilágárokban tartotta Pokorni János vezetésével. Érdekes eseménye volt a tábornak, hogy Pokorni József, Pokorni János öccse is jelentkezett a táborba. Otthon úgy tudták, táborban van, bátyjának azt mondta, hogy csak később megy le, de ő közben nyugatra szökött, és végül Ausztráliában telepedett le.

A csapatemlékezet szerint áprilisban (valójában erre csak nyáron került sor – V. A.) megszüntették a cserkészlet törvényes keretek közötti működését, mivel – a későbbi fejezetekben bemutatandó módon – „önként” az úttörő mozgalomhoz csatlakozott. Pokorni János azonban még augusztusban is kiállított igazolványokat. Ősszel az egykori 205. cserkészcsapat tagjai közül Pokorni vezetésével 8 fő átlépett a városmajori úttörőcsapatba. A csapat háború után megmaradt felszerelése így az úttörőkhöz kerültek, ahol később nyomuk veszett. Pokorni János visszaemlékezése szerint azonban rövid időn belül kiléptek az úttörőktől, amelyhez a végső lökést egy besúgásra való felszólítás adta.

A legkitartóbbak a következő négy évben a Vérmezei úton találkoztak rendszeresen, kéthetente hétvégenként, a 25 éves csapatjubileum kapcsán pedig a már említett Csincsa Gézáéknál. Mindemellett közös szilvesztereket és kirándulásokat is szerveztek. Például 1951/52 szilveszterén Budakeszire kirándultak egy vendéglőbe, majd az éjfél misére bejöttek a Városmajori templomba, ami után ismét Csincsa Gézáéknál folytatták a szilveszterezést.

nem sokkal fia cserkészfogadalma után meghalt. Az ekkor 12 éves gyermek a szalézi atyák rákoscsabai, Clarisseumnak¹⁴⁴ nevezett intézetében lett növendék, ahol Sándor István szalézi testvér¹⁴⁵ lett a lelki atyja. Ez a kapocs annyira erős volt, hogy Sándor István és a fiatalok az árvaház államosítása és a szerzetesrendek feloszlata után is tartották a kapcsolatot.

Amikor az ÁVH állományát 1949-ben 30 000 főre emelte a párt, az árva és a munkás gyermekek látszottak a „legmegbízhatóbb kádernek”. Így, amikor Zana Albert elérte a katonaköteles kort és besorozták katonának, átvezényelték az ÁVH-hoz, ahol ekkoriban sorállomány¹⁴⁶ is szolgált. A sorozottak közül legjobbnak tartottakat a pártórség, azaz a „kék ávó” tagjaivá képezték. Feladatuk a továbbiakban a párt legfontosabb vezetőinek, Rákosinak, Farkasnak és Gerőnek személyes védelme lett volt. Ebbe a csapatba került be Zana.

A „legenda” szerint egy „véletlen” buktatta le Zanáékát: Újpest főutcáján, az Árpád úton Pokol Csárda néven új kocsmát nyitottak. A bejárat melletti táblán ez állt: „Lépjén be a Pokolba!” A Clarisseumba érkező fiatalok ezt provokációnak vélték, és másnap reggelre a fiúk fekete szurokkal kenték be a táblát. A kocsmá vezetői az ÁVH-t hívták ki, s azokat a nyomozókutyák az egykori Clarisseumhoz vezették. Itt fogták el Hegedűs Hajnalkát, Zana Albert barátnőjét, tulajdonképpen menyasszonyát,¹⁴⁷ az akkor 17 éves gimnazistát, aki éppen odaérkezett. Miután kiszedték belőle a csoport több tagjának és a vezető szerzetesnek nevét, kiadták az elfogatóparancsot.¹⁴⁸

A valóságban az ÁVH-nak már 1951. február végén a tudomására jutott Sándor István¹⁴⁹ illegális tevékenységének egy része, ezért titokban figyelni kezdték. Miután egy jóakaró bizalmasan értesítette erről Sándor Istvánt, a rendi vezetőség megszervezte külföldre menekítését. Tartományfőnöke, Ádám László (egykori rendtársaival) készítette elő a disszidálását. Hamis útlevelet készítettek számára, de amikor Sándor István a határ közelében

¹⁴⁴ A Clarisseum (nevét az alapító gróf Károlyi Sándorné szül. Korniss Kláráról kapta). Az Ybl Miklós által tervezett épület az Újpestet Rákospalotával összekötő közúti felüljáró mellett áll. Itt volt 1950 tavaszáig a szalézi rendház és a legszegényebb családok iskolás gyermekeit befogadó fiúnevelő intézet, amelyhez annak idején egy nagy park, egy cserkészotthonnak szolgáló ház, egy nyomda és több más épület tartozott.

¹⁴⁵ Sándor István nem vette fel a papi rendet, csak szerzetes testvér volt. 2013. október 19-én avatták boldoggá Budapesten.

¹⁴⁶ A Belügyminisztériumtól szervezetileg is függetlenített, közvetlenül a minisztertanácsnak alárendelt Államvédelmi Hatóságot az 1949. december 28-án kiadott, 4353/1949. MT. sz. rendelet hozta létre. Az 1950-tól működő, új szervezetbe olvadt be a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya (Katpol) és a Honvéd Határórség is. Ezután egyenruhájuk alapján kétféle belügyi karhatalmi alakulatot különböztettek meg: az ún. „kék ávó” az MDP vezetőt volt hivatott őrizni, míg az ún. „zöld ávó” a sorozott állományú határórséget jelentette.

¹⁴⁷ Hegedűs Hajnalka közlése, „Rettegés az örökségük” című filmben, rendezte: Sággy Gyula; é.n.

¹⁴⁸ <http://www.szaleziaik.hu/magyar-tartomany/hamarosan-boldoggaavatas> (Letöltés: 2013. szeptember 2.) és SÁGHY Gyula: „Rettegés ...”

¹⁴⁹ 1946-tól munkásfiatalokat vezetett a rákospalotai KIOE-ben (Katolikus Ifjúsági Munkások Országos Egyesülete), ami miatt kiemelt célpont volt már a fordulat éve előtt is.

járt, úgy érezte: nem menekülhet el, nem hagyhatja cserben a rábízottakat, visszafordult, hogy osztozzon sorsukban. Egyik ismerőse lakásán – Dániel Tibor kispapnál – Kiss István álnév alatt elbújt és az akkor már államosított Persil Művekben kezdett el dolgozni, ahol az ifjak között végzett munkájáért még „népnevelő elismerést” is kapott. Dániel Tiborék házmesternőjének tűntek fel a Sándor István nevére érkező levelek, ugyanis a Szolnokon maradt szülei nem tudtak fiúk álnéven való életéről. Ekkor kitudódott valódi neve és az is, hogy a legfőbb pártvezetők védelmét ellátó őrség egyik tagja aktív kapcsolatban áll vele. 1952. július 28-án letartóztatták államvédelmi tisztek izgatása ürügyén. A börtönben többször megverték, de nem bírták beismerő vallomásra. A vád az volt, hogy Sándor István fegyveres csoportot, összeesküvést szervezett az állam megdöntésére, a kommunista vezetők megölésére „be akart épülni az állambiztonsági rendszerbe”.

Pokorni János a szervezkedés felgöngyölítése során – sajátos módon – az ekkor már emigrációban élő öccse, Pokorni József révén került az ügybe, hiszen Zana Albert vele volt egy őrsben.

A cserkészlet felszámolása után Pokorniék szűk baráti körben megszervezték a *Kolhoz Dei* közösséget, mely tulajdonképpen egy önjáró „hittanóra” volt: előre felosztott témákból és részben Bulányi atya készítette illegális brosúrákból készültek a résztvevők. Később – ahogy közeledett számukra a családalapítás – átnevezték magukat a barátságosabban hangzó *Familia Dei*-re. 1952. július elején Pokorniék Szilfa utcai lakásán, egy ilyen összejövetelt megzavarva, jelent volt meg Zana Albert ÁVH-s őrmesteri egyenruhában. Zana, akit ekkor már javában követett az ÁVH, nem tudott az öcs emigrálásáról, így a báty felé is bizalommal fordult megpróbálva őt is bevonni a szervezkedésükbe.

A koncepciók eljárások között a „pártórság pere” néven szerepel ez az ügy. A bíróság elé került 16 személyből 6 volt szerzetes, 9 pártkatonája és egy 17 éves gimnazista leány. A Budapesti Katonai Bíróság 1952. október 28-30-a között tartott szigorúan titkos, zárt tárgyaláson hozta meg az ítéletet, egyben elvetette a kötél általi halálra ítélték kegyelmi kérvényét. A jogerős ítélet végül 1953. március 12-én kelt, mely szerint:

- **I. rendű vádlott: Zana Albert áv. őrmester, 21 éves – kötél;**
- II. rendű vádlott: Ary László áv. őrmester, 22 éves – kötél (később életfogytiglan);
- III. rendű vádlott: Farkas Ferenc áv. hadnagy, 27 éves – kötél;
- **IV. rendű vádlott: Sándor István szalézi szerzetes, 39 éves – kötél;**

- V. rendű vádlott: Hegedűs Hajnalka gimnáziumi tanuló, 17 éves – 8 év;
- VI. rendű vádlott: Pál Sándor áv. őrmester – 15 év;
- VII. rendű vádlott: Hosszú Béla áv. alhadnagy – 15 év;
- VIII. rendű vádlott: Guzi Imre áv. alhadnagy – 15 év;
- IX. rendű vádlott: Bodocs Pál áv. őrmester – 12 év;
- X. rendű vádlott: Horváth István áv. őrmester – 8 év;
- XI. rendű vádlott: Ruzsinszky József áv. őrmester – 8 év;
- **XII. rendű vádlott: Pokorni János tervező technikus – 12 év;**
- XIII. rendű vádlott: Ádám László katolikus lelkész, szalézi tartományfőnök – 15 év;
- XIV. rendű vádlott: Varga György Aladár katolikus lelkész – 10 év;
- XV. rendű vádlott: Szitkei Károly katolikus lelkész – 10 év;
- XVI. rendű vádlott: Dániel Tibor katolikus lelkész – 5 év (a börtönben agyonverték).

A halálos ítéleteket 1953. június 8-án 21 óra 10 perckor hajtották végre.

Pokorni János az interjúk során úgy emlékezett, hogy büntetését Vácott kezdte meg, ahonnan 1953 augusztusában vitték tovább Tatabányára, ahol átképezték vájárnak, majd (többek között Sárdy Györggyel egyetemben) a XIV-es aknában¹⁵⁰ dolgoztatták. Innen – egy kisebb sérvet követő felgyógyulása után – 1954 október/novemberben került „fel” Márianosztrára, ahol hamarosan „házimunkás”¹⁵¹ lett. Emlékei szerint 1956. október 28-án, az „ügynevezett szobi fegyveres ellenforradalmárok”¹⁵² szabadították ki. Az onnan távozók zöme politikai szerepvállalásért volt elítélve. Szobon egy különvonatra kerültek, de nem bízott a szerelvény budapesti érkezésében, ezért a Dömösi átkelés megállónál a vonatot megállíttatta és kalandos körülmények között átkelt a Dunán, majd gyalog, a Pilisen keresztül hazament feleségéhez Budára, a Szilfa utcába. Itt a továbbiakban is fölötte függött Damoklész kardjaként félbeszakított büntetése. Elmondása szerint a forradalom napjaiban – az idő rövideje miatt – semmiben nem vett részt, egykori cserkészcsapatát – melynek a betiltás előtt utolsó parancsnoka volt – sem próbálta újjászervezni. Kereste a helyét. 1956. november 2-án, pénteken, korábbi munkahelyén munkára jelentkezett. November 4. után a Villamos Erőmű Tervező és Szerelő Vállalatnál (röviden: VERTESZ) kezdett el dolgozni mint tervező.

¹⁵⁰ ÁBTL 3.1.2. M-37857, 186-190.

¹⁵¹ Börtönszolg: minden a börtönben (pl. ételek széthordása a cellákba, majd az edények visszagyűjtése, az éjjeli edények ürítése (ekkor még), nyilvántartások vezetése stb.)

¹⁵² STEFKA István: Élet a Sátán országában – Pokorni János szervezésének körülményeiről és a megkönnyebbülésről. Magyar Nemzet, 2003. július 1.

Közben a Magyar Rádióban elhangzott felhívás miatt, mint volt elítélt, jelentkezett a Belügyminisztérium kirendeltségén, az ún. Fehér Házban.¹⁵³ Ennek folyományaként negyedévenként kapott egy-egy értesítést a Legfőbb Ügyészségtől, hogy ideiglenes jelleggel felfüggesztették büntetését, és hogy mikor kell legközelebb jelentkeznie. 1958 júliusáig lebegtették, amikor Péter fia születése előtt végül kegyelmet kapott.

Édesanyja megpróbálta rábeszélni, hogy kövesse testvéreit, és menjen Nyugatra. Ekkorra a még két itthon élő öccse közül az egyik Dániába, a másik Svájcba menekült. Pokorni János azonban itthon maradt.

¹⁵³ A '30-as években eredetileg apartmanháznak épült, később az ÁVH, majd a Belügyminisztérium, ezt követően az MSZMP KB épülete volt, ma Képviselői Irodaházként üzemel.

Solárszky Sándor és társai, 1953

Solárszky Sándor és társai ügye az ebben szereplő Sárdy György¹⁵⁴ miatt fontos a disszertáció számára.

Sárdy György Mária Kongregációbéli szerepvállalását nem szakította meg sem annak illegálissá válása, sem házassága, sem munkaszolgálat, legfeljebb valamelyest ritkábban tudott résztvenni a közösség életében. Emlékei szerint eleinte természetes módon folytatódott a Mária Kongregációs munkájuk, összejártak, kegyes könyveket beszéltek meg (ahogyan ezt Pokorni Jánosék is tették) és időnként arról is beszélgettek, hogy az éppen fennálló kommunista rendszer miatt véges, szemben a katolicizmus végtelenségével. Azonban ez a fajta összejárás idővel kezdte felőrölni a kezdeti lelkesedésüket, és így egyesek – ahogyan Sárdy is – kezdtek elmaradozni az összejövetelekről. A szervezkedés vezetője Solárszky Sándor maga is bevonult katonai szolgálatra, így kénytelen volt feladni a szervezet vezetését, amit ekkor Béri Géza vett át.

Az ÁBTL-ban fennmaradt vizsgálati iratok¹⁵⁵ szerint mindeközben a Mária Kongregáció szervezetét illegalitásban is működtető jezsuitáktól (Cserjési Sándor SJ és Kuhár Miklós SJ) a piarista Török Jenő vette át, aki így az ideológiai „felügyeletet” is ellátta a fiatalok munkája felett. A nyomozás során Béri azt vallotta, hogy Török Jenő politikailag aktívabb fellépést kért a szervezőktől, amivel ők nem értettek egyet. Érdekes kérdés, hogy az ÁVH és a bíróság mit értett politikai fellépés alatt, mert ez a nyomozás során keletkezett vallomásokból és az egyéb csatolt iratokból nem derül ki, így feltételezhetően – mert a későbbiekben ez nem lesz

¹⁵⁴ **Sárdy György** (1931. május 21., Budapest). Rendőrnnyomozó édesapja legkisebb gyermekeként látta meg a világot. Fiatalabb bátyja, Zoltán, a VKF kémelhárító tisztjeként harcolta végig a második világháborút, mely után háromszor internálták és háromszor ítélték el, de 1956 után már békén hagyták. A magyar légitársaság földi kiszolgáló egységénél mint cukrász helyezkedett el. Idősebbik bátyja, János pap volt, a háború után nem sokkal laicizált, megházasodott, majd feleségével a forradalom után Kaliforniába ment, ahol az egyetemen tanított.

Sárdy György 1942-ben került Pécsre a jezsuiták Pius Kollégiumába, ami a szovjet megszállás után kifejezetten nagy áldozatot követelt a családjától, hiszen rendőrnnyomozó édesapja 1945 után a nagybani piacon csak mint burgonyaválogató tudott elhelyezkedni. A Piusban azonban „a tanuláson kívül igen sokirányú szabadidőprogram volt. Rendelkezésünkre állt focipálya, tenispálya, korcsolyapálya, lópálya stb. Ezen kívül volt cserkészlet is, és a cserkészprogramok annyira jók voltak és vonzóak, hogy mindent félretéve jóformán csak a cserkészlettel foglalkoztam.” Így lett a 673-as Pius cserkészcsapat tagja, 1947-ben őrs- (a budapesti központi hárshegyi őrsvezetőképző-táborban – röviden HÖK – Galambos Ferenc Iréneus atya parancsnoksága alatt végzett) és rajvezetője. Őrsvezetői naplója szerint 1948. április 15-ig, amikor a „Pius” cserkészcsapatot fenntartó jezsuiták feloszlatták és átalakultak „Szívgárdává”. Rendi és cserkészvezetőik ezzel az akcióval megtartották kezdeményező készségüket, hiszen amikor a cserkészszövetséget beolvasztották az úttörőmozgalomba, rájuk ez már nem vonatkozott: vagyonukat továbbra is a vallásos ifjúság nevelésére használhatták.

A pécsi Pius Kollégium államosítása után ő a budapesti Eötvös Gimnáziumba került, ahol 1950-ben a többi egykori piusistával együtt sikeres érettségi vizsgát tett. Budapestre kerülése után ismét bekapcsolódott a Mária Kongregáció munkájába. Miután származása miatt a Rákosi-rendszer nem engedte továbbtanulni, a gimnázium befejezése után a BKV-nál autóbusszkalauzsként helyezkedett el, ahol szolgálati kötelességein túl – kiélendő színesítő képességeit – aktívan részt vett az ottani kultúracsoporthoz munkájában. 1952-ben behívták katonai szolgálatra, de – tekintettel tanulmányai helyére és jeles felmenőire – ismét megbízhatatlannak minősítették: a munkaszolgálatosok közé.

¹⁵⁵ ÁBTL 3.1.9. V-108604. Solárszky Sándor és társai.

konkrét vádpont – csak az előzetes koncepció részét képezve maradt bent a kihallgatási jegyzőkönyvben, de ez a bírósági szakaszra eltűnt.

Mindenesetre a szervezkedés új mentora Eglis István (a nemzeti ellenállásban való részvétele miatt Dachaut is megjárt) világi pap lett. Eglis presszionálta a Solárszkyt, hogy az általa jó ideje írt könyvet (ekkorra még csak részben készült el a kézírata) fejezze be, valamint ígéretet tett, hogy majd segít abban is, hogy ennek elkészülte után kerítsenek egy (illegális) nyomdát, amelyik vállalja annak sokszorosítását. Ezen a ponton szervezte be két katonatársát Solárszky, akik Bérit elküldték Győrbe egy nyomdász ismerősükhöz. Béri nagyon értetlenül és dolgavégezetlenül jött vissza, mert a győri nyomdász egyáltalán nem volt együttműködő az ügyben. Ez a vonal a nyomozásban végül elhalt, a nyomdászok kilétét a továbbiakban nem firtatta senki. Ekkor már 1953 tavaszán járunk.

A vizsgálati dosszié az ÁBTL elektronikus, csak helyben használható, keresőjében található – és minden bizonnyal az egyik összefoglalóból kiollózott – megállapítása szerint a szervezkedést egy rutinszerű „hálózati figyelés” során dobta fel az „Observer” fedőnevű római katolikus pap. Sajnos az egyelőre rendelkezésre álló iratok és lehetőségek között még nem sikerült feloldani, kit is rejtett ez a fedőnév, de könnyen lehet ez is legenda, amivel a valódi informátort fedte el az ÁVH.

A felállított vádkoncepcióban fontos elem volt, hogy a szervezkedés előre megfontoltan fegyveresen készült a fennálló rend elleni harcra. Ehhez kiváló alapanyagot biztosított Solárszky, aki még 1945-ben elrejtett 15 darab robbanógyutacsot, amit 1951-ben átadott Bérinek, hogy azt egy harmadik embernek adja majd tovább. Béri azonban csak 10 darabot adott tovább, 5-öt az ÁVH vitt magával a letartóztatásakor tartott házkutatás alkalmával. Így megállt az ÁVH „készülés a fennálló rend fegyveres megdöntésére” koncepciója.

Solárszky Sándor illegális csoportja felkészülését – Solárszky reményei szerint – a hamarosan bekövetkező (fegyveres összecsapásokat és másik hadsereg bevonulását követő) rendszerváltozásra annyira komolyan gondolta, hogy a vegyvédelmi alakulatánál folyó titkos kísérletekről (német nyelvű) jegyzeteket készített, hogy azokat később megpróbálja ellenséges hírszerző szervezetek felajánlani. Ehhez azonban nem volt meg a kellő ismerete, azt sem tudta, miként kellene nekikezdeni, így a jegyzetek nála maradtak, de a szándékát a bíróság így is bizonyítottan találta, tehát a „demokratikus államrend elleni szervezkedés vezetésében, hűtlenségben és lőszerrejtegetés” büntetőjében is bűnösnek találta, amiért kötél általi halálra ítélték.¹⁵⁶ Fontos megjegyezni, hogy a vegyészképzés egyik legfontosabb mindenkori eleme a

¹⁵⁶ ÁBTL 3.1.9. V-108604. 292/3-10.

jelöltek megtanítani a tudományos jegyzőkönyvvezetésre, mert csak így követhető vissza és bizonyítható később egy-egy eljárás. A vegyészek a mai napig ezeket a jegyzőkönyveket – mert tudományos munkásságuk bizonyítéka – féltve őrzik és azok csak egy-egy szabadalom levédése után lesznek nyilvánosak. Az ÁBTL-ben fennmaradt dokumentumokból nem követhető vissza, hogy a Solárszky által készített jegyzetek alkalmasak voltak-e egyáltalán arra, hogy idegen ország állambiztonsági szerveinek átadja, az meg pláne nem derül ki, hogy tényleg át is akarta-e adni kísérleteiről készült tudományos jegyzőkönyveket. Nem szabad automatikusan elfogadni ebben az esetben sem az ÁVH állítását.

Béri Géza életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, Sárdy György tíz évet kapott, amit másodfokon nyolc évre enyhítettek.

Béri Géza elfogadta a büntetését, ezért az esetében nem volt másodfok, Solárszky esetében pedig a másodfok új eljárásra kötelezte az elsőfokon eljáró budapesti hadbírószéket.

Jellemző, hogy az ügy kivizsgálására 1953. április 25-én megnyitott V-108604 számú vizsgálati dossziét már ugyanezen év augusztus 1-jén le is zárták, az ügyet július 28-án átadták az illetékes ügyészségnek, majd 1953. augusztus 31-én első fokon, november 11-én pedig másodfokon is ítéletet hirdettek. A dossziében szereplő első irat¹⁵⁷ keletkezése 1953. április 9-i (előtte való napon tartóztatták le Solárszky Sándort), mely a vizsgálati tervet tartalmazta, és már ekkor olvashatjuk a végül megvalósult nyomozás főbb irányait és megállapításait. Érdekes adalék, melyre egy Tüskés Tiborral készült riport hívta fel a figyelmet,¹⁵⁸ mely szerint Tüskés tagadta, hogy ismerte volna őket, mégis a vizsgálati dossziében négy helyen is szerepelt Tüskés neve.

1993-ban Sárdy beletekinthetett ebbe a dossziéba, amit a dosszié végén lévő – ebben az időben még vezetett – betekintési jegyzékben ma is olvashatunk. Sárdy György a 2005-ben készült egyik interjújában elmondta,¹⁵⁹ hogy az ügy bizonyos szempontból tényleg komoly volt, más szempontból – mai szemmel visszatekintve – leginkább naivnak nevezhető. Emlékei szerint ebben a közösségben komolyan gondolták társaival, hogy azzal, hogy tudatják, van (fegyveres) nemzeti ellenállás a bolsevizmussal szemben is, fel tudják rázni a magyar közvéleményt. Ehhez egy jelképes tette volt szükségük, amihez olyan célpontot kerestek, ami kellően kicsi ahhoz, hogy sikerrel járjanak, de ugyanakkor kulturális vagy földrajzi helyzete miatt annak megtámadását a hatalom nem tudja eltitkolni, mert mindenki előtt történik,

¹⁵⁷ Uo. 39-42.

¹⁵⁸ <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=887> (Letöltés: 2012. augusztus 14.)

¹⁵⁹ SÁRDY György közlése. 2005. április 28-i interjú, készítette: Virág András.

muszaj lesz viszonyulniuk hozzá, és hírt adni az akciójukról. Ezen paramétereknek – sok fejtörés és hosszas keresgélés után – a visszaemlékezése szerint a Szabadság téri szovjet katonai emlékmű felelt meg leginkább.

Ennek a tervezett akciónak azonban a V-108604-es vizsgálati dossziében semmi nyoma nincs. Aminek két kézen fekvő oka lehet:

1. nem volt ilyen terv;
2. mélyen és ezek szerint nagyon sikeresen hallgatott erről mindenki, aki tudott róla (az ÁVH ezek szerint nem).

A Katonai Felső Bíróság ítélethirdetését követően Sárdyt a Fő utcából Vácra, majd két és fél évre Tatabányára, a XIV-es tárnába¹⁶⁰ szállították bányásznak, ahol többek között együtt raboskodott Tollas Tiborral, Tóth Bálint költővel, Gorka Pállal és Pokorni Jánossal is. Sárdy György ottani viselkedését az 1990-es változások után az első három személy „igazolóléveleikkel” jellemezték, méltatták bajtársiasságát.¹⁶¹ Az biztos, hogy Sárdy György született vezetőegyeniség, kiváló hangulatképző¹⁶² ami – ebben a szorított helyzetben – szerencsésen kiegészült az édesapjától és testvérbátyjától ellesett, megtanult konspiratív tudással. Sárdy szívesen mesél az általa „tatabányai rabelhárításnak”¹⁶³ nevezett szervezkedéséről, melyet állítása szerint nem sokkal a tárnába kerülése után, 1954-ben szervezett meg, és amelynek egykori létére közvetlen bizonyíték a vele készült interjúján kívül nem került elő. Sajátos, hogy a „Pákozdi János” fedőnevű ügynök egy helyen így jellemezte Sárdyt, és foglalta össze tulajdonképpen a rabelhárítás lényegét is: „Jó humora, közvetlen modora a táboron belüli csoportok mindegyikébe besegítette. Vidámsága és szókimondó, de udvarias természete hamar közismertté tette. A hírek gyűjtésében, továbbításában jelentős szerepe volt [!-VA]. Civil kapcsolatairól nem lehetett semmi biztosat tudni. A sztrájkokat, a munkamegtagadókat biztatta és nyilvánosan dicsérte. Kecskeméti Tibor volt cs[er]késztiszt és Tóth Bálint, akik a tábor belső ellenállása vezetőinek voltak tekinthetők, jó barátságot tartottak fenn Sárdyval.”¹⁶⁴

Sárdy György elmondása alapján az egész azzal indult, hogy egyszer valaki egy papírfecnit csempészett a zsebébe: „A krétával megjelölt gerenda alatt talál majd néha valamit.” Innentől

¹⁶⁰ 1985. március 19-én – két nappal Jánosi Sándor temetése előtt – a Magyar Nemzetben jelent meg a hír, hogy a tárná kimerült, ezért bezárták; lásd VIII/b. melléklet.

¹⁶¹ Lásd VI/d. melléklet.

¹⁶² POKORNI János közlése. 2013. január 9-i interjú, készítette: Virág András.

¹⁶³ SÁRDY György visszaemlékezését a „rabelhárításról” lásd a V/a. mellékletben.

¹⁶⁴ ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 57.

kezdve – ha tudta – ellenőrizte a helyet és a legtöbbször valóban volt ott valami újság, kivágás vagy fontosnak ítélt hír.

Sárdy György büntetését 1956. június 12-én hirtelen félbeszakították, Budapestre szállították és hazaengedték.

A Katonai Bíróságok Solárszky és társai ügyében hozott ítéletét az 1990. évi XXVI. törvény semmisítette meg, azaz: „az 1945. január 1. és 1963. április 4. között az állam belső és külső biztonsága elleni bűncselekmények, a tervbűncselekmények, az árdrágító és közellátás elleni bűncselekmények, valamint a társadalmi tulajdont károsító bűncselekmény feljelentésének elmulasztása miatti elítélések semmisnek tekintendők.”

Sárdy György kérésére a Budapesti Katonai Bíróság 1990. május 30-án megállapította, hogy a törvény értelmében a fenti ítéletet semmisnek kell tekinteni.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Lásd V/d. melléklet.

A cserkészlet újjáalakulása, 1956–57

1956. október 23-án az emberek az utcán mentek „együtt vagy külön, mély, boldog nyugalommal neki a tankoknak, a rájuk célzott ágyúknak, gépfegyvereknek. Semmi nem drágább nekik, mint a visszanyert emberi méltóságuk.”¹⁶⁶

Az emberek joggal érezték úgy, hogy visszanyerték az emberi méltóságukat, és megbecsülést szereztek Magyarországnak a szabad világban. A települések jelentős részén bizottságokat alakítottak, lecserélték a kommunista diktatúra által rájuk oktrojált irányítókat, és a régi pártok, egyesületek is nekiveselkedtek és újakezdték a munkájukat.

Ebbe a sorba a Magyar Cserkészszövetség is beletartozott, így október 27-én Jánosi Sándor regösvezetővel az élen, egykori cserkészvezetőkből álló deputáció¹⁶⁷ (dr. Hajdú Lajos és Vargai Zoltán¹⁶⁸ voltak vele, akik végül telefonkezelőként vették a jelentkezéseket) jelent meg a Cserkészházban,¹⁶⁹ amit akkoriban a Közgazdasági Kiadó Vállalat használt. Azonnal a rendelkezésükre bocsátottak két helyiséget és egy telefonvonalat. Nem sokkal Jánosiék után Kölley György egykori országos kiscserkész-vezetőtisztt is ellátogatott a Cserkészházba, és munkára jelentkezett.¹⁷⁰

Ezzel elkezdődött a magyarországi cserkészmozgalom újraszervezése: az egyben maradt közösségek összefogásával és a minimális adminisztráció megszervezésével a Magyar Cserkészszövetség hivatalosan is megjelent az újjáalakult közéletben. Természetesen csak annyiban voltak a szándékok egységesek, hogy a cserkészletet újra kellett szervezni. A megjelentek azonban voltak annyira taktikusak, hogy nem a korábbi ideológiai vitáikkal jelentek meg a Cserkészházban, így nem volt ideje kiforrni annak sem ez alatt a rövid idő alatt, hogy a Magyar Cserkészszövetség vagy a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége alakul majd újra.

Pezsgő élet indult el a régen látott falak között: sajtónyilatkozatok, felhívások, plakátok, körlevelek születtek és küldettek szét, listák készültek a jelentkező tisztekről, vezetőkről és az újjáalakult csapatokról. 1958-ban ezt a legbelső szervező munkát írta le részletes jelentésében Jánosi egyik embere, „Hajós”, akit a jelentései alapján egyértelműen dr. Hajdú Lajosként azonosítottam.¹⁷¹

¹⁶⁶ OTTLIK Géza: Buda. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993. 277.

¹⁶⁷ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 171-174.

¹⁶⁸ 13-as (MÁV Gépgyár) Ezeremester cscs tagja, regös; ÁBTL 3.1.5. O-11530. 191. „Hajós” jelentése.

¹⁶⁹ Budapest, V. kerület, Nagy Sándor utca 6.

¹⁷⁰ Kölley György, ekkoriban vidéki lévén, csak napokkal a forradalom kitörése után került Pestre. In: Kölley György: Értetek és ... 118.

¹⁷¹ 6-os kartonja nem áll rendelkezésre.

A látszólagos fegyverszünet a „klerikálisok” és a „népiek” között azonban nem jelentette azt, hogy nem igyekezett egyik fél sem politikai támogatást szerezni a maga irányzatának. Jánosi – ahogyan azt Varga Domokos saját kézírását is megőrző jelentésében¹⁷² leírja – „1956. október 31-én, vagy november 1-én a Parlament épületében tartózkodtam, a rádiós részlegben. Ott jelent meg Jánosi Sándor s jött oda hozzám.” Jánosi a találkozó során elmondta, hogy a kormány egyik tagjával szeretett volna találkozni. Röviden tájékoztatta Vargát, hogy kik vannak most jelen a Cserkészházban, és egyben a segítségét kérte, hogy a rádióban hadd olvasson be egy nyilatkozatot, hogy ne a „reakciósoké” legyen a későbbiekben a cserkészlet, hanem a „demokratikus” erőké. Jánosi hivatkozik Surányi László úttörő elnökkel történt nem sokkal korábbi megbeszélésére,¹⁷³ aki ezzel egyetértett (mint a cserkészfiúk utolsó vezetője, a cserkészlet beolvasztásának egyik főszereplője és az úttörőmozgalom akkori feje nem nagyon tehetett mást). Varga Domokos ezzel egyetértett, és így el is készült a hangfelvétel. Később azonban Varga újragondolta a helyzetet, és selejteztette ezt a felvételt. Jánosit azonban erről nem értesítette. Varga szerint Jánosi Sándorral csak ekkor találkoztak a forradalom alatt.

Érdekes epizód, hogy Varga ezen állításának ellentmond a „Farkas”¹⁷⁴ fedőnevű társadalmi kapcsolat, aki szerint „Jánosin kívül Varga Domokos volt a másik látható szellemi irányító (Varga hosszabb szabadságvesztésre lett elítélve az ellenforradalmi tevékenysége miatt).” Ezen állítás mögött valószínűleg vagy „Farkas” valamiféle személyes bosszúja (esetleg végtelenségig való elfogultsága) állhatott, mert az ezekről a napokról szóló és az eddig ismert jelentésekben nem találkoztunk Varga nevével, vagy egyszerűen összekeverte Varga (Domokos) nevét, a telefonokat felvevő Vargai (Zoltán) nevével. Tekintettel azonban arra, hogy Varga (ahogy Jánosi is) a BKIE cserkészcsapat tagja volt, mely „Farkas” jellemzése szerint „nem volt kifejezetten klerikális beállítottságú. Közelebb állt a népi vonalhoz, s ezen a réven került közelebb a szélső jobboldalhoz”, valamint átolvasva „Farkas” további jelentéseit, első és legrészletesebb jelentését például a budai zsidó hitközség által fenntartott egykori 311-es Vörösmarty cserkészcsapatról és annak egykori tagjairól¹⁷⁵ írta – inkább az első feltételezés fogadható el reálisnak.

¹⁷² ÁBTL 3.1.5. O-11530. 38-58.

¹⁷³ Erről a megbeszélésekről a fenti 1958-as összefoglaló dokumentum nem tesz említést.

¹⁷⁴ Személyazonosságát eddig nem sikerült megállapítani.

¹⁷⁵ Uo. 117-118.

Mindeközben Kölley György, Éry Emil (1942 és 1944 között) volt országos parancsnokkal együtt szintén nyilatkozott a Szabad Magyar Rádióknak, mely interjút a rádió le is adott. Kölleyék a maguk vonalain elsősorban Mindszenty hercegprímásnál jelentkeztek, és tettek jelentést a cserkészlet újrászervezésének állásáról.

A Hollós Ervin által nyitott 1958-as összefoglaló dosszié jelentései szerint a cserkészek megállapodásra jutottak, és elkezdték az országos közgyűlés megszervezését. A vezetés addig a tíztagú Ideiglenes Intézőbizottság kezében volt, mely összetételéről csak részleges információk maradtak fenn:

1. Jánosi Sándor
2. Velösy Béla
3. Éry Emil
4. Dr. Hajdú Lajos
5. Vargai Zoltán
6. Szalay Gábor¹⁷⁶
7. Kölley György.

1956. október 31-én Jánosi működési engedélyt kért és kapott a minisztertanács elnökségétől, melyre a választ Tildy Zoltán – akkor éppen – miniszterelnök-helyettes adta meg, aki akkor az egykori cserkészvagyton visszajuttatásával kapcsolatban is támogatólag nyilatkozott.

November 1-jén hasonló tartalmú levelet kapott a cserkészszövetség Kónya Albert oktatási minisztertől, azzal „a kikötéssel, hogy ne klerikális és ne militarista szellemben vezessék és irányítsák az új cserkészletet.”¹⁷⁷ Ezekben a napokban hangzott el a rádióban a bejelentés és a felhívás a cserkészszövetség újrászervezéséről, így Hajdú és Vargai naponta jártak be a Cserkészházba leadni a jelentkezettek listáját, ahol Jánosi cserkészei Novák Ferenc¹⁷⁸ vezetésével ABC és csapatszám szerint rendezték a neveket,¹⁷⁹ és ugyanő vezetésével immáron fegyveresen is védték a Cserkészházat. A beszámoló szerint nagyjából 4-500 ember jelentkezett ekképpen munkára.¹⁸⁰

¹⁷⁶ 1947-ben az I. (területileg Budapestet lefedő) cserkészkerület vezetőtisztjévé választották.

¹⁷⁷ „Hajós” jelentése, ÁBTL 3.1.5. O-11530. 171.

¹⁷⁸ A későbbi híres néptánc koreográfus.

¹⁷⁹ Az egyik jelentésben még egy embert sikerült beazonosítani: Pócs Lajos, Kelenföldön, az egykori 281-es cserkészcsapatban regösködött, de nem volt beavatott (pl. nem tudott a piros ceruzás listáról), antiklerikális, de nem baloldali; ÁBTL 3.1.5. O-11530. 190.

¹⁸⁰ Uo.

Jánosi, érzékelve az újonnan érkezettek klerikális beállítottságát, a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsához fordult segítségért, mely szervezet Bak Jánost¹⁸¹ küldte el a Cserkészházba felügyelni az ott folyó munkát. Bak János még aznap az Ideiglenes Intézőbizottság tagja lett.

A forradalom alatt azonban nem csak a központ kezdte meg a munkáját. A fennmaradt plakátok,¹⁸² a forradalom után megindult nyomozások, és természetesen személyes visszaemlékezések szerint helyi szinten is sokfelé újraindultak a cserkészcsapatok. A régi vezetés újra összeállt, elkezdtek szervezni az őrsöket. Sok helyütt maga az iskolavezetés állt a szervezés élére, mert észlelték, hogy az ekkorra már javarészt kiüresedett (ekkor éppen őrsem-mozgalomként átmenteni kívánt) úttörőszervezet nem látta el feladatát.

November 3-án az utolsó listákat vitte be Hajdú a Cserkészházba, utána több akciója az újraszervezésben nem volt. Éry Emil és Kölley György aznap délutánra bejelentkeztek Mindszentyhez a Várba, de már nem jutottak be, mert olyan sok volt a hercegprímásnál a látogató. Másnap reggel pedig már nem volt rá alkalmuk.

Próbálkozások a cserkészlet életben tartására a forradalom leverése után

November 4. után a listákat „Hajós” – a Vargai Zoltántól kapott – információi szerint megsemmisítették. Ehhez képest furcsa, hogy amikor a kádári hatalom elért a cserkészlet végsőnek szánt „rendezéséhez”, meglehetősen pontosan azokat kereste fel, akik a forradalom napjaiban aktivizálták magukat a mozgalomban. Ezt a felderítő munkát nagyban segítette, hogy ekkor már Hollós Ervin volt a BM II/5. alosztályának helyettes vezetője, mely szervezet a „belső reakció elhárításával” (azaz a Kádár-rendszer ellenzékének felszámolásával) volt megbízva. Hollósnak múltjából fakadóan olyan átfogó képe és tapasztalata volt az ifjúsági munkáról, és olyan széles ismeretségi körrel rendelkezett ezekben a csoportokban, mint senki más az országban. Így aztán kiváló lehetősége volt megkeresni mindig a megfelelő embert, elhinteni a célravezető legendákat, befolyásolni az eseményeket, és beszervezni a célnak legmegfelelőbb egyéneket.

Korábban az a hír járta az illegalitásban is cserkészkedők között, hogy Jánosi áruló lett, és hogy mentse a bőrét, nem sokkal a forradalom leverése után, átadta a listákat Surányinak. Véleményem szerint – mert eddig ez az irat hivatkozásként sem került elő – nem ez történt,

¹⁸¹ 1947-ben a kommunista cserkészaktív tagja volt.

¹⁸² 1956 plakátjai és röpiratai, Zrínyi Kiadó, 1991. 233, 271. Lásd VI/a. melléklet.

hanem egyszerűen arról volt szó, hogy a kommunisták alig 10 évvel korábban nagyon komolyan beépültek a cserkészszervezetekbe – így Surányi és a területet ekkoriban tartó Hollós is – önmaguk voltak a „cserkész telefonkönyv”, és ez a tudás biztosította számukra az átlagosnál több és mélyebb ismeretet a szereplőkről.

Az igaz, azt több jelentés és tanúvallomás is alátámasztja, hogy november 10-én Surányi és Jánosi találkoztak egymással, de Jánosi ebben a beszélgetésben¹⁸³ csak arról akarta meggyőzni Surányit, hogy az államnak szüksége van a „cserkészfiúk” mozgalmára,¹⁸⁴ míg a forradalom azt is bizonyította, hogy az úttörőknek vége van, kiüresedtek. Fontos momentum, hogy ezt maguk az úttörők is érzékelték, sőt – a 375 „függetlenített”, azaz főállású „mozgalmár” pedagógus ellenére¹⁸⁵ – a forradalom alatt a mozgalom teljesen széthullott. Csapataik egy része „örszemmozgalmat” alakított, ezért november elején hivatalosan is elkezdtek magukat Magyar Örszemmozgalomként újjászervezni.

Nem sokkal később Surányinál kopogtatott Szél Jenő, Nagy Imre egyik követője, a Népművészeti Intézet volt igazgatója, a Szabad Kossuth Rádió egykori bemondója, aki szintén felhívta az úttörő/örszemvezető figyelmét arra, hogy a jövő a cserkészeté, és ebbe a jövőbe javasolta Jánosi Sándort is bevonni.

A Cserkészház 1956. novemberi történeténél már említett Novák Ferenc, és az 1958-ban ügynöknek beszervezett Boross Géza is jelentkezett Surányi László és Kiss Mihály elvtársnál, és felajánlották szolgálataikat az ifjúsági munka újraszervezéséhez. Tájékoztatták őket, hogy összhangban egy korábbi határozattal,¹⁸⁶ a HVDSZ¹⁸⁷ kultúrscsoportjának tagjaiból – ahol ők is táncoltak – örszemcsapatot szerveztek, és ehhez utólagosan engedélyt kérnek. Novák és Boross nyilván abból indultak ki, hogy a cserkész munkát a „cserkész” szó miatt nehezebb lesz engedélyeztetni. Engedélyt azonban két okból sem kaptak: a vezetők Surányi szerint politikailag megbízhatatlanok voltak (hiszen Jánosi cserkészcsapatából kerültek ki), másrészt mert a jelentkezők jelentős része korban már jócskán meghaladta az örszem korosztályt.

¹⁸³ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 25-26.

¹⁸⁴ „Magyarországon egyetlen ifjúsági szervezetnek van csak létjogosultsága, és az a cserkészzet mégpedig az »igazi és magyar« cserkészzet. Aki ebben kételkedik az vegye figyelembe, hogy az országban 6,5 millió vallásos ember él és aki ismét a nyakába szeretne ülni az ezzel a tömeggel találja szembe magát.” ÁBTL 3.1.5. O-11530. 25.

¹⁸⁵ A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. III. kötet. Szerkesztette és a jegyzeteket készítette: Baráth Magdolna, Feitl István, Politikátörténeti Intézet, Intera Rt., Budapest, 1993. 292.

¹⁸⁶ „Az örszem-mozgalom szervezését nem magánkezdeményezésként kezdtük, pártmegbízatásként fogtunk hozzá és sok gondot jelentett.” MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága (IIB), 1957. január 25. Surányi László felszólalása. In: A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. kötet. Szerkesztette és a jegyzeteket készítette: Némethné Vágyi Karola, Urbán Károly, Politikátörténeti Intézet, Intera Rt., Budapest, 1993. 47.

¹⁸⁷ Helyiipari és a Városgazdasági Dolgozók Szakszervezete.

Kádár az MSZMP IIB 1957. január 25-i ülésén erősen nekiment az őrsem-mozgalom szervezésének, mert mint mondta: „sürgősen vissza kell állítani az úttörő mozgalmat. Ennek a mozgalomnak semmiféle bűne nincs, és nekünk ezt meg kell védeni. Az elvtársak kisütötték az őrsem mozgalmat, elkezdték gyúrni és most vegyük tudomásul, mint készpénzt. Ez az ellenforradalom nyomása alatt a cserkész-mozgalom kicsit progresszívebb kiadása.”¹⁸⁸

Surányi ekkor még Kádárral szembemelve az őrsem mozgalom mellett érvelt: „Egységes volt az a nézet, hogy úttörő nem lehet, sőt felvetődött, hogy cserkészzetet csináljunk, más jelleggel. Az őrsem-mozgalmat szocialista pedagógiai alapokon akartuk szervezni és most Kádár elvtárs azt mondja, hogy őrsem-mozgalom alatt tulajdonképpen cserkészzetet szerveztünk. Mindannyian kommunisták, párttagok vagyunk. Két megye van, ahol az úttörő mozgalommal egyetértenek, Szolnok és Hajdú megye. A többiben hallani sem akarnak róla a pedagógusok. Ez pedig igen mérvadó, mert köztük dolgozunk. A gyermekeket pedig, akik úttörők lennének atrocitásoknak tesszük ki. Eddig is előfordult, hogy a piros nyakkendőt levették, és utána azt mondták a gyermekeknek, hogy aki magyar, ide köp.

Az őrsem-mozgalom szervezésén 3 hónapja dolgozunk, értünk is el bizonyos eredményeket, ha most ezt megszüntetjük saját magunkkal kerülünk ellentétbe. Egyébként az őrsem-mozgalomról a Szervező Bizottság ülésén is volt szó, Kiss Károly elvtárs mondta, hogy csináljuk és Orbán elvtárs is mondta, hogy keressük fel Jóboru elvtársnőt.”¹⁸⁹

Akkor a vitát Várnai Ferenc zárta le, mondván, hogy „az úttörőmozgalom visszaállításáról nem volt határozat. Arról volt szó az ülésen, hogy tudomásul veszik, ami akkor volt és két héten belül kidolgozzuk az anyagot, utána megbeszéljük Kádár elvtárral.”¹⁹⁰

A fentiekből következően, a későbbiek előfutáraként február 18-19-én újjáalakították a Magyar Úttörők Szövetségét.

1957. február 26-án, a MSZMP Ideiglenes Központi Vezetősége (IKV) jegyzőkönyveiből kiderül, hogy sok hezitálás után megszületett a döntés: az engedmények csak néhány hónapra szóltak, amíg stabilizálják a hatalmat és lenyugtatják az ifjúságot; a kommunista diktatúrában csak a párt által központilag irányított úttörőmozgalom maradhatott meg, és lett a kizárólagos ifjúsági rétegmozgalom.¹⁹¹

¹⁸⁸ PIL 288.f. 5/12. ö.e. In: A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. kötet. 43-53.

¹⁸⁹ Uo.

¹⁹⁰ Uo.

¹⁹¹ MSZMP IKV 1957.II.26. V. 5. pont. In: A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. kötet. 290.

Ezzel az aktussal 1988 őszéig a nyilvánosság előtt hivatalosan lezárult a cserkészlet magyarországi története, és csak a felszín alatti közösségekben folyt tovább olyan ifjúsági munka, mely cserkész módszereket is alkalmazott, de – tekintettel a különleges körülményekre – ez nem lehetett teljes cserkészlet. Azonban nemcsak a külső körülmények miatt nem lehet ezeket a csoportokat cserkészletnek nevezni, hanem azért mert sok esetben tudatosan nem is akartak azzá lenni. Például az egyik városmajori közösség, amelyben egy korábbi interjúalanyom felnőtt, és amiről beszámolt: egyszeri volt, és megismételhetetlen, fel sem merült bennük az újabb csoportok indítása, a növekedés, a vezetőképesség, az összefogás másokkal, ami a Kádár-kor bizalmatlan természetéből egyenesen következett.

A forradalmat követő időszakban a vádiratokban mégis többször vissza-visszatért az illegálisan végzett cserkészletmunka mint vádpont. Ez – véleményem szerint – azért történt, mert a cserkészlet „társadalmi elítélése és megbélyegzése” a párt (és így – kivetítve – a társadalom) számára egyértelmű volt, és így kellő hivatkozási alap volt egy-egy kezdeményezés veszélyességének, az abban résztvevők elítélésének alátámasztására.

Szorosan a forradalom kitöréséhez, a forradalomhoz és a forradalmat követő állampárti elemzésekhez köthető, hogy 1958 júniusában az MSZMP Politikai Bizottságában (röviden: PB) „esettanulmányokon” keresztül áttekintették az egyházakkal és a hozzájuk köthető különböző mozgalmakkal szemben folytatott felderítő és elnyomó politikát. A tanácskozás eredményeként arra a megállapításra jutottak, hogy a résztvevők előtt a Rómától való elszakadás rémét lebegtetve tudják a renitens (értsd földalatti – legtöbb esetben ifjúsági – munkát végző) papot is „beállítani” a sorba.

Ezúttal változtattak az állambiztonsági szervek taktikáján is: eddig az volt a feladat, hogy minél több ügyet – akár koholtat is – felszínre hozni, lecsapni, bíróság elé vinni (érdektől függően a sajtón keresztül „üzenni” a többi rosszban sántikálónak), függetlenül annak hatalomra való veszélyességétől. Ez sok esetben az ellenállókot segítette, hiszen nem mindig sikerült az elhárításnak megtalálnia a létező kapcsolatot a különböző szervezkedések között, másrészt arra kényszerítette az erre hajlamosakat, hogy a lecsapások után újabb és újabb szervezkedésbe kezdjenek, aminek az elhárítására aztán a hatalom megint – a szervezkedés veszélyességéhez képest – hatalmas energiát fektetett, hogy megtalálja, felderítse a résztvevőit stb. Ezért volt lehetséges, hogy bár látszólag a kommunista állambiztonsági szervek tökéletesen ellenőrizték az országot, mégis napok alatt – szó szerint – a föld alól előbújt az elpusztítani vágyott világ szinte teljes spektruma, mely ráadásul napok alatt képessé

vált arra is, hogy számottevő ellenállást fejtsen ki a világ akkori legerősebb szárazföldi hadseregével szemben.

Ezért a kádári titkosrendőrség – szemben a rákosista doktrínával – új taktikája ez lett:

1. a felfedezett szervezkedést kristályosodási pontként hagyni működni, hadd találjon oda mindenki, aki erre hajlamos;
2. ezekbe a szervezkedésekbe be kell épülni és a lehető legszorosabban megfigyelés alatt tartani a résztvevőket;
3. csak megfigyelni volt szabad, provokálni nem;
4. ha (súlyát, vagy ideológiáját tekintve) veszélyessé kezdtek válni, akkor lehetőleg csendben, kifinomult módszerekkel figyelmeztetni őket (pl. egy nem várt házkutatás, pár napra bevinni – de vádat nem emelni, ezzel a bizalmatlanság magját hinteni a résztvevők között);¹⁹²
5. csak akkor volt szabad realizálni egy ilyen szervezkedést, ha minden más korábbi eszköz hatástalannak bizonyult, de ebben az esetben sem voltak olyat felelősségre, aki csak lazán kapcsolódott a szervezkedéshez, nehogy ezzel lökjék (a fiatal) a „túloldalra”.

A Hollós Ervin felügyelte ifjúsági szervezkedéseket felderítő BM II/5-f. alosztály is a minél szélesebb körű operatív munkára koncentrált, gondosan ügyeltek az ügynökök ideológiai és szakmai felkészítésére, hogy az esetleges bomlasztást minél jobban tudják végrehajtani, és ne legyen szükség „agresszióra.” A kádári börtönöket legtovább „lakó” római katolikus pap, Lénárd Ödön atya önéletírásában (is) közölt megfigyelése egybevág a fenti taktikával: nem volt véletlen, hogy kit, mikor és miért csuktak le, ahogyan az sem közömbös, hogy kit nem csuktak le, és az sem, hogy kit mikor engedtek szabadon. Hollósék számára azok voltak a legértékesebb emberek, akik sok kapcsolattal rendelkezve, tudtukon kívül is elvezethettek a többiekhez.

Az alosztály eredményességében szerepe volt, hogy vezetőjük is igazi mestere volt a Barabási Albert-László által felvázolt – matematikai értelemben használt – hálózati munkának: kiválóan ismerte a hálózatok szerkezetét, tulajdonságait és ezért ebben a világban Hollós remekül tájékozódott.

¹⁹² A későbbiekben lesz szó a „Bigottak” fedőnevű ügyről, amelyik ennek mesterpéldája.

Cserkészélet a Kádár-korszakban, 1957–79

Cserkészélet a forradalom után, szövetség nélkül, 1957–61

A forradalom leverése után – 1957 februárja után immáron hivatalos cserkészszövetség nélkül is – sok helyütt együtt maradtak az újraszerveződött közösségek, ahogy Kamarás István a Búvópatakok című, a szentimrevárosi illegális ifjúsági élettel foglalkozó „visszaemlékező szociográfia” műfajú összefoglaló munkájában olvashatjuk:

- voltak apostol-körök (leginkább a plébánia melletti ifjúsági munkát fogták egybe, sok lelki töltekezéssel, Róna-Tas András vezetésével, mindezt magánlakásokon),
- indiánok (Kölley György atya csoportjai – a leginkább cserkészetre hasonlító közösségek),
- a Regnum Marianum közösségei (a szomszédos Kelenföldön végeztek nagyon fontos munkát, mivel az erős cserkészítődéssű Keglevich István atyát odahelyezték; eszközként nagyon sok cserkészjátékot használtak, de sokkal hangsúlyosabb volt munkájukban a lelki élet),
- ciszter-vonal (a Barlay Ödön vezette közösségek csoportja, időnként különváltak, hogy a viszonylag nagy létszám miatt ne legyenek annyira feltűnők),
- a piarista-vonal (jellemzően 1956-ig működtek – talán Sík Sándor tartózkodó magatartása miatt, ez utóbbit többen is kiemelték a forradalmi események résztvevői közül), és
- a ciszter-szigetek (ahová az atyákat szétszórták, nem bírtak nem közösséget szervezni).

Ha az 1956 utáni, egyenruha nélküli cserkész munkáról beszélünk Magyarországon, akkor muszáj a Mecsek rengetegeiben portyázó egykori pécsi csapatok tagjairól is megemlékezni.¹⁹³

1958-ban több dossziét is nyitottak az illegális egyházi, vagy egyházközei ifjúsági munka felderítése, megfigyelése céljából.¹⁹⁴ Hollós Ervinék nagyon precíz, aprólékos felderítő tájékoztató munkával készültek elő feladatuk elvégzésére. Az 1956-ot és a forradalmi eseményeket megelőző időszokról való tájékozódásuk során meggyőződtek, hogy mennyire elhibázott volt az államvédelmi szervek sztálinista taktikája, és afelől is meggyőződtek, hogy a Rákosi-időszakban létezett csoportok – mert a lakosságot senki nem cserélte le időközben – 1958-ban is léteztek, csak a célzott ügynöki beszélgetések során ezek nem, vagy csak

¹⁹³ IVASIVKA Mátyás - ARATÓ László: Sziklatábor. Új Ember Kiadó, Budapest, 2006.

¹⁹⁴ „Volt Cserkészmozgalom”; „Fekete Hollók”; „Indiánok”; „Felkészülők”; „Békétlenek”; „Kirándulók” stb.

halványan kerültek felszínre. Az O-11530-as objektumdosszié számos ilyen tájékoztató jelentést tartalmaz. Hollós ismeretségi köréből gyűjtötték az életrajzokat, a jellemzéseket szinte vaktában, a mennyiséget tartva szem előtt, a már beszervezett társadalmi kapcsolatoktól, informátoroktól, ügynököktől, addig, amíg a kritikus tömegű információt nem sikerült összeszedni.

Cserkészgyűlés a Partizán Szövetség székházában, 1958

Ennek a széleskörű felderítő munkának az eredményeként derült ki, hogy volt egy cserkészgyűlés a Partizán Szövetség Szabadság téri klubjában.¹⁹⁵ Kuti György rendőr hadnagy kérésére, 1958. május 29-én „Sárfi” jelentést adott Sebestyén Sándor rendőr őrnagynak az egykori 311-es Vörösmarty cserkészcsapatról, annak tagjairól. Mint arról korábban már volt szó, ennek a cserkészcsapatnak az erkölcsi és anyagi hátterét – akkori elnevezéssel – fenntartását – a budai izraelita hitközség biztosította.¹⁹⁶ „Sárfi” a hitközség közösségét jellemezve jelentésében kiemelte, hogy annak cionista szellemisége a harmincas évekre megszűnt, és helyette a fasizmussal szembenálló és az asszimiláció mellett állást foglaló kispolgári haladó értelmiség gondolat- és érzelmvilága uralta. Ebben az időben 120-150 cserkészből és kb. ugyanennyi kiscserkészből állt a cserkészcsapat, és a negyvenes évekre már a leánycserkészlet is virult a közösségben. A csapat vezetői közül többen is elpusztultak a munkaszolgálat alatt.

A szovjet megszállás után a csapat teljes erővel beszállt az ifjúsági mozgalmakba. Eörsi Gyula¹⁹⁷ és Szabolcsi Miklós¹⁹⁸ vezetésével bekapcsolódtak a MADISZ munkájába, és az ekkor a MKP központban dolgozó Hollós Ervin utasításait hajtották végre a MCSFSZ-béli tisztségükben. A fenntartó testületben is változás következett be: a budai izraelita hitközséget lecserélték a SZOT-ra, és így az akkor kb. 400 fős cserkészcsapatban már határozottan baloldali nevelés folyt. 1948-ban a MCSFSZ úttörőszövetségbe történt beolvasztásakor a cserkészcsapatot feloszlatták, és a „cserkészvezetők” mindenkit felszólítottak, hogy „saját iskolájában és munkahelyén, illetve az úttörőmozgalomban végezzenek munkát.”¹⁹⁹

¹⁹⁵ Budapest, V. kerület, Szabadság tér 15.

¹⁹⁶ Ennek emlékét a mai napig emléktábla őrzi a hitközség épületén (1024 Budapest, Frankel Leó utca 49.).

¹⁹⁷ Eörsi Gyula 1947-ben az I. cserkészkerületnek lett a fegyelmi bírósági elnöke (azon a bizonyos szavazólapon vörössel van jelezve és a neve mellé írták: „komm.”). Lásd IV/a. melléklet.

¹⁹⁸ Szabolcsi Miklóst 1947-ben a korábban bemutatott módon erősen manipulált közgyűlés az Országos Intézőbizottság rendes tagjává választotta (azon a bizonyos szavazólapon vörössel van jelezve és a neve mellé írták: „komm.”). Lásd IV/a. melléklet.

¹⁹⁹ ÁBTL 3.1.1. B-91656. 14.

A beszámoló szerint a csapat egykori tagjai között a szoros baráti kapcsolat természetesen fennmaradt, de a csapat mint ilyen 1954-ig nem jött össze. Ekkor volt egy közös kirándulás a Pomáz melletti Csikóváraljára kb. 80 résztvevővel.

1958 januárjában Liener György, az *Autó és Motor* című lap szerkesztője, miután tudomása szerint 1956 után a csapatból is sokan disszidáltak, szólta, hogy „meg kellene nézni, kik maradtak itt és össze kellene jönni velük.”²⁰⁰ Nehézséget csak a találkozó helyének a megtalálása jelentett (vendéglőben vagy bizonyos összeget kellett volna letenni, vagy bizonyos fogyasztást kellett volna garantálni, de erre a szervezőknek – a jelentés szerint – nem volt pénze), az üzemi kultúrtermeket végül azért húzták ki a listáról, mert ott pedig a szervezőknek kellett volna büféről gondoskodniuk. Végül a Belkereskedelmi Minisztérium osztályvezetője, Zala Ferenc,²⁰¹ elintézte, hogy a Partizán Szövetség²⁰² Szabadság téren lévő klubjában lehessen megrendezni ezt a találkozót. A részvételhez szükséges meghívókat az *Autó és Motor* újság szerkesztőségének portáján lehetett aláírás ellenében felvenni.

A találkozóra 1958 március 29-én 19.30-tól került sor, és a legkülönbözőbb korosztályokból vettek ezen részt. A jelentés leginkább egy érettségi találkozóhoz hasonlította a rendezvényt, melyen a korosztályoknak megfelelően kisebb csoportokra szakadoztak. Aktuális dolgokról nem nagyon, a régi fényképekről, őrsi naplókról és a régi időkről annál inkább forgott a szó. Néhányan a kb. hatvan főből:

- Szabolcsi Miklós, az Irodalomtörténeti Intézet osztályvezetője,
- Eörsi Gyula egyetemi tanár,
- („akit azelőtt Braunnak hívtak”), a Belkereskedelmi Minisztérium főkönyvelője/helyettese,
- Zala Ferenc és Szabó László a Belkereskedelmi Minisztérium osztályvezetői,
- Dán Jenő, az Országos Találmányi Hivatal osztályvezetője,
- Szegő Tamás, a *Népszava* újságírója,
- Bogáti Péter, újságíró,
- Tarján Endre, a Bábszínház színésze,
- Hédervári Péter, a Biológiai Kutatóintézet kutatója,
- Hajnal András, budapesti bölcsészkar adjunktus,
- Alpar Róbert, Műegyetemi tanársegéd,

²⁰⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 183.

²⁰¹ Az 1947. március 23-i MCSFSZ közgyűlése országos társadalmi vezetővé választotta; „csirkefogó, korrupt” – Hardi Róbert jellemzése szerint. 2006. április 6-i interjú, készítette: Virág András.

²⁰² Az egyes számú tagkönyv tulajdonosa Rákosi Mátyás; az 1990-es rendszerváltás óta Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége néven működik.

- Liener György, az Autó és Motor című újság szerkesztője,
- valaki, aki a HM-ben dolgozik, de a nevét nem tudta az ügynök (vagy nem akarta tudni),
- Gerő Tamás, a budapesti politikai nyomozati osztály munkatársa,
- Kalmár György, a Népszabadság munkatársa,
- Kisfaludi Ervin, a Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetője,
- Kenesei Tamás, az egyik export-import vállalat igazgatója, aki azelőtt az ÁVH-nál teljesített szolgálatot,
- Erdélyi Miklós állástalan építésmérnök, „teljesen bizonytalan egzisztencia”, akinek a felesége Párizsban van, és éppen akkoriban készült hozzá kimenni.

„Sárfi” – mentségül? magyarázatként? – megjegyezte, hogy majdnem minden résztvevő „azelőtt MDP tag volt, sokan ma is tagjai az MSZMP-nek.”

A jelentés két fontos megjegyzéssel zárult: a beszélgetés általános politikai hangulata jó volt (amit általában a disszidáltakról mondottakból szűrt le az ügynök), és nem várható a közeljövőben hasonló találkozó, mely egyébként – az ügynök szerint – értelmetlen volt.

A tartótiszt azért elrendelte Erdélyi Miklós operatív ellenőrzését, és egyben javaslatot tett kombinációs terv készítésére, melyben „Sárfi” kapcsolatot építhetne ki és tarthatna fenn a disszidált cserkésztszársaival.

Ez a jelentés két helyen is fennmaradt, az egyik „Sárfi”, azaz Eörsi Gyula „B” dossziéjában,²⁰³ míg a másik a „Volt Cserkészmozgalom” című O-11530 objektumdossziéban.²⁰⁴ Az utóbbi dossziéban többször is foglalkoztak a „Vörösmarty” cserkészcsapattal, leginkább a „Farkas” fedőnevű ügynök jóvoltából. A jelentésekből kiderül, hogy „Farkas” nem ápolt jó kapcsolatot „Sárfi”-val, de ez a tartótiszteket csak segítette, mert kettejük jelentéseit összehasonlítva „ellenőrzött” forrássá vált mindkét ügynök.

Az utolsó ügynöki jelentés a dossziéba 1958. április 10-én, míg tartótiszti „biztosítási terv” 1958. július 7-én került. A „Volt Cserkészmozgalom” dossziéját végül 1961. október 12-én helyezték irattárba, amikor a (párt)államvédelem „mesterműve”, a „Fekete Hollók” realizálásának bírósági szakasza 1961. október 6-án megtörtént.

²⁰³ ÁBTL 3.1.1. B-91656. 14-15.

²⁰⁴ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 183-184.

Hálózattal a hálózat ellen, két beszerzés története

Ahogy a „Fekete Hollók” fedőnevű ügyben a jelentéstevők (Zalai Emil alosztályvezető és Ferencz Lajos csoportvezető) megfogalmazták: „Az egyházi ifjúsági csoport az MSZMP Irányvonalának megfelelően BM országos értekezletén hozott határozatoknak szellemében 1959. évben egyrészt az első félévben középiskolai elhárítás megszervezését és beindítását, illetve színvonalának emelését, másrészt és egész évben döntő súllyal – második félévben kizárólagosan – a "Fekete Hollók" fedőnevű klerikális ifjúsági szervezkedés felderítését és feldolgozását tűzte ki célul.

Az MSZMP büntető politikájának szellemében [kiemelés tőlem – V. A.], olyan célszemélyeket választottunk ki feldolgozás végett, akik nem megtévedt személyek, hanem tevékenységük és származásuk alapján is tudatos ellenségei Népi - Demokratikus rendszerünknek. A helyes irányban kiválasztott célszemélyek meggyorsították a feldolgozó munkát és rajtuk keresztül eljutottunk néhány illegális centrumhoz.

Érvényesül, tehát az az elképzelés, hogy a mozgalomban meghúzódó illegális centrumok felderítése és feldolgozása a fő feladatunk, amíg idáig eljutottunk – 1958 végén és 1959 elején – a fél-legális mozgalmat vettük célba s így szélességében folytattunk a feldolgozást, ami természetesen nem hozhatta meg a kívánt eredményt.

Újszerű vonás az illegális klerikális ifjúsági mozgalom feldolgozásában, hogy az egyházi alosztály, illetve csoportokkal párhuzamosan az ifjúsági alosztály, illetve csoportok is ezen a vonalon fejtik ki szoros együttműködés alapján fő operatív tevékenységüket. Így biztosítjuk a mozgalomban az alulról és felülről történő behatolás szükségszerűségét. Az egyházi és ifjúsági vonalak együttműködését sokáig zavarta a meg-nem értés (Győr, Szeged, Eger, Pest megye) ma azonban az együttműködés egyre inkább gyümölcsözővé válik.²⁰⁵

Ennek a széles gyűjtésnek az eredményeként sokan kerültek a kádári „büntetőpolitika” célkeresztjébe, akikhez a lehető legrövidebb (és legeredményesebb) utat kellett megtalálnia a szervnek. Voltak kudarcok is a beszerzések kapcsán, ahogyan azt az 1959. januári összefoglaló jelentésből megtudhatjuk: „Az ügyben történő beszerzéseknél azt tapasztaltuk, hogy a beszerzendő személyek jellemének sokoldalú megismerése a legfőbb feladat. Így pl. "Vándor" fedőnevű ügynökjelölt jellemének tanulmányozásánál hibát követtünk el. Nem voltunk tisztában a jelölt fanatikus bigottságával, s így a végrehajtott beszerzési kísérlet során el kellett állnunk beszervezéstől.”²⁰⁶

²⁰⁵ ÁBTL 3.1.5. O-11802/1. 54 – 55.

²⁰⁶ Uo. 52.

Most két olyan ügynök beszerzésének a története következik, akik cserkészek voltak (ma is azok), és a Hollós Ervin-féle csapat az illegális egyház ifjúsági munkájának megfigyelésére szervezte be őket.

Két teljesen eltérő egyéniség, körülmény és dokumentáltság. Míg az előbbi személyről alig-alig található kutatható anyag, addig a másiknak több kötete is kutatható az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában.

„Tóth Győző” születése, 1958

Visszatérve Sárdy György történetéhez, 1956 nyarán a meglepetésszerűen félbeszakított büntetése után haza- és egyben visszatért a BKV-egyenruhához, kalauzként dolgozott korábbi munkahelyén, és a Nagykörúton járó 12-es busz vonalára került. Elmondta, hogy az Andrásy úton dolgozó ÁVH-sok²⁰⁷ legtöbbször a Jászai Mari tér közelében található ÁVH-s objektumokba jártak ebédelni. Állítása szerint onnan lehetett őket felismerni, hogy a November 7-e tér (Oktogon) és a Margit híd pesti hídfője között utaztak, illetve nekik rózsaszínű volt az éves bérletük. Sárdy, amikor kiismerte őket, a Jászai Mari térnél mindig „jó étvágyat” kívánva búcsúzott tőlük.

A forradalom idején nem a cserkészlet újjászervezésében vett részt, hanem az egykori bajtársakat összefogó POFOSZ keretein belül a szociális ügyek intézése lett volt a feladata. Az ekkor végzett munkájáról kiállított pecsétetes papírja²⁰⁸ a későbbi felelőségre vonásakor nagyon jól jött, hiszen ezzel bizonyítani tudta, hogy az „ő vezetésével csak szeretetsomagokat osztogattak, nem löszert.”

November 4-én a POFOSZ Benczúr utcai központjában megsemmisítették a nyilvántartásokat, így részben ennek is köszönhetően csak viszonylag későn – és akkor is szűk körre korlátozva – 1958-ban jutottak el a politikai nyomozók a POFOSZ vezetőihez.

A Labundi Tihamér és társai dossziében az 1958. augusztus 7-i begyűjtésről, a letartóztatást és házkutatást végrehajtó rendőr jelentésében a következőket olvashatjuk: „Sárdy Györgyöt (...) osztályunk fogdaügyeletére beszállítottam és lakásán házkutatást tartottam. (...) Mikor közöltem vele őrizetbe vételét, meglepődött. Többször kérdezte őrizetbe vétele okát. Később látszólag megnyugodott. Beszállítás közben már megemlítette, hogy sejti előállításának okát. Ezt abban látta, hogy tagja volt a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének. Beszállítás közben az

²⁰⁷ Bár az ÁVH központja 1950-től a Jászai Mari téren lévő „Fehér Házban” volt, számos objektumuk maradt az Andrásy út környékén.

²⁰⁸ Lásd VI/c. melléklet.

épület elé érve *kedélyes hangon* kijelentette, hogy »haza jön, mivel Ő itt már volt régebben.«²⁰⁹

A bíróságra végül öt gyanúsítottal jutott el az ügy: Adler Vilmos (auschwitz-i túlélő, a Rákosi-érában Kádár János cellatársa, aki – Sárdy György elmondása szerint – amikor „Kádár fogait ki tetszettek verni”²¹⁰ etette a korábbi belügyminisztert), Labundi Tihamér, Zsohár György, Morvay Ferenc és Sárdy György. Az elsőfokú bíróság – akkoriban teljesen szokatlan módon – csak egy év és két hónapra ítélte a vádlottakat. Az ítélet ellen fellebbeztek, amit így egy „népbíróság” vizsgált volna felül, ezért azt – ügyvédek tanácsára – gyorsan visszavonták és ügyük „csak” a legfőbb ügyész fellebbezése miatt ment másodfokra.

Sárdy Györgyöt – elmondása szerint a vádlottak közül csak őt – megkeresték a belső elhárítás emberei, hogy „hatástalanítják” a legfőbb ügyész súlyosbítási kérelmét, ha hagyja magát beszervezni.²¹¹ Sárdy György állítása szerint ezt az ajánlatot a rabtársakkal megbeszélte, és azzal a feltétellel vállalta, hogy a többiek sem kaphatnak többet, erre ígéretet kapott, így ott helyben alá kellett írnia a papírt, hogy szabadulása után együttműködik az elhárítással. Sárdy ezen állítását több kutató nem tartja életszerűnek, így dokumentumok híján egyelőre ez a momentum tisztázatlan marad. Az biztos, hogy maradt az első fokon kiszabott akkoriban enyhének számító ítélet.

Sárdy és társai Márianosztrára kerülve kiváló társaságba keveredtek, amit ő a mai napig büszkén emleget. Együtt raboskodott Pálos Antallal, a betiltás előtti utolsó jezsuita tartományfőnökkel, egykori pécsi prefektusával, Faddy Ottmár ferences atyával, a már említett Bulányi György piarista atyával, a magyarországi Bokor-mozgalom elindítójával. Szobatársa Sigmund Ervin atya volt, így amikor éppen nem „perzsaszőnyeget” csomóztak, biztosítva volt a napi misehallgatása és lelki tápláléka is.

Sárdy azon állítását, hogy már korábban megkeresték őt, alátámasztják a 6-os kartonjára²¹² felvitt adatok is: fokozatosság alapján, egyházi vonalra, 1959. december elsején, Rác Róbert rendőr alhadnagynak Márianosztrán írt alá.

Érdekessége a beszervezésnek, hogy Sárdy György elmondása szerint, amikor 1960-ban, második büntetésének letöltése után szabadult, azt az operatív feladatot kapta, miszerint az „F” dossziés volt fogolytársairól és meghatározott egyházi személyekről írjon jelentést.

²⁰⁹ ÁBTL 3.1.9. 10-52039/58 sz., Labundi és társai dosszié, 227.; lásd VII/a. melléklet.

²¹⁰ Sárdy György szóbeli visszaemlékezése a tárgyaláson elhangzottakra, 2005. május 6.

²¹¹ Az ÁBTL-ben nincs tőlük származó kutatható „M” dosszié, ahogy 6-os kartonjuk sem került elő.

²¹² Lásd VII/d. melléklet.

Annak ellenére, hogy a „beszervezést” a II/8-g alosztály²¹³ végezte – Sárdy 6-os kartonja szerint – nagyon gyorsan átvette őt a II/5-b alosztály, azaz „a belső reakció elleni harc” osztály²¹⁴ horthysta erőszakszervezetek volt tagjai ellen dolgozó egysége.²¹⁵ Innen került át 1963 decemberében az „F” dossziés személyekkel és a volt politikai elítéltekkel szembeni elhárítást végző III/III-3-a alosztályra. Kérdés, hogy Sárdy 6-os kartonjára miért került „a foglalkoztatás vonala” rubrikába az, hogy „egyházi vonal”, hiszen a Magyar Katolikus Egyházzal – melynek tagja – önálló (III/III-1-b.) alosztály foglalkozott a csoportfőnökségen.

1959. december 4-én, amikor a 6-os kartont nevére kiállították, fedőneve „Tóth Győző” lett, H 24501-es nyilvántartási számot kapta, míg jelentéseit az M-9319 számú munkadossziéjába gyűjtötték, mely a mai napig nem került elő. Ennek az egyik oka az lehet, hogy „Tóth Győző” aktív közreműködésére még az 1989. október 23-i ünnepség intézkedési tervében is számított a belsőelhárítás,²¹⁶ így dossziéja a tartótisztjénél volt, amikor a Dunagate ügy kirobbanása előtt elrendelték ezen iratok megsemmisítését. A másik lehetséges forgatókönyv szerint – mert egy idő után engedték utazni is – átvette őt egy másik osztály, melynek anyagai még nem kerültek a kutathatónak ítélt dokumentumok közé.

Sárdy 1959-es szabadulása után feleségének azonnal feltárta, hogy alá kellett írnia, így odahaza már nem kerülhetett „kellemetlen” helyzetbe.

A Bíróságok Labundi Tihamér és társai ügyében hozott ítéletét az 1989. évi XXXVI. törvény 1.§-a semmisítette meg, azaz: „Az 1956. október 23. és 1963. április 4. között, a népfelkeléssel összefüggésben elkövetett politikai bűncselekmény, valamint az ezzel bűnhalmazatban – harci cselekmények során – elkövetett emberölés, rablás, közveszélyokozás vagy személy elleni erőszak miatti elítélések semmisnek tekintendők.”

A Fővárosi Bíróság 1990. március 30-án Sárdy György kérésére megállapította, hogy – bár Sárdy György a börtönbüntetését kitöltötte – a fenti ítéletet (egy év két hónap) semmisnek kell tekinteni.²¹⁷

²¹³ Az 1957. május 3-án kiadott 12. számú belügyminiszteri parancs többek között létre hozta a BM politikai nyomozó főosztály vizsgálati osztályának börtön-elhárítási operatív alosztályát is. Ez volt felelős minden politikailag kényesnek számító intézményben – ahol politikai foglyokat őriztek – az operatív elhárító munkáért, vagyis az ügynöki hálózat működtetéséért. Felügyelete alá tartozott a Gyűjtőfogház, a váci és a márianosztrai Börtön, a Budapesti Központi Rabkórház, valamint a kistarcsai és a tököli internálótábor.

²¹⁴ Ennek vezetője Hollós Ervin 1957. május 3 és 1962.július 10-e között. Forrás: Takács Tibor: A belső reakció elleni elhárító osztály, 1956-62. In: Betekintő 2010/3. szám

²¹⁵ Valószínűleg ezt is a különleges „családi múltjának” köszönhetta.

²¹⁶ Lásd IX/nn. melléklet.

²¹⁷ Lásd VII/b. melléklet.

„Pákozdi János” születése, 1961

Ügynök sokféleképpen lehetett valaki. Ahhoz, hogy Pokorni János beszervezését és a visszafejtésének problémáit megérthessük, ugranunk szükséges az időben, hogy aztán újra visszatérjünk 1961-be.

2002. július 1-én „Meruk József,²¹⁸ a Budapest Tv műsorvezetője (...) egy nézővel beszélgetve azt állította, biztos forrásokból tudja, hogy az egyik neves ellenzéki politikus édesapja „Pákozdi János” fedőnéven dolgozott a politikai rendőrségnek.

Az 1953-ban elítélt férfit a börtönben zsarolták meg azzal, hogy együttműködésének fejében három év után elengedik a hátralévő büntetését. A szabadulásáért cserébe elvállalta a munkát. Ezt később Meruk szerint olyan lelkiismeretesen végezte, hogy tmb-vé, azaz titkos megbízottá nyilvánították.²¹⁹

A fenti cikkrészletből egy biztos: Meruk József előtt nem volt ismeretlen az ügynökök világa, hiszen néhány mondatban pontosan felvázolt egy bennfentesnek ható, hihető történetet.

Azonban a rendelkezésre álló kutatható iratok szerint a „Pákozdit” dekonspiráló Meruk nem mondott igazat, amikor az ominózus televíziós műsorban azt állította, hogy 1953-ban (!) szervezték be. A „Pákozdi” beszervezését bizonyító 6-os karton csak 1961. június 14-én kelt, tehát amikor Hollós Ervin (a kádári belsőelhárítás akkori vezetője) 1958-ban megnyitotta a „Volt cserkészmozgalom” című dossziét, ahol számba vették, kire miben lehet számítani, még nem volt köztük.

A Pokorni János beszervezését előkészítő „B” dosszié egyelőre nem került elő, ami – hasonlóan a korábban bemutatott Sárdy György esetéhez – azzal magyarázható, hogy a rendszerváltás hajnalán még foglalkoztatták, ami együttműködési hajlandóságukat és kapcsolataik sokrétűségét tekintve erősen feltételezhető mindkettőjük esetében. Tekintve, hogy Pokorninak 1989-ben, azaz az állambiztonsági iratok megsemmisítését elrendelő utasításkor még élő kapcsolata volt tartótisztjével, a dosszié még „használatban” volt, azt az utasítás kiadásakor eltüntethették.

A 6-os kartonon kívül Pokorni ügynöki tevékenységét az eddig kutathatóvá minősített több kötetnyi dokumentum bizonyítja az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. Az eddig előkerült legutolsó „M”, azaz munkadossziéját 1979. június 6-án zárták le.

²¹⁸ Egyes cikkek szerint III/I-es elhárító tiszt, felesége orosz; az biztos, hogy a rendszerváltás előtt az MTI madridi tudósítója, 1990-ben az MSZP kampányfőnöke, 1993-ban a Kurír című napilap főszerkesztő-helyettese, majd 1998-ban a Reform című hetilap munkatársa, 2002 után a szocialista kormány tanácsadója volt.

²¹⁹ <http://index.hu/belfold/pok0703/> (Letöltés: 2012. augusztus 9.)

A Pokorni János körül kirobbant botrány magyarázkodásainak csak egy része igazolható a rendelkezésünkre álló bizonyítékokkal, más részei egyenesen hiteltelenné teszik Meruk állításait.

Fontos tudatában lennünk annak, hogy a 6-os kartonokat 1954-től vezették, szoros betűrendbe rendezve a beszervezett személyekről, de ilyen állítottak ki azokról is, akiknek a beszerzése meghiúsult.²²⁰ Ezen – amint az a mellékletekben is látható – szerepelt a név, a születési adatok, az anyja neve, a foglalkozása, a munkahelye, a lakcíme, az iskolai végzettsége, a pártállása (felszabadulás előtt és után), a katonai viszonya (felszabadulás előtt és után), az állampolgársága, és nemzetisége, valamint 1967-ig a szociális származás is, hogy a nyilvántartott milyen kategóriába tartozik. A 6-os karton második oldalán szerepelt a beszerzés ideje, a beszervezést végző neve, rendfokozata, az ügynök minősítése (1967-ig osztályozása), a beszerzés alapja, a foglalkoztatás vonala, az ügynök fedőneve(i), a naplósám, a dossziésám(ok), az irattári száma, a dosszié(k) átadásának megjelölése (dátum, szerv, operatív tiszt neve). A sikeres beszerzés esetén gyakorlatilag minden fontos adat megtalálható volt ezeken a nyilvántartó lapokon.

A fentiek szerint Meruknak igaza volt: „Pákozdi János” fedőnéven Pokorni Jánost szervezte volt be a kádári belső elhárítás, de a 6-os karton ténye nem támasztja alá Meruk azon állítását, mely szerint Pokornit 1953-ban „előre megszarolták” volna, hiszen láthattuk Sárdy esetében is, ahogyan sok ezer bajtársuk esetében is: 1956 nyarán a poznani felkelés és Rákosi júliusi menesztése után feltétel nélkül szakították félbe sokuk büntetését. Pokorni azonban egyenesen a forradalomnak köszönhette szabadságát, hiszen csak 1956. október 28-án szabadították ki a szobi felkelők. Ez a tény ugyancsak Meruk elmesélt legendáját hiteltelenné teszi, mely szerint már 1953-ban aláírtak volna Pokornival egy beszerzési papírt, hiszen ezt még csak nem is az 1958-ban kapott kegyelme előtt, hanem jóval utána, csak 1961-ben tették meg. Meruknak a műsorban elhangzott állítását tovább gyengíti az a korábban – szintén Sárdy esetében – már bemutatott tény, hogy ha valakivel alkut kötött az állambiztonság, akkor azonnal aláírta a beszerzési papírt, kiállította a 6-os kartont, és még annak szabadulása előtt „készpénzre váltotta”, azaz ténylegessé tette a jelölt azonnali beszerzését, és nem várt ezzel még hat-nyolc évet.

Az erre vonatkozó iratok hiánya persze visszavezethető lenne arra, hogy a forradalom alatt rengeteg dokumentum megsemmisült, de valami akkor is fennmaradt, ahogyan erre példa a korábban bemutatott „Sárfi” esete is. „Sárfi” 1950-ben „elvi alapon” lett az ÁVH I/2-es

²²⁰ PETRIKNÉ Vámos Ida: Iratok a Történelmi Hivatalban. In: Trezor 1. 29-60.

osztályának informátora, 1955-ben megszakították vele a kapcsolatot, és 1957 márciusában reaktiválták. A „Fekete Hollók” dossziéja is szól az „újra felszedett ügynökökről.”²²¹ Tehát a BM – ha az irathiany(?) okozott is nehézséget – a tartótisztek továbbfoglalkoztatása okán tudhatott volna mind Sárdy, mind Pokorni forradalom előtti ügynöki múltjáról.

Pokorni János 6-os kartonját 1961. június 14-én állította ki Rác Imre rendőr őrnagy, a BM II/6-a alosztály²²² munkatársa.

„Pákozdi” első munkadossziéjának első valódi lapja²²³ – valószínűleg – tévedésből kerülhetett ebbe a dossziéba: „Utazási jelentés, Pokorni János tanulmányútja a pécsi hőerőműben.” Ez a dokumentum nagy valószínűséggel a fedőtörténetet mutatja be, hogy minek a „legendája” alatt cserkészte be az állambiztonság Pokornit 1961. április 25–26-án. Az utazási jelentésben szereplő szöveget valószínűleg már előkészítették, neki csak másolnia kellett. Hogy a pécsi hőerőmű helyett hol tartózkodott Pokorni János ebben a két napban, nem tudjuk, de feltételezhetően nem (csak) az utazási jelentésben szereplő helyeken. Ezt a feltételezést erősíti az első feladatának végrehajtásáról szóló jelentésének²²⁴ a kezdete: „1961. június hó 14-én feladatul kaptam...”, és a végén a beszervezését végrehajtó tartótisztje is egyértelmű: „az informátor 1961. június 14-én lett beszervezve, és ez az első jelentése”, ez pedig a 6-os kartonja kiállításának napja. Pokorni is a vele készített egyik interjúban²²⁵ elmondta, hogy munkája kiváló fedőtörténeteket adott az elhárításnak, hiszen folyamatosan járta az országot, így senkinek nem szűrt szemet, ha egy-egy ilyen alkalommal nem csak az erőműveket kereste fel.

A másik legfontosabb állítás, ami ebben az ügyben elhangzott, az a beszerzés alapját teszi kérdéssé. Meruk a közvéleményben azt terjesztette el, hogy Pokorni Jánost megszarolták: maradék büntetését le kell töltenie, ha nem ír alá. Ezzel szemben a beszerzésekor kiállított 6-os kartonján az szerepel, hogy „kompromittáló”. Amit elfogadhatunk igaznak, ha azt feltételezzük, hogy a rendszert nemzedékeken áthúzódóra tervezték még ebben az időben, és gyanútlanul azt feltételezzük, hogy fontos volt a belső titkos irataikon a valóság megjelenítése (hiszen ritka volt az olyan ügynök, akinek csak egy tartótisztje volt a pályafutása alatt). Pokorninak is több tartója volt (a kartonon sajnos csak két név olvasható ki tisztán: Rác Imre

²²¹ „Néhány eredményes ügynöki átszervezést illetve újr felszedést is végrehajtottunk.”, ÁBTL 3.1.5. O-11802. 52.

²²² A BM II/6-a alosztály az ekkor „alapanyag-ipar”-nak nevezett területen végezte a szabotázs- és diverzióelhárító tevékenységet. A kifejezés takarta az energia- (közte az urán-), a színesfém-, az építő- és a vegyipart, hozzájuk tartozott a Központi Fizikai Kutató Intézet, valamint a bányászat is. (forrás: Takács Tibor: Az iparszabotázs-elhárítás szervezete 1956 és 1962 között. In: Betekintő 2012/1. szám)

²²³ ÁBTL 3.1.2. M-33971. 31.

²²⁴ Uo. 32. (1961. június 23.)

²²⁵ POKORNI János közlése. 2013. január 9-i interjú, készítette: Virág András.

örnagyé és Bodrogi László alezredesé²²⁶ – de a kilenc ránk maradt kötetből követhető, hogy „Pákozdi” legalább 5 alosztályon megfordult). Ez a 6-os kartonon lévő bejegyzés akkor lenne igaz, ha elfogadnánk, az ÁVH utód III/III mindig az igazat írta le, de számos példa van arra, hogy az elvtársak még egymás előtt is konspiráltak. Így adódik egy másik magyarázat is a látszólagos ellentmondásra és arra, hogy Meruk miért mondta azt, amit.

Nem szabad elfelednünk, hogy a következő fejezetben bővebben bemutatásra kerülő „Fekete Hollók” ügyet pont 1961 februárjában realizálta a Hollós Ervin vezette belső elhárítás, ahol a letartóztatottak között nem egy ismerőst, egykori rab/bajtársat találhatott a híreket nyilván figyelő Pokorni. Ez már okozhatott olyan félelmet benne, hogy amikor a „realizálás” nyarán – még ítélelhirdetés előtt – megkeresték őt, mint ember, mint családapa, félelemből engedve a zsarolásnak (hogy a maradék büntetését is le kell ülnie) – 1961-ben – aláírt.²²⁷

Való igaz, hogy az elhárítás eleinte „informátorként”, majd „tmb”-ként, azaz a magasabb megbízhatóságot jelző „titkos megbízottként” tartotta nyilván Pokornit. Ahogy az is, hogy párttag sem a szovjet megszállás előtt, sem utána nem volt, de alapállását „nem ellenségesnek” minősítették, amiben nyilván szerepe volt alkalmazkodó képességének is.

„Pákozdi János” nyilvántartási száma H 27878 lett, munkadossziéi egyszer másik számozást kaptak a pályafutása alatt. 6-os kartonja a nyilvántartóba 1961. július 7-én érkezett.

Módszertani nehézségek „Pákozdi” bemutatásakor

„Pákozdi Jánost” nagyon sokrétűen foglalkoztatták a BM III/III-as csoportfőnökségének különböző osztályai. Sokszor volt olyan, hogy áthelyezés nélkül kérték, találkozzon valakivel, hogy rajta keresztül ellenőrizzenek le egy-egy információt/informátort. Tartói meg voltak elégedve az általa nyújtott teljesítménnyel, a kapcsolati hálóval, amiben tudták őt mozgatni. A fennmaradt iratokban más ügynököknél – az ügynök által nem látott részen, ahol a tartótiszt értékelte az ügynök jelentését és munkáját – gyakran találkozni olyannal, hogy „ideológiai” vagy „politikai” képzésre szorul, hogy tudja, pontosan mi a dolga, „Pákozdi” esetében ez csak néha fordult elő.

A tartótiszt ezen lábjegyzete tartalmazta nemcsak az adott jelentés minőségét és fontosságát, de az általa kiadott következő feladatokat is, az abban a feladatban viendő vonalat: mit szabad

²²⁶ 1962. augusztus 1-én került a II/5-b alosztályra, azaz oda, ahová Sárdyt is dolgoztatták.

²²⁷ Ezt Pokorni is megerősítette a 2013. január 9-i beszélgetésünkön.

mondani, mit nem, merre terelje a beszélgetést, illetve mi az, amit tudhat, mibe kell lehetősége szerint belekérdeznie.

A 6-os kartonja szerint objektum-elhárításra szervezték volt be, mely objektum – a jelentések statisztikáját tekintve – a magyarországi katolikus egyház, de használták őt volt rabtársai megfigyelésére is (Sárdy György kartonján az „egyházi vonal” szerepel).

A jelen munkában feldolgozott ügyek válogatás eredményei, hiszen ennek a disszertációnak elsődleges feladata elsősorban a cserkészlettel és az ifjúsági, egyházi ellenállással kapcsolatos ügyek és személyek bemutatása, nem pedig egyes személyek tevékenységének részletes bemutatása.

Az első regnumi per előkészítése és a „Fekete Hollók” éjszakája, 1961

A „fekete hollók” ügy nem cserkész ügy, de ennek kapcsán többnyire volt cserkészeket gyűjtöttek be. Ők nem illegális cserkész munkát végeztek, de az illegális tevékenységük során előszeretettel használták a cserkész módszerek egyikét-másikat (nem véletlenül: nagyon sok regnumi atya volt köztük). Ezek az emberek a láthatatlan (tulajdonképpen: az illegális katolikus) egyháznak voltak aktivistái, tevékeny résztvevői. Valószínűleg innen is a dosszié beszélőneve: a papi reverenda gúnyolása.

A három év alatt Hollós Ervin és csapata által gondosan előkészített lecsapásra 1961. február 6-ról 7-re virradó éjszaka, 23⁰⁰-5⁰⁰ között egyszerre nyolcszázhatvanöt helyen került sor. Több ezer embernél tartottak házkutatást, több száz embert tartóztattak le (papokat, ifjúsági munkával foglalkozó világiakat, egykori cserkészeket, hitoktatókat). A hatalom nyilvánvaló célja volt megtörni a legnagyobb ideológiai ellenlábás, a Magyar Katolikus Egyház befolyását, elrettenteni a mindennapi embereket az esetleges illegális és legális egyházi kötődésektől. Sem előtte, sem utána ilyen széleskörű letartóztatásra, házkutatásra nem került sor az országban.

Az ügy előzményei természetesen az 1956-os forradalomig vezethetők vissza, amikor megnyíltak a börtönkapuk és sokak mellett kiszabadult Bulányi György, Juhász Miklós, Török Jenő, Ikvay László, Kerkay György és Lénárd Ödön római katolikus papok. Ők a forradalom leverése utáni csendes és bizonytalan időszakban, november 12-én a piarista rendházban értekezletet tartottak.²²⁸ Tervük az Actio Catholica újjászervezése volt, abban reménykedve, hogy az egyházpolitikában változás következik majd be. Egyetértettek abban is, hogy a társadalmat belső, lelki eszközökkel kell kereszténnyé tenni, így komoly hangsúlyt kell fektetni a kitarató csendes munkára. A társadalom egy része akkor már kommunizmusban nőtt fel, így feladatuk sokkal szélesebb és sokrétűbb, mint megtartani a katolikus hitében az ifjúságot. Elképzelésük szerint egy olyan katolikus értelmiség felnevelése a feladat, mely képes lesz másokat is kiszakítani az úttörőmozgalom és a KISZ szervezeteiből, de szellemileg mindenképpen az időközben felnőtt kommunista elit méltó versenytársa lehet és lesz is majd egy remélt későbbi rendszerváltozáskor.

A fenti célokat látva és kimondva már érthető az a vehemencia, amivel a kádári titkosrendőrség lecsapott ezekre a szervezkedésekre. Az egyházi ifjúsági munkával foglalkozók számára hamar világossá vált, hogy a kádári Magyarország egyházpolitikája

²²⁸ HENN Péter: A magyarországi ..., 60.

semmivel sem megengedőbb, mint Rákosié volt. Ennek ellenére – mert nem láttak más reményt és lehetőséget – folytatták az ifjúság felkészítését a korábban közösen megfogalmazott feladatokra, csak most már sokkal szervezettebben, harcedzettebben és az esetek többségében: konspiráltabban. Oktatási segédanyagokat készítettek és köröztettek, „könyvtárakat” hoztak létre a kiscsoportok számára.

Henn Péter megállapításai szerint az alábbi szempontokat igyekeztek szem előtt tartani:

- a konspiráció szabályainak tudatos és szigorú megtartása,
- mindenkivel egyénileg is foglalkozni,
- a mozgalomba bevett személyeket és vezető feladatokat ellátó személyeket folyamatosan ellenőrizni szükséges,
- lehetőségekhez képest ezen pasztorációs formákon keresztül is biztosítani kell a legálisan Magyarországon működő rendeknek a rendi utánpótlást.

A dossziét 1958. május 27-én nyitották mint ellenőrző dossziét az addigra gyanússá vált egyházi személyek munkájának ellenőrzésére. 1959. január 3-án azonban már vizsgálati dossziévé minősítik át. 1959. január 23-án Cs-600. sz. „Fekete Hollók” fedőnevű csoportdossziét nyitottak, összesen 51 kötetben.²²⁹ Az akkori helyzet komolyságát mutatja, hogy az elhárítás 1959. június elsején önálló „egyházi ifjúsági csoport”-ot szervezett a saját állományából, melynek kizárólagos feladata a „Fekete Hollók” fedőnevű ügy feldolgozása lett.

A felderítő csoport 1959. évi összefoglaló jelentéséből kiderül, hogy nemcsak földrajzilag terjesztették ki országosra²³⁰ a nyomozást, de az egyik brosúra²³¹ nyomán kutakodásukba bevonták a protestáns egyházakat is. A protestáns irány azonban egy idő után elhalt, a vádlottak padjára erről a vonalról, ebben az ügyben végül nem ült senki. A jelentés végigtekint az ügynökállományon, beszámol, hogy kiket „szedtek fel újra”, hol próbálkoztak sikeres („Polgárdi”) és hol sikertelen beszervezéssel („Vándor”).

Az összefoglaló-jelentés szerint 1959 végére összeállt az ügynökség, hiányosság már csak a konspirált lakások esetében maradt, mert a rendelkezésükre álló hatból csak kettőt tudtak használni a nem megfelelő megközelíthetőség, illetve legalizálásuk hiánya miatt. Ennek a problémának a megoldására 1960 elején találtak megoldást, addig az ügynökség 85%-ban nyilvános helyeken tartott kapcsolatot.

²²⁹ ÁBTL 3.1.5. O-11802/1. 169.

²³⁰ Budapest mellett céltelepülés volt még Szeged, Pécs, Eger és Győr is. Mind püspöki székhely.

²³¹ „Hiányok és szükségletek” című brosúra.

Az újszerű feladat megkívánta, hogy bomlasztásra alkalmas ügynökök is álljanak rendelkezésre, amit a szerv a KISZ-es Ifjú Gárdából(!) bevont 8 ifjú kiképzésével, felkészítésével és bevezetésével oldott meg. Nekik „összekötői” szerepbe kellett kerülniük az illegális szervezetben belül, mert ez nemcsak a fenti „mélységi” feladatok ellátását tette lehetővé, hanem a hatóságoknak később módot adott a differenciált felelősség megállapítására is.

1959/60 fordulóján az ügynökség 39 ügynököt és 13 informátort foglalkoztatott, akiknek 34%-a ekkor már mélyrehatóan volt bevezetve. Az ügynökség irányítói „Az MSZMP büntető politikájának szellemében olyan célszemélyeket választott ki feldolgozás végett, akik nem megtévedt személyek, hanem tevékenységük és származásuk alapján is tudatos ellenségei Népi Demokratikus rendszernek.”²³² Hollósék rendkívül tudatosan, körültekintően és célratorően építették fel munkájukat, melyet az első jelentésben feltételezett 3-4 év helyett²³³ alig másfél év múlva célba tudtak juttatni. A csapás nem érte azért teljesen váratlanul a résztvevőket: „1960-ban volt egy szellemi olimpiász, az ÁVH is megkapta az anyagát, s ötleteinket viszontláthattuk a tévé »Ki mit tud?« műsorában. 1958-1959-ben Emődi Laci bácsi azt mondta: »Nem sokára elmegyünk börtönbe.«”^{234, 235}

A kommunista állam alkotmányában biztosított „vallásszabadság” gyakorlati megvalósításának eredménye a földalatti egyházra katasztrofális csapást mért. 1948 után az egyházak munkájának jelentős része kiscsoportokban folyt tovább, melyet a titkosrendőrség ezzel az akcióval tulajdonképpen megsemmisített, hiszen tömegesen vonták ki a mindennapokból és csukták le azokat a papokat, világiakat, akik ezt a hálózatot a legtöbb helyen valójában működtették. Így megvalósult az a Barabási Albert-László által leírt forgatókönyv, és a „haranggörbe” jellemezte nagy hálózatot önálló kis részekre szabdalták. Ezzel a legtöbb „életben maradt” csoport között az összeköttetés gyakorlatilag megszűnt, magukra maradtak. Munkájuk a továbbiakban így sokkal kevésbé volt hatékony.

A kihallgatások, szembesítések javarészt a budapesti Fő utcai börtönben folytak. Arató László visszaemlékezése az egyik ilyen „szembesítésre” a következő: „...vizsgálati időm alatt két,

²³² ÁBTL 3.1.5. O-11802/1. 54-55.

²³³ Uo. 52.

²³⁴ KAMARÁS: Búvópatakok ..., 54.

²³⁵ Erről a BM egyik összegző tanulmányában így ír: „A befolyásuk alá vont fiatalok részére az 1959-60-as években szellemi olimpiát rendeztek olyan kiválasztott és külön kidolgozott tárgyakból, amelyek alkalmasak voltak a fiatalokban a már egyébként is elültetett irredenta, sovinszta, nacionalista nézetek elmélyítésére.” Ennek a szellemi olimpiának a domesztikált változata lett a nagy sikerű „Ki mit tud?” vetélkedő. Forrás: ÁBTL 4.1. A-3016/31. „Békétlenek” fedőnevű ügy (Emődi László és társai által vezetett illegális „Regnum Marianum” államellenes tevékenységének leírása, az operatív feldolgozó munka módszereinek, az ügy tanulságainak ismertetése.) 9.

meglehetősen azonos tartalmú, katakombacserkészzel kapcsolatos, ellenem szóló vallomást tettek elé. Az aláírókat jól ismertem, és becsültem őket. Láttam, hogy az aláírások valódiak. Amikor a vallomásokat elolvastam, kiszolgáltatott helyzetem ellenére elnevettem magam.

- Mit röhögsz? – üvöltött rám a vizsgálótiszt.
- Ezeknek a jegyzőkönyveknek csak egy baja van – válaszoltam –, hogy nem az aláírók írták.
- Miért?
- Mert egy pap még rémálmában sem mondja a reverendájáról, hogy az egyenruhám – válaszoltam –, itt pedig mindkét kihallgatási jegyzőkönyvben ez szerepel.”²³⁶

1961. október 6-ig a bíróság 76 főt ítelt el, egytől tizenkét évig terjedő börtönbüntetésre, további 180 embert szabadlábon nyilvánítottak terheltté, 120 fő ellen állami felelőségre vonást kezdeményeztek (elbocsátás az állásából, fizetéskiegészítés megvonása, áthelyezés stb.).²³⁷

Az eljárás során keletkezett 51 dossziéból 42 kötetet adtak irattárba, a maradékot – 18 kötet – továbbra is a II/5-f. (azaz az egyházi elhárítással foglalkozó) alosztályon tartották, mivel a bennük szereplő személyeket továbbra is operatív feldolgozás alatt tartották. Az alosztályon fogott dossziék fedőnevét „Felkészülők”-re változtatták.

Egyházi ifjúsági perek a „Fekete Hollók” után

Az állambiztonsági szervek még 1963-ban és 1965-ben²³⁸ csaptak le az egyházi illegális csoportokra, elsősorban a regnumi atyákra (ezért is nevezi a történettudomány ezeket regnumi pereknek) de utána – bár a résztvevők készültek az 1967-es rajtaütésre – már nem volt ilyen átfogó akció (fontos megjegyeznünk, hogy a hitoktatást korszerű szintre emelni akaró papokat 1968-ban ismét begyűjtötték, többek között: Emödi Lászlót, Keglevich Istvánt, Rózsavölgyi Lászlót, Werner Alajost stb.) A vád továbbra is a következőket tartalmazta:

- olyan vezetőréteg, elit kinevelése, mely magas politikai és szakmai műveltségénél fogva alkalmas az ország vezetésére,
- fiatalok tudatos távoltartása a kommunista tömegszervezetektől,
- idealista világnézetre nevelés,
- illegális ifjúsági „csoportmunka” folytatása.

²³⁶ IVASIVKA Mátyás és ARATÓ László: Sziklatábor ... , 149.

²³⁷ Uo. 432.

²³⁸ A letartóztatások már 1964 decemberében megkezdődtek, de a per maga 1965-ben volt.

Természetesen továbbra is szoros megfigyelés alatt tartották a célszemélyeket (már akik idehaza maradtak, mert sokan – legjobb meggyőződésük ellenére – elmenekültek az állandó zaklatás és megaláztatás elől, mint például tette ezt Kölley György).

Az utolsó regnumi per²³⁹ 1971-ben volt, ahol a vádpontok szinte semmit nem változtak a korábbiakhoz képest:

- papi közösség fenntartása az egyház és az állam tiltakozása ellenére;
- olyan elit felkészítése, mely alkalmas lesz az ország vezetésére²⁴⁰ stb.

Azonban nemcsak az illegális papi közösség fenntartása és az elitképzés volt visszatérő eleme a vádiratoknak, de az állambiztonsági szervek mindent megtettek, hogy az ügyekbe a Vatikánt is bevonják, mint az egész szervezkedés szellemi kitervelőjét. Fontos volt fenntartani az egyházzsakadás rémét, hogy a kommunistákkal való együttműködésre kevésbé hajlamos atyákat is beterelessék a békepapi táborba, hű polgárai legyenek az egypárti államnak. Ebben az időben ugyanis XXIII. János pápa nemhogy közeledett volna Moszkvához, de élesen elítélte az ateizmust propagáló kommunista ideológiát.

A Kádárék által létrehozott pártállam sok mindenben eltért a forradalom előtti pártállamtól. A hatalom mindent megtett, hogy a társadalommal minél jobb kapcsolatot alakítsa ki, ezért a kegyetlen megtorlások után igyekeztek elhitetni a lakossággal: ez a maximum, amit a szovjet birodalom külső gyűrűjében rendszer biztosíthat a számára. Az összekacsintás alapja pedig az életszínvonal folyamatos emelése, a relatív jólét és a viszonylagos utazási szabadság megteremtése volt (ez indirekt módon visszahatott, hiszen látva a többi szocialista országbeli állapotokat: a lakosság komolyan hit a „legvidámabb barakkban” és vezetőjében: Kádár Jánosban).

A kádári konszolidáció másik fontos eleme az értelmiség átalakítása volt, úgy, hogy azt jelentősen felduzzasztotta saját kádereivel. Így a hagyományos (vallásos és nemzeti érzelmű) polgári típusú értelmiség arányaiban visszaszorult.

1959-re helyreállították az ÁEH-t, így a főpapok kinevezéséhez továbbra is az Elnöki Tanács hozzájárulására volt szükség és minden egyházmegyében miniszteri biztos gyakorolta az adminisztratív felügyeletet és ellenőrizte az egyházi kormányzatot.

²³⁹ A letartóztatások 1970. szeptember elején kezdődtek, a főtárgyalás 1971-ben volt, jogerős ítéletet 1972. áprilisában a Legfelsőbb Bíróságon hirdettek.

²⁴⁰ Fontos, hogy ebben az időben már nem „tömegszervezetként” működötték csoportjaikat a regnumi atyák, hanem bevallottan egy kisebb „kovászt” igyekeztek felkészíteni későbbi feladatokra.

A szemináriumokban igen komoly volt a békepap-ellenesség. Ennek csúcspontja 1959. január 22-én következett el, amikor is összehívták a különböző egyházmegyes növendékek képviselőit (seniorokat), akikkel dr. Hamvas Endre csanádi püspök, a dékán, a rektor, valamint az egri káptalani helynök jelenlétében közölte a „határozatot” miszerint a kispapoknak el kell menniük a békegyűlésre, és ezt levélben is átadta a rektornak. Este, a vacsora alatt, dr. Fábián János prefektus ismertette a „határozatot.” Január 23-án reggel több ordinárius és előljáró (a pécsi püspök, a kalocsai és a veszprémi vikárius, az egri káptalani helynök, a szegedi és a központi szeminárium rektora) igyekeztek meggyőzni a növendékeiket a gyűlésen való részvétel szükségességéről. A sulykolás ellenére három kispap kivételével²⁴¹ a szemináriumban maradt mindenki.²⁴² Ennek eredményeként 1959-ben 14 kispapot kizártak a Központi Szemináriumból, de a bent maradtak többsége is „szabadságot kért”, illetve áthelyezését valamelyik vidéki szemináriumba. Ez volt a „kispapok lázadása.”²⁴³ Kádárék tapasztalata szerint veszélyt jelentettek még a rendszerre a szemináriumból frissen kikerülő felszentelt fiatal papok, akik közül nem egy kiváló képességekkel rendelkezett, és jól értett a fiatalok nyelvén is. Az így előálló helyzetek kezelésére az ÁEH a következő taktikát találta ki: a legnagyobb és a legtöbb hívet vonzó plébániákat jól ismert békepapokra bízták, mint például Csepregi Ignácra a városmajori plébániát, Vitányi Györgyre a budai ciszter templom közösséget, Horváth Richárdra a pesti ferencesek templomát, vagy Bíró Imrere a farkasréti híveket. Az ő dolguk az volt, hogy megpróbáljanak személyesen is közel kerülni a rájuk bízott káplánokhoz és így tartsák őket szemmel.²⁴⁴

Ahogy Henn Péter megállapította tanulmányában: gondolkodásmódjukra jellemző, hogy amíg egy pap a templomban tömegeknek prédikál, kevésbé veszélyes, és jobban megfigyelhető, mint az, aki a „hegyekbe” jár kirándulni a fiataljaival, vagy bármilyen személyes kapcsolatot tart fenn velük.

1963-ban megállapodás született arról Vatikán és a Magyar Állam között, hogy az állam elismeri a Szentszék kinevezési jogát, és nem kívánja gyakorolni a püspökök kinevezését. Cserébe a papság leteszi az államra és az alkotmányra a hűségesküt. Ez a „kompromisszum” nem jött volna létre az 1961-es „realizálás” nélkül, amely nemcsak az ifjúsági közösségeket fejezte le, hanem a papságon belül is nagy riadalmat keltett. Az ifjúsági munka ezután egy-két

²⁴¹ Akik elmentek a békepapi gyűlésre: Klonfár János szombathelyi egyházmegyes VI. éves, Ferenc István váci egyházmegyes V. éves és Brunner Tibor rozsnyói – egri északi – egyházmegyes V. éves.

²⁴² SZÉKELY Tibor: Kispaplázadás a Központi Szemináriumban I. rész. Vigilia 2009/10. szám.

²⁴³ SZÉKELY Tibor: Kispaplázadás a Központi Szemináriumban II. rész. Vigilia 2009/11. szám.

²⁴⁴ HENN Péter: A magyarországi ..., 64.

kisebb kivételtől eltekintve ténylegesen visszaszorult a templomokba (az egyháznak egyéb közösségi terei nem lévén).

A Kádár-rendszer elérte azt, ami már Rákosiék célja is volt, azaz komolyan meggyengítették az egyház eszmei és szervezeti befolyását. A nem rendszerhű papokat tovább zaklatták, adott esetben az egyházi hatóságot is igénybe véve megtiltva számukra a papi működést. De arra is volt példa, hogy fenyegették, állítólagos szeretőkkel, rejtegetett gyerekekkel, vagy éppen homoszexuális kapcsolatok vádjával zsarolták őket a nyomozók.²⁴⁵

A fent leírt folyamatnak a következményeként a 60-as évek második felében egy újfajta keresztény értelmiség jött létre, amely már nem a cserkész módszer erdei romantikáján, hanem ennek az új papi nemzedéknek az erkölcsi útmutatásain nevelkedett.

Egyetlen szervezetben folyt tovább a szervezett ifjúsági munka, az illegális Regnum Marianum papi közösségben. Itt a fiatalokkal való foglalkozás újabb lendületet vett miután, az első per elítélte 1963-ban a vatikáni megállapodás eredményeként amnesztiával kiszabadultak. Ezek az emberek 1964 decemberéig több régi csoportot újraindítottak, de újakat is létrehoztak. Így munkájuk 100-120 főre terjedt ki. Kiszabadulásuk után a regnumi atyák ügyeltek rá, hogy házgyűléseik titokban maradjanak, és különösen is óvták a gyermek-foglalkozásokat. Legális munkába is fogtak, és tapasztalataik alapján elkezdtek használható segédanyagokat készíteni hitoktatáshoz.²⁴⁶ Ez azonban már nem fért bele a „legvidámabb barakk” koncepciójába, ezért 1964. december 8-án letartóztatták Emödi Lászlót, Keglevich Istvánt, Rózsavölgyi Lászlót, Thiry Istvánt, Hagyó Józsefet és Werner Alajost; 1965. január 25-én Somogyi Sándort. A vád: a népköztársaság demokratikus rendje elleni összeesküvésre való előkészület. A vádirat külön hangsúlyozta az alábbi céljait:

- olyan vezetőréteg kinevelése, amely magas politikai és szakmai műveltségénél fogva az ország vezetésére alkalmas,
- fiatalok távoltartása a kommunista tömegszervezetektől,

²⁴⁵ Erre kiváló példa a „Marika” fedőnevű ügynök tevékenysége, akit 1958-ban 18 éves korában szerveztek az elhárítás hálójába. Szolgálatiért cserébe felvették a jogi karra, később állást, majd lakást is a BM-től kapott. „Marika” feladata szerint közel férközött a XI. kerület katolikus csoportjainak ifjúsági vezetőihez, majd ezen fiúk fejét elcsavarva egyre többet tudott meg az általuk végzett munkáról. Olyan írásokat és dokumentumokat kellett szereznie, amelyek a célszemély gondolatait tartalmazták, így nem egy esetben „udvarlójának” neki írott verseit is átadta. Adott esetben fél kellett keresnie éppen aktuális kedvese gyóntatópapját, hogy az államvédelem utasításainak megfelelően gyónást végezve tudjon meg minél többet a gyóntató papok személyes motivációjáról. Forrás: ÁBTL 3.1.5. O-11802/9. A „Marika” fedőnevű ügynök jelentései.

²⁴⁶ Erről jelen disszertáció „Otthon Városmajorban” című fejezetében részletesebben is lesz szó.

- idealista világnézetre nevelés, valamint annak terjesztése, hogy a népi szocializmus rövid életű rendszer lesz,
- elhatárolódás a papság azon részétől, amely hajlandó együttműködni a kommunista rendszerrel,
- ifjúsági csoportmunka végzése egységes tananyag alapján, regnumi - cserkész szellemben.²⁴⁷

Az elítéltek 2,5 évtől 7 évig terjedő szabadságvesztésben részesültek.

Az 1965-ös pert hat év múlva követte a „harmadik regnumi per”, melyre okot az adott, hogy bár Hagemann Frigyes, Turi Lajos és Somogyi Sándor római katolikus papokat az ÁEH és a hivatalos egyházi vezetőség kizárta az egyházi szolgálatból, papi működésüket a plébániákon megtiltotta, a vádlottak ennek ellenére templomi énekkarokkal és ministránsokkal folytattak félhivatalos munkát. Emellett a házgyűlések sem szűntek meg, sőt újabb regnumi atyákkal bővült a kör (Balás Béla,²⁴⁸ Bajcsy Lajos, Györgydeák Márton, Sulyok László). A vád államellenes összeesküvésben való részvétel, illetve az egyesületi joggal való visszaélés. A vádiratban szereplő főbb vádpontok:

- az egyház és az állam tilalma ellenére papi közösséget tartottak fenn,
- olyan elit képzése, amely szándékuk szerint képes hatással lenni a környezetére, és jó szakmai felkészültségével elismerést vív ki a korosztályában, közösségeiben,
- illegális nyári táborozások és évközi kirándulások szervezése.

Első fokon a Fővárosi Bíróság ügyüket 1971-ben tárgyalta, amit a másodfok 1972 áprilisában követett a Legfelsőbb Bíróságon, mely néhányuk esetében tovább szigorította az elsőfok ítéleteit. A regnumi perek egyértelműen rávilágítanak a Kádár kor kétarcú egyházpolitikájára, mely egyik kezével keveset adott, a másikkal „legalább” sokat vett el. Ahogyan erről Lénárd Ödön atyát később befogadó – még a kommunizmus idején megszerveződő – ciszterci nővérek vezetője, Tímár Ágnes, írta az egyik tanulmányában: „A ma élők és szóvivők gyakorlatilag úgy viselkednek, mintha egyházüldözés nem lett volna Magyarországon, vagy ha volt is, annak ma már semmi jelentősége sincsen. A megalkuvóknak és a kollaboránsoknak volt helyes a magatartása, ők mentették meg a kereszténységet (...) Ma még senki sem tudja pontosan megmondani, hogy hány papot és civil keresztényt végeztek ki, hány hitvallót összesen hány évre ítéltek börtönbüntetésre, hány családot nyomorítottak meg hitük miatt,

²⁴⁷ HENN Péter: A magyarországi ..., 66.

²⁴⁸ Hívei körében: Beton atya, ma kaposvári megyéspüspök.

hány család és fiatal lett földönfutó, hazájából, otthonából kiűzött stb. A kutatások még évtizedekig fognak tartani. Csak a Budapest Fővárosi Levéltár 228 lefolytatott bírósági per anyagát őrzi, ami több mint 1500 keresztény ember bírósági ítéletét tartalmazza. Felmérhetetlen az az erkölcsi, egzisztenciális és anyagi pusztítás, ami a keresztényeket sújtotta.”²⁴⁹

A magyarországi események nem voltak egyedüliek, hiszen a többi „testvéri országban” is hasonló hadjárat indult meg az egyházak, azon belül is kiemelten az ifjúsági közösségeik ellen.

A fenti pereknél fontos látnunk, hogy ha nem egyházi szervezkedés lett volna, akkor sem lett volna létjogosultsága ebben a kizárólagosságra törekvő rendszerben: bárki is lett volna az új utat kereső, az egységes rétegmozgalom, a KISZ és az úttörők szövetsége eszmei kihívóit meg kellett semmisíteni.

²⁴⁹ TÍMÁR Ágnes O. Cist.: Keresztényüldözés Magyarországon a 20. században. Forrás: <http://www.egyhazforum.hu/index.php/folyoirat/9-folyoirat/cikkek/sulypont/92-keresztenyuldozes-magyarorszagon-a-20-szazadban> (Letöltés: 2012. augusztus 30.)

„Minket nem azért üldöznek, mert katolikus mivoltunknak megfelelően szentségi életet akarunk élni (...) hiszen ez vallásüldözés lenne, nálunk pedig vallásszabadság van.”
(Csermely László megállapítása – „Pákozdi” leirata szerint)²⁵⁰

A vallásszabadság határai a Kádár-korban, avagy a „Békétlenek” fedőnevű ügy²⁵¹

Mai szemmel végigolvasva az ügyben készült jelentéseket, nehezen magyarázható, hogy egy látszólag szűk és elszigetelt csoport feltérképezésére miért szentelt ekkora figyelmet a kádári elhárítás.²⁵² Önmagában – ahogyan Barabási írta – nem is magyarázható, de rendszerben szemlélve, hálózatba emelve már igen. Egyfelől az akarata ellenére beszervezett ügynök könnyebben jelent egy számára kisebb jelentőségű ügyben, amelyről maga meg van győződve: baráti társaság, ezzel nem mennek semmire (hiszen, mint majd látjuk a jelentésekben: tényleg vagy nagyon személyes, vagy az újságból is megtudható ügyeket írt le, pl. vatikáni zsinat eredményei). Másfelől – ami már magyarázat – nem Csermely és barátai voltak a valódi célpont, hanem az őket szellemileg-lelkileg támogató atyák. Róluk gyűjtöttek igazán, hogy kideríthessék, mekkora az országos penetrációjuk, mekkora a brosúráik elterjedtsége, és így következtethessenek a résztvevő atyák Kádár-rendszerre való veszélyességére is. Ezért volt, hogy a résztvevők arányához képest kevesebb világít és több egyházi személyt csuktak le ezekben az ügyekben

Egy ügynök – számára bármilyen ártatlannak tűnő jelentést is adott – soha nem tudhatta, hogy mint a puzzle egy darabját, hová teszik majd a végső képen, hol és mikor használ majd fel az elhárítás egy-egy általa lényegtelennek ítélt információt, vagy minek a mélyebb megértéséhez járul hozzá észrevételével, avagy „csak” megfogalmazásának módjával.

„Pákozdi” nem sokkal a hálózatba kerülése után, 1961. július 8-án adja első jelentését Csermely Lászlóról²⁵³ és társairól. Az ügynök foglalkoztatását (ahogyan minden dossziényitást is) a szerv mindig az illető kapcsolati lehetőségeinek a felmérésével kezdte, mintegy követve a barokk költemények stíluselőírásait. Ez az *enumeratio* említi először Csermely Lászlót és baráti körét, akik aztán a következő évek jelentéseinek állandó és egyik

²⁵⁰ ÁBTL 3.1.2. M-33971/4. 110.

²⁵¹ Az ügy nemcsak „Pákozdi” jelentései, de a BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség tanulmányai között is szerepel, a dosszié maga nem került még a kutatókhoz. ÁBTL 4.1. A-30016/31.

²⁵² Az ügynök 6-os kartonja szerint ekkor a III/III-3-b. (azaz az írásos elkövetők felderítésével foglalkozó) alosztálynak dolgozik, de a jelentésében lévő tartótisztek (már akit sikerült azonosítani) a III/III-3-a, azaz az „F” dossziés személyekkel és politikai elítéltekkel szembeni elhárítást végző alosztály munkatársai voltak...

²⁵³ Életrajzát lásd a „Életrajzok hálója” című fejezetben.

legtöbbet emlegetett szereplői lesznek.²⁵⁴ Eszerint Csermely baráti köre évente 3-4 találkozót tartott és a következő személyekből állt:²⁵⁵

- Faragó László,
- Bajnok István,
- Wettl Károly,
- Ruff István,
- Pokorni János.

„Pákozdi János” egyértelműen Csermelyt tartotta csoportvezetőnek annak ellenére, hogy jellemzése szerint: „sok gátlást, félénkséget, határozatlanságot hordoz magában. Munkája lassú. Pontosságra, megbízható eredményre vágyik.”²⁵⁶ Ebben az időben (1961-1979) lelkiatyja Susányi István ferences esztergomi paptanár, aki papként Pasaréten szolgált. Politikailag „határozottan ellenséges”, a „kommunisták szármára a sátán földi képviselői”, és Csermely egyetértett Bulányi György azon álláspontjával, mely szerint „nincs semmiféle együttélési lehetőség a kommunistákkal.”²⁵⁷

Faragó László részletesebb jellemzésekor kiderült, hogy „Pákozdi” 1949-ben ismerte meg, amikor „klerikális” tevékenysége miatt eltávolították az Agrártudományi Egyetemről. Részt vett a korábban már említett Pokorni-féle „Familia Dei” csoport munkájában. „Pákozdi” jellemzése szerint: „úgy ismertem meg, mint tudatos képviselőjét annak a rétegnek amelyik az ún. katolikus középosztályt tartja az ország hivatott vezetőjének. Ő tudatosan készül arra, hogy valaha az ország vezetői közé kerülve a keresztény szellemiség képviselője legyen (...) a megfontolt kiállás híve volt politikai kérdésekben.”²⁵⁸ Faragó felsőfokú tanulmányait végül a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Karon fejezte be és innen került végül – kicsit távol tanult szakmájától – a HÓTERV-hez. Lakóhelyén, Rákospalotán rendszeresen részt vett egyházközsége életében.

Bajnok István – „Pákozdi” szerint – nem tartozott a hangoskodó ellenségeskedők közé, baráti körben is „józan véleményt nyilvánít”, sőt – az informátor beszámolója szerint – volt olyan, hogy még Faragó Lászlóval is vitába szállt és „haladó elveket hangoztatott.” Az összejövetelek másik mozgatórugója az volt, hogy az életében felmerülő igazán lényeges kérdéseket hozzá hasonló keresztény elveket vallókkal igyekezett megbeszélni. Ebben az

²⁵⁴ A jelentései tartalmát nem az ügynök, hanem a tartótiszt határozza meg, összhangban „az MSZMP büntető politikájának” szellemével.

²⁵⁵ ÁBTL 3.1.2. M-33971. 39.

²⁵⁶ ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 34.

²⁵⁷ Uo.

²⁵⁸ ÁBTL 3.1.2. M-33971. 53.

időben Kelenföldön voltak kiterjedt kapcsolatai az egykori „Szívtestőr” mozgalom tagjai között.

Wettl Károlyt igazán dogmatikusnak írja le „Pákozdi”. Wettl Faragó hatása alatt „vált a katolicizmus követőjévé.” Megtérésekor Wettl szembefordult szociáldemokrata mozgalmár szüleivel is.

Ruff István a Szívtestőr mozgalom egyik vezetője volt, katolikus pap, de egykori kapcsolatait ekkor már nem ápolta. Igen visszavonult életet élt, de megnyilvánulásai mindig kritikusak.

„Pákozdi” ezt követő további jelentéseiből látszik, hogy Csermelyék módszere változó, de nem változatos. Kiemelten fontos részei azok, amikor ők maguk találkoznak és egy-egy témát feldolgozva beszélgetnek (általában csak férfiak, a jelentések szerint asszonyaikat és gyermekeiket csak nagy ritkán engedik be ilyenkor a megbeszélés helyszínére). Másik fontos módszer – ezt leginkább olyankor alkalmazzák, amikor más csoporttal, vagy annak fiataljaival veszik fel a kapcsolatot, vagy tartanak nekik „képzéseket” – a kirándulás. Az informátor ilyenről számol be 1961 júliusában, amikor Csermely pár nappal annak lezajlása után beszámolt neki az egyik kirándulásról. Csermely László Dömösig ment busszal, onnan felgyalogolt a Körtvélyespuszta melletti rétre, ahol öt, tizennyolc év körüli fiatal várt rá (négy újpesti, egy mátyásföldi). Itt a réten „szabad, kötetlen formák között, egészséges, önálló gondolkodásra, Istenhez való hűségre” nevelték a fiúkat. Nem nehéz Csermely gondolkodásában és működésében felismerni a cserkészmodszert. A találkozó végén mindannyian külön útvonalon hagyták el a helyszínt.²⁵⁹

Az előbbi módszerre példa az 1962 márciusában lezajlott találkozó, amely a jezsuita alapítású mozgalom, a „Szívőárda” módszertanát követte. A felkészülés során előre hat kérdést állítottak össze, amit mindenki magában átgondolt, hogy majd a Csermely Lászlóék fürdőszobájában²⁶⁰ megtartandó találkozó alkalmával tizenöt percben kifejtsék. A találkozó elején sikeresen behangolták Csermelyék rádióját a Szabad Európa Rádióra, majd Pokorni János, Faragó László, Bajnok István, Wettl Károly és végül Csermely László válaszolt a közös kérdésekre. A kérdések a következők voltak:

1. Isten és az egyéniség kapcsolata,
2. a családról alkotott nézet a társadalomban,
3. a családi életről alkotott felfogásom,
4. hivatás, munkakör, állás szerepe az életemben,

²⁵⁹ Uo. 59-60.

²⁶⁰ „Ez volt a Csermely László parányi szobája melletti nagyobb, fűthető szabad helyiség.”ÁBTL 3.1.2. M-33971. 105.

5. barátságunk szerepe,
6. más barátok, környezet és kívülállók szerepe.

A beszélgetés egy részénél Csermely elment misére (éppen lelkigyakorlatos időszak volt), ahol egy fiatal újpesti pap mondott beszédet. A találkozó végén Csermely ismét elment hazuról, hogy a fiatal papot bekísérhesse a Keleti pályaudvarig, közben „számos fontos témát megbeszélendő.”

A fürdőszobai beszélgetés során a leghangsúlyosabban a házassági problémák és néhol a gyermeknevelési nehézségek kerültek szóba, majd végül a beszélgetők eljutottak a tudományos szocializmus versus keresztényszocializmus vitáig. Láthatóan az utóbbi témát Juhász István rendőr főhadnagy annyira fontosnak találta, hogy BM csoportvezetőjének javasolta a következő ilyen találkozó alkalmával „Pákozdi”-t technikával is felszerelni. Ez a találkozó azonban váratott magára.

Mint az később, novemberben kiderült, a VERTESZ párttitkára, Nagy Gergely figyelmeztette egyik munkatársát (aki történetesen éppen apáca volt), hogy ne találkozzon Csermely Lászlóval, ne kompromittálja magát mellette. Ez a kolléga továbbmondta az utasítást Csermelynek, aki jobbnak látta visszavonulni és a munkába temetkezni. A lelkiélete megélését – bizonyos elszólásokból következtethetően – újra a kirándulós fiatalokkal közösen végezte. „Pákozdi” feladatul kapta, hogy próbáljon újra csatlakozni egy ilyen kiránduláshoz, amiről korábban egyéb elfoglaltságai miatt csak másodkézből tudott jelenteni, mert egyéb családi program miatt nem tudott részt venni. („Pákozdi” meg is jegyezte, hogy lehet, megharagudtak rá egy korábbi elmaradása miatt.)

„Pákozdi” novemberben találkozott újra Csermellyel, aki röviden beszámolt az elmúlt időszakról, a leterheltségéről, és hogy továbbra is Pasarétre járt, új, rejtélyes lelkiatyjához, akinek a nevét nagyon igyekezett megtudni az elhárítás. Ezen a novemberi találkozón Csermely kijelentette, hogy nem érdeklik a világi dolgok, de azért gyorsan elmondott néhány rendszerellenes viccet, amit a SZER adásaiban hallott. Majd megbeszélték, hogy a baráti társaság legközelebb december 26-án találkozik ismét Csermely Lászlóék lakásában, és ismét csak a férfiak, mert ők „könnyen mozognak”.

1964 májusában „zseblelkiagyakorlatot” tartottak Bajnok Istvánék lakásán. „Pákozdi” családi okok miatt késett, így csak a délutáni részen vehetett részt (Faragó és Ruff nem voltak jelen). A lelkigyakorlatot Rózsavölgyi László²⁶¹ tartotta. A sok lemondás miatt az időbeosztást megbontották, és az előadásokba bele lehetett kérdezni, interaktívvá váltak. Az informátor

²⁶¹ Lásd „Életrajzok hálójá” című fejezetben.

dolgát megkönnyítette, hogy mindenki készített jegyzeteket, így ő is feltűnésmentesen végezhetette a dolgát. A lelkigyakorlatban kimerítően elemezték a Vatikánban éppen akkor ülésező zsinat lefolyását. A hitéleti, dogmatikai kérdések megvitatása mellett komoly hangsúlyt kapott a zsinat politikai értékelése is. Mely papokat engedett ki a Magyar Állam, kiket nem és miért (hivatalból történt félreállítás, internálás stb.). Beszélgettek arról, hogy mi legyen azokkal a korosztályokkal, akiket erőszakkal tartottak távol az egyháztól. Ebben a kérdésben a német egyháznak nagy tapasztalatai voltak, hiszen a náciizmus alatt majdnem egy nemzedék nőtt fel. A zsinati beszámoló szerint a német katolikus egyháznak nincsen arra erőforrása, hogy ezekkel a nemzedékekkel foglalkozzon, csak az újakkal tud valamit kezdeni, a régi vallás nélküli tömegek ott is és nálunk is magukra fognak maradni.

Rózsavölgyi beszámolt arról is, hogy még anno Márianosztrán az Állami Egyházügyi Hivatal (szerinte helyesen: *Állami Egyházüldöző Hivatal*) többször is megkereste őt, és emlékei szerint azokon a beszélgetéseken elismerték, hogy a Magyar Katolikus Egyházzal 1950-ben kötött egyezmény törvénytelen, mert ilyen súlyú dokumentum aláírására csak a Vatikánnak lett volna joga. Ezen a részen Rózsavölgyi elmondta, hogy az ÁEH mindent lát, mindent tud, ami az egyházban történt és történik, sőt adott esetben még a püspököknek írt leveleket is visszatartják.

A lelkigyakorlat keretében hosszasan elemezték az egyház helyzetét a távolabbi országokban, és megállapították, hogy azt a sértő kijelentést, hogy a „színes is ember”, az egyháznak sohasem szabad használni, ők ma már egyenlő partnerek. Nem szabad dogmatikusan gondolkodni ezekről a kérdésekről sem, hiszen ahogy az egyház nyelve az arámitól a mai latinig eljutott, az is egy fejlődés. Rózsavölgyi a papi nőtlenséget sem tartotta megváltoztathatatlanak, sőt ezzel kapcsolatban megosztotta azt a felismerését is, mely szerint az egyháznak semmi lényegtelen hagyományhoz nem szabad kötnie magát. Ezzel a kijelentéssel pedig visszakanyarodtak a „Pákozdi” megérkezésekor folyt vitához, mely szerint ezen kötöttségek lerázása végső soron az ökumené szellemét fogja erősíteni, és segíti a felekezetek egymáshoz közeledését is.

A lelkigyakorlat végén több kisebb-nagyobb brosúra is kiosztásra került, és ahogy a tartótiszt értékelésében olvashatjuk, a jelentés végén: „feladatát jól hajtotta végre, annak ellenére, hogy csak a délutáni előadáson tudott részt venni. Módjában áll a Rózsavölgyitől kölcsönkért anyagok megszerzése is (...) kérje el az anyagokat és rövid időre adja át nekem.”²⁶²

²⁶² ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 168.

„A felmerült gyanút (ügynökünkkel szemben) eloszlassák”
(a tartótiszt javaslata „Pákozdi” kimentésére)²⁶³

A második regnumi per hatása a baráti társaságra, avagy egy ügynök kimentése, 1964–65
1964. december 10-én a megbeszélte konspiratív módon rendkívüli találkozót kért „Pákozdi”, mert előző nap telefonon felvette vele a kapcsolatot Wettl, és elmondta, hogy Rózsavölgyit egy házkutatás után letartóztatták, míg Csermelynél csak házkutatást tartottak. Az utóbbi helyen rengeteg mindent találtak és elvittek. Listákat, broszúrákat, és nagyon keresték a legutóbbi lelkigyakorlaton Rózsavölgyi atyától kölcsönkapott, franciából fordított „Az ilyen atheista voltam” című anyag gépelt fordítását. Nem sokkal a telefonbeszélgetés után Bajnok István is kereste, ugyanezen ügyben. Vele még aznap találkozott a Móricz Zsigmond körténnél, ahol Bajnok részletesen beszámolt arról, hogy Rózsavölgyitől nem kell tartani, mert már sikerült beszélnie Rózsavölgyi édesanyjával, aki elmondta, hogy a fia óvatos volt, semmit sem tartott otthon, mindent időben megsemmisített.

Csermely maga kereste Bajnokékat és elmondta, hogy nagyjából egy időben volt a két házkutatás, és ott bizony sok mindent találtak a nyomozók. Csermely szerint csak a jegyzőkönyvi felsorolás négy oldalt tett ki. Névsorokat vittek el (ezekben ők is szerepeltek), naplót, az előadásokon készített jegyzeteket, leveleket. Bajnok a beszélgetés további részében elmondta, hogy a többiekkel megbeszélték, hogy Pokorni Jánost megpróbálják kimenteni, hiszen neki van a legtöbb veszteni valója a múltja (félbeszakított büntetése) miatt.

A jelentés végén a tartótiszt tájékoztatta a feletteseit, hogy milyen utasításokat adott az ügynöknek, illetve mit beszéltek meg, milyen vonalat kell vinnie a beszélgetésekben. Legfontosabb üzenet az volt, hogy mindnyájan „maradjanak nyugodtak és ne szaladgáljanak egymáshoz”, másrészt kérje meg Bajnokot, hogy ha lehet, akkor „Pákozdi”-ről ne beszéljenek a múltja miatt. Az utóbbit, mint az az ügynök jelentésében olvasható: barátai maguktól megtették, és Bajnokék azon törték a fejüket, hogy Csermely László neve hogyan juthatott a hatóságok tudomására. A tartótiszt értékelésében meg is jegyezte, hogy ez az egyetlen pont, ami a hatóság beépített emberét gyanússá teheti. Tekintettel arra, hogy „Pákozdi” neve több, Csermelynél talált névsorban is szerepelhetett, külön felhívja a nyomozók figyelmét, hogy az ügy szélesítése során ügyeljenek az informátora épségének megőrzésére.

Az informátor utasítást kapott, hogy sem anyagok elrejtését, sem pedig mást az ügyben nem vállalhat. Az ügyről senkivel ne beszélgesen, ha mástól hall róla, akkor csak annyit mondhat, hogy már hallott róla, de ezt is csak akkor, ha nem tudja elkerülni.²⁶⁴

²⁶³ Uo. 259.

„Pákozdi” legközelebb májusban jelentett az ügyel kapcsolatban, amikor barátjuk, Kemény Bertalan feleségének a temetésén újra találkoztak. Tartótisztje által meghatározott feladatát az előzetesen megbeszéltek szerint látta el: csak hallgatója volt a Bajnok és Csermely közötti beszélgetésnek. A beszélgetésben Csermely többször is figyelmeztette Bajnokot, hogy csak az előzetesen megbeszélteket mondják majd el a tárgyaláson, aminek tartalmáról Rózsavölgyi atyát a testvére útján egy beszélő alkalmával értesítették is. Bajnok a beszélgetésben beszámolt arról, hogy úgy érzi, a hatóság többször is be akarta őt szervezni ügynöknek, de ő – annak ellenére, hogy állása elvesztésével fenyegették – tette az értelmetlen ezekben a helyzetekben, nem akarta meghallani ezeket a kísérleteket.

Bajnok és Csermely egyeztették azt is, ha bárki később érdeklődne, hogy miről is folyt köztük a szó, azt mondják, hogy csak Keményné haláláról és a tárgyalás tényéről beszélgettek. Rózsa József rendőr százados, aki ekkor tartotta „Pákozdi”-t, meg is jegyezte a jelentés zárásánál, hogy „figyelemre méltó, hogy megbeszéljük a tárgyalásra a vallomást és a magatartást.”²⁶⁵

„Pákozdi” következő, Csermelyről szóló jelentése bő egy évvel később – 1966. augusztus 17-én – kelt, és a Csermely életében beállt változásokról szól (meházasodott, gyermeke született.)²⁶⁶

Pár évvel később az ügynök Rózsavölgyi László várható szabadulása előtt feladatául kapta az egykori baráti társaság szabadlábbon lévő tagjainak a felkeresését: vajon milyen fogadtatásban lesz része Rózsavölgyi atyának? Csermely Lászlóval 1967 januárjában és májusában találkozott, amiből megtudjuk, hogy ebben az időben Csermely Lászlót teljes mértékben lefoglalta családja és az, hogy a második regnumi per mellékszálaként kapott fegyelmije kellemetlen következményei alól (fizetés-csökkentés és a pluszjövedelmektől való eltiltása) hogyan tudott kibújni (ez némi segítséggel és a nyári szabadságolások kihasználásával már 1966-ban sikerült).

Bajnok Istvánnal május 3-án találkozott, de ő sem tudta, hogy Rózsavölgyit kiengedik-e. Bajnok panaszkodott, hogy Csermely milyen jól járt, a munkahelyén támogatásban részesült, míg ő teljesen el volt ásva, és nem sok reménye volt onnan kikerülni. Csermely tanácsát ugyan megfogadta és végül kivárta a második év leteltét, mely után megpróbált másik helyen munkát vállalni (erre jó esélye volt, mert sokfelé hívták).

²⁶⁴ Uo. 259-260.

²⁶⁵ Uo. 291-292.

²⁶⁶ ÁBTL 3.1.2. M-33971/2. 31-32.

„Üldöznek azért, mert velünk azonos gondolkodásúak barátságát, társaságát keressük.”
(Csermely László megállapítása – „Pákozdi” szerint)²⁶⁷

A „Bigottak” fedőnevű ügy, avagy az oszlatás művészete, 1967–68

A második regnumi per okozta veszélyérzet elmúlásával a baráti társaság, bár kénytelenek voltak ismét mellőzni Rózsavölgyi László atya társaságát annak fogsága miatt, elkezdtek újra összejárni.

Ezek az alkalmakon, ahogyan korábban is történt, egyrészt végigbeszélték, hogy kivel mi történt az elmúlt időszakban, másrészt ki mit tud azokról, akik éppen nem tudtak eljönni (Ruff és Faragó). A kegyes beszélgetések szerves kiegészítése volt a napi politikai események katolikus szemüvegen keresztül történő elemzése. 1968-ban pedig akadt téma több is. Tavasszal a franciaországi események tartották izgalomban őket, elsősorban Bajnok Istvánt, aki ebben a témában a legtájékozottabb csoporttagnak bizonyult. Nagy tetszéssel és szurkolással figyelték De Gaulle – a katolikus hitét Európában ekkor egyedülként felvállaló vezető politikus – erőfeszítéseit a gazdasági és társadalmi válság megoldására. Elmarasztalták a francia kommunista párt anarchiába vezető kommunikációját, ami Csermely szerint erősen vissza fog ütni rájuk. Véleménye szerint – amiben Bajnok is osztozott – a francia vezetés csak erősödött ebben a küzdelemben.

Ezen találkozók után az informátor feladatul kapta: ha bármikor újabb találkozóra hívják, akkor arra menjen el, vegyen részt, de politikai vitát csak a többi jelenlévő kezdeményezésére folytasson.

Találkozóik 1968 nyarán szaporodtak és már nem csak – ahogyan korábban volt – negyedévente találkoztak, hanem havonta. Kicsit változtattak a jellegén is, mert néha már családjaikkal együtt vettek rajta részt. Az érzékeny témáknál természetesen félrevonultak. Az ügynök jelentései szerint a nyári találkozók állandó témájává vált a csehszlovák helyzet, miközben háttérbe szorult a franciaországi események elemzése.

Érdekes, hogy az informátor a július 18-i találkozón a korábban kapott utasítás ellenére²⁶⁸ maga hozta fel a témát: „hosszabb várakozás után megkérdeztem, hogy olvasták-e a Csehszlovák Kommunista Párthoz intézet levelet.”²⁶⁹ Ehhez kapcsolódva aztán szóba került a lengyelországi katolikusok megkerülhetetlensége, akikkel a kommunisták „nem tudnak mit kezdeni, ma is nagy társadalomformáló erő”, mert egy tömböt alkotnak. Érdekes, hogy a

²⁶⁷ ÁBTL 3.1.2. M-33971/4. 110.

²⁶⁸ A kádári elhárítás irányelvei szerint – ellentétben a Rákosi-féle állambiztonsági szervekkel – tilos volt az ügynököknek provokálniuk, csak megfigyelhettek, ezért érdekes, hogy ezen jelentés végén a tartótiszt nem értékelte az informátor illetlen kezdeményező magatartását (később egy esetben ezt megtette).

²⁶⁹ ÁBTL 3.1.2. M-33971/3. 64.

Mindszenty-ügyben a korábbi megnyilatkozásaikhoz képest (ti. Mindszentynek mindenben igaza volt, csak a Mindszentyt jellemző erős kézzel lehet célt érni) jelentősen változott a felfogásuk, és nem tiltakoztak, amikor Ruff hiányolta Mindszenty politikájából a kellő rugalmasságot a kiegyezésre. Ekkor már a jelentés értékelésénél megjelent, hogy a BM III/III-1 osztály foglalkozik e baráti társasággal, és „Bigottak” fedőnévvel „F”, azaz figyelő dossziét²⁷⁰ nyitottak rájuk „Pákozdi” 1967. decemberi jelentése alapján, mely dosszié egyelőre nem kutatható, nincs az ÁBTL-ban.²⁷¹

Érdekes, hogy az 1968. augusztusi találkozójukon a szovjetek csehszlovákiai beavatkozását már elkerülhetetlennek tartották, mert a csehszlovák pártvezetés gyengekezűséget mutatott a felmerült problémák kezelése során.

A szeptemberi találkozón derült ki, hogy nem sokkal az augusztusi találkozót követően Rózsavölgyi atya szabadulása után elment Bajnokék káptalanfüredi nyaralójába. Ezen a beszélgetésen előkerült a legfrissebb pápai enciklika kritikája, és Csermely László megosztotta a baráti társaságával Bulányi atya azon megállapítását is, hogy „az európai kultúra hanyatlik, az afrikai és ázsiai népek pedig emelkednek.” Megvitatták, hogy mely európai népek vannak előnyben a hit szempontjából: Nyugat-Európa, ahol a szabad világban az egyházat nem korlátozzák, de hatása nem éri el a kívánt szintet, vagy idehaza, ahol az egyházat még az állam is fojtogatja? Az utóbbi szerintük azért előnyösebb, mert küzdelemre serkenti a benne élőket, így azok nem puhulnak el.

Csermely László olyan bizalommal fordult az ügynök felé, hogy elmondta neki, ebben az időszakban már hetente találkoztak Bulányival, aki többször is hívta már, hogy vegyen részt egy szervezkedésben, de ő, mint családos ember ezt elhárította. Csermely gyanútlanul beszámolt barátjának arról, hogy Bulányi milyen módon szeretné majd kicsempészni és megjelentetni legfrissebb hitéleti könyvét. Ahogyan az ügynök tartótisztje megjegyezte: eddig nem volt tudomásuk erről a gyakori összejárásról és a készülő könyvről sem. „Pákozdi”-nak feladata lett a decemberi találkozón való részvétel és az ott esetleg megjelenő ismeretlenekkel való megismerkedés.

²⁷⁰ Az állambiztonsági szervek "F" (Figyelő) dossziét vezettek azokról a személyekről, akik a népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjével szembeni fellépés lehetőségét latolgatták, fellépésük várható volt, vagy magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre. Nem keverendő össze a figyelő kartonnal, amely az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban használt karton, mely a fokozatos beszervezés esetén a kiválasztott személy adatait tartalmazta. (abtl.hu)

²⁷¹ ÁBTL 3.1.2. M-33971/3. 125.

Erre azonban már a „Bigottak” fedőnevű ügy részleges realizálása²⁷² miatt nem került sor. Januárban „ügynökünk jelenti”, hogy decemberben letartóztatták Wettl Károlyt, akit hat héten keresztül több rendőrkapitányságon is kihallgattak. „Pákozdi” december végi jelentéséből kiderül, hogy sikeres volt a szerv által kitalált „legenda” is, mely szerint szervezkedésüket Wettl Károlyék hátsó – haragos – szomszédja²⁷³ „névtelen feljelentése”²⁷⁴ buktatta le (ennek a találkozóknak a pontos kezdetét és végét tudatták Wettl-lel). Wettl-t többször is kikérdezték, volt, hogy az utcán állította meg egy nyomozó, de volt, hogy presszóban kellett beszámolnia az egykori eseményekről. Jellemzést kellett írnia a résztvevőkről – kivéve Faragó Lászlót. Tudtak Rózsavölgyi káptalanfüredi nyaralásáról is, ahogyan Csermely Bulányi atyával ápolt szoros kapcsolatáról is.

Wettl a vele történeteket konspiratív körülmények között elmondta Csermelynek, hogy figyelmeztesse Ruffot és Pokornit, mert Bajnokot és Faragót ő maga szándékozott felkeresni. Találkozójuk végén Csermely megbeszélte „Pákozdi”-val, hogy lebukásuk esetén mit kell mondani ennek a találkozóknak a tartalmáról. A fentiek után „Pákozdi” tartótisztjétől azt a feladatot kapta, hogy keresse fel Ruff Istvánt, közölje vele a Csermely által elmondottakat, és értékeljék együtt Wettl és Csermely magatartását.

A kérést még szilveszter előtt, december 28-án teljesítette az ügynök, bár Bajnok István megelőzte őt, és már karácsony előtt tájékoztatta Ruffot. Ruff meglátása szerint „nem véletlenül választották ki Wettl Karcsit, hanem tudatosan. Joggal remélték, hogy ő fog leghamarabb és legpontosabban beszélni. Ebben nyilván nem csalódtak.”²⁷⁵ Az állambiztonság a kihallgatások során – természetesen – külön ügyelt az ügynök biztonságára, ezért mondhatta el Ruff a Wettl-től hallott hírekben, hogy „állítólag a mi személyünk (ti. Ruff és Pokorni) is nagyon fontos volt a számukra. Rólad azt szerették volna megtudni, hogy milyen rajzokat juttatsz el Rózsavölgyihez, amit ő külföldre továbbít.”²⁷⁶ Sőt, Wettl beijesztésén kívül figyeltek arra is, hogy legyen egy „sejthető ügynök” is a baráti társaságban, aki persze nem az igazi: „Tudtak róla, hogy Rózsavölgyi a nyáron Bajnok Pistáéknál nyaralt. Erről pedig csak Faragó Laci tudott. Bajnok Pista feleségében régen él a gyanú – mesélte Ruff – hogy Faragó, ha esetleg nem is tudatos rossz szándékkal, de valami módon részes abban,

²⁷² Realizálás: valóra váltás, azaz a titkosszolgálati szakzsargonban a beérkezett információk felhasználása. Ez módszerét tekintve lehetett: bomlasztás, leválasztás, elszigetelés, avagy bírósági útra terelés (amint az a „Fekete Hollók” ügyében történt 1961-ben).

²⁷³ Egy négy évvel későbbi jelentésből kiderül, hogy az „Odry” nevű szomszéd azért neheztelt Wettl-ekre, mert nem voltak hajlandóak tanúskodni a háztulajdonossal szembeni veszekedéseikről.

²⁷⁴ „Összeesküvés-gyanús körülményeket észleltek és Wettl olyan munkákat vállalt, ami után nem fizet adót”

²⁷⁵ Uo. 174.

²⁷⁶ Ez a rajzos történet azért érdekes, mert soha addig és utána sincs nyoma annak, hogy mi lehetett ez. Kellene valós alapja legyen, hogy a többiek, de leginkább Rózsavölgyi számára is hihető legyen.

hogy ezeket a dolgokat a hatóságok is megtudják. Ez a vád most mind Bajnokékban, mind Wettl Karcsiban megerősödött.”²⁷⁷ Faragó leválasztása a csoportról annyira jól sikerült, hogy Ruff két évvel később, 1970-ben Csermelynek mereven ellenállva elutasította, hogy bármilyen kapcsolatba lépjen Faragóval. „Pákozdi” is majd csak 1971 októberében – Csermely László konspiratív szervezésében – találkozik újra Faragóval.

Egy másik jelentésben szerepel, hogy idővel a hatóság a legendát igyekezett elmosni, visszakereshetlenné tenni, így amint az „Pákozdi” egy későbbi jelentéséből „kiderült”, Wettléknek volt „még egy haragosa három háznaira tőlük, akinek a keze szintén benne lehetett az ügyben.”²⁷⁸

A Ruff szerint levont konklúzió lehangoló: „be kell látnunk, hogy a mi összejövedeleink, mint a két példa bizonyítja, nem vezetnek jóra.” Abban azért megállapodtak, hogy a családi kapcsolatokat nem számolják fel, de mint közösség egy időre nem találkoztak.

A tartótiszt értékelésében olvashatóak szerint a BM III/III-1 osztálya akarta Wettl Károlyon keresztül bomlasztani a csoportosulást. Wettl nem tartotta be a titoktartási kötelezettségét, és a kihallgatásokról értesítette a barátait. Ugyanakkor a tartótiszt elégedetten állapítja meg, hogy a legenda működött, az ügynöke fedésben maradt. „Pákozdi”-nak ki kellett térnie minden közös szervezés elől, és ügyelnie kellett arra is, hogy a családi összejövedeleik ne legyenek túl sűrűn. Az ügynök által adott későbbi jelentésekből megállapítható, hogy a bomlasztás időben is sikeres volt, sokáig tényleg csak családi körben egy-egy barát találkozott, de mint közösség nem álltak újra össze.

A „Bigottak” utóellenőrzése már nem ment ilyen feltűnésmentesen, bár „Pákozdi” jelentéseit olvasva nem volt mit ellenőrizni. 1969 márciusában, tehát majdnem másfél évvel a részleges realizálás után, Csermely munkaügyben felkereste „Pákozdi”-t a munkahelyén, ahol tájékoztatta, hogy Wettl megkereste, hogy „mikor kerül sor újabb találkozóra”. Csermely átlátott a szitán, és egyenesen Wettl szemébe mondta, hogy „tudom, hogy ebben az esetben küldtek, mondd meg a megbízóidnak, hogy mostanában nem tartunk találkozót. Hideg van, sem a családi körülményeink, sem más körülmények nem teszik lehetővé, hogy találkozzunk. A betegségek veszélye is nagyobb, mint máskor. Végül tudjuk, hogy ők sem nézik jó szemmel ezeket a baráti találkozókat.”²⁷⁹ Miután Wettl nem tiltakozott, Csermely ezt tulajdonképpen ügynöki beismerésnek vette. (Kutatásaim során, bár többször is kikértem, 6-os kartonja nem került elő, míg az együttműködést igazoló M dossziéja utáni többszöri keresés

²⁷⁷ Uo.

²⁷⁸ Uo. 175.

²⁷⁹ ÁBTL 3.1.2. M-33971/4. 11.

sem járt sikerrel – tehát jelen forrásaink szerint nem bizonyítható, hogy Wettl Károly ügynök lett volna.)

Csermely gyanúját azonban Wettlrel szemben erősítette, hogy amikor figyelmeztetésként körbeértésként a csoportot, és Bajnok elmondta, hogy Wettl őt is megtalálta. Csermely azért igyekezett elérni Pokornit – mert bár nem tartotta valószínűnek – hogy Ruffot vagy őt megkeresse Wettl, azért figyelmeztetni szerette volna mindkettejüket az esetleges veszélyre. Faragót azért nem, mert azt gondolta Csermely, hogy ha őt is felkeresi Wettl, akkor ez jó indikátor lesz Faragó ügynöki mivoltára nézve. A „Pákozdi” jelentését értékelő tartótiszt is gyakorlatilag helybenhagyta Csermely véleményét, mert bár nem volt tudomása Wettl küldetéséről, azt maga a BM III/III-3-b alosztály²⁸⁰ is utóellenőrzéseként értékelte.

Egy nem sokkal későbbi jelentés végén megállapította: „(Csermely) felsőbb papi körökkel látszatra csökkentette a kapcsolatát, ezt a bomlasztás hatására teszi.”²⁸¹ 1970 januárjában már Ruff is – Csermely megkeresésére válaszul – elutasította az összejöveteleknek még a gondolatát is, hiszen ennek semmi értelmét nem látta, csak a lehetséges veszélyes helyzeteket, amire egyiküknek sem volt semmi szüksége.²⁸²

Az elszigeteltségükre jellemző, hogy amikor Bajnokék meglátogatták volna az NSZK-ban élő rokonaikat, de a határról visszafordították őket, majdnem egy évig nem merték őket keresni, mert azt hitték, disszidáltak.²⁸³

„Pákozdi” az ezt követő időkben megint kevesebb feladatot kapott a „Bigottak” ügyében – bár a baráti, családi találkozók elhangzottokról jelentést írt – a továbbiakban inkább a volt politikaifogoly-társai utóellenőrzésére használták fel. A „Bigottak” fedőnevű ügyben, a baráti társaság tagjairól az eddig kutathatóvá lett dossziék tartalma szerint 1977 kora telén jelentett utoljára.

Az ügynök Csermely Lászlóval való kapcsolatát természetesen továbbra is felhasználták, hogy rálátásuk legyen például a Rózsa Elemér szervezte illegális papi szemináriumokra. Az egyik első jelzést erről a hatóságnak „Pákozdi”-nak sikerült adnia, mert Csermely ismerte dr. Mócsy Imre volt jezsuita szerzetest, aki ebben a földalatti papneveldeben szentírásant oktató volt. Ez utóbbi annyira fontos volt az állambiztonsági szerveknek, hogy a korábban elvetett gondolatot, mely szerint Csermely átmenjen „Pákozdi” munkahelyére dolgozni, most

²⁸⁰ Érdemes megjegyezni, hogy annak ellenére, hogy a jelentés fejlécén ez az alosztály jelenik meg, mint amelyik vette a jelentés, a tartótiszt viszont a III/III-3-a alosztály (tehát az „F” dossziés személyekkel szembeni elhárítást végző) beosztottja volt. Megítélésem szerint ez utóbbi fedő a valóságot, tehát a 6-os katon nem mindig követte le az ügynökök valós helyét a rendszerben.

²⁸¹ Uo. 46.

²⁸² Uo. 159-162.

²⁸³ Uo. 163-164.

– múltja ellenére – lehetővé tették. Így került Csermely 1970 nyarán a VERTESZ-be.²⁸⁴ A „Bigottak” fedőnevű dossziét átminősítették „aktív” „F” kategóriássá.²⁸⁵

Az 1973 szeptemberében²⁸⁶ végrehajtott utóellenőrzés során – bár Wettl érthetően teljesen hétköznapi beszélgetéseket is annak vélt – Dominek Ferenc rendőr főhadnagy a következőket állapította meg: „Wettl Károllyal a korábbi években végrehajtott bomlasztás során beszélgettünk. Nevezett azóta csak hálózati ellenőrzés alatt tartjuk. Ellenőrzése és provokálására vonatkozó elmondásai nem állnak fenn. (...) A jelentés bizonyítja, hogy Wettl változatlanul bigott, de a volt baráti csoport széteszlott.”²⁸⁷

1973 októberében még egyszer lángra kapott a hamu alatt izzó parázs, és nekiláttak, hogy újra összejöjjenek és életet leheljenek a „Familia Dei”-be. Ez elsősorban Csermely László szervezése és kitartása miatt sikerült. „Pákozdi” a tartótiszti utasítás szerint mindenbe belement, hogy meghívják őt is, és részt vehessen ezeken a baráti találkozókön. Az elhárítás ebben az esetben – amint felmerült az újabb találkozó megszervezése – megkezdte az újabb bomlasztási terv kidolgozását.²⁸⁸

Az összejövétel célját Csermely így fogalmazta meg: „személyes, őszinte világnézeti állásfoglalás és véleménycsere. Miben és hogyan lehetünk egymás segítségére.”²⁸⁹ Ez kamaszkorba ért gyermekeik miatt is egyre fontosabbá kezdett válni számukra, sőt, Wettlék gyermeke a katonaság után – szülei megállapítása szerint – kifejezetten marxista nézeteket kezdett vallani, amit természetesen szerettek volna visszafordítani. Ezekben a kérdésekben várták baráti közösségük segítségét. Különböző szervezési nehézségek és a korábbi bomlasztás(ok) még bennük élő félelme miatt a találkozóra csak két évvel később, 1975 augusztusában került sor Csermely Lászlóéknál. Ez egyben remek fedőtörténetet is biztosított a számukra, hiszen Csermelyék akkor ünnepelték 10 éves házassági évfordulójukat, és egyben abban az évben fejezték be mátyásföldi házuk – ahol a találkozó is volt – tatarozását. A beszélgetésen természetesen szó esett Mindszenty haláláról és temetéséről, valamint Bajnokék – végül – mégis megvalósult nyugat-európai útja miatt az NSZK politikai helyzetéről. „Pákozdi” megjegyzése szerint a beszélgetés színvonala rendkívül alacsony volt, „egy

²⁸⁴ ÁBTL 3.1.2. M-37857. 57-58.

²⁸⁵ ÁBTL 3.1.2. M-37857/1. 73-75.

²⁸⁶ Az ügynök 6-os kartonja szerint ekkor már a III/III-1-a (a rk. egyházzal szembeni elhárítás) foglalkoztatta, azonban a jelentés fejlécében a III/III-1-b (a rk. egyházi vezetéssel és intézményekkel szembeni elhárítással) foglalkozó alosztály szerepel. Az különösen érdekes, hogy miért az egyébként (III/III-2-b alosztály munkatársa, azaz az) ifjúságellenes reakciós erők elhárításával foglalkozó Dominek Ferenc r. fhdgy. vette ebben az időben „Pákozdi” jelentéseit.

²⁸⁷ Uo. 218-219.

²⁸⁸ Uo. 236-237.b.

²⁸⁹ Uo. 268.

céltudatos vezető a jelenlévőket a maga céljai szolgálatába tudja állítani.” A hatóság ezért már nem látta annyira veszélyesnek a csoportot, csak „hálózati személyen keresztül” kísérté figyelemmel az események további alakulását.²⁹⁰

„Pákozdi” egy hónappal később – nyilván a jelentések elemzése után – tartótisztjétől a következő feladatot kapta: „ügyes taktikával meg kell akadályozni a kiteljesedést és a társaságot eleve bomlasztani kell, az összejövetelnek szükségtelenségének a légkörét kell megteremteni. Erre alkalmas maga Csermely is, de elsősorban fel kell használni Wettl Károly és Ruff István tartózkodását is a csoport bomlasztására.”²⁹¹

Újabb évvel később – tudjuk meg a tartótiszt megjegyzéséből – időpont-egyeztetési problémák miatt még mindig húzódik a Wettl Károlyékhoz tervezett következő gyűlés megtartása. „Pákozdi” tartótisztje – nehogy kimaradjon a csoportból – 1977 nyarán már maga adja ki a feladatot, hogy „a tervezett találkozó létrejöttét segítse elő.”²⁹² 1977. decemberi jelentés tartalma szerint a csoport összetartása jelentősen lazult. Leginkább Pokorni az, aki járja az egykori barátokat és hozza-viszi a híreket közöttük (Pokorni időközben elvált, ezért ő ért rá a leginkább).

A megmaradt dossziék szerint a „Bigottak” fedőnevű ügy szereplői (akik teljesen azonosak a korábbi „Békétlenek” fedőnevű ügy szereplőivel) többet nem jöttek össze, már csak nagy néha keresték fel egymást, vagy véletlenül futottak össze az utcán, de mint baráti közösség megszűntek létezni. Az 1968 karácsonyán operatív eszközökkel és ügynöki kombinációval végrehajtott oszlatás sikeres volt.

Ahogy korábban megjegyeztük, mai szemmel teljesen érthetetlen, miért fektetett akkora energiát a kádári állam ezen baráti társaság megfigyelésére és adott esetben az „oszlatásukra”. Nem is értjük meg, amíg nem olvassuk el a BM tanulmányi és kiképzési csoportfőnökség 31. tanulmányfüzetét a „Békétlenek” fedőnevű ügy összegzéséről.

Ebben a szigorúan titkos tanulmányban a következőket olvashatjuk: „Az operatív feldolgozó munka során is szerveink állandó jelleggel törekedtek a bomlasztásra, mely lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy Emődiék ifjúsági bázisa jóval szűkebb volt, mint 1960-ban.

A bomlasztást szolgáló intézkedések - az *ügy periferiáján álló* fiatalok egy részének rendőri figyelmeztetése - eredményes és hatásos volt, számos fiatalot visszatartott attól, hogy Emődi László és társai által vezetett »regnumi közösség« hatása alá kerüljön. (...) Az operatív

²⁹⁰ ÁBTL 3.1.2. M-37857/2. 99-104.

²⁹¹ Uo. 117-118.

²⁹² ÁBTL 3.1.2. M-37857/3. 43-45.

feldolgozó munka további tanulsága, hogy *mind nagyobb jelentőséget nyer az állambiztonsági munkában a bomlasztás, mely kellő időben és helyen való alkalmazása gátat vethet az ellenséges tevékenység méreteinek és romboló hatásának.* [kiemelés tőlem – V. A.]²⁹³

„A magyar cserkészzet a fenyegetett demokrácia idején, 1944-46” című fejezetben részletesen bemutatásra került: eleinte a cserkészzetben is a legnagyobb „csomóponti embereket” vette célba a kommunista titkosszolgálati háló. Kádár rendőrségének a hatvanas évek végére már arra is futotta az erőforrásaiból, hogy a (részeire szakadt) haranggörbével jellemezhető regnumi/cserkészháló alállomásait tartsa szemmel és semmisítse meg, amint újra működésbe kezdtek.

De ennél többet akartak. Így a készítő, Kőnig Miklós rendőr őrnagy sem állt meg az elemzés összegzésében az állambiztonság feladatainál, hanem az MSZMP politikáját végigvezetve megállapította: „Emődi László és társai ellenséges tevékenységének realizálásával az ez ügyben folytatott állambiztonsági munka nem érhet véget. Emődiék aknamunkája *számos fiatalt megérintett, akikre a büntetőeljárás nem terjedhet ki*, viszont ezek a fiatalok Emődiék eszmei bomlasztásának áldozatai. Az állambiztonsági munkának ebben a vonatkozásban további elsődleges feladata ezen fiatalok figyelemmel kísérése, ideológiai megerősítése részben egy további ellenséges tevékenység megakadályozására, részben az eszmei károsodás kiküszöbölésére. Szerveinknek mind a bomlasztó intézkedések alkalmazásával, mind a fokozott marxista felvilágosítás szorgalmazásával ebben az ügyben a további lépéseket meg kell tenniük.

A bomlasztásokon túl menően - és ez már társadalmi feladat is - állandóan fokozni kell az ideológiai munkát, főleg az ifjúság marxista nevelését illetően. Csakis a marxista ideológia offenzívájával lehet ellensúlyozni az Emődi-féle romboló eszmei befolyást.²⁹⁴

A '70-es évek kádári Magyarországon már nem kellett bírósági ügyet kreálni, és így hősokeket adni a másként gondolkodóknak. Működött a Hollósék által felvázolt taktika. Ezt egészítette ki az a (társadalom)politika, mely elidegenítette egymástól az egyéneket, az individualizmust adva túlélési és érvényesülési esélynek – nem mellékesen a sajátjukon kívül – felszámolva minden más közösségi hálózatnak még a lehetőségét is.

Szavaikkal ellentétben már az elhárítás tisztjei sem a marxista ideológiában bíztak.

²⁹³ ÁBTL 4.1. A – 3016/31. Tanulmányok 31. A „Békétlenek” fedőnevű ügy (Emődi László és társai által vezetett illegális „Regnum Marianum” államellenes tevékenységének leírása, az operatív feldolgozó munka módszereinek, az ügy tanulságainak ismertetése.) 53.

²⁹⁴ Uo. 54-55.

„a templomtoronyban volt cserkészotthonban cserkészkedtem”
(„Pákozdi” bizalmas vallomása Gallai József káplánnak)²⁹⁵

Otthon, Városmajorban

1973-ban új káplán érkezett Városmajorba, Gallai József, akiről abban az időben az elhárítás azt sejtette, hogy nem csak regnumi módszereket²⁹⁶ használ az ifjúsági munkája során, de feltételezték, hogy aktív kapcsolatban is áll az egykori regnumi atyákkal, amit ők csak Hagemann Frigyes esetében egy másik vonalon tudtak kimutatni. Ez a laza kapcsolódás még nem tette szükségessé Gallai szorosabb fogását, csak akkor határozták ezt el, amikor a „Kirándulók” fedőnevű jelzésben megjelent, hogy Balás Béla, a fiatal regnumi gyökerekkel rendelkező pappal is van valami kapcsolata. A fenti „összefüggések, valamint Gallai tevékenységének tisztázása céljából szükségesnek tartottuk »Pákozdi« fn. tmb-nk bevezetését.”²⁹⁷

Ezért egy kombinációt dolgozott ki a BM III/III. 1-b. alosztály „Pákozdi” Gallaihoz történő bevezetésre – ami tekintettel arra, hogy Gallai nemcsak szoros baráti kapcsolatot ápolt Wettl Károllyal és családjával, de Ferenc nevű gyermeküknek bérmakeresztapja – sikeres volt. Az akciót természetesen Wettl Károlyéknál kezdte meg „Pákozdi” azzal, hogy érdeklődött – a friss városmajori káplán – Gallai után. A Wettléltől így kapott ajánlólevelével már Gallai is bizalommal volt „Pákozdi” irányában. A bizalmat erősítette, hogy „Pákozdi” elmondta, mi minden kapcsolja őt „a városmajori templomhoz”, hogy ide járt iskolába, itt (a templomtoronyban) volt cserkész, beszélt a régebbi „legendás lelkész” Dán Györgyről és Rimóczi (Reinmann) Özsébről, akik kölyökkora óta őt jól ismerték. Első kérdésének lényege az volt, miután felfedte válasát, hogy nagyobbik fiát szerette volna bevezetni a keresztény kultúrába, és erre most itt úgy látja, van lehetőség. Gallai teljes bizalommal volt „Pákozdi” iránt, ezért elmondta, hogy pénteken estéként vannak a foglalkozások, de bő egy órával korábban jöjjen, mert „a megelőző foglalkozás az igazi”. Gallai a módszerek ismertetésekor elmondta, hogy „sok tekintetben hasonlít a csoport tevékenysége a cserkészletre – magam is voltam cserkész – de a legfőbb jellemzői: a lelkiségre való törekvés.” Három csoport működött ebben az időben a plébánián: alsós, felsős és gimnazista. Ezek önállóak voltak, maguk mentek kirándulni (innen a fedőnév), de Gallai – bár szíve szerint velük tartott volna –

²⁹⁵ ÁBTL 3.1.2. M-37857/1. 251.

²⁹⁶ Azaz kirándulásokat szerveznek (ezzel közösségi élményt adva) és önjáró (nem pap függő) csoportokat szerveznek, akiknek a vezetőit készítik fel az atyák. Tőlük kapnak segédanyagot, amit összejöveteleiken átbeszélnek, ezzel terelve a fiatalokat a személyes(en megélt) hit felé.

²⁹⁷ ÁBTL 3.1.2. M-37857/1. 250-253.

nem ment velük, mert nem akarta ezzel magukra vonni a hatóságok figyelmét, amivel veszélybe sodorhatta volna az ifjakat.

Gallai tudta, hogy így is határvonalon jár, ezért felhívta „Pákozdi” figyelmét arra, hogy „bizonyos veszéllyel számolni kell. Igaz a kirándulások spontán aktusok, mégis előfordulhat, hogy azt, vagy mást megfigyelnek, helytelenítenek, esetleg a gyerekeket kérdőre vonják. Tulajdonképpen semmit sem tehetnek ellenük, legfeljebb kellemetlenkedhetnek.”²⁹⁸ Gallai biztos volt abban, hogy sikerült olyan autokláv csoportokat létrehoznia, hogy ha őt magát el is helyezik onnan, az általa ily módon összehozott közösségek együtt maradnak majd azután is, és az itt megkötött életre szóló barátságok is megmaradnak majd minden körülmények között. A jelzést annyira fontosnak ítélte a szerv, hogy „Pákozdi”-val a jelentés végén térképet is rajzoltattak a helyszínről, felmérve „Gallai irományainak helyét – titkos kutatás végrehajtása céljából.”²⁹⁹ Dominek Ferenc tartótiszt intézkedett továbbá arról is, hogy a fiatalok személyének felderítésére legyen „az összejövetelek időpontjában pontfigyelés” és tanulmányozta azt is, hogy „3/e szikra”, azaz a vezeték nélküli lehallgatókészülék alkalmazására a szobában milyen lehetőségek vannak.

A tartótiszt egy dolog korrigálását kérte az ügynöktől, ugyanis nem tartotta helyesnek a fia bevonását a „játékba”, hogy őt vezesse ki a történetből, ezért a legközelebbi találkozásuk alkalmával családi problémákra való hivatkozással – „nem akarja tovább mérgesíteni a viszonyt volt feleségével” – lépjen ettől vissza.

A hálózati személy a továbbiakban is – miután kitanították, mire kell különösen is figyelnie – részletesen leírta, hogy a Gallaival történt találkozásuk alkalmával kik jöttek-mentek még rajtuk kívül a plébánia irodájában. Egy ilyen látogatás során figyelte meg a „kb. 20-25 éves, alacsony, kissé vöröses hajú, csúnyácska lányt”, akit a jelentés leadásakor elé rakott fényképeken Unger Zsuzsaként azonosított. Unger Zsuzsát a tartótiszt Balás Béla egyik csoportvezetőjeként azonosította, így már megvolt Gallai közvetlen kapcsolata a regnumiakhoz is.

„Pákozdi” a jelentéseiben pontosan leírta, hogy Gallai hol tartotta az iratokat, Unger Zsuzsa honnan vette ki azokat, hova rakta be a legépelteket stb. A „Kirándulók” fedőnevű ügy, ha egyszer kutathatóvá válik (egyelőre nincsen nyoma az ÁBTL-ban), pontosabb visszafejtést tesz majd lehetővé: végül miként járt el a hatóság ebben az ügyben.

²⁹⁸ Uo.

²⁹⁹ Uo. 238-240.

Bár az ügynök 1974 májusában jelentése végén még azt javasolta, hogy „érdemes folytatni személyének (ti.: Gallai), tevékenységének alapos felmérését” találkozói meggritkultak és csak a jelentősebb egyházi (püspöki kinevezések, pápaválasztás) eseményekhez kapcsolódóan találkoztak.

Találkoztak még akkor is, amikor Gallait áthelyezték a Haller téri plébániára. „Pákozdi” az elkövetkező években még három jelentősebb információt hozott Gallaitól (aki közben háromgyermekes édesapa lett, felesége tanítónő, aki abban az időben gyesen volt;³⁰⁰ Gallai ennek ellenére nem laicizált).³⁰¹ Ekkor beszélgettek a Taizé-i mozgalomról, annak pápai, egyházi elismeréséről (Gallai hallotta, hogy egy nyugati püspök engedélyezte egyik papjának a belépését a közösségbe).³⁰²

A másik – tartótisztje által is relevánsnak értékelt – információ a „Hitünk és Életünk” című hittankönyvvel kapcsolatban érkezett, mely „formailag általános iskolásoknak készült, tartalmilag középiskolásoknak és felnőtteknek”. Ez azért volt fontos a korabeli egyháznak, mert az állam nem engedte meg, hogy a két utóbbi korosztálynak külalakjában és tartalmában is korszerű hittankönyvet jelentessen meg. Fogarasi Ferenc – aki ebben az időben „Pákozdi”-t tartotta – meg is küldte a jelzést az ÁEH-nak és a BRFK III/III-C alosztályának is, mert „megsértették az idevonatkozó megállapodásokat.” Az iratok szerint az ÁEH-nak csak szóbeli tájékoztatást adtak.³⁰³

A harmadik jelzés 1977-ben érkezett, amikor „Pákozdi” véletlenül jelen volt egy városmajori ifjú Gallainál tett villámlátogatásán, és hallotta, hogy az ott ténykedő egyik csoportjának tagjai rendszeresen bejártak a Marczibányi téri mozgássérültek intézetébe foglalkozni az ott lakókkal, hogy segítsék őket bevezetni a katolikus közösségekbe. Eközben egy kellemetlen helyzet alakult ki, mert a központi szemináriumból három kispap is elkezdett oda bejárni, de ők nagyon direkt hittérítést folytattak, ami a Gallai-féle csoport régebb óta ott folyó munkáját zavarta (hiszen a kispapok könnyebben magukra – és így a csoportra – vonhatták a hatóságok figyelmét). De – mint az a fiú beszámolójából kiderült – nemcsak ők, hanem mindenféle vallási szekta is kiszemelte magának az intézményt, így várható volt a kispapok kitiltása. Gallai azt tanácsolta, hogy vegyék fel a kapcsolatot a szeminaristákkal, figyelmeztessék őket és kérjék visszavonulásukat. A tartótiszt gyorsan intézkedett: figyelmeztette a mozgássérültek

³⁰⁰ ÁBTL 3.1.2. M-37857/3. 73-76.

³⁰¹ BEKE Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892-2006. Szent István Társulat, Budapest, 2008.

³⁰² ÁBTL 3.1.2. M-37857/2. 12-14.

³⁰³ Uo. 188-190.

otthonának igazgatóját, javasolta mindegyik hittérítő kitiltását, és erről egyben tájékoztatta a III/III-c és III/III-b alosztályokat is.³⁰⁴

Gallai helyére 1976 nyarán Lambert Zoltán káplán került, aki természetesen és nagy megelégedéssel átvette Gallai szinte önjáró csoportjait, így „Pákozdi” megismerkedett vele is. Lambert nem volt az elhárítás célkeresztjében, de helyzeténél fogva azért időnként „ellenőrizték” őt is. A jelentések szerint „Lambert betartja a hitoktatásra vonatkozó, az állam és az egyház között létrejött megállapodást.”³⁰⁵ Annak ellenére, hogy a Lambert-féle hitoktatást követő beszélgetések ellenőrzését szerették volna a hatóság emberei megoldani, erre – a jelenleg fellelhető iratok szerint – konkrét intézkedést végül nem tettek.

Egy 1978 januárjában kelt jelentés szerint a „BRFK illetékes szervei beszerzés céljából tanulmányozták Lambert Zoltánt, de beszerzésétől (eddig ismeretlen okok miatt) elálltak.”³⁰⁶

1978 augusztusában az ügynök dicséretet kapott, mert „az év eleje óta sikerült Lambert Zoltánnal jó kontaktust kialakítania, ami feladata volt. Találékonyan és jól oldotta meg a rendszeres kapcsolattartást. Lambert Zoltánnal kialakított viszonya lehetővé teszi, hogy a jövőben ellenőrizni tudjuk az általa irányított ifjúsági munkát.”³⁰⁷

A „Pákozdi” által a városmajori katolikus ifjúsági közösségről adott jelentések sora itt megszakad.

Pokorni János elmondta,³⁰⁸ hogy anno csak a gyóntatójának egy gyónása alkalmával fedte fel az ügynökségét, így Lambert atya, amikor 1989-ben a cserkészlet újraindult, remek jellemzést adott id. Surján Lászlónak, aki így bizalmába fogadta, és fiú vezetőtisztnek szerette volna őt. Ezt azonban Pokorni János elutasította.

³⁰⁴ ÁBTL 3.1.2. M-37857/3. 73-76.

³⁰⁵ Uo. 145.

³⁰⁶ Uo. 144-145.

³⁰⁷ Uo. 220-223.

³⁰⁸ Pokorni János közlése. 2013. január 9-i interjú, készítette: Virág András.

Sárdy György, a családi jó barát

Sárdy György és Pokorni János sokszor, sok helyen összefuthattak volna, hiszen Sárdy János, György római katolikus pap bátyja Pokorni hittanára volt a Németvölgyi úti Elemi Iskolában; de találkozhattak volna valamilyen cserkész rendezvényen (nagytáborban, vezetőképző táborban, katolikus hitbuzgalmi gyűlésen, eseményen, annak biztosításán stb.), még azelőtt, hogy a tatabányai XIV/a aknába, mint rendszerellenes összeesküvőket összezárták volna őket. „Pákozdi” az első Sárdyról szóló jelentésében³⁰⁹ a tárnát és a közös barakkot jelölte meg első találkozási pontként, amely állítását a 2012 decemberében készült személyes interjúban is fenntartotta. Mindenestre úgy tudjuk, csak Tatabányán ismerték meg egymást jobban.

Pokorni visszaemlékezése szerint legközelebb 1956. november 10-e után pár nappal találkoztak egy pékség előtt. Sárdy ekkor röviden elmesélte – a korábban Sárdy történeté-nél már ismertetett – forradalom alatti tevékenységét, a Mindszenty-ügyet, a POFOSZ-t (amiről Pokorni semmit sem tudott).

„Pákozdi János” első – ÁBTL-ben hozzáférhető – jelentését Sárdyról 1963. május 2-án írta, amelyben leírta, hogy majdnem két hónapig tartott, mire április

A Sárdy és a Pokorni család, Pokorni János nélkül
(Sárdy György gyűjteménye)

18-án teljesíteni tudta a feladatot. Sárdy interjúiban többször is elmondta, hogy került a volt fogolytársakkal való találkozást, mert arról jelentést kellett (volna) írnia. Amint arra korábban utaltam, számomra Sárdy ügynöki tevékenysége egy „Pákozdi” jelentés végére írt tartótiszti megjegyzés miatt vált egyértelművé, hiszen az ügynökök jelentéseit rendszeresen összevetették, hogy azok megbízhatóságát megállapítsák. Sárdy a családi háttere miatt tudott a szolgálatok ezen módszeréről, és – elmondása szerint – nem szerette volna veszélybe sodorni sem a volt fogolytársakat, sem a rendszeren belül kiküzdött pozícióit (utazási, kapcsolattartási stb. lehetőségek). Sárdy a vele készült interjúban többször is kitért arra, hogy mennyire került a Pokorni Jánossal való találkozásokat, hiszen annyira „esetlenül végezte János a dolgokat, hogy nagyon naivnak kellett lennie annak, aki nem vette ezt észre.” Tehát Sárdy – a komolyabb beszélgetést elkerülendő – kifogásai nagyon változatosak voltak (hiába

³⁰⁹ ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 57-59.

futottak össze, a megkapott telefonszámot elvesztette; folyamatosan tolt a már megbeszélte találkozói időpontját; de volt olyan is, hogy egyszerűen nem válaszolt az írásos megkeresésre stb.)

A jelentésben „Pákozdi” részletesen beszámolt arról, hogy a tatabányai időszak alatt történt Sárdy válása első feleségétől, melyben a közvetítő éppen Pokorni (első) felesége volt. Pokorniné, aki nemcsak a volt feleséggel, de Sárdy szüleivel is tartotta a kapcsolatot, ami nyilvánvalóan elmélyítette kettejük „rabbarátságát”. Pokorni János a vele készült második interjúban elmondta, hogy véletlenül ismerkedett meg a két asszony, amikor az egyik beszélőre igyekezve már a vonaton szóba elegyedtek egymással.

Ezen a kiegészített áprilisi találkozón Sárdy beszámolt arról, hogy újra megnősült, született egy közös lányuk, aki akkor volt 11 hónapos, és új nejevel a korábbi házasságából való lányát is ők nevelik. A jelentés megjegyzései között szerepelt, hogy értékes a jelentés és felhasználhatók Sárdy személyére. Három példányban gépelték le végül, és az egyik Sárdy anyagába került. Ez a nem különösebben feltűnő megjegyzés később nyer értelmet, hiszen ez jelenthette mind Sárdy „F” dossziéját,³¹⁰ mind „B” dossziéját is (egyelőre egyik dosszié sem került az ÁBTL-be).

Sárdy és Pokorni októberben találkoztak legközelebb, nem sokkal Sárdy édesapja halála után. Ez az esemény érzelmesebb, szembenéző beszélgetésre inspirálta Sárdyt. Sárdy ekkor elmondta barátjának, hogy mennyire nem elégíti ki jelenlegi munkája „egy kétforintos átszálló kezelése sem okoz semmiféle megnyugtató érzést, hogy no, Gyurka, ezt jól csináltad, így kevesen kezelik a jegyet!”³¹¹ Bevallása szerint az alkotás öröme hiányzik. Igazából egy másik politikai rendszerben, a politikában „elképzeléseim, eszményeim megvalósításáért” dolgozott volna szívesen – állította. Azonban a Kádár-rendszerben sem szeretett volna leragadni a buszjegykezelésénél, sokkal nagyobb kihívást látott az idegenforgalomban, ahová – hiába beszél franciául és spanyolul – erkölcsi bizonyítvány is szükséges lett volna, amivel ő nem rendelkezhetett. „Pákozdi” leírata szerint szó esett még Hruscsov mezőgazdaságról szóló beszédéről, arról, hogy a kádári állam miként próbálja megvenni az emberek lojalitását hűtőszekrényvel, gépkocsival.

³¹⁰ „F”, azaz figyelő dosszié: azokról a személyekről vezették, akik az állami, társadalmi és gazdasági renddel szembeni fellépés lehetősége felmerült, vagy magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre. Gyakorlatilag az összes politikai fogolyról vezettek ilyen. Nem keverendő össze az ún. „figyelő kartonnal”, amit a hálózati nyilvántartásban használtak és a fokozatos beszerzésre kiválasztott személy adatait tartalmazta.

³¹¹ Uo. 101-103.

Ezen jelentés végén volt az ominózus megjegyzés: „A Sárdyval való beszélgetést ellenőrző feladatnak kapta. A jelentést lerakjuk Sárdy anyagába.”³¹²

Következő találkozásukra csak 1966 májusában került sor. Sárdy ebben az esetben családi okokra hivatkozva kimagyarázta, hogy miért nem jelentkezett, miért nem válaszolt a levelekre. A beszámoló szerint Sárdy a legutóbbi találkozásuk után azt tapasztalta, hogy követték őt egy darabig, és azt is megemlítette Pokorninak, hogy azt hitte, annak nyugati útja miatt beszervezték őt. A jelentés szerint „Pákozdi” természetesen nem dekonspirálta magát... Októberben éppen 24-én találkoztak, amikor Sárdy feltűnően ki volt öltözve (mint a későbbi beszélgetésükből kiderült, a forradalmat ünnepelte), hiszen „minden veszély nélkül ünnepelhetek, mert megfizettem érte”.³¹³ Sárdy az egy évvel későbbi találkozásukkor – „Pákozdi” leírása szerint – azért biztosította a pártvezetést: „a magyar kommunistáknak a helyzete jelentősen megerősödött, az állam irányítását szilárdan a kezükben tartják, nekünk ma csak nagyon kevés lehetőségünk van.”³¹⁴ Tekintettel arra, hogy Sárdy a következő hónapban komolyan megbetegedett, Pokorni meglátogatta őt, és így tartótisztjének beszámolhatott arról, hogy mostanában a Szabad Európa Rádió mellett az Amerika Hangját és a BBC magyar nyelvű adását is hallgatta, és tekintettel a jeles napokra, ezeken az adásokon keresztül volt alkalma újra átélni a tizenegy évvel ezelőtti „nagy októberi ellenforradalom” napjait.³¹⁵

Legközelebb megint egy évvel később találkoztak, akkor Sárdy beszámolt Pokorninak a külföldi Magyar Cserkészszövetségben „elméletben” kiállított igazolványáról, és arról is, hogy miként vette fel a kapcsolatot az éppen Budapesten bókászó lengyel cserkészekkel. Sárdy korábban már említett gyermekkori barátja, az ekkor Kanadában élő Gläser János, elintézte leigazolását³¹⁶ a külföldi Magyar Cserkészszövetségbe. Gläser 1968 májusában szerepelt először „Pákozdi” jelentéseiben annak kapcsán, hogy svájci állampolgárságú menyasszonya az utóbbi időben négyszer is beutazott az országba, kapcsolatot tartott a magyar elhárítás szerint „hírszerző-gyanús” Jankovich Istvánval, a Münchenben székelő európai cserkészkerület akkori vezetőjével.³¹⁷

³¹² Uo. 103.

³¹³ ÁBTL 3.1.2. M-33971/2. 50-51.

³¹⁴ Uo. 203-205.

³¹⁵ Uo. 228.

³¹⁶ Ennek eddig ismert története az „Egy érdekes cserkésztagság, 1967.” című alfejezetben található.

³¹⁷ ÁBTL 3.1.2. M-33971/3. 28-29.

„Pákozdi” feladatául kapta a Gláser-szülőkkel való szorosabb kapcsolattartást és a bizalom elmélyítését. Sárdy György a vele készített egyik beszélgetés³¹⁸ során elmondta, hogy nem látványosan, de igyekezett távol tartani a baráti körétől Pokornit. Ezért is lehetséges, hogy a következő jelentésben (1968. július) csak Sárdy beszámolójából tud jelentést írni (túl a csehszlovák helyzet rövid elemzésén). Tekintettel arra, hogy az ügynök feladata volt elmélyíteni a barátságot és bizalmat ébreszteni a maga irányába, lassan érzékelte, hogy Sárdyn keresztül Gláserék felé ez már nem nagyon lesz lehetséges: kezdeményezéssel élt és „feladatán kívül” meglátogatta Gláseréket. „Pákozdi” tartótisztjének első kézből volt szüksége információkra az éppen rendőri felügyelet alá helyezés alatt álló Gláserékről, ezért arra utasította az ügynökét, hogy „a kezdeményezett meghívás időpontjáról Sárdy György volt elítélt társát ne értesítse. Külön tartsa meg vele a találkozót, de csak akkor, ha azt Sárdy kezdeményezi. A mi részünkről minden találkozóra való kezdeményezést Sárdy esetében mellőzünk.”³¹⁹

Sárdy vélhetőleg észrevette, hogy milyen játszma van kibontakozóban gyermekkori barátja és annak szülei körül, akiket igyekezett védeni, és biztos, ami biztos: próbált legalább a közelükben maradni. Érdekes, hogy Sárdy és Pokorni az utóbbi kezdeményezésére 1969 februárjában ismét találkoztak, mely alkalommal Sárdy beszámolt arról, hogy a Kanadában élő ifjabbik Gláser őt kérte fel a Svájcba tervezett esküvőjére tanúnak. A tartótiszt megjegyzéséből tudjuk, hogy Sárdy az útlevélkérelmét ekkor már beadta. Az ügynök feladatául kapta, hogy kísérje figyelemmel Sárdy útlevélkérelmét, ha szóba kerül köztük az utazás, akkor mondja el neki korábbi tapasztalatait és élményeit.³²⁰ Sárdy márciusi találkozásukon elmondta Pokorninak, hogy már a vállalatnál „elvágták”, mert az utazásához nem biztosítottak szabadságot (pedig volt még neki), ezért nem javasolták az útlevel megadását a BM illetékes szervének. A tartótiszt megjegyzéséből tudjuk, hogy az útlevélkérellem elutasítása mögött „természetesen” az állambiztonság állt.³²¹

Sárdyt június végén újabb ügyben utasították el, mert a Katonai Bíróság nem adott helyt a mentesítési kérelmének, „egyelőre nem teljesíthető” indoklással. Sárdy úgy tudta, hogy első ítéletének '56-ban nyoma veszett, de ebből a végzésből számára ennek ellenkezője derült ki. Sárdy elmondta, hogy anno azért is reménykedett sikeres útlevélkérelmében, mert Abrudbányai Iván barátjuknak és egykori sors- és rabtársuknak nem sokkal korábban

³¹⁸ 2005. április 28.

³¹⁹ Uo. 120.

³²⁰ ÁBTL 3.1.2. M-33971/4. 4-6.

³²¹ „Sárdi útlevélkérelmét elutasítottuk, a fellebbezést nem adta be.”; Uo. 25-26.

megadták (igaz, Romániába is érvényes betétlapot nem kapott az útlevelébe).³²² Ugyanezen találkozásuk alkalmával Sárdy beszámolt nagyváradi utazásukról, az ottani helyzetről, és Erdély elcsatolásának kérdéséről alkotott véleményéről, amit „Pákozdi” „nagyon szélsőséges nacionalistának” minősített, valamint arról is, hogy anyósáék telkeket, házukat és lakásukat, azok felszerelését is veszni hagyva disszidáltak az NSZK-ba.

1969 szeptemberében újabb próbálkozást tett az ügynök, hogy hosszabban is beszélgethessen Gláserékkal, akik ezt a találkozást ahhoz a feltételhez kötötték, hogy Sárdyékkel együtt történjen. Sárdy nem igyekezett összehozni ezt a találkozót, így a tartótiszt arra utasította „Pákozdi”-t, hogy „a közös látogatást ne sürgesse, többszöri meghívást Sárdy és Gláserék felé nem tehet. Esetleges látogatás alkalmával csak passzív magatartást tanusíthat.”³²³ Sárdy az interjúk során elmondta, hogy maga tanácsolta Gláseréknek, hogy csak vele együtt találkozzanak Pokornival, ő meg – bár folyamatos volt a kapcsolata Gláserékkal – nem igyekezett erre ráérni.

1970. februári találkozásukon Sárdy elújságolta barátjának, hogy újabban a BKV balesetelhárítási csoportjában dolgozik a „nagy sztálinista” Bata István volt honvédelmi miniszter kezei alatt, valamint azt is, hogy belekezdett a régóta tervezett reklámtanfolyamba, mert nehezen bírta az egyhelyben ülést, a bezártságot. „Pákozdi” a jelentésében Gláserékkal már csak három rövidke sor erejéig foglalkozott, a fentiekén túl előtérbe került a mentesítés elintézése.³²⁴

1971 márciusában „kis színesként” önálló jelentést szentelt „Pákozdi” egykori hittantanárának – Sárdy Jánosnak – budapesti látogatásáról, amiről egyébként azon túl, hogy megtörtént, semmi érdemlegeset nem tudott.³²⁵

Májusban, miután Pokorni mentesítési kérelmére megkapta a második elutasítását, újra előtérbe került ennek a mindenáron történő elintézése. Sárdy is reménykedett, hogy „túl vagyunk már az egyelőre időszakon”, aminek az ellenkezőjét tapasztalta meg családi útlevélkérelmük elutasításakor. Amint az a tartótiszt megjegyzéséből kiderül: ezen jelentés „informatív, operatív szempontból Sárdy György ellenőrzését szolgálta.”³²⁶

Az eddig kutathatóvá lett „Pákozdi”-jelentések között 1973. júniusi az utolsó, amely Sárdy Györggyel foglalkozik. Apropója, hogy Sárdy nem sokkal korábban megkapta a várva várt

³²² Uo. 83-85.

³²³ Uo. 98-100.

³²⁴ Uo. 168-169.

³²⁵ ÁBTL 3.1.2. M-37857. 191.

³²⁶ Uo. 235-236.

mentesítést a Katonai Bíróságtól. Beszélgetésük sok információval nem szolgált, ezúttal inkább Sárdy kérdezett, és barátja dolgai iránt érdeklődött, melyeket ez a jelentés nem részletezett.

Egyelőre nagy hiánya a történettudománynak, hogy Sárdy „M” dossziéi nem kerültek be az ÁBTL állományába. Izgalmas lenne összevetni ezeket az egymást ellenőrző jelentéseket...

Érdekes állambiztonsági töredék a '70-es évek Magyarországról

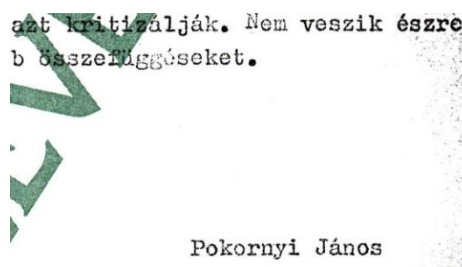
„Pákozdi” 1963. március 15-én feladatul kapta, hogy szedje össze gondolatait és írja le megítélése szerint mik „a mai magyar nacionalista nézetek legfőbb jellemzői.”³²⁷ A kérést március 22-én teljesítette. A „dolgozat” mint korrajz szinte önállóan is megáll, de sokszorosításakor történt egy kis baki, ami miatt ide kívánczok.

"Pákozdi János" aláírása a kézzel írt jelentésén

Rendesen az ügynöki munka úgy folyt, hogy amikor a kiadott feladatot teljesítette, a korábban megbeszéltek szempontok szerint egyes szám harmadik személyben megírt jelentést magával vitte és átadta tartótisztjének. Emez helyben elolvasta és szükség szerint belekérdezett, átbeszéltek, szóban (nagy ritkán írásban) pontosították. A jelentést író távozása után a dokumentum végére a tartótiszt is kézzel felírta a jelentés értékelését, leírta a kiadott következő feladatot, az esetleg szükséges intézkedéseket (kit kellett priorálni, figyelőre tenni stb.) Esetenként egyéb megjegyzésekkel látta el azt, majd intézkedett a jelentés értékétől függően annak legépeléséről és megfelelő számú sokszorosításáról, egyben megjelölve a címzetteket is.

Majdnem ez történt ezzel a jelentéssel is. A tartótiszt „lábjegyzetelése” ez esetben elmaradt, ami annak tudható be, hogy ez egy házi feladat volt, és nem konkrét ügyben kérték a segítségét, inkább tájékozódni szerettek volna világnézetét illetően. A legépelésére is úgy kerülhetett sor, hogy a tartótiszt összefogta az

Pokorn(y)i János aláírása, immár a legépeltek szövegben

³²⁷ ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 51-53. (gépeltek) és 54-57. (saját kézírás). Lásd VII/c. melléklet.

éppen aktuális jelentésével, mert sokszorosításra vonatkozó utasítások és elosztók sincsenek rajta. Mindenesetre a gépíró figyelmetlensége (?) – a cégen belül – dekonspirálta a szerencsétlen ügynököt.

Egy különös cserkésztagtság, 1967

Sárdy a vele készült interjúk során többször is elmondta: ügynöki munkája során törekedett arra, hogy ami konkrétumot leír, az máshonnan is tudható legyen (pl. egy korábbi újságcikkből), de semmiféleképpen ne lehessen hátrányos az adott személyre nézve (amit persze ő nem tudhatott, hogy később az állambiztonsági szervek mit és hogyan használtak fel a jelentéseiből). Elmondása szerint, amikor később, a 70-es évek közepétől külföldi utakra is elengedtek, mindig hozott haza néhány olyan újságot, szamizdatot, ami csak itthon volt az, a külképviselet gond nélkül hozzájuthattak, és véleménye szerint hozzá is jutottak. Tartótisztjeivel próbált „cimbizni”, így elindulás előtt mindig megkérdezte, hogy mire van szükségük az eligazítóknak (akik egyébként – mint a rendszer kegyeltjei – azt vehettek meg a „diplomata boltokban”, amit akartak), így aztán visszaútra került a csomagba elektromos öngyújtó a dohányzóknak, csoki az édesszájúaknak, és egyéb apróságok, ami az ügynök segítségére lehetett, ha „terelni” akart.

Sárdy György jóbarátja, egykori osztálytársa és Mária Kongregációs prefektusa, Gláser János, akkor már kanadai állampolgár, gyakran hazalátogatott édesanyjához, és ilyenkor a legtöbbször barátját is meglátogatta.

Sárdy elmondása szerint 1967-ben Gláser Bodnár Gábornál, a MCSSZ ügyvezető elnökénél kijárta Sárdynak, hogy az emigráns cserkészszövetségben tag lehessen, sőt tiszti képesítést is igazolt neki, amit letettek a garfieldi központban 102/67. szám alatt, és részére a 1044/C számú cserkészvezetői igazolványt is kiállították.

Kutatásaim során a fentieket a Külföldi Magyar Cserkészszövetség főtitkára, Szórád Gábor csak részben igazolta. Bodnár Gábor szóban tájékoztatta a legfőbb döntéshozó fórumot, az Intézőbizottságot Sárdy igazolásáról, de a magyarországi helyzet miatt kérte, hogy ezt ne terjesszék. Az IB a szóbeli tájékoztatást tudomásul vette, és így feljegyzést, jegyzőkönyvet erről nem írtak, igazolványt nem állítottak ki – nehogy az nem kívánt kezekbe kerülve idehaza bajt okozzon. Bodnár 1989. február 21-én kelt levelében megígérte Sárdynak, hogy a cserkészvezetői igazolványa ügyét intézi, ami nem valósult meg végül, mert az egyéb ügyek elvitték a figyelmet az akkori gesztus kiteljesedéséről.³²⁸

³²⁸ Lásd VII/f. melléklet.

Sárdy György az interjúi során elmondta, hogy ennek a „tagságnak a tudása” számára nem pusztán egy (fiktív) jogi aktus volt, sokkal inkább érzelmi megerősítést adott neki, hogy ahová valójában tartozónak vallja magát, ott tudnak róla, számon tartják.

A Belügyminisztériumnak végzett munkája ellenére Sárdy György a korábbi büntetései „káros következményeitől való mentesítést” csak viszonylag későn, a hetvenes évek közepén kapta meg.

Amikor már utazhatott, természetesen a földrajzilag Magyarországhoz közelebbi emigráns csoportokkal vehette fel a kapcsolatot, ott is legjellemzőbben a müncheni gócpontban dolgozókkal. Kölley Györgyön keresztül – aki akkoriban nemcsak a németországi római katolikus ifjúsági lelkész volt, de a Magyar Cserkészszövetség I. Európai Kerületének elnöke is – az Európában dolgozó cserkészcsapatokról kaphatott teljes képet, míg Tollas Tiboron keresztül az egyéb antibolsevista csoportosulásokat ismerte meg.

Sárdy visszaemlékezése szerint 1987 nyarán Kölley Györggyel – elemezve a magyarországi és a nemzetközi helyzetet – beszélgettek arról, hogy miként lehetne idehaza újraindítani a cserkészmozgalmat.

Nagyjából ebből az időszakból is mutatott fotót, melyek valahol az NSZK-ban készültek. Kölleyn és rajta kívül még Pokorni János látható cserkészegyenruhában az 1989. januári cserkész-sítáborhoz kapcsolt tiszti találkozó alkalmával.

Az ügynök leszerel

1989. június 16-án Nagy Imre és társai újratemetésére készült állambiztonsági biztosítási terv³²⁹ szerint „Érdi” és „Tóth Győző” fedőnevű tmb-k a POFOSZ, „Nádasdi” fedőnevű tmb. a TIB, „Norbert” fedőnevű tmb. a Recski Szövetség meghívottjaként vesznek részt a temetőben rendezett búcsúztatáson. „Prominens kapcsolataik körében információt szereznek a napi események értékeléséről, esetlegesen más helyszínekre tervezett – a programtól eltérő – eseményekről, melyekről soron kívül jelentést tesznek.”

„Norbert”, „Tóth Győző” és „Hegyi” fedőnevű tmb-k feladata volt még a nap folyamán „a temetésre esetlegesen beutazó ismert jobboldali emigráns kapcsolataik tevékenységét figyelemmel kísérik. Lehetőség alapján kapcsolatba lépnek velük, információt szereznek a temetést megelőző hangulatról, véleményekről, a gyászszertartás lefolyásának értékeléséről.”

Sárdy az interjúk során elmondta, hogy a temetést megelőzően valóban kapott ilyen feladatot, de sem az adott napon, sem utána már nem kellett jelentést tennie az eseményekről (mert nem történt állambiztonsági szempontból releváns esemény).

Sárdy György elmondása szerint valamikor 1989 nyarán, Nagy Imre temetését követően történt az utolsó találkozója a tartótisztjével, ahol aláíratta vele a titoktartási nyilatkozatot és tájékoztatta őt, hogy vége ez együttműködésnek. Soha senkivel nem beszélhet ezekről a megbízatásokról, nem célozhat rá stb. Elbúcsúztak egymástól...

Ennek ellentmondanak a NOIJ iratok között megtalált operatív biztosítási tervek, mely szerint „Tóth Győzőt” bevonták nemcsak 1989. augusztus 20-i biztosításba, de még az október 23-i ünnep intézkedési tervében is számoltak „operatív pozíciójuk alapján a következő hálózati személyeknek (...) a várható események nyugodt, higgadt lefolyása érdekében befolyás gyakorlására: (...) »Tóth Győző« fedőnevű titkos megbízott - POFOSZ”³³⁰

Sárdy György szerint ezek már csak szándékok lehettek, amiből semmi sem valósult meg – talán csak a „tervet” kellett teljesíteni, mintha minden rendben lett volna. Ekkor már legalábbis őt senki sem kereste meg ilyen célból.

Ennek az állításnak akár ellent is mondhatna, hogy a kutatások során került elő ügynök, akinek a 6-os kartonjára³³¹ még 1989 novemberében is feljegyezték, hogy „dekonspiráció

³²⁹ BM III/III.Csf. „Biztosítási terv, Nagy Imre és társai 1989. június 16-i temetésének áb. biztosítására”; ezt, valamint fényképeket, lásd IX/II. és X. melléklet.

³³⁰ ÁBTL 2.7.1. NOIJ 6-259/89, Intézkedési terv III/III. Csf., „1989. október 23 biztosításának előkészületére” című dokumentum, lásd IX/nn. melléklet.

³³¹ „Szemeyei” Kiss Tamás, ÁBTL 2.2.2. 238728, lásd VII/d. melléklet.

veszély” – és kizárták az ügynökségből. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a kutatáshoz kikért és megkapott 6-os kartonok között az volt az egyetlen, amelyiken szerepel az ügynök elbocsátása és annak indoka.

„Fiúk fel a fejfel, a harsona zeng!”³³² – avagy a cserkészmozgalom újjászervezéséhez vezető út, 1980 – 87

Fejlődési zsákutca, vagy csak átmeneti nehézségek az ifjúsági munkában?

A tömeghadsereget fenntartó szocialista államnak létkérdés volt a megfelelő számú és minőségű ember besorozása, valamint az újabb és újabb nemzedékek betörése a szocialista rendszerbe. A sorkatonaság alatti időszakban lehetett az ország férfilakosságát a legjobban megfigyelni, felmérni, és ekkor még kellően fiatalok is voltak ahhoz, hogy szükség esetén életre való leckét kapjanak, „átneveljék” a renitenseket, de legalább nyilvántartásba vegyék őket.³³³

Az 1970-es évek végén, '80-as évek elején elsősorban a Magyar Néphadsereg sorozásainál a fiatalok testi, szellemi és lelki teljesítőképességének jelentős csökkenését tapasztalták. A néphadsereg vezetése kereste a minőségromlás okait, és egyben keresték a kiutat is ebből a helyzetből. Azt tapasztalták, hogy az ifjúsági szervezetek (KISZ, MÚSZ) kiüresedtek, programjaik csak „bulik” voltak, közösség és nevelés a szó klasszikus értelmében nem folyt.

Amennyiben a forradalom alatti pár napot nem számítjuk, akkor a szovjet megszállást követően ebben a társadalmi helyzetben merült fel először komolyabban a cserkészmozgalom újragyökereztetése. Erről a korszakról és ezekről a próbálkozásokról egyelőre kevesebb hivatalos irat, sokkal inkább személyes beszámolók állnak rendelkezésünkre, mint például a Pozsgay Imrével készített interjú, de rendelkezésünkre áll a korábban már említett Grynaeus András interjúja Csongrádi Jenő cserkészisztáttal. Az interjúalanyok által elmondott történetet alátámasztja a korabeli sajtóban megjelent cikkek, interjúk egész sora, hiszen ekkor jelenhettek meg az első pozitív visszaemlékezések a cserkészetről, és már nem csak a katolikus Új Ember hasábjain, de például a Magyar Nemzetben³³⁴ is, ahol például a lap 1980. augusztus 20-i számában Sinkovits Imrével Barta András készített kiemelkedően hosszú interjút, melynek a kétharmada a cserkészlet (visszaemlékezős) dicsérete.³³⁵

A KISZ és a párt régebbi vezetői nem tudtak, a feltörekvő fiatalabbak nem is akartak a felnövő korosztályok igényeire válaszolni. Láthatóan a befordulásra, az önzésre és

³³² A Sík Sándor írta cserkészinduló első versszakának kezdete.

³³³ „A '80-as éveknél jóval korábban érzékelte a párt, halálisan érzékelte '56 után. A KISZ létrejöttének a története (...) velünk csináltatták a középiskolákban (ti. tanárokkal) (...) ki is jelentette egy középvezetőjük: középiskolai tanárok nélkül KISZ a középiskolákban kvázi nem létezne.” GERGELY Ferenc közlése. 2009. április 3-i interjú, készítette: Virág András.

³³⁴ A Hazafias Népfront hivatalos lapja.

³³⁵ Lásd VIII/a. melléklet.

individualizmusra építő rendszer beérett pártvonalon is: a karrier és az egyéni boldogulás fontosabbá vált, mint a közösség ügye, melynek vezetői voltak.

A Napi Operatív Információs Jelentésekben³³⁶ ekkor jelentek meg az első jelzések a hazai cserkészre, cserkészetre. Eddig ismert első említésre 1981. április 29-én került sor, még nagyon szűkszavúan egy kiutazás kapcsán (Bodnár Gáborékhoz utazott ki egy bizonyos Kazella Ignác).³³⁷ 1983. november 3-án már komolyabb kezdeményezésről ad hírt a jelentés, mely szerint R. Lajos megkérte a Hazafias Népfront³³⁸ V. kerületi „Fényes Szellők” klub vezetőit, miután ott egy kb. 50 fős „rég Magyar Cserkész Szövetségi tisztségviselő és regöscserkész” összejövetelt tartottak, hogy a HNF felé „képviselje az ügyüket”.³³⁹ 1984 márciusában Kőszegről, a Jurisich Miklós Kollégiumból érkezett jelezés, hogy az ott tanuló külföldi diákoknak cserkészcsapatot szervezett az éppen akkoriban ott vendégoktató Ország Piroska.³⁴⁰

Az MSZMP Központi Bizottsága – az „ifjúsági törvény”³⁴¹ 10 éves évfordulójához kapcsolódva – 1984. október 9-i állásfoglalásában „átfogóan elemezte a magyar ifjúság társadalmi helyzetét és meghatározta az ifjúságpolitika továbbfejlesztésének fő irányait. Értékelte az ifjúság nevelésében kialakult társadalmi munkamegosztás eredményeit és hiányosságait, a politikai intézmények – köztük a HNF – ez irányú munkáját. Az állásfoglalás megállapította, hogy a társadalmi szervek és mozgalmak ifjúsági munkája elmarad a követelményektől, nem alakultak ki az ifjúság érdeklődésének és törekvéseinek teret adó

³³⁶ Napi Operatív Információs Jelentés, azaz NOIJ. Ezek készítését a 22/1978. BM parancs rendelte el és 1989-ig volt rendszerben ebben a formában.

³³⁷ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I 83-92/6. 1981.04.29.

³³⁸ A Hazafias Népfront (röviden: HNF) 1954. október 22–24-én alakult, a magyarországi népfrempolitika szervezeteit (Magyar Front, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front (1944–45) és a Magyar Függetlenségi Népfront) tekintette elődeinek. Megalakításában nagy szerepe volt Nagy Imrének, aki így próbálta bevonni a politikába a párton kívülieket. A kádári restauráció idején kapott igazán fontos szerepet: a HNF volt „a szocialista nemzeti egység kifejezője”. Jellemző, hogy 1970-ben eltörölték a HNF jelöltállítás monopóliumát (vagyis elvben bárki bárkit jelölhetett volna képviselőnek), egészen 1985-ig csak az lehetett jelölt a választásokon, aki a programját elfogadta. Az 1980-as évek második felében, Pozsgay Imre főtítkársága idején élte virágkorát. A HNF-nak egyedül az 1985-ös választásokon akadt „kihívója”, a mindenhol függetlenként induló úgynevezett „spontán jelöltek” (összesen 72-en), akik közül 32-en jutottak be a parlamentbe (köztük állampárti is). Ez volt az egyetlen választás, amin a HNF nem egyedül indult és az utolsó, amin nyerni tudott (köszönhetően a nagyobb arányú „spontán jelölések” visszafogásának), de már nem 100%-os, hanem „csak” 91%-os eredménnyel. Az innentől egészen a rendszerváltásig lezajlott időközi választásokon kivétel nélkül mindig az ellenzék jelöltjei jutottak be a parlamentbe. A rendszerváltás folyamatában az addigi kizárólagos feladatai (országgyűlési választások előkészítése és lebonyolítása, listák állítása; részvétel a jogalkotásban, törvényjavaslatok és más jogszabályok előkészítése és a „társadalmi öntevékenység” szervezése) megszűntek. 1989-ben, mint független mozgalom, Hazafias Választási Koalíció néven választási együttműködésre lépett 12 egyéb társadalmi szervezettel. Az 1990. évi országgyűlési választásokon még sikerült országos listát állítania, mandátumhoz azonban már nem jutott. 1990. júniusban megszűnt. (Forrás: wikipédia; letöltés: 2012. szeptember 4.)

³³⁹ Arról nem szól a jelentés, hogy pontosan mi is történt. ÁBTL 2.7.1. NOIJ BRFK 174-245/15. 1983. 12.13.

³⁴⁰ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I 63. 1984. 03.28.

³⁴¹ 1971. évi IV. törvény az ifjúságról.

tevékenységi formák.”³⁴² A párt központi bizottsága nagyon is jól látta, mekkora a baj: „számos fiatal közömbös a társadalmi kérdések iránt, vannak, akik bizalmatlanok (...) emelkedett a társadalmi értékeinkkel, normáinkkal szembekerülő, beilleszkedési zavarokkal küszködő fiatalok száma.” Az MSZMP KB állásfoglalása³⁴³ azt is megállapította, hogy nem csak az ifjúságért vívott ideológiai csata áll vesztesre, mert: „nem kevés a felelőtlen, könnyű élet, az igénytelen szórakozás felé forduló (...) fiatal. Növekedett az ifjúsági bűnözés, a fiatalok körében is terjednek az egészséget és a személyiséget károsító szokások”. Ez a dokumentum minden szervezet számára megszabta az irányt. Elsősorban a KISZ-t és rétegszervezetét, az úttörőket szólította fel cselekvésre: „Az ifjúsági szövetség programjaiban, munkaformáiban vegye jobban figyelembe az ifjúsági rétegek, korosztályok sajátosságait, érdeklődését és törekvéseit.”³⁴⁴

A MÚSZ egyik országos tanácsi állásfoglalás-tervezete rámutatott arra, hogy: „a megtorpanás oka az úttörőmozgalom társadalmi-politikai környezetének átalakulása, számos kedvezőtlen folyamat kiküszöbölhetetlen hatása.”³⁴⁵ Tehát a MÚSZ önmaga is észlelte a problémát, igyekeztek is szembenézni vele, de „tevékenységünk ideje alatt nem alakultak ki módszereink, eljárásaink, hagyományaink (...) Nem fordítottunk kellő erőt a tizenéves vezetők megnyerésére, valamint hogy a felsőoktatásban résztvevő fiatalokból toborozzunk résztvevőket. (...) A sok demonstratív központi program elvonta a figyelmet a gyerek közösségek belső igényeiről.”³⁴⁶ Az Országos Tanács ülésén pedig a következő keserű helyzetértékelés hangzott el a MÚSZ akkori főtitkártól: „Az úttörőélet miliője nagyon távol áll a gyerekek mai életétől, gondjaitól. Szertartásaink bizánciak, formáságaink militánsak, egyenruhánk kényelmetlen, dalaink egy 20 évvel ezelőtti életérzést tükröznek – talán már akkor sem voltak igazak – jelképeink nem az együvé tartozást, hanem valahová feljebb tartozást fejezik ki.”³⁴⁷

Az 1984-es KB határozat alapján a HNF vezetősége is kidolgozta, majd 1985 decemberében a HNF VIII. kongresszusa meghatározta, hogy ebből a grandiózus munkából a HNF mit vállal magára: „az ifjúság művelődésének, sportéletének segítésében, a pályakezdő, otthonteremtő

³⁴² PIL 289. f. 13/1984-89/117. ö. e.

³⁴³ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai, 1980-1985. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988. 782-792.

³⁴⁴ Uo.

³⁴⁵ PIL 289. f. 13/1984-89/422.

³⁴⁶ Uo.

³⁴⁷ In: HENN Péter: A magyarországi ..., 70.

fiatalok társadalmi problémáinak feltárásában, az ifjúság szocialista szellemű nevelésében, társadalmi beilleszkedésének megkönnyítésében. (...) Kiemelkedő feladatként fogalmazták meg, hogy a népfront intézményes cselekvési lehetőséget nyújtson az ifjúság különböző rétegei számára; teret adjon a fiataloknak az érdemi közéletre; szorosabban együttműködjön a KISZ-szel a nevelés, az oktatásügy terén és a lakóterületi munkában, stb. (...) A népfrontmozgalomban a közéletre felkészítés mellett, a nemzeti értékek feltárásának és megőrzésének (honismereti mozgalom); az irodalmi értékek megismerésének (olvasó táborok, „olvasó népért” mozgalom); a szabadidős tevékenységek alakításának (...) kiemelkedő szerepe van.”³⁴⁸

Tehát a HNF a megfogalmazott küldetésében alkalmassá vált a rendszerváltás hajnalán arra, hogy „alternatív” szervezeteknek adjon otthont, a társadalmi szerveződések (el) nem ismerő törvényi környezetben működtetett országban. Pozsgay Imrével az élen, a HNF egyenesen mágnesként kezdte vonzani a valamiféle (jogi) legitimációt remélő³⁴⁹ – közöttük természetesen az ifjúsági – szervezeteket.

Ahogy a KISZ KB APO³⁵⁰ a KISZ-vezetőknek írt tájékoztatójában ekként fogalmazott: „a népfront vezetői hangsúlyozták, hogy nem kívánnak külön ifjúsági szervezetet létrehozni, a fiatal állampolgárokkal való törődésről viszont funkciójuknál fogva nem mondhatnak le. A HNF és a KISZ vezetői egyetértettek abban, hogy lehetőséget kell adni az alkotmányos keretek között működő ifjúsági szerveződések létrejöttének, s meg kell teremteni az együttműködés szervezeti feltételeit is. Mindkét testület vezetői elfogadták az ifjúsági népfront gondolatát: alakuljon szerveződjön ilyen mozgalom, építse fel a maga formáit a népfront keretein belül, elismerve és *támogatva a KISZ hegemon szerepét* [kiemelés tőlem – V. A.] ebben.”³⁵¹

Keresve a lehetséges megoldásokat – Csongrádi Jenő³⁵² elmondása szerint – a néphadsereg egyes vezetőiben komolyan felmerült ekkor a cserkészlet újraélesztése, hiszen a cserkészlet közösségi, sok benne a sport, a természetismeret (ami a harctéren kifejezetten hasznos lehet), a gyakorlatiasság, és az a kép élt bennük, hogy a hazafiság is fontos jellemzője volt a korábbi cserkészletnek. Csongrádi Jenő egyik, Grynaeus András történésszel készült (eddig nem

³⁴⁸ Uo.

³⁴⁹ Leginkább azt, hogy a rendszer „ellenség-barát felismerő rendszere” hagyja őket életben.

³⁵⁰ (Magyar) Kommunista Ifjúság Szövetség Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztálya.

³⁵¹ PIL 289. f. 13/1984-89/117. ö. e.

³⁵² Egykori cserkésztestvér, akkor a honvéd térképészeti intézet munkatársa. Életrajzát lásd részletesebben az „Életrajzok hálójában” című fejezetben.

publikált) interjújában azt állította, hogy a BM-es elhárítás állította le gyorsan a katonák szervezkedését.

Pozsgay Imre szerint – és ebben a kutatás későbbi szakaszában előkerült és fentebb idézet KISZ KB APO emlékeztető is megerősíti – egy ilyen BM-es közbelépésre rendszerszinten biztos nem volt semmi szükség. Egyrészt „még ha voltak is barátai a cserkészletnek a tiszti karban, a katonai elhárítás elég barátságtalanul nézett minden szervezkedésre”,³⁵³ másrészt a néphadsereg vezetői nagyon is tudták, hogy egy ilyen ifjúsági szervezet nemkívánatos az államszocializmusban, hiszen a párt rendelkezett saját ifjúsági rétegszervezettel: a MÚSZ-vel és a KISZ-szel.

Az egykori cserkészek nagy öröme azonban a továbbiakban is egyre több cserkész témájú (tudományos) hír, visszaemlékezés jelent meg és hozta őket izgalomba.

1984-ben egy neveléstudományi előadássorozat adott lehetőséget a cserkészetről szóló vita megindítására, amikor is Mészáros István, az ELTE tanára az 1983/84-es tanévben előadást tartott a hallgatónak a cserkész hagyományok értékéről. Sőt, 1984-ben a Pedagógiai Szemlében³⁵⁴ cikket is írt „Cserkészlet és pedagógia” címmel. Az akkori hivatalos világ a Népszabadságban E. Fehér Pál tollából született írással természetesen azonnal tűz alá vette Mészároset, aki hiába számított segítségre, az egykori cserkészek vagy nem értesültek, vagy nem mertek „beszállni” a csatába, kompromisszumokkal teli válaszcikkét pedig az újság már nem hozta le, egyedül maradt, a vita elhalt.³⁵⁵

Fontos regőscserkész demonstráció volt, amikor Jánosi Sándor koporsóját többszázán kísérték utolsó útjára a farkasréti temetőben. A Magyar Nemzet „belső vezércikkében”³⁵⁶ Vitányi Iván, a Művelődéskutató Intézet igazgatója méltatta „legnagyobb pedagógiai intézményünk irányítóját” – ami alatt mindenki azt értett, amit akart, hiszen Jánosi utolsó éveiben a csillebérci úttörőtábor népművészeti szaktáborainak szakmai vezetője volt (ebből az időszakból származik egy kis füzet a regőscserkészről).

Ezen a ponton fontos megállnunk egy pillanatra. A magyar cserkészlet egyik legegényibb, más nemzetek cserkészletében nem létező ága volt (és ma is az) a regőscserkészlet. Jánosi Sándor

³⁵³ POZSGAY Imre közlése. 2009. április 29. interjú, készítette: Virág András.

³⁵⁴ MÉSZÁROS István dr.: Cserkészlet és pedagógia. In: Pedagógia Szemle, 1984. 7-8. szám.

³⁵⁵ Mészáros erről az 1988. november 10-i szegedi „Magyar Cserkészlet – Világcserekszet” cserkészkonferencián beszélt „A magyar cserkészpedagógia” című előadásában. In: ZOMBORI István (szerk.): Magyar cserkészlet – Világcserekszet. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1989.

³⁵⁶ Lásd VIII/c. melléklet.

– ennek a cserkészágnak az egykori, nagyra becsült vezetője – azért, hogy gyermekekkel foglalkozhasson és továbbadhassa a regös szellemiséget, beállt az úttörők közé, és regösúttörő táborokat és egyéb foglalkozásokat szervezett Csillebércen. Tehát bevitte a regös „műfajt” az úttörők ellenőrzése alá, ami bizonyára nem kevés kompromisszumot jelentett számára és a regös szellemiség számára. A párt több ok miatt is beleegyezett ebbe:

- a regösség megszelídített formája változatosságot hozott az egyhangúvá és fantáziátlanúvá vált úttörőéletbe (tehát gyerekeket köthetett a MÚSZ mellé),
- valódi programként visszahozott valamit az eredeti szellemiségből (tehát gyerekeket köthetett a MÚSZ mellé),
- a gyanús regösöket tulajdonképpen szem előtt, azaz ellenőrzés alatt tudta tartani.

A fentiek miatt a pártállam csak nyerhetett ezzel a felállással és látszólagos engedménnyel.

Pozsgay Imre úgy emlékezett vissza a beszélgetésben, hogy 1985-ben kezdett el komolyabban és önállóan is mozogni cserkészügyben, miután 1982-ben Püski Sándorék bevezették őt az amerikai magyar emigrációba. 1985-ben már túl volt az ország a monori ellenzéki találkozón, így Pozsgay ekkorra látta annyira érettnek a helyzetet, hogy az 1949-ben Kádár János belügyminiszter által miniszteri rendelettel megszüntetett egyesületi lehetőségek helyett, alkalmazkodva a korhoz, a HNF védelme alatt újjászülessenek a – vélhetően látens állapotukból – korábban erőszakkal föld alá nyomott közösségek. Akkoriban – ahogyan azt láthattuk – még nem volt „egyesülési törvény”, amely ezeket a helyzeteket szabályozhatta volna, ezért kellett a HNF, amelynek tagszervezeti formája viszonylagos védelmet jelenthetett ezeknek a szárnypróbálásoknak (meg persze bevonta őket az ellenőrzésbe is).

Pozsgay elmondása szerint ekkor kereste fel az általa ismert cserkészeket, hogy rajta, kezdjenek bele. De csalódnia kellett, mert az általa ismert, potensnek tartott egykori cserkészvezetőknek „elég sok tapasztalatuk volt arról 1949 óta, hogy aki kikezdi az úttörőszövetség egységét, annak mi jár ebben az országban (...) a hazai cserkészkáder állomány belső bátorsága híján”³⁵⁷ gyakorlati lépések ekkor nem történtek az ügyben. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a HNF akkori tisztségviselői és – ma úgy mondanánk – köztisztviselői karában mennyi sok egykori (elsősorban regös) cserkész volt.³⁵⁸

³⁵⁷ POZSGAY Imre közlése. 2009. április 29-i interjú, készítette: Virág András.

³⁵⁸ Kristó Nagy István, Morvay Péter, Bodolay Géza, Derzsi Ottó, Béres Ferenc és még sokan mások.

A visszaemlékezők szerint a következő jelentősebb esemény az 1961-es regnumi perben elítélt Csonka Ferenc atya tollából született cikk volt, mely 1986. április 24-re, a cserkészek védőszentjének ünnepére időzítve méltatta a magyar cserkészlet érdemeit, és egyben finom utalást is tett az 1948-as erőszakos felszámolásra is.³⁵⁹ Az írást azért is értékelték kiemelkedő jelentőségűnek az egykori cserkészek, mert megjelenése után nem sokkal Csonka atyát tisztázatlan körülmények között Budapesten, a Rákóczi úton halálra gázolta egy azonosítatlan gépkocsi.

1988 elején Mészáros István újabb monográfiával állt elő, ezúttal *Sík Sándor magyar cserkészpedagógiája*³⁶⁰ címmel, mely méltó nyitánya volt a – nem csak cserkész szempontból – nagyon mozgalmas éveknek.

Az 1988 áprilisában született egyik jelentés szerint Kölley György elképzelése alapján a négy magyarországi egyházi gimnáziumban kellett (volna) felállítani egy-egy cserkészcsapatot, amelyek hivatalosan is létrehozzák a – remélhetőleg gyorsan WOSM taggá váló – MCSSZ-t, amelyhez csatlakozhatnak majd ez emigráció cserkészcsapatai is.³⁶¹

A HNF közben odáig ment, hogy 1988-ban a szerintük „relatív sikertelen”³⁶² szárszói találkozót is megpróbálta átfordítani: „a Klubtanács és Ifjúsági Bizottság egy tagjától kiinduló kezdeményezés, mely szerint a klubok, szakkollégiumok ezévi tábortát koordináltan kell megrendezni, s az 1943-as szárszói találkozó szellemiségének megfelelő „Szárszó '88”-nak kell nevezni. A megfogalmazott javaslat széleskörű részvétellel számol (egyházak ifjúsági szerveződések képviselői; KISZ KB; progresszív szellemi irányzatok).”³⁶³

Tehát a fejezet címében feltett kérdésre a legfrappánsabb választ maguk a rendszer ifjúság(politikáj)át alakítók adták, az úttörőmozgalom munkáját méltatva: zsákutca.

³⁵⁹ „Milyen kár, hogy 1948 után már nem volt lehetőség a cserkészlet munkájának folytatására...” Új Ember című katolikus hetilap, 1986. április 13.; lásd VIII/d. melléklet.

³⁶⁰ MÉSZÁROS István dr.: *Sík Sándor magyar cserkészpedagógiája*. Mészáros István magánkiadása, Budapest, 1988. (egy évvel később változatlan formában a MCSSZ is kiadta).

³⁶¹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I 77. 1988. 04.20.

³⁶² Ennek okát elsősorban abban látták, hogy „az akkori kommunisták képviseletében nem volt jelen senki, s az előkészítés folyamatában sem vettek részt. Ezt a hiányosságot 1988-ban nem szabad ismét elkövetni.” (PIL 289. f. 13/1984-89/117. ö. e. 6.

³⁶³ PIL 289 f. 13/1984-89/117. ö. e.

„Ne nosztalgia klubot alakítsunk, hanem olyan mozgalmat,
amelyre a gyerekeknek is szükségük van.”
(Sinkovits Imre, 1988. november 12., Jurta Színház)

„Álljunk csatasorba vidáman!”³⁶⁴ – a MCSZ 4. újjáalakulásának története 1988-tól

Csongrádi Jenő 1991-ben kézirat gyanánt kiadta a rendszerváltás utáni első, hazai cserkészeknek szóló, cserkészpróbákat összefoglaló könyvét „Cserkészélet fiúknak-lányoknak” címmel. A cserkészpróbák része a cserkészlettörténelem megismerése és megtanulása, így ennél a résznél volt alkalma leírni a saját történetét az 1987-es megkeresésétől a Magyar Cserkészszövetség 4. megalakulásáig:

„Az akkori néphadsereg politikai vezetése a KISZ-szel párhuzamosan a cserkészlet újra szervezésével kezdett foglalkozni. 1987 decemberében a HM két ezredese tanácsot kért tőlem, aki előzőleg 14 éven át a Térképészeti Intézetben szolgáltam és személyi lapomról tudták, hogy cserkésziszt voltam. Véleményemben az újjászervezést lehetőnek tartottam, amennyiben erre törvényes lehetőség és garancia adódik. Válaszukban erre nézve belátható időn belüli tájékoztatást ígértek. (...) 1988 februárjában (...) Sinkovits Imre cserkésztestvérem útján felhívást kaptam egy akkor nagy szerepet vivő politikusunktól, hogy készítsenek számára egy tanulmányt a cserkészetről, mielőtt az egyesületi törvénnyel a Parlament foglalkozik.³⁶⁵ Ezt Szabó Bendegúz Regnumi cserkésziszt, parancsnok bátyám – mint ebben legjáratosabb vezető – tanácsa szerint elkészítettem és ugyanazon az úton elküldtem a felkérőnek.”³⁶⁶

1988. április 13-án Kristó Nagy István,³⁶⁷ a jeles irodalom- és művészettörténész, mint a HNF művelődéspolitikájának egyik irányítója, a HNF összevont országos és budapesti testületi ülésén a magyarországi cserkészlet újraindítását kezdeményezte, melynek eredményeként még abban a hónapban megalakult a HNF égisze alatt a „Regöscserkészek Baráti Köre” dr. Morvay Péter³⁶⁸ vezetésével.

1988 májusában felmentették főtitkári állásából, gyakorlatilag félretették Kádár Jánost. Új korszak kezdődött.

³⁶⁴ A cserkészinduló második sora.

³⁶⁵ Grynæus Andrásnak anno Csongrádi a „nagy szerepet vivő politikust” Pozsgay Imrével azonosította, aki ekkor a Hazafias Népfőrt titkára, tulajdonképpen vezetője volt. Ezt később maga Pozsgay Imre is megerősítette a vele készített interjúban, 2009. április 29-én.

³⁶⁶ CSONGRÁDI Jenő: Cserkészélet fiúknak-lányoknak. Regnum Marianum, Budapest, 1991. Kézirat. 147.

³⁶⁷ Lásd még „Életrajzok hálója” című fejezetben.

³⁶⁸ Lásd még „Életrajzok hálója” című fejezetben.

1988. május 27-én a szegedi „Fekete-házban”³⁶⁹ megnyitották a Trogmayer Ottó, Marosvári Attila és Zombory István „korszaknyitó” kiállítását:³⁷⁰ *A magyar cserkészlet története* címmel.³⁷¹ A több múzeum, könyvtár és magángyűjtemény anyagából összeállított kiállítást valójában Marosvári Attila rendezte, közvetlen konzulensei Gergely Ferenc³⁷² és Papp Emil voltak.³⁷³ A kiállítás prospektusa – főként a különösen is érzékeny 1942-48-as időszak tárgyalásakor – mai szemmel nézve több érdekes megfogalmazást is tartalmaz. Ilyen például a MCSFSZ megalakulása után „az új Szövetség vezetői törekedtek, hogy a mozgalom további demokratizálásával biztosítsák a cserkészlet fennmaradását.” Természetesen mindenki tudta, ha nem is mondta ki, hogy a „demokratizálás” tulajdonképpen a „szalámitaktika” fedőneve volt – de a hatalom még volt annyira erős, hogy ez nyomtatásban ne jelenhessen meg. Erős volt annyira, hogy a Gergely Ferenc által írt, a cserkészlet történetével foglalkozó könyvbe is még erős kompromisszumokat erőltessen, de annyira már gyenge volt, hogy a könyv – a témát közbeszéd tárgyává emelve – mégis megjelent, és azóta is cserkészek nemzedékei nőttek fel rajta.

Gergely Ferenc – aki a váci 811. számú „Reménység” cserkészcsapatban szerzett némi cserkészélményt – első munkahelyén, mintegy kikapcsolódásként és a Kádár-kori vidéki értelmiségi lét unalmát elűzendő, két társával egyetemben kezdte el kutatni Baja város 1918 és 1948 közötti történelmét. A háromfős kutatócsapatukban felosztották egymás között a különböző területeket, így került hozzá a leventemozgalom mint téma. Később Budapestre, az Arany János Kollégiumba kerülve ezt a kutatómunkát kiszélesítette egyéb ifjúsági szervezetekre is, ekkor gyűjtött hatalmas anyagot a cserkészletről (pl. Papp Emil, a MCSFSZ későbbi elnöke és ideológiai vezetője magángyűjteményét bocsátotta Gergely Ferenc rendelkezésére). Gergely 1973 elejére elkészült könyve kéziratával: *A magyarországi cserkészlet története, kezdetektől 1948-ig*, melyet bemutatott Nagy Sándornak, a KISZ KB ideológia titkárának. Ez – ma már tudja – hiba volt, mert végül csak a negyedik ügyvédi felszólítás után és erősen megrongált állapotban kapta vissza. 1981-ben végül Vitányi Ivánhoz került az ügy, aki ígéretéhez híven 1982 elejére összehozta a szerzőt a Göncöl Kiadó

³⁶⁹ Az egykori „Belvárosi Kaszinó”, később „Munkásmozgalmi Múzeum”.

³⁷⁰ A kiállítást szinte megismételték Kőszegen, mely 1988. október 22-én nyílt meg a Bakay Kornél igazgatta városi múzeumban. Egyes vélemények szerint kevésbé volt tudományos, sokkal inkább népszerűsítő jellegűre volt hangolva, mint a szegedi.

³⁷¹ A látogatófűzet borítóját lásd a IX/c. mellékletben.

³⁷² Rövid élettörténetét lásd „Életrajzok hálója” című fejezetben.

³⁷³ A Magyar Hírek c. újság XLI. évf. 18. sz. (1988. szeptember 23.) címlapon és a 16-18. oldalakon hozta a cserkészletet és köztük a szegedi kiállítást. Marosvári Attila a vele készített interjúban elmondta, hogy az ott kiállított anyag 75%-a Papp Emilé és Gergely Ferencé volt.

munkatársaival, mely végül hat év és némi ideológiai átdolgoztatás³⁷⁴ után 1988-ban adta nyomdába. A szerző véleménye szerint a könyv azért nem jelenhetett meg éveken keresztül, mert az ország vezetői attól féltek, hogy az könnyen aktivizálhatja a régi vezetőket. Ez mégsem egy tudományos folyóiratban megjelenő cikk lett volna, amit – mint Mészáros tanár úr 1984-es cikkét – gyorsan és erőből le lehetett volna söpörni.

Széchy András,³⁷⁵ akit lektornak rendeltek, még a könyv megjelenése előtti utolsó pillanatokban is figyelmeztette Gergelyt: „De azért ne feledd, Ferikém, a cserkészlet az angol imperializmus előretolt bástyája.”³⁷⁶ A könyv „hivatalos” lektora végül a cserkészletet az úttörőmozgalomba olvasztó egykori „cserkészvezető”, a MCSFSZ utolsó elnöke: Surányi László volt. Így nem meglepő módon a kiadott könyv végül inkább vitára adott okot, mint sem zárása, összegzése lett volna a cserkészmozgalom egykori társadalmi szerepének.

Kiss Imre, aki a szentendrei cserkészek vezetőjeként ebben az időben több kezdeményezéssel is élt, 1988. május 30-án komoly levelet írt Grósz Károly miniszterelnöknek, mely tulajdonképpen megisméltése volt a három nappal korábban a szegedi kiállítás vendégkönyvébe írt „nyílt levelének”. Ebben felszólította a végrehajtó hatalom képviselőit, hogy „az Önbe vetett bizalom és a cserkészletbe vetett hit íratja le velem, amikor arra kérem engedélyezze kormányzatunk a közös hazánk szolgálatát (...) a *magyar cserkész mozgalom* (kiemelés Kiss Imrétől) engedélyezését.”³⁷⁷

A Magyar Nemzet 1988. június 9-i számában Marosvári Attilával készült nagyinterjúval igyekezett felhívni a figyelmet a szegedi kiállításra, ami sikerült is. Július 12-én Szalai Pál „A ló másik oldala?” címmel válaszolt, és azzal vádolta meg a kiállítás szervezőit, hogy „tisztára akarják mosni a Horthy-rendszer cserkészletének egész történetét.” Marosvári július 29-én megint tekintélyes (egy egész oldal harmadát kitevő) terjedelemben védhette meg a kiállítást és természetesen a cserkészletet (amire 1984-ben Mészáros Istvánnak még nem volt lehetősége).

³⁷⁴ Feltétel volt, hogy az 1945. utáni történetet a „demokratizálódó szocializmus” nézőpontjából mutassa be. GERGELY Ferenc közlése. 2009. április 3-i interjú, készítette: Virág András.

³⁷⁵ A MCSSZ 1945. február 4-i újjáalakulásakor az OIIB tagja lett, egykori regős vezető (feltételezhetően Jánosi vonalán kapott akkoriban szerepet), Gergely Ferenc megjegyzése szerint „kettős tagsággal és szovjet családi kapcsolatokkal” rendelkezett, 1988-ban a szegedi kiállítás megnyitóján a Münnich Ferenc Társaságot képviselte.

³⁷⁶ GERGELY Ferenc közlése. 2009. április 3-i interjú, készítette: Virág András.

³⁷⁷ Lásd IX/b. melléklet.

1988. június 15-én jelentettek először Szűcs Albert³⁷⁸ kispesti orvosról, a „szerv előtt eddig ismeretlen személy”-ről.³⁷⁹ Szűcs a jelentés szerint igyekezett többeket is meggyőzni, hogy a Fideszhez hasonlóan alapítsák meg a „*Pionírok Demokratikus Szövetségét*” vagy a „*Nyomkeresők Demokratikus Szövetségét*”, mely az MÚSZ-szal párhuzamosan működhetne. Az egy nappal későbbi NOIJ szerint Szűcs (ekkor – a jelentésben – már ex cserkésztitisz) ötletével felkereste a Jogász Szakkollégiumot, ahol Deutsch Tamásnak és Fodor Gábornak is felvetette a „balközép pártállású Pionírok Demokratikus Szövetségének megalapítását”, hogy „fiatalok is legyenek a (Nagy Imrét és társait búcsúztató – V. A.) temetési sorfalban”.³⁸⁰

1988. július 19. és 28. között Grósz Károly miniszterelnökként hivatalos körúton vett részt az USA-ban, amikor Disneyland mellett – Pozsgay minden előzetes figyelmeztetése ellenére – találkozott a magyar emigráció küldötteivel is (Pozsgay Imre meg is említette a vele készült interjúban, hogy egy-egy érzéketlen megszólalása vagy a nyilvánvaló tájékozatlanságból elkövetett baklövése után telefonon hívták őt emigráns barátai – például Püski Sándorék –, hogy „kit szabadítottatok ti ránk?”).³⁸¹ Ezen az úton esett meg, hogy az emigrációval történt botrányosra sikerült találkozóját követően sajtókonferenciát rendeztek a nagykövetségen, ahol a kérdezők közé – véletlenül aligha, de – bekerült Bodnár Gábor, az emigráns Magyar Cserkészszövetség vezetője is. Bodnár tolmácsolta az emigráns MCSSZ Intézőbizottságának memorandumát és megkérdezte, hogy mit gondol Grósz a cserkészlet hazai újraindításáról.³⁸² Grósz Károly akkor egyfelől „helytelen cselekedet”-nek nevezte a cserkészlet magyarországi erőszakos megszüntetését, és egyben azt az ígéretet tette, hogy megvizsgálják az újraindítás lehetőségét.³⁸³

Grósz ezen megszólalása bekerült a Magyar Televízió július 29-i Ablak című műsorába, amin felbátorodva Kiss Imre másnap felhívást fogalmazott, amit megpróbált úgy a hivatalosságokhoz eljuttatni, mint egykori cserkésztestvéreihez. Ebben szól arról, hogy „a szentendrei és Pilis-vidéki cserkészlet jogaiba való visszahelyezéséhez, vezetői megbeszéléseinkkel siessünk államunk segítségére.”³⁸⁴ Ezen hétfői megbeszéléseknek Kiss

³⁷⁸ Lásd még „Életrajzok hálója” című fejezetben.

³⁷⁹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 111-117/12. 1988. 06.15.

³⁸⁰ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 112-118/10. 1988. 06.16.

³⁸¹ POZSGAY Imre közlése. 2009. április 29-i interjú, készítette: Virág András.

³⁸² Erről később az egy NOIJ-ban ekként emlékeztek meg: Washington D.C.-ben „pozitív hozzászólásával hívta fel magára a figyelmet.” ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I. 216. 1988. 11.04.

³⁸³ MAROSVÁRI Attila (szerk): Szétszórt árvalányhaj. A külföldi magyar cserkészlet 50 éve. Külföldi Magyar Cserkészszövetség kiadása, Garfield, 1995. 228.

³⁸⁴ A teljes felhívást lásd IX/d. mellékletben.

szentendrei otthona adott helyet. Levelét – ennek később lesz jelentősége – azzal zárta, hogy „részvételekre a cserkészmozgalom számít!”

Grósz hazaérkezése után – az elbeszélések szerint – a HNF kapta meg a feladatot ennek megvalósítására. Pozsgay Imre erre nem emlékezett a vele készített interjúban, amire az lehet a magyarázat, hogy addigra idehaza felgyorsultak az események és ő már nem sokáig maradt a HNF első számú vezetője.

Pozsgay volt az, akinek az egyik legtöbb kapcsolata volt az ekkor már a hivatalos sajtóban is megjelenő ellenzékkel, ezért sok feladat is hárult rá. Ő készítette elő (Bihari Mihály szaktudására támaszkodva) a kormányváltás 1988. november 24-i pillanatára azt a „demokrácia csomagtervet”, aminek a része volt az 1989. január 23-án hatályba lépett, 1989. évi II. törvény, azaz az Egyesülési törvény. Ennek az új – Németh Miklós vezette – kormánynak Pozsgay Imre is államminisztere lett, így a HNF vezetését először Huszár István, majd rövid idő múlva Kukorelli István vette át.

A visszaemlékezőket erősíti, hogy a MNL OL-ban őrzött HNF-iratok, leginkább Huszár István³⁸⁵ és Vass Csaba anyagai között rengeteg cserkészethez kapcsolódó anyag maradt fenn. Az egyik jegyzetlap³⁸⁶ valószínűleg arról árulkodik, hogy május 30-án többek között találkozott: Hollós Ervinnel, Zalai Emillel,³⁸⁷ Apró Antallal,³⁸⁸ Nyers Rezsővel,³⁸⁹ Berend T. Ivánnal,³⁹⁰ és Pullai Árpáddal.^{391, 392}

Kiss Imre első megkeresésére 1988. augusztus 3-án érkezett válasz a minisztertanács hivatalától (miniszterelnökség), melyben tájékoztatták, hogy levelét „illetékes megválaszolás céljából” a Magyar Ifjúság Országos Tanácsához (röviden: MIOT) továbbították.

³⁸⁵ Volt munkásőr, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete főigazgatója, 1985-től a Párttörténeti Intézet igazgatója, 1988–89-ben gyakorlatilag a HNF operatív vezetője.

³⁸⁶ MNL OL XXVIII M-4 1430 d. (Huszár István személyes anyaga 1988–89). Lásd IX/a. mellékletben.

³⁸⁷ 1957-66 között a II/5-f, azaz a belső reakció elleni elhárításáért felelős alosztályhoz osztották be főoperatív beosztottnak. Az ÁBTL 3.1.5. O-11530 dosszié megnyitáskor nagyon sok jelentést – mint alosztályvezető – ő vett fel és értékelt. Cserkész tárgyú jelentéseken neve többször is együtt szerepel Hollós Ervinnel, tehát szoros kapcsolatban voltak egymással korábban (is).

³⁸⁸ A párt keményvonalasai közé tartozott, személyesen felügyelte Nagy Imréné perét. 1989. május 8-án mondott le utolsó közjogi funkciójáról (az országgyűlési képviselőségről).

³⁸⁹ A kádári konszolidáció egyik vezető alakja, a párt reform szárnyához tartozott. 1989-ig az MSZMP KB tagja, az MSZP első elnöke.

³⁹⁰ Gazdaságtörténész, 1989-ig az MSZMP KB tagja, a párt reform szárnyához tartozott.

³⁹¹ Az MSZMP keményvonalasaihoz tartozott számos tömegszervezési, KISZ és Ifjúság Bizottsági megbízatással.

³⁹² Akik többek között még szerepelnek ezen a jegyzetlapon: Baló György (aláhúзва), de olvasható Biszku neve is.

Augusztus 26-án Grósz Károly is válaszolt Kiss Imrének,³⁹³ melyben „szíves türelmét” kérte és az alábbiakkal biztatta:

„Az MSZMP 1986. májusi országos értekezletén elfogadott állásfoglalás szellemével nem ellentétes az Ön kezdeményezése, hiszen nemzeti közelmúltunk tanulságainak kritikai felülvizsgálatáról éppen ez a fórum döntött. Ebben bizonyára módot és lehetőséget lehet találni arra, hogy a cserkészmozgalom ma is felhasználható értékei felszínre kerüljenek.

Amint erről, gondolom, Ön is értesült, folyamatban van az egyesületi és gyülekezési jogról szóló törvény előkészítése. Ez fogja a törvényes, jogi kereteket megjelölni ahhoz, hogy bármiféle egyesület működésének engedélyezése, illetve – indokolt esetben – annak megtagadása megalapozott mérlegelés alapján történhessen. Az Ön konkrét kérését illetően tehát csak akkor lehet érdemben és felelősen állást foglalni, ha az Országgyűlés a fentebb említett törvényt elfogadja.

A magam részéről őszinte híve vagyok minden olyan érték újjáélesztésének, tudatosításának, ami korszerű magyarságtudatunk erősítéséhez hozzájárul. Nem tagadom viszont azt sem, hogy ennek konstruktív megközelítését mindenekelőtt tartalmi, nem pedig szervezeti (formai) oldalról tartom reálisnak. Ami természetesen elvileg nem zárja ki azt a lehetőséget sem, hogy az Ön konkrét javaslata megvalósulhasson. De ennek eldöntése nem az én személyes hatáskörömbé tartozik, hanem azokra a szervekre, akiket majd a hatályba lépő törvény erre feljogosít.”

Kiss Imre Pozsgay Imréhez 1988. szeptember 8-a körül írt leveléből³⁹⁴ arra következtethetünk, hogy – talán a fenti válasznak köszönhetően – személyesen is eljutott (a Kiss által tévesen MIOT vezetőnek hitt) Vass Csaba HNF osztályvezetőhöz, ahol megbeszélték a cserkészlet újraindításához szükséges lépéseket. Kiss barátaival nekilátott a mozgalom alulról történő megszervezéséhez és az ehhez kapcsolódó működési és szervezési szabályzat összeállításához. Levele mellékleteként Kiss tekintélyes iratcsomót juttatott el Pozsgay Imre – akkor már – államminiszternek a cserkészlet engedélyezése és bírósági nyilvántartásba vétele ügyében. Ennek mellékleteként nemcsak a Grósz levelezést, de a „Szentendre – Pilisvidéki cserkészlet” ötvenkilenc oldalas működési és szervezési szabályzatát is elküldte.

³⁹³ Teljes terjedelmében lásd IX/e. mellékletben.

³⁹⁴ Ebben a „Pozsgai Imre miniszter úrhoz” írt levelében kéri Kiss Imre a „Szentendre – Pilisvidéki cserkészlet engedélyezését és bírósági nyilvántartásba vételét.” MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

Vass nagy valószínűséggel igyekezett minden egyes résztvevőnek utánanézni, vagy a szerv hívta fel a figyelmét Kissre, de valahogy így kerülhetett hozzá Kiss Imre egykori Mária Kongregációbeli vezetőjéhez, lelki atyjához – a „kispapok lázadásakor” említett békepaphoz, aki ekkoriban a Mátyás templom plébánosa volt – Fábíán Jánoshoz írt (hét gépelt oldalnyi) önvallomása, melyben részletesen feltárta illegalitásban végzett munkáját, egyben kérte „régifjúsági vezérünket, véleményezd törekvésünket és kérjük a Te szíves segítséged a továbblépéshez.”³⁹⁵

Ebbe az iratsomóba keveredett (?) bele Bonyhádi Ferenc³⁹⁶ kézzel írt „Feljegyzés és tájékoztató az újjáalakuló Magyar Cserkészmozgalom jelenlegi helyzetéről és a jövő feladatokról” szóló dokumentuma. Ebben a MCSSZ megindítását a HNF vagy az ÁISH (azaz az Állami Ifjúsági és Sporthivatal) támogatásával látja megvalósíthatónak, hogy az első választásokig ezen szervezetek adjanak adminisztrátorokat, ügyvezető elnököt és gazdasági vezetőt.

1988. szeptember 9-én kelt feljegyzésében Holló Dénes is önálló javaslatot tett Vass Csabának egy „Magyar Cserkész Csapatok Szövetsége (!) megalakításával kapcsolatban.” Ennek lényege szerint a cserkészlet azon 14 éves felüli ifjakkal foglalkozna, akik azt a tevékenységet folytathatják, „amit az általános iskolások az Úttörő Szövetség munkájában megszerettek.” Érdekessége ennek a kezdeményezésnek, hogy a cserkészlet hagyományos egyházi hátterét teljesen negligálni kívánja: csak iskola, üzem, Népfront helyi szervezete alakíthatna csapatot, melynek tagja lehet „mivel nem politikai egyesület (...) párttagok, pártonkívüliek, hívők, ateisták (...) szocialista erkölcsi normákon álló alapszabályban foglaltakat kell elfogadni és betartani.”³⁹⁷ Holló konkrét joghelyekre hivatkozik feljegyzésében, és szervezeti felépítést is mellékel leveléhez. A joghelyek ezért érdekesek, mert később, amikor egy hónappal később a MCSSZ megalakulását ténylegesen deklarálja a Múzeum kávéházi csoport, akkor ugyanúgy az alkotmány 65. §-ra és a PTK-ra hivatkozva tette ezt. A joghelyek kivételével az egész feljegyzés végig feltételes módban íródott.

³⁹⁵ A teljes levelet lásd IX/g. mellékletben.

³⁹⁶ Saját bevallása szerint nyugdíjas villamosmérnök, 1925-től cserkész, 1945 után több helyen párttitkár és természetbarát vezető. MNL OL XXVIII M-4 2121. d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

³⁹⁷ Lásd IX/f. mellékletben. MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

Látható, hogy szeptember elejére már legalább négy kezdeményezés volt a cserkészlet magyarországi megindítására (Kiss Imre, Holló Dénes, Szűcs Albert és Bonyhádi Ferenc). Kiss – aki levele szerint – ekkor már ténylegesen elkezdte a szervezést, alulról képzelte el a cserkészlet felépítését, a többiek – talán mert nem volt csapatuk – központilag generálták volna újra a mozgalmat.

1988. szeptember 25-én az Úttörőszövetség közleményt adott ki az MTI-nek „Állásfoglalás a cserkészletéről” címmel. Ebben arra hivatkozva, hogy egyre több kezdeményezés van a cserkészlet újraindítására (sőt az állásfoglalás szerint cserkészletábrákat is szerveztek 1988 nyarán!), a Magyar Úttörők Szövetségének is állást kellett foglalni az új szervezet és az úttörők közötti viszonyról. Természetesen megállapították, hogy a cserkészlet újjászervezése időelőtti, hiszen „ma még hiányzik a magyarországi »cserkészletörténelem« kiérlelt értékelése”. Megállapították továbbá, hogy a „cserkészlet sohasem kívánt tömegmozgalmá válni” – ezért nem várható a cserkészlet tömeges megjelenése sem, amihez akkoriban hiányoztak a képzett vezetők is. A későbbiekben – éppen a MCSSZ újjáalakulásának estéjén, amikor a MÚSZ és az MSZMP szempontjából kritikusra fordult a helyzet – újra és újra előjöttek az idejekorán a fülekbe rágott érvek. Mindenesetre a két szervezet viszonyának kialakítását helyben gondolta megvalósíthatónak a MÚSZ, ezért arra kérte a helyi (fizetett) vezetőit, hogy „saját területükön igyekezzenek megismerni az esetleg (!) létrejövő cserkészletcsapatok vezetőit, tevékenységüket”.

Igazából nem is ez, sokkal inkább az az érdekes, ami kimaradt az eredeti szövegből:

- az úttörőmozgalom előzményei közé sorolta volna a cserkészletet, melynek számos módszerét, kipróbált eljárását hasznosította;
- „főként a létrejöttük időszakában” rendelkeznek a cserkészlet a valódi önkéntességgel és távolságtartással a hivatalosságtól;
- a „cserkészlettel való vita legjobb eszköze a saját programunk, közösségi életünk vonzása” (különösen is érdekes ez a korábbi belső helyzetértékelések fényében – V. A.).

A dokumentum³⁹⁸ – mely később alapja lett a sajtóközleménynek – még számos eldöntendő kérdést is tartalmazott: mi legyen azokkal az úttörőkkel, akik cserkészlet (lehet-e kettős tagság, vagy csak a vezetők nem rendelkezhetnek ilyennel?). A dokumentumot megkapta az

³⁹⁸ PIL 289 f. 13/1984–1989/428. ö.e.

MSZMP KB PTO³⁹⁹ és TKKO,⁴⁰⁰ a MÚSZ országos elnökségének tagjai, a KISZ KB TKO és természetesen az irattár.

1988 szeptemberében „házi gyűlést” tartottak a regnumi atyák, ahol – a jelentés szerint – némi vita után úgy foglaltak állást, hogy egyelőre nem kezdeményezik a legalizációjukat és a cserkészlet ekkor már kibontakozó újraszervezésében sem vesznek részt.⁴⁰¹

1988. szeptember végén Szűcs Albert felkereste Lezsák Sándort és tájékoztatta a cserkészlet újraszervezésének állásáról. Felkérte, hogy írjon egy verset a november 12-én a Jurta Színházban megtartandó cserkészgyűlésre, amit majd Sinkovits Imre mondana el. Tájékoztatta, hogy a szervezésben – az ideiglenes intézőbizottság tagjaként – részt vesz többek között Für Lajos, Molnár István, Mécs Imre és Iványi Gábor.⁴⁰²

1988. október 8-án, szombaton reggel 7.30-tól „egésznapos öregcserkésztalálkozót” szervezett a szentendrei várdombon lévő templom előtti térre a Kiss Imre vezette csapat. Innen – a szentmisét követően – együtt vonulták át Pomázra, majd a pilisszentléleki pálos monostor romjaihoz.⁴⁰³

Október 10-én magukat a „népfront-munkában aktív rész vállaló egykori cserkészvezetők és regöscserkészek”, névszerint: Béres Ferenc, Bodolay Géza, Kristó Nagy István, Derzsi Ottó, Morvay Péter, Papp Emil, Liptay László és Kemenes László,⁴⁰⁴ kéréssel fordultak Huszár Istvánhoz, a HNF Országos Tanácsának (röviden: OT) főtítkárához. Kérték „a megújuló népfront keretei közé illeszkedni kívánó (és már megalakultnak is tekinthető) magyar (regös) cserkészlet ideiglenes szervező bizottságának elismerését.”⁴⁰⁵

Ezzel a kezdeményezéssel immáron ötre emelkedett a HNF-hoz kapcsolódó cserkészszervezések száma. További kutatások szükségesek még annak megállapítására, hogy ez mennyire volt spontán, és mennyire generálta ezt a központ – széthúzva ezzel a még gyenge lábakon álló helyi törekvéseket. Úgy látszik, az úttörők szeptemberi közleményében

³⁹⁹ Párt- és tömegszervezetek osztálya.

⁴⁰⁰ Tudományos Közoktatási és Kulturális Osztály.

⁴⁰¹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 181-188/6. 1988.09.22.

⁴⁰² A kevésbé ismert nevek: Szekeres László, Sárosi György, dr. Bognár Szabolcs és Kodris Pál. ÁBTL 2.7.1. NOIJ Bács 51. 1988.09.30.

⁴⁰³ Meghívót lásd a IX/h. mellékletben.

⁴⁰⁴ Piarista atya.

⁴⁰⁵ Levelet lásd a IX/i. mellékletben. MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

szorgalmazott úttörő-cserkész helyi együttműködésekre már-már országosan is igény mutatkozott.

„Ránk vár a világ, ez a harc a mienk”⁴⁰⁶

Sok még a kérdőjel a most következő történet körül, de amit tudunk, az a következő: 1988. október 12-én 60-80 ember jelent meg a Múzeum Kávéház Bródy Sándor utcai különtermében. Sokan voltak ott, sokfélék: a cserkészmodszert a katakombaélet alatt is használó, az illegális ifjúsági munkát nem vállaló, de lelkes és fogadalmukhoz hű cserkeszek, és még többen a „küldöttek” (MÚSZ, HNF, III/3). Érdekesség, mint azt korábban bemutattam, a NOIJ között viszonylag sok jelentés foglalkozott a cserkészlettel, de egyetlen jelentés sem kutatható erről a találkozóról. Történelmi szerencsének hála, mégis ez az egyik legjobban dokumentált esemény az újjáalakulás korából.

Sárdy György interjúalanyom emlékezett rá, hogy idősebb Pesti László fia, ifjabb Pesty László⁴⁰⁷ a „Fekete Doboz” munkatársaként mind a kávéházban, mind pedig az egy hónappal későbbi Jurta Színházbéli eseményen forgatott (itt már két kamerával). 2012 nyarán a CEU archívumából⁴⁰⁸ előkerültek a „Fekete Doboz” korábban nem kutatott felvételei, melyeket elemezve – úgy tűnik – a legtöbb dolog a helyére került.

A változó minőségű felvételekből derült ki – amit egyetlen interjúalanyom, aki részt vett ezen a találkozón, sem tudott megmondani –, hogy az 1988. október 12-én, a Múzeum Kávéházban összegyűlt egykori cserkeszek (és később a sajtó képviselői is) Szűcs Albert hívására jöttek el. A felvételek tanúsága szerint a megszólalók többsége úgy viselkedett, mintha egy amatőr színjátszókör olvasópróbáján lenne. A szereplőkön látszik az izgalom, a felszólalások némelyike színtelen; önmagát vagy a korábbi felszólalókat ismételteti; a beszélgetés abszolút koordinálatlan. Urhelyi János fellépéséig nincs is valódi vezetője a beszélgetésnek. A későbbi elnök, Urhelyi a vita egy pontján meg is említette, hogy „nem tudta, mire jön”, Bagyula László barátjától értesült erről a cserkész-összejövetelről.

A kialakult vitában felszólalt és a cserkészlet újjáalakítása ellen emelt szót többek között:

- Lakner Zoltán (később az Antall-kormány szociális ügyekért felelős államtitkára, a PPKE BTK egykori szociológia tanára),

⁴⁰⁶ A cserkészinduló harmadik sora.

⁴⁰⁷ Az apa „i”-vel, fia „y”-nal írja a nevét. Az alapító nyilatkozaton is „dr. Pesti László” neve szerepel.

⁴⁰⁸ A „Fekete Doboz” minden jelentős, de ma már szinte elfeledett eseményen megjelent a rendszerváltás időszakában. Egyszer kettéváltak, és a cserkészfelvételek végül az Open Society Archívumba kerültek, ahol azokat eleddig senki nem kutatta.

- Papp Emil,
- Sütő István (az MCSSZ-béli csapatom 1993 és 1995 közötti parancsnoka),⁴⁰⁹
- Bonyhádi Ferenc (Huszár István HNF-vezetőtől hallott erről a találkozóról, ahogy Holló Dénes HNF-szervezésű Villányi úti „cserkészeiről” is),
- Gergely Ferenc (nem tartotta időszerűnek a megalakulást, hiszen – mint azt a kutatásaiból maga is leszűrte – az 1900-as évek elején is először a cserkészcsapatok alakultak meg, és csak azt követte a MCSSZ megalakulása, ezért véleménye szerint, majd amikor újra beindulnak az első cserkészcsapatok, akkor és azoknak kell eldönteniük, hogy például mennyire szeretnének közösen valláserkölcsi alapon megszerveződni).

Legfontosabb kérdés ezen az estén – mint ahogyan tulajdonképpen az újjáalakulás korszakában végig – az volt: van-e helye a cserkészfogadalomban, illetve a második cserkész törvényben az „Isten, haza és embertárs” szolgálat hármasságának? Az istenhit cserkész törvényben való megjelentetése miatti kétségét néhány résztvevő úgy rejtette el, hogy „alkalmazkodni kell a 40 év ateista neveléséhez és nem lehet valláserkölcsi alapú a cserkésznevelés.” A valódi kérdés azonban mindezen felszín mögött az lehetett, amit Papp Emil mondott ki: vajon sikerül-e a regőscserkészethez hasonlóan az egész cserkészmozgalmat betuszkolni a MÚSZ alá?

A vitában a cserkészszövetség azonnali megalakítása mellett érveltek, és végül a felvételek tanúsága szerint szavazatukkal támogatták is:

- „Szemenyei” Kiss Tamás (a Jurta Színház titkára, aki – több akkori résztvevő megítélése szerint⁴¹⁰ – kiváló üzleti lehetőséget látott a MCSSZ-ben: a november 12-re tervezett első nagy rendezvényt a Jurtába akarta vinni, és erre már akkor plakátot és szórólapot akart gyártani – melyre a mintadarabokat be is mutatta a kávéházban összegyűlteknek),
- „Tamás” Ruttkay Levente⁴¹¹ a Szabad Kezdeményezések Hálózata (röviden: SZKH) képviseletében a sajtó munkatársai előtt üdvözölte a Magyar Cserkészszövetség megalakulását,
- Sárdy György,

⁴⁰⁹ Lásd még „Életrajzok hálója” című fejezetben.

⁴¹⁰ „Szemenyei” közembereket megvezető legendája kiválóan működött. 6-os kartonját lásd a VII/d. mellékletben. Életrajzát lásd „Életrajzok hálója” című fejezetben.

⁴¹¹ Lásd „Életrajzok hálója” című fejezetben.

- Iványi Gábor (metodista lelkész, később az SZDSZ országgyűlési képviselője),
- Lovas József (a Fideszre hivatkozott, hogy a cserkészeknek is ilyen bátran kell fellépniük és meg kell alakulniuk, mert a hatalom végül – nem lévén törvényes lehetősége a Fidesszel szembeni fellépésre – hagyta őket megalakulni és működni: „a Fidesz sem várta meg a hatalom jóváhagyását, hiszen ez egy se nem tiltott, se nem támogatott „szürkezóna”, mármint az egyesülés”. Lovas József iratai között fennmaradt, hogy a cserkész törvényeket⁴¹² miként is szeretne volna a későbbiekben modernizálni),
- ifj. Bagyula László (mint ifjú jurátus felszólalásában jogi szempontból járta körül a témát: a továbblépéshez fontos tudni, miként szüntették meg a cserkészletet, ugyanis a jelenlévők ezt sem tudták pontosan definiálni; ez meghatározhatja az újraalapítás jogi formáját is),
- Nyiredi Szabolcs (a Magyarországi Unitárius Egyház világi gondnoka; a vitában azt javasolta, hogy ne „Magyar”, hanem „Magyarországi” legyen a megalakítandó cserkészszövetség neve),
- Varga György (az akkor már egy éve létező, a HNF égisze alatt működő Magyar Természetbarátok Szövetsége nevében felajánlotta segítségüket: tapasztalataikat szívesen megosztják a cserkészekkel, annál is inkább, mert – állítása szerint – több egykori cserkészvezető is akadt közöttük; kijelentette, hogy majd szervezetileg is be akarnak lépni a MCSSZ-be),
- Szebeni Zsolt⁴¹³ (egy fiatal budapesti úttörő ifjvezető, aki – felszólalása szerint – kereste a módot, miként lehetne tartalmasabb az ifjúságnevelő munkája).

Közvetlenül a szavazás előtt Papp Emil többedik és – ezen a találkozón az utolsó – felszólalásában sokrétűen és kétségbeesetten érvelt a MCSSZ (azonnali) megalakítása ellen, mert szerinte ez nemcsak *törvényellenes* lenne (hiszen nincsen még elfogadott „egyesületi” törvény Magyarországon, így a megalakulást csak a törvény elfogadása után lehet majd elkezdni tervezni, és mert – érvelt – akkor ott, este még senki sem tudhatta, mi lesz a törvényben, ezért *időelőtti* ennek „erőltetése”). Papp Emil tolmácsolásában hangzott el a

⁴¹² Lovas elsősorban a régiesen hangzó szavakat szeretne volna érthetőbbekre cserélni. Például „a cserkész egyesületi és feltétlenül igazat mond” helyett: „a cserkész erkölcsös és őszinte.” Erre vonatkozó javaslatát lásd a IX/hh. mellékletben.

⁴¹³ Sárdy György közlése szerint Szebeni a Széchenyi Könyvtárban talált rá az akkor még indexen lévő „Értetek és miattatok” c. könyvre, amely szerzője, Köllek György Sárdy Györgyhez irányította, az ő meghívására vett részt ezen a találkozón.

találkozó – véleményem szerinti – kulcsmondata is, mely szerint „maximum 40-50 ezer cserkész lesz, az úttörők 1 millióan vannak, a cserkészlet ezért a MÚSZ része kell legyen [kiemelések tőlem – V. A.] (függetlenül az egyesülési törvény tartalmától.)”

Másfelől azt javasolta, hogy a (már sok helyen meghirdetett) november 12-i találkozó, a „**volt** cserkészlet találkozója” legyen, mert véleménye szerint a Jurta Színház nem lenne jó helyszín az újjáalakulásra, hiszen ezzel az „ellenzéki politikai erővel azonosítja magát a megalakuló cserkészlet”. (Ez már Lovas József szájából is elhangzott, igaz, akkor pozitív felhanggal.) Ultima ratioként Papp azt hozta fel ellenérvként, hogy milyen szervezetlen alakulás az, amikor ennek a gyűlésnek az összehívója őt hívta fel a találkozó előtti estén, hogy elkérje tőle a MCSFSZ 1946-os alapszabályát, mondván, hogy az lesz a kiinduló ezen szervezet alapszabályához. Tehát – vont le a következtetést Papp Emil – *szervezetlen* a Múzeum kávéházi összejövetel, melynek céljai között nem is volt megjelölve az újjáalakulás.

Érdekes visszatérő momentuma volt ennek az esti összejövetelnek, hogy melyik szervezet melyik másik szervezet része szeretne lenni, vagy lenne kívánatos, hogy része legyen. A résztvevőknek szinte jelentéktelen hányada mert „nagyot gondolni”, hogy a magyarországi cserkészmozgalomnak – mint volt korábban mindig is – most is függetlennek, önállóknak kell lennie. Így a fenti vita után – érett-e a helyzet arra, hogy újra legyen idehaza önálló Magyar Cserkészszövetség – Urhelyi János jó ritmusban történt fellépésére Molnár István⁴¹⁴ (ekkorra már átvette az összehívó Szűcs Alberttől a találkozó levezetését) szavazást rendelt el. Urhelyi és Sárdy mellett még 15-en írták alá a nyilatkozatot, melyben deklarálták a Magyar Cserkészszövetség megalakulását.

A Fekete Doboz felvételei szerint Máthé Levente,⁴¹⁵ Pesti László, Bagyula László,⁴¹⁶ ifjabb Bagyula László, Ungváry Krisztián,⁴¹⁷ Sárdy György és Urhelyi János voltak ezen a megbeszélésen a „kemény mag”, amely elhatározta, hogy kimondják a Magyar Cserkészszövetség megalakítását, és a megszavazott „záródokumentumban” deklarálták, hogy a szervezés megkönnyítésére létrehozta egy IOIB-ot, amelyik aztán nekiláthatott a gyakorlati kivitelezésnek.

⁴¹⁴ Szintén egykori pécsi „Pius”-os cserkész, Sárdy György hívta meg erre a találkozóra. Sárdy György közlése.

⁴¹⁵ 1990-ben a MCSSZ külügyi vezetője lett, és mandátuma végére sikerült elérnie, hogy a WOSM egyetlen magyar taggal, a MCSSZ-szel rendelkezék. Lásd még „Életrajzok hálójá” című fejezetben.

⁴¹⁶ A belső elhárítás „kiemelt objektumaként” kezelt Arany János Általános Iskola és Gimnáziumban csendes, mosolygós igazgatóhelyettes volt ebben az időben. Ő lett az 543-as Csaba királyfi cserkészcsapat alapító parancsnoka és ő volt az, aki meghívta a gyűlésre Urhelyi Jánost, aki nem sokkal később az újjáalakulás elnöke lett. Lásd még „Életrajzok hálójá” című fejezetben.

⁴¹⁷ Ennek ellenére az eddig előkerült dokumentumok szerint Ungváry Krisztián neve csak a vitatott „jurtás” meghívóra került fel alapítóként. Lásd IX/n. melléklet.

Az Urhelyi javaslatára megfogalmazott nyilatkozatban⁴¹⁸ az alapítók kijelentették – immáron nem feltételes módon, mint a HNF regősei tették – hogy megalakították a Magyar Cserkészszövetséget, mely valláserkölcsi alapokon nyugszik. Érdekes felfigyelni arra, hogy mit is tett az a 16 ember, aki aláírta a nyilatkozatot⁴¹⁹ – hiszen láthatóan erősen kisebbségben maradtak a jelenlévő, ekkor már inkább 80 emberrel szemben. Később visszatérünk a miértre is. Lényeg, hogy így lett a szavazásból deklaráció, melynek láthatóan kettős célja volt (a valódi később fedi fel magát):

- keretet biztosítson a megalakuló cserkészcsapatoknak,
- háttere legyen az egy hónappal későbbre tervezett jurta színházi „Országos Cserkésztalálkozónak.”⁴²⁰

Urhelyi felkészült és dörzsölt jogásként három joghelyre is hivatkozott ebben a nyilatkozatban:

1. az akkori alkotmány 65. §-a az egyesülési jog keretében lehetővé tette az állampolgárok számára a tömegszervezetek és tömegmozgalmak létrehozását a kulturális nevelőmunka kiszélesítésére (!);
2. az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya, melyet a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (az akkori kormány) az 1976. évi 8. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett, hasonlóan az akkori alkotmány szövegéhez, deklaráta az egyesülési jogot;
3. a PTK 1959. évi IV. törvény 57. § (1.) szerint az állampolgároknak ifjúsági, valamint egyéb társadalmi szervezeti jogi személyek; a PTK magyarázata szerint „a társadalmi szervezetek jogi személyisége közvetlenül a törvényen alapszik minden esetben, ahhoz semmilyen külön állami elismerés (jövähagyás, nyilvántartásba vétel stb.) nem szükséges, adott esetben a társadalmi szervezetnek még tagságának sem kell lennie.”⁴²¹

A szövetség címeiként Szűcs Albert akkori lakhelyét nevezték meg.⁴²²

⁴¹⁸ Lásd IX/1. melléklet.

⁴¹⁹ Valójában 16, de csavarral (!), mert a felvételek tanúsága szerint Ruttkay Levente az SZKH részéről csak „üdvözölni érkezett”, nem alapítani. Ezzel szemben Urhelyi János neve – aki viszont szavazott, és motorja volt az estének – lemaradt az eredeti alapítói névsorból.

⁴²⁰ „Közlemény – A Magyar Cserkészszövetség Nyilatkozata!”; lásd IX/j. és l. melléklet (a tervezetet és a végső formát is).

⁴²¹ PTK magyarázat. I. kötet. KJK, 1981. 317.

⁴²² XIII. kerület, Pannónia út 36. – ez a cím azért érdekes, mert a már ismertetett első előfordulásakor kispesti orvosnak titulálják. ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 111-117/12. 1988. 06.15.

Másnap mindegyik országos napilap lehozott legalább egy rövid kis cikket, mely nagyjából ismertette az előző este elfogadott nyilatkozatot Szűcs Albert kiegészítéseivel: az egyházakra számítanak, és külön csapatokba szerveződnek majd a leánycserkészek.⁴²³

Talán a véletlen műve, talán nem, de *pont* az október 12-én megjelent Ludas Matyi is foglalkozott a cserkészlettel. A 4. oldal felső sarkában „Demokratikus szenilizmus” címet viselő képen egy öregember mosolyog a világba, két fiatal beszélget mellette: „A papa végre mesélhetne a cserkészmozgalomról, de már elfelejtette...”⁴²⁴

Láthatóan nem légüres térbe készült visszatérni az egykori cserkészmozgalom, sokan figyeltek és készültek rájuk.

„Ha valamit nem tudsz megakadályozni, állj az élére!” – mondta egykor De Gaulle. Nem nagy kutatói merészség, ha a fenti felvételeken megjelenő tények ismeretéből azt a következtetést vonjuk le, hogy az MSZMP ifjúságpolitikájáért felelős akkori vezetői – talán a kis „találkozó” cetlin is megjelenő „nagy öreg” Hollós Ervinnek a bevonásával (hiszen az ő fejében megvolt a teljes történelmi ifjúsági képlet), érezve és benne élve az addigra zsákutcának bizonyult kommunista rendszerük reménytelenségben, látva a számos civil („ellenzéki”) kezdeményezést, maga lépett fel kezdeményezőként a cserkészlet magyarországi ügyében, így próbálva meg magához vonni és magánál tartani a kezdeményezést és az irányítást. Erre utalt, hogy a Múzeum Kávéházi beszélgetést egy addig ismeretlen és oda nagyon gyorsan visszasüllyedt (állítása szerint) volt cserkész, zánkai (tehát Budapesten kevésbé ismert) úttörővezető, Szűcs Albert kezdeményezte, és javarészt olyanokat hívott meg, akik maguk is vagy HNF tagok (esetleg vezetők), aktív úttörővezetők, avagy éppenséggel beszervezett (aktív) ügynökök – azaz, a rendszer szempontjából alapvetően megbízhatónak számítottak.

A párbeszédéből úgy tűnik, mintha az „ellenzéki” meghívottak „véletlenül” lettek volna jelen, véletlenül szereztek volna tudomást az ülésről (mostani tudásunk szerint javarészt idősebb Bagyula Lászlótól és Sárdy Györgytől).

Az értekezésben korábban bemutatásra került, hogy korábban miként sikerült a regöscserkészletet a kommunista rendszernek regösúttörővé domesztikálnia – így a párbeszéd és elhangzott nyilatkozatok egyértelmű utalásaiból (ki kinek a része legyen) összerakható: egyesek megpróbálták ezt az egész cserkészmozgalomra is kiterjeszteni és azt

⁴²³ Lásd IX/m. melléklet.

⁴²⁴ Lásd IX/k. melléklet.

az úttörő szervezet részeként újjáalakítani. Gyorsan kellett lépniük, amíg úgy érezték, lehetőségük volt rá, és nem ment el e fölött a lehetőség fölött az idő.

További dokumentumokra vár még annak a tisztázása, hogy ki(k)nek köszönhetően alakult úgy a beszélgetés 1988. október 12-én, ahogy. Pontosan kik és milyen előkészületeket tettek, hogy akkor, szerdán este nem a HNF-központban eltervezet papírforma valósult meg és végül nem az úttörőszövetség részeként alakult újjá a cserkészmozgalom, de még csak nem is a valláserkölcsi alap nélküli (a HNF égisze alatt működő) Magyar Cserkészfiúk Szövetsége mondta ki akkor és ott a megalakulását (vagy helyezte azt kilátásba).

Ennek három oka is lehetséges. Az egyik szerint nem volt jelen a forgatókönyv kidolgozója, így aki a háttérben a valódi irányítója volt az összehívásnak (talán éppen Hollós Ervin) – az akkori technikai színvonalon – a helyszínen már nem tudta kezében tartani az eseményeket, és nem tudta valósidejűen instruálni az embereit. (Emlékezzünk vissza 1947/48 fordulójára, milyen aktívan irányította az ideológiailag elkötelezett csapatát!) Ezt az elgondolást erősíti, hogy akkor és ott hirtelen – mintegy válaszcsepásként – nem deklarálták egy vallástalan cserkészszövetség megalakulását is (pl. MCSFSZ vagy MCSCSSZ néven). Talán mert senkinek sem volt bátorsága felülmenni az előzetesen megbeszélt tervet. Arra számítottak, hogy végig kontroll alatt tudják majd tartani a találkozó érdemi részeit (nem készítették „B” tervet). Az „A” terv a szavazásig és a szavazást illetően is megvalósult, csak a kisebbség offenzív nyilatkozatára nem készültek fel.

Másik feltételezés szerint minden a legnagyobb rendben, az előzetes tervek szerint történt. Hiszen – ahogy a dolgozat felvezetőjében Barabási Albert-László tudományos munkájának ismertetőjében láttuk – meglehetősen kevés emberrel meglepően sokakat lehet ellenőrizni, és így elegendő lehet nagyon kevés beavatottal súlyosan befolyásolni egy-egy olyan fontos döntést is, mint például azt, hogy valláserkölcsi alapon szerveződjék-e újra a cserkészlet Magyarországon. Amint azt szintén korábban – az ’56 utáni kádári belső elhárítás taktikájánál – láthattuk a hatalom hagyott bizonyos „kristályosodási pontokat”, amelyek maguk köré gyűjtötték a rendszerellenes megmozdulásokra hajlamos embereket, így hozva be őket a megfigyelték körébe. Ha ezt a két megállapítást egymás mellé tesszük, akkor felrajzolhatunk egy hajszállal merészebb képletet az alakulás mögöttes bemutatására (vagy kiegészítésére): a hatalom – követve azt az üzleti életben ma már általános fogást, mely szerint egy tulajdonosnak két, látszólag egymással konkurens cége van az adott szektorban (azaz

önmagának konkurenciája), ezzel fedve le szinte teljesen az adott területet – maga hozta létre mindkét csoportosulást: úgy a vallásos, mint a vallási nevelést elutasító cserkészszövetségeket. Miközben a párt tartotta magát ahhoz a '40-es években bevált módszeréhez, hogy a közvetlenül és közismerten hozzá kapcsolható embereket soha nem állította az élre – ők mindig csak a belső használatú „pirosceruzás listákon” és a második vonalban voltak, ahonnan „csak a feladatukat végezve” kevésbé látványosan, de annál hatékonyabban ellenőrizték a szervezeteket, illetve szították az ellentétet, vagy kötöttek szövetséget a kommunista párt éppen aktuális érdekeinek megfelelően –, aközben hagyta egy új és hiteles kristályosodási pont létrejöttét.

Számomra azonban egy harmadik lehetőség tűnik a legvalószínűbbnek: Pozsgay Imre Grósz Károly amerikai látogatása után valódi feladatul kapta a cserkészlet magyarországi újraindítását. Ehhez akként fogott hozzá, hogy az általa vezetett HNF-on belül megkereste azokat, akik tudomása szerint egykor cserkészek voltak, és rájuk bízta a szervezést (hiszen abban az időben volt neki elég fontos(abb) dolga is). Ezek az emberek Papp Emil, Gergely Ferenc, Sinkovits Imre, Kristó Nagy István, Morvay Péter, Varga Domokos, Holló Dénes, Bonyhádi Ferenc stb. (mind HNF-tagok, de legalábbis HNF-közeli) lehettek. Ezek az emberek ekkor már részei a rendszernek, még akkor is, ha annak a nemzeti, reformszárnyát képviselték. Ők nem akartak „felfordulást”, életükben túl sokszor kellett már újra kezdeniük az építkezést. Amit most ők szerettek volna, az egy, a rendszer számára konform cserkészlet (túl azon, hogy anno ők a Horthy-rendszernek is „belső” ellenzéke voltak – azaz nem a klerikális, „úri” vonalat képviselték, hanem regösök voltak szinte kivétel nélkül). Ők a MCSFSZ újraalakítását látták lehetségesnek, de azt sem elhamarkodottan, hanem összhangban a hatalommal: ne váltsanak ki meggondolatlan reakciót, ami végül szétzúzná munkájukat. Ezzel tulajdonképpen a kommunista párton belül a Pozsgay-szárny megteremthette volna az ifjúsági utánpótlását (arra számítva, hogy az átmenet hosszú lesz, ez alapvető fontosságú volt számukra). Eközben a tatami másik sarkában az Aczél György irányította csoport volt: Hollós Ervin és részben III/III-as csapata: „Szemenyei”, „Tóth Győző”, „Tamás” stb.; valamint Aczél kultúrpolitikus korából hozott kapcsolatai (pl. a belsőelhárítás által kiemelt objektumként kezelt Arany János Iskola⁴²⁵ igazgató-helyettese). Elég egy pillantást vetnünk a vitában résztvevőkre, és világossá válik, hogy 1988. október 12-én este a résztvevők tulajdonképpen az Aczél–Pozsgay összecsapás egy mellékfrontján estek

⁴²⁵ Az intézménnyel összeépített MTA Pszichológiai Intézete objektuma jelentős szerepet vitt az aczéli oktatási liberalizációt megalapozó pszichológiai kutatásokban.

egymásnak. Ironikus, hogy a végül valláserkölcsi alapokon megszerveződött MCSSZ az egykori Somér-tag⁴²⁶ Aczél – javarészt – III/III-as embereinek köszönheti a megalakulását (természetesen az ügynökök nem azonos motivációk alapján tették, amit tettek!)

Csongrádi Jenő erről így írt:⁴²⁷ „Villámcsapásként ért a hír a Cserkészszövetség Múzeum Kávéházbeli váratlan - az akkori politikai alapítási-lázban való megalakulási kísérletéről, melyen tudtom nélkül engemet is beválasztottak az I.O.I.B.-be.⁴²⁸ A jelenlevők között ateista úttörő-orvostól és más úttörő vezetőkön kívül néhány valamikori fiatal, jószándékú cserkészig sokféle politikai árnyalatú személy is résztvett.”

Kiss Tamás, megkerülve az illendő és szükséges egyeztetést, ellenőrizetlen mennyiségben szórólapot nyomtatott és terjesztett Budapesten 1988. október 17-i dátummal, „Jurta Színház”-as és Kossuth-címeres fejléces levélpapíron. Rajta az (általa két fővel önkényesen kibővített)⁴²⁹ alapítói aláírásokkal visszaélve tájékoztatta a közvéleményt az október 12-i eseményről. Ez egyben meghívó is volt a november 12-i Országos Cserkésztalálkozóra. A felhívásban az „aláírók” azt kérték, hogy az üzenetüket továbbítsák (mely szerint valláserkölcsi alapon szerveződik újjá a szövetség, nem az 1946-os alapokon), és akinél van valamilyen régi cserkészrelikvia, az hozza magával, hogy később egy országos kiállításon (!) közkinccsé lehessen majd tenni. A rendezők levelezési címeként azonban már Kiss Tamás „hivatali címe”, azaz a Jurta Színház lett megadva.⁴³⁰

Az országos kiállítás ötletét először Gergely Ferenc említette, még a Múzeum Kávéházban. Később ezt többször is megismételte, de nem valósult meg, pedig – tanárként – ekként szerette volna felkelteni az ifjúság igényét a cserkészletre, valamint az idősebb korosztály körében így szeretetett volna propagandát kifejteni a cserkészlet mellett (eloszlatva a korábbi hamis képet). Tehát, a kiállítás ötletét „Szemeyein” keresztül a BM is magáévá tette. Aczél nyilván meglátta ebben a szabotálás lehetőségét is (nem is valósult meg).

⁴²⁶ Kezdetben egy zsidó cserkészcsapat volt, mely 1927-re folyamatosan balra tolódott és cionista ifjúsági mozgalommá vált. Módszereiben a cserkészgyökerek a mai napig felfedezhetőek, de a 30-as években a főleg fegyvelmen alapuló cserkész stílusból eltávolodott a Somér, a fiatal vezetők inkább pszichológia és a modern nevelési módszerek felé fordultak, és így alakították ki sajátos oktatási- és nevelési- rendszerüket. Forrás: <http://somer.hu/somer-tortenete/> (Letöltés: 2013. június 23.)

⁴²⁷ CSONGRÁDI Jenő: Cserkészélet ..., 147.

⁴²⁸ Ez tévedés, mert az alapítók 1988. október 18-án, a Jurta Színházban megtartott találkozójuk alkalmával kértek fel tagokat az IOIB-ba, ekkor hívhatták be Csongrádit a testületbe. Lásd IX/o. melléklet.

⁴²⁹ Ilyen plusz volt: Bonyhádi Ferenc és Ungváry Krisztián (Urhelyi neve is ekkor került fel „hivatalosan”, ami az első két változatról nyilvánvalóan figyelmetlenségéből maradt le.)

⁴³⁰ „Tisztelt Cserkész Lányok! ...”, 1988. október 17. Lásd IX/n. melléklet.

1988. október 18-án újra összeültek az alapítók – ekkor éppen a Jurta Színházban – és két fontos dolgot rendeztek el: megválasztották az Ideiglenes Országos Intézőbizottságot, mely első ülését az Elektrotechnikai Múzeumban,⁴³¹ 1988. október 20-án 17 órától tartotta (természetesen az ekkor jelen nem lévő alapító tagokat és a sajtót is értesítették az ülésről); a másik fontos pont a november 12-re tervezett „nagy rendezvény” megtartásával kapcsolatos teendők megvitatása volt. Ez utóbbi ügyben – a Molnár István által a találkozóról készített emlékeztető szerint – felszólalt Kiss Tamás, aki szerint 700 főben kell maximalizálni a résztvevők létszámát (az eseményről tudósító esti híradó szerint ez végül nem sikerült – hiszen sokkal többen jelentek meg), ő vállalta a hangosítás biztosítását és a 20 fős rendezői gárdát is az eseményre. Amiből pedig a későbbi visszaemlékezők továbbra is azt a – jelen értekezésben cáfolt – téves következtetést vonták le, hogy Kiss Tamás csak üzletelni szeretett volna: javasolta, hogy a bevételből (100 Ft/fő belépti díjat javasolt szedni) 2/5 arányban osztozkodjon a MCSSZ a Jurta Színházzal.⁴³² A jegyeket – egy fénymásolatban sokszorosított levél szerint – a HNF OT (Budapest, Belgrád rkp. 24.) helyiségében, egy órán át (1988. november 8-án 16 és 17 óra között) lehetett végül átvenni, 100 forintért. Arról, hogy ez az osztozkodás megvalósult volna, eddig nem került elő dokumentum, csak egy jegy⁴³³ és két keménypapírra nyomtatott kítűzős névtábla⁴³⁴ került elő.

1988. október 22-én, szombaton Kőszegen, a városi múzeumban is megnyílt a cserkészkiállítás, melyet maga az igazgató, a cserkész múlttal nem rendelkező Bakay Kornél rendezett. Ez a kiállítás, szemben a szegedi „történelmi igényűvel”, a cserkészlet lelkeségét, szellemét kívánta bemutatni – nagy sikerrel.

1988. október 24-én, hétfőn Holló Dénes újabb levelet írt a HNF illetékesének, Vass Csabának, melyben a másnapi „értekezletre” szánt háttéranyagokat adta át. Ebben kész intézkedési terv, formanyomtatványok, az alakuló közgyűlés forgatókönyve és egy több oldalas „Gondolatok a cserkészetről” című brosúra volt (ez utóbbi tulajdonképpen egy működési útmutató). A cserkész törvények 2. pontjából Holló is kihagyta az Isten, haza, embertárs hármasságát. Levelében kifejezte abbéli reményét, mely szerint „nem bánám, ha a

⁴³¹ Nyiredi Szabolcson keresztül.

⁴³² Emlékeztető, 1988. október 18. Lásd IX/o. melléklet.

⁴³³ Lásd IX/x. melléklet.

⁴³⁴ Gyanítom, Urhelyiek csináltatták, hogy ők is ellenőrizni tudják a létszámot és fogalmuk legyen a résztvevőkről.

szervezés nem csúszna ki a kezemből.”⁴³⁵ Ez érdekes kérdés majdnem két héttel a Múzeum kávéházi eseményt követően.

Az idő előrehaladtával a szervezők érzékelték, hogy nem csak ők és a Hazafias Népfront mögé tömörült „vallástalan” cserkészek mozgolódnak, de további teljesen komolytalan elemek is visszaéltek a „cserkész” névvel, ezért 1988. november 1-jén állásfoglalást tettek közzé, melyben leszögezték, hogy a Magyar Cserkészszövetség:

- önkéntes,
- a tíz cserkésztvény és a fogadalom szellemében kíván működni (tehát valláserkölcsi alapon áll),
- az egyesületi törvény életbe lépéséig (Bihari Mihályék ekkor már javában készítették a „Demokrácia Csomagterv” részeként) csak és kizárólag az IOIB-nak van joga intézkedni és nyilatkozni (hitelesítésként közölték még a bélyegző leírását is),
- az IOIB törvényességi felügyelő szerve a HNF OT (ez utóbbi a másnapi lapokban már „finomítva” jelent meg: a szervezés időszakában „örömmel fogadják a HNF OT támogatását”),
- tagja szeretne lenni a „cserkészlet genfi központú világszervezetének (WOSM)” és együtt kíván működni a „nyugati Magyar Cserkészszövetséggel”,
- nem kívánja nyilvános rendezvényekkel magára fordítani a figyelmet, ami alól kivétel a november 12-i „ügynevezett (öreg)cserkésztalálkozó”, mely szervezése túlságosan is előrehaladott állapotban van; ezt „jelenlétével kívánja megfelelő cserkészszerű, demokratikus keretek között tartani”,
- tiltakozik a „Magyar Cserkészszövetség” nevének napi politikai célokra történő felhasználása miatt, semmisnek tekinti a rölapokon és más közleményekben az erre való hivatkozást,
- szerveződő csapatai ideiglenes működési engedélyt az IOIB-tól kaphatnak,
- legfontosabb feladata a cserkészvezetők képzésének a megindítása,
- végezetül kinyilvánították, hogy a magyar ifjúság jövője érdekében együtt kívánnak működni a többi törvényes és demokratikus ifjúsági szervezettel, és részt vesznek a MIOT munkájában.

Ezen állásfoglalás már az IOIB állásfoglalása, és mint ilyen természetesen eltér az alapítók személyétől. Az IOIB elnöke dr. Urhelyi János lett; tagjai: Csongrádi Jenő, Sárdy György,

⁴³⁵ MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

Kristó Nagy István, Bodolay Géza, Sütő István, Papp Emil, dr. Morvay Péter és még – kevésbé ismert – 7 (a Magyar Nemzet szerint 10) ember.⁴³⁶ A Magyar Nemzetben megjelent névsorban csak egy ismertebb név van még, Mészáros Istváné, a többiekkel később csak elvétve találkozunk (Dudás László⁴³⁷ és dr. Teleki János).

1988. november 3-án Vass László, Pozsgay Imre államminiszter titkárságnak vezetője átiratban értesítette Vass Csabát, hogy beszélt Holló Dénessel, aki „kizárólagos jogot kért” Pozsgaytól a cserkészlet újraszervezésére, arra hivatkozva, hogy „erről a HNF vezetésével megállapodott.” Ő nem tartotta szerencsésnek, ha ezek után Pozsgay Imre nevében bárkinek megerősítenék az „előjogát”, mert „ne a kormány államminisztere döntse el, hogy melyik társadalmi kezdeményezés életképes.” Felszólította Vass Csabáékát, hogy segítsenek rendezni a dolgot Kiss és Holló között azzal, hogy „az egyesület megalakulásánál a HNF főtitkára legyen a törvényességi felügyelő.”⁴³⁸

Ugyanezen a napon – miután a helyzetet tisztázni kellett, amihez idő szükségeltetett – Derzsi Ottó a HNF Budapesti Bizottsága Művelődéspolitikai Munkabizottsága nevében a HNF Budapesti Bizottsága székházába Kristó Nagy István vezetésével, 1988. november 17-én megvalósuló vitaindítóra hívta az érdeklődőket.

1988. november 2-án Holló táviratot kapott Vass Csabától, melyben lemondta a 4-re tervezett „cserkész megbeszélést.” Holló erre és a 3-i Vass Lászlóval történt beszélgetésére mintegy válaszul levélben fejezte ki csalódottságát, hogy annak ellenére, hogy a tőle „bekért javaslatokat biztatással fogadtatok”, úgy látta, hiába tette mindezt. Huszár Istvánnak „nem szégyenlete” leírni elvtársi üdvözlettel kívánt a továbbiakhoz jó munkát. Tehát Holló nem „magától” kezdte írni a tervezeteit, forgatókönyveit.

1988. november 6-án Szentendrén egész napos cserkésztalálkozó volt, ahol sor került az első nyilvános fogadalomtételre és –újításra is; valamint a várdombi katolikus templomban cserkészlátort nyitottak a jeles alkalomra „Szentendre-Pilisvidék cserkész hagyományai

⁴³⁶ „A Magyar Cserkészszövetség állásfoglalása” 1988. november 1. Magyar Nemzet, 1988. november 4.; lásd IX/q. és s. melléklet.

⁴³⁷ Kukorelli István HNF elnök mellett dolgozott és a cserkészletért volt felelős. KUKORELLI István közlése. 2013. január 30-i interjú, készítette: Virág András.

⁴³⁸ MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

1924–1988” címmel.⁴³⁹ Erre az alkalomra Pozsgay Imrét is várták, akit Kiss egy névjegye hátulján hívott volt meg.⁴⁴⁰

1988. november 10-én Szegeden, a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága *Közösségteremtés és mozgalom a cserkészletben* címmel konferenciát rendezett, amire nemcsak Bodnár Gábor érkezett haza az USA-ból, hanem a WOSM akkori főtitkára, Nagy László is. Ezen alkalommal volt először lehetőség arról is szólni, hogy abban az időben a világon 26 millió ember viselte a cserkészegyenruhát, és ekkor már egykori „nagy nevek” is előkerülhettek, mint Kodály, aki a regőscserkészlet 1927-es megszületésénél is sokat segített. A konferencia mintegy megalapozta a szombati nagy cserkészgyűlést, de egyben ellenpontozta is azt, hiszen akik ezen részt vettek (Bodnár, Nagy), nem vettek részt a két nappal későbbi találkozón.⁴⁴¹

A november 12-i jurta színházbéli „Országos Cserkészgyűlés” szervezését még szintén Szűcs Albert kezdte volt meg, és egy, a Népszabadságban október 29-én⁴⁴² megjelent egész oldalas újságcikk szerint ő is finanszírozta („a sportcsarnok 380 ezer forint lett volna, a Jurtát 60 ezer forintért”⁴⁴³ kapta meg – szegény, praxisától eltiltott fogorvostól, aktív úttörővezetőtől ez elég nagy elkötelezettséget kívánhatott, és nem csak anyagi értelemben!) A Múzeum kávéházban készült videófelvétel tanúsága szerint azonban már október 12-én kicsúszott a jurta színházi esemény szervezése Szűcs⁴⁴⁴ és – egyes későbbi sajtónyilatkozatok szerint – a MCSSZ ideiglenes vezetésének a kezéből, és valójában – a már akkor is ez ügyben erősen „nyomuló” Jurta-titkárságvezető – „Szemenyei” Kiss Tamás intézett mindent. Így kerülhetett sor arra is, hogy a november 12-i rendezvény meghívójának formájától a cserkészszövetség közleményben is elhatárolódott, de – tekintettel annak előrehaladott szervezésére – mégis részt vettek rajta, sőt Urhelyi végül maga vezette le a rendezvényt.

A nagygyűlés⁴⁴⁵ – pár perces áramszünet kivételével⁴⁴⁶ – rendben lezajlott. Az ülésen többször is felszólalt Sinkovits Imre, Pataki Jenő (kiváló színész), jelen volt Gyarmati Dezső

⁴³⁹ Napirenden a cserkészlet újjászületése. Új Ember, 1988. november 6. 7.

⁴⁴⁰ Lásd IX/t. mellékletben.

⁴⁴¹ Magyar Nemzet 1988. november 11. 12. o. és Új Ember 1988. november 27.

⁴⁴² Népszabadság 1988. október 29. 12.

⁴⁴³ A KSH szerint 1988-ban az átlagfizetés 8968 forint volt.

⁴⁴⁴ „Az alapítók közül a szélsőségesek (dr. Szűcs Albert, Lovas István stb.) nem tudták végrehajtani korábban tervezett elszakadásukat; a vitához nem szóltak hozzá, háttérben maradtak.” ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 217-223/9. 1988.11.14.

⁴⁴⁵ A tervezet napirend megtalálható a IX/w. mellékletben.

olimpiai bajnok vízilabdázó, a külföldi Magyar Cserkészszövetség több képviselője is (Bodnár Gábor, bár az országban volt, nem vett részt a találkozón; Nagy László akkori WOSM főtitkár a szegedi előadása után visszarepült Svájcba).

A találkozó elején történt „szabályismertetőnek” köszönhetően a gyűlés gond nélkül lezajlott. Bokody József,⁴⁴⁷ az egykori 20-as Erődi cserkészcsapat vízicserkésze, egykori cserkészbolti eladó és akkor éppen a Magyar Természetbarát Szövetség vízi vezetője felajánlotta segítségét a reményei szerint hamarosan beinduló vízicserkészlet megszervezéséhez. Gergely Ferenc javasolta, hogy hozzanak létre egy, a cserkészek összefogását segítő alapítványt, mely célra egyhavi jövedelmét ajánlotta fel. A Fekete Doboz felvételei szerint a rendezvény egységes és cserkészekhez méltó képet mutatott az újjászülető mozgalom egykori és ekkor megjelent jelenkori fiataljairól. A gyűlésről készült jelentés szerint 31 hozzászólás volt, és összesen 271 „belépési nyilatkozatot” gyűjtöttek össze a szervezők.⁴⁴⁸

Annál disszonánsabb volt a találkozót követő sajtótájékoztató, ahol a felvétel szerint Urhelyi János vezetésével a sajtó megjelent képviselőinek beszámoltak a találkozóról (amely egyébként végig nyílt volt a sajtó számára is); a szövetség- és a csapatszervezések állásáról. A Népszava újságírója – bár Urhelyi végig türelmesen válaszolt a kérdéseire – folyamatosan a kezdeti (múzeum kávéházi) széthúzást feszegette kérdéseivel, amit a jelenlévő IOIB tagok – a később az MCSCSSZ-be távozó vezetők – is bagatellizáltak. Mindenesetre ez volt az első olyan cserkészrendezvény, amelyről az ország közvéleményének java – így e munka szerzője is – a televízió esti híradójából értesülhetett, benne magáról a cserkészlet magyarországi újraalakulásáról is.

Az 1988. november 13-án megjelent Vasárnapi Hírekben immár nagyobb nyilvánosság előtt is meghirdették, hogy november 17-én a „budapesti Népfront helyiségében Kristó Nagy István (a HNF művelődéspolitikai munkabizottságának elnöke) vezetésével előadást és vitát rendeznek a cserkészetről.” Ugyanezen újságcikk írta, hogy a „szombati találkozón véleménykülönbségek is felszínre kerültek” – ami felvételek tanúsága szerint igazából csak a találkozót követő sajtóbeszélgetésre igaz, mert maga a találkozó emelkedett és jó hangulatú volt.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ A jelenlévők az áramszünet kezdete után nem sokkal cserkész és népdalénekléssel oldották fel a helyzetet, amely amúgy is része lett volna a találkozónak (Daltól hangos...; Fel, fel cserkészpajtás...; A csitári hegyek alatt ...)

⁴⁴⁷ Cserkészttörténész, a Cserkészgyűjtemény egyik vezetője.

⁴⁴⁸ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III. 217-223/9. 1988.11.14.

⁴⁴⁹ Országos cserkésztalálkozó a Jurtában: Nem konkurálnak. Vasárnapi Hírek, 1988. november 13.

1988. november 14-én Kristó Nagy István is elkészítette a maga cserkészdolgozatát, amit – hogy-hogy nem – Huszár István elvtársnak küldött el. Kristó Nagy ezt a munkáját csak Huszárnak – illetve, ha nagyon muszáj, „házon belüli” terjesztésre – szánta. Nem véletlenül. Az első négy oldalban azt fejtegette, hogy a mozgalom tulajdonképpen nem más, mint az angol imperializmus előretolt bástyája. Szerinte, ahogyan Angliában, úgy Magyarországon is az uralkodó osztályok utánpótlásának nevelési keretévé vált. Kristó – teljesen semmibe véve a cserkésztestvériség eszméjét – ebben a dolgozatában, teljesen sajátos és a cserkészettől idegen szemszögből, a cserkészletet mint az osztályharc eszközt mutatta be, ahol a grófok lefoglalták a munkás és tanonc cserkészeket, betörve őket a fennálló rendszer elfogadásába. Amit már a disszertáció elején hozott arányszámok is cáfolnak, hiszen nem volt egyszerre egy időben 10-15 ezer gróf, mágnás és egyéb kivételes helyzetű gyermek a mozgalomban, hogy a vezetői posztokat csak ők tölthessék be. Sőt. Mindenesetre Kristó nem kímélte a cserkészmozgalmat, miközben a konklúziójában megállapította, hogy „főlöszleges sztálinista lépés volt a demokratikus cserkészlet negyvenes évek végi feloszlatása (amire Lengyelországban máig sem került sor). Még súlyosabb hiba volt, hogy a helyére lépett Úttörő-mozgalom alig vett át valamit a cserkészletnek kamasz-igényeket figyelembe vevő, jól bevált módszereiből.” A 25 oldalas dolgozatot egy kérdéssel zárta: „De – korábbi osztálykötöttségeitől megszabadulva – hátha van jövője is?”⁴⁵⁰

Kristó Nagy kérdésére nem Huszár Istvánéé válaszoltak, hanem a cserkészmunkát komolyan gondolók. Nekik szólt az 1988. november 16-án Urhelyi János által kiadott az első olyan körlevél, mely a cserkészcsapatok szervezésekor felmerült számtalan kérdésre adott gyakorlati választ. Ez a levél is utalt arra a Pozsgay Imre és a HNF vezetői által sulykolt helyzetre, hogy ebben az időben törvényes védőhálót a HNF tudott biztosítani a szervezőknek, ezért azt tanácsolták, hogy ideiglenesen „a HNF keretei között, helyi elismertetés mellett az öregcserkész u.n. »senior-cserkész« klubok, baráti körök megalakíthatók.”

A levél további részében azt kérte, hogy tartsák együtt a cserkészrelikviákat, mert „1989-ben Budapesten összegző nagy kiállításon” szeretnék volna bemutatni a megalakuló cserkészmúzeum első darabjait. A körlevél irányelveket is adott az egyenruha-viseléssel kapcsolatban, és szorgalmazta, hogy azt egyelőre csak belső, zárt körben hordják az arra jogosultak (az ezermester-úttörő boltokban kapható ún. „tábori ing csak megtúrt formájú”). A

⁴⁵⁰ MNL OL XXVIII M-4 2121 d. (Vass Csaba anyaga: Cserkészlet)

körlevél a csapatalapítások megsegítéséhez az 1925-ben megjelent Sík Sándor által jegyzett Magyar Cserkészvezetők könyvét ajánlotta, melyben nyolc pontban foglalták össze a legfontosabbakat:

1. „Gondoskodjunk szervezőtestületről.
2. Alakítsuk meg a szervezőbizottságot.
3. A szervezőbizottság javaslata alapján kérjük a szövetségtől a csapatparancsnok kinevezését.
4. Kezdjük meg a toborzást.
5. Jelentsük be a szervezést és kérjük ideiglenes működési engedélyt.
6. Szerezzük be a szövetség új kiadványait, tanulmányozzuk és annak alapján készítjük fel a cserkészeket az újonc próba letételére.
7. Iparkodjunk – ha egyelőre ideiglenesen is – csapatotthont szerezni.
8. Magunk is készüljünk egyre magasabb képesítést szerezni.”

Az Urhelyi János által jegyzett körlevélben tájékoztatták az érdeklődőket, hogy elkezdték szervezni a tiszti tanfolyamot, amit a szövetség – a korábbi és a későbbi irányelveknek megfelelően – központilag tett; valamint arról is, hogy az őrvezetőképzés több cserkészcsapat összefogásával, központi engedéllyel rendezhető. A Magyar Cserkész című újság ebben az időszakban „körlevél” formában jelent meg.⁴⁵¹

November 24-én véget ért egy korszak, és elkezdődött a rendszerváltás jogi értelemben is. Aznap Grósz Károlyt Németh Miklós váltotta a kormányfői székben, és Pozsgay Imrének és munkatársainak is beérett a munkája: az utolsó állampárti országgyűlés befogadta a „Demokrácia Csomagterv”-et.

Magam 1988. november 25-én, pénteken délután jutottam el életem első cserkész-foglalkozására, ahol a két felnőtt cserkészvezető megkért minket, hogy az elénk rakott lapra írjuk fel a nevünket, adatainkat, és végül azt is, hogy mik szeretnénk lenni a cserkészmozgalomban: például őrvezető vagy segédtszt. Miután akkoriban fogalmam sem volt ezek jelentéséről, természetesen őrvezető szerettem volna lenni, de – hozzátettem – ha lehet, segédtszt.

⁴⁵¹ „Kedves Cserkésztestvérek!” Körlevél a Belgrád rkp. 24-ből (HNF központja) Urhelyi János aláírásával, 1988. november 16. Lásd IX/z. melléklet.

1988 decemberében Bodnár Gábor odahaza, az Intézőbizottság előtt beszámolt a magyarországi látogatásáról, melyben megállapította, hogy „nem lesz könnyű a magyarországi cserkészmozgalom megindítása, a résztvevők többsége az »Isten, haza, embertárs szolgálata« cserkészkövetelményből nem vállalja Isten szolgálatát (vallás), amely nélkül pedig nincs cserkészlet.”⁴⁵² Beszámolt arról is, hogy „megállapodott egyes egyházi vezetőkkel abban, hogy a (cserkészvezető) jelölteket az egyházak válogatják ki és felelősséget vállalnak értük.”⁴⁵³

1989. január 25-én a Magyar Hírlap közölt tekintélyes cikket a cserkészszövetség alakulásáról: „Szakadás után előzés: Megalakult a Magyar Cserkész Szövetség” címmel. Ebben, mintegy helyszíni tudósításként leírta, hogy a cserkészszövetség vezetőségének vallás-erkölcsi alapokon álló része január 23-án este alakuló közgyűlést tartott az I. kerületi Művelődési Házban, ahol egy ellenzavazattal elfogadták az alapszabályt, és a február 11-i közgyűlésig (egy tartózkodással) Urhelyi Jánost választották meg elnöknek. A tudósítás kitért arra is, hogy másnap reggel a friss iratokat a szövetség képviselőjében eljáró vezető benyújtotta a bíróságon, és így „a kedd reggeli órákban egyes sorszámmal hivatalosan is bejegyezték a Magyar Cserkész Szövetséget.” A cikk megjegyezte, hogy aznap több bejegyzési kérelem nem is érkezett a Fővárosi Bíróságra.

Csongrádi Jenő a remélt nyugvópontra jutásról így írt:⁴⁵⁴ „Három hónapig elhúzódó viták után tisztázódott: ki akarja a cserkészletet hagyományos elvi alapon és ki más indíttatásból eredő elveken megvalósítani. A Teleki Pál síremlékavatása utáni szentmise után általam összehívott 20 főnyi régi öregcserkész és vezető segítségemre a vitában való részvételre önként jelentkező Dr. Surján László professzort, egykori cserkészparancsnokot kérte fel. Ettől kezdve nem magamra hagyatva, hanem értékes segítőtárral megerősödve folyt a vita, mely végül is a »tűz nem fér össze a vízzel« közmondás szerint, a mi ragaszkodásunkkal a régi hagyományokhoz és erkölcsi alaphoz, az I.O.I.B. egyes tagjainak kiválása után⁴⁵⁵ 1989. február 11-én megtartott

⁴⁵² ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I. 246-251/3. 1988.12.22.

⁴⁵³ Uo.

⁴⁵⁴ CSONGRÁDI Jenő: Cserkészélet ... 147.

⁴⁵⁵ Papp Emil, Kristó Nagy István és Morvay Péter ekkor hagyták ott a Magyar Cserkészszövetséget, hogy megalapítsák a Magyar Cserkészcsapatok Szövetségét.

szabályos közgyűlésen, a Szövetség előzetes törvényes bejegyzése után megalakult a jelenleg⁴⁵⁶ még hivatalban lévő vezetőkkel a Magyar Cserkészszövetség.”

Hiába tartotta meg a valláserkölcsei alappal szakító, javarészt az egykori MCSFSZ vezetőségében is részt vállalt egykori regös cserkészektől verbuválódott Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége (MCSCSSZ) már 1989. január 28-án az eredeti meghívó⁴⁵⁷ szerint még csak tiszti gyűlésnek meghirdetett alakuló közgyűlését (ekkor már 1989. február 11-re, a Gázművek Óbudai Művelődési Házába meg volt hirdetve⁴⁵⁸ a Magyar Cserkészszövetség első (tisztújító) közgyűlése!), addigra – mint azt fentebb olvashattuk – az első lehető napon, azaz az 1989. évi II. törvény hatálybalépésének reggelén, 1989. január 24-én (kedden), az MCSSZ IOIB-a, Urhelyi János vezetésével már gondoskodott arról, hogy a rendszerváltás első bejegyzett egyesülete a valláserkölcsei alapokon nyugvó Magyar Cserkészszövetség legyen.

Valamit tudhattak erről a HNF által támogatott szervezők is, mert a január 31-én, kedden bíróságra került iratok szerint a 28-i közgyűlésük 71 igen, 5 ellenszavazattal és 1 tartózkodás mellett a közgyűlés H-2-es határozatába beemelte, hogy „abban az esetben, ha a szövetség elnevezését a bíróság kifogásolná, a közgyűlés elfogadja a »Magyarországi Cserkészek Szövetsége« vagy a »Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége« elnevezést.” A bírósági beadásra előkészített papírokon mindenhol az eredeti név szerepelt, azaz „Magyar Cserkészek Szövetsége”, így ezt akkurátusan – miután a Bíróság tényleg kifogásolta az elnevezést és a szóbeli elbeszélések szerint leginkább annak az MCSSZ-szel megegyező rövidítését – átjavították Magyar Cserkészcsapatok Szövetségére (azaz MCSCSSZ-re).⁴⁵⁹ A közgyűlést Bodolay Géza vezette le a HNF Népköztársaság útja (ma Andrássy út) 125. szám alatti helyiségében. A közgyűlés vita nélkül és nagyjából egyhangúlag választotta meg (70 igennel, a jelenlévő 77 mandátumból) Morvay Pétert elnöknek, Bodolay Gézát ügyvezető elnöknek, 5 további embert társelnöknek (Alföldi Lajos, Béres Ferenc, Derzsi Ottó, Szabó Bendegúz és Varga Domokos), Papp Emilt főtitkárnak és felállított egy húsztagnú OIB-ot is.

Érdekessége ezen iratoknak, hogy szemben a Bíróságra beküldött papírokkal, a HNF vezetése nem átjavított, hanem eredetileg is MCSCSSZ-fejléces papíron kapta meg a „jelentést”.

⁴⁵⁶ 1991-ben vetette papírra sorait.

⁴⁵⁷ Meghívót lásd IX/cc. mellékletben.

⁴⁵⁸ Meghívót lásd a IX/dd. mellékletben.

⁴⁵⁹ Az így átírt alapszabályt lásd a IX/ff. mellékletben.

Az MCSSZ 1989. február 11-i tisztújító és alapszabály-módosító közgyűléséről⁴⁶⁰ – ahogyan a novemberi eseményről is – megint közvetített a televízió esti híradója, de ekkor már én is a képernyő túloldalán voltam. Egyik társammal a Sütő Istvántól kölcsönkapott kalapban, nagyapám fogságban szerzett második világháborús, amerikai, zöld legénységi ingében – irányítottuk a forgalmat a Szentendrei út – Záhony utca sarkán. Aznap 364-en írtunk alá belépési nyilatkozatot, de ez már nem a jelentésekben maradt fenn. A nyilatkozatokat az egyik III/III-as résztvevő – mert nem tudta, hogy hányan, kik dolgoznak még mindig a „cégnek” –, nehogy illetéktelen kezekbe kerülhessen, magával vitt.⁴⁶¹

A közgyűlést követően az egyik OIB tag, Tarnai László dátum nélküli körlevelet intézett a többi vezetőhöz, melyben szervezettebb és határozottabb munkára buzdította őket. Hiányolta a munkamegosztást, az imákat a vezetőségi ülésekről (hogy ne csak a „nyilatkozatokban szerepeljen Isten”), és szorgalmazta a „Vezetők lapja” (VL) megindítását is, hogy az információk szélesebb csatornákon jussanak el a csapatokhoz. A levél további sorsát nem tudjuk, de az biztos, hogy a VL megindult, készültek forgatókönyvek a fogadalomtételekhez, és munkaköri leírások is a vezető tisztségekhez, valamint beindult gőzerővel a vezetőképzés is.⁴⁶²

Magyar Cserkészlet Tanácsa és az MCSCSSZ

Míndeközben a HNF égisze alatt működő és a MCSSZ IOIB-ot 1989. januárban végül odahagyó cserkészek a bíróságon és az ügyészségen próbálták meg megakadályozni a MCSSZ bejegyzésének jogerőre emelkedését.

Fentebb már olvasható, hogy a MCSCSSZ a megalakulását a január 28-ra, korábban tiszti gyűlésnek hirdetett találkozó alakuló közgyűléssé formálásával érte el. A bíróságra már a MCSSZ papírjai után érkezett meg a jegyzőkönyv. A Bíróság végül 1989. február 14-én határozott a nyilvántartásba vételükről, és a törvény hatályba lépését követően tizennegyedik szervezetként bejegyezte.

1989. március 20-án Kristó Nagy István a HNF vezetésének készített egy feljegyzést,⁴⁶³ melyben a cserkészlet HNF-en belüli átszervezését (az ifjúsági osztályhoz), a fokozottabb támogatást (önálló helyiség, állandó sokszorosítási és postázási keret biztosítását), ügyvezető elnökük, Bodolay Géza HNF OT tagságát (rövidebb és hosszabb életrajzot is mellékelte) és

⁴⁶⁰ Előkészítő anyagokat, szervezeti ábrákat lásd a IX/bb. mellékletben

⁴⁶¹ Ezen lista kalandos úton a jutott a birtokomba.

⁴⁶² Tarnai László levelét lásd a IX/ii. mellékletben.

⁴⁶³ MNL OL XXVIII M-4 1426/a d. (Huszár István anyaga: fordulat és reform, cserkész1987-89)

Morvay Péter 80. születésnapja alkalmából magas rangú állami kitüntetést („a HNF vezetése ne csak saját hatáskörében járjon el”) kérte. Mindegyik kérés részben gyakorlati szempontból, részben presztízs okokból volt fontos a MCSCSSZ-nek.

A WOSM szabályzata azonban egyértelműen előírja az egy ország – egy tag elvet, amit Magyarországnak is teljesítenie kellett. Miután mindkét szervezet tagja kívánt lenni a WOSM-nak, muszáj volt megegyezniük, ha másként nem, egy ernyőszervezet létrehozásában (ez nem volt újdonság a WOSM életében, Németországban, Spanyolországban stb. is egy ilyen – felekezetek feletti – együttműködés a tag). 1989 októberében a WOSM által írt levélben egyértelműen jelezték (akkor még nem tudhatták, hogy melyik szövetség lesz majd életképes), hogy csak és kizárólag „a magyarországi cserkészszövetségek olyan közös szervezetének kialakítása, mely megfelel a nemzetközi követelményeknek”, számíthat a világszervezet elismerésére. A közös fellépés azért lett sürgető, mert a világszervezet háromévente összehívott közgyűlése (Cserkész Világkonferencia) 1990. július 23–27. között ülésezett, és a tagok sorába csak ez a szervezet vehette fel az új tagokat, köztük a magyarokat. A tárgyalásokon az MCSSZ-t Gyulai György ügyvezető elnök, dr. Máthé Levente külügyi vezető, dr. Pintér Péter Pál gazdasági vezető, dr. Nyiredi Szabolcs OIB tag, dr. Lukács János országos főtitkár és Sinkovits Imre társelnök képviselte. Az MCSCSSZ részéről dr. Bodolay Géza ügyvezető elnök, Bodnár Attila külügyi vezető, Kovács József vezetőtiszthelyettes, Papp Emil főtitkár és Varga Domokos társelnök volt jelen.

Az 1990. január 4-én kelt jegyzőkönyv⁴⁶⁴ megállapította, hogy mindkét szervezetnek megvannak a magyarországi gyökerei, egyenrangú félként tekintenek egymásra. Ezen jegyzőkönyv szerint két évre, a kialakított gyakorlat szerint azonban csak egy-egy évre választottak a szövetségek elnökei ezen együttműködésnek elnököt (köztisztviselőben állónak és pártatlannak kellett lennie). Közös kialakítottak egy paritásos végrehajtó bizottságot, mely egy évre az elnöknek helyettesét és titkárt választott (egyiket az egyik, másikat a másik szövetségből). Ezen személyek a megbízatásukat társadalmi munkában voltak kötelesek ellátni.

Visszatérve a MCSCSSZ történetéhez, már a '90-es évek elején egyértelműen láthatóvá vált a MCSCSSZ sikertelensége, a legtöbben visszatértek a MCSSZ-be, ahol később sokan fontos tisztségeket is betöltöttek (1991-ben a mi csapatunkhoz is csatlakozott egy komplett csapat a

⁴⁶⁴ Lásd IX/oo. melléklet.

MCSCSSZ-ből). Az egykori HNF által támogatott vallástalan, az úttörőkkel szorosan együttműködő MCSCSSZ „fénykorában” majdnem 40 cserkészcsapattal rendelkezett.⁴⁶⁵ A Szövetséget először a HNF, majd az Úttörőszövetség is magára hagyta. A Belgrád rakpartról is ki kellett költözniük, hiszen az a kiszegődés székháza lett.

Nem sokkal a bejegyzésük után megindult Legfőbb Ügyészségi (LÜ) vizsgálat 1991-ben zárult le. Pikantériája az ügynek, hogy az ügyészségi vizsgálatot Varga György, OIB tag, a MCSCSSZ ügyrendjének kidolgozásáért felelős vezető kezdeményezte.

A LÜ végül kifogást emelt az MCSCSSZ képvisellete miatt, ezért Papp Emil főtitkári minőségében kénytelen volt összehívni a rendkívüli közgyűlést, amit 1991. április 28-án, Kispesten tartottak. A bírósági iratok között fennmaradt jegyzőkönyv szerint a 27 résztvevőnek azzal kellett szembenéznie, hogy „az ügyészségi vizsgálat az alapszabály szerinti működésünket, a szavazással kapcsolatos eljárásainkat tette vita tárgyává, és olyan végső következtetésre jutott, hogy pillanatnyilag a Magyar Cserkészcsapatok Szövetségének nincsen sem képviselő, sem ügyvezető szervezete. Tehát az egyetlen akaratképző szervezet az a grémium, amelyik itt együtt ül.”⁴⁶⁶ A MCSCSSZ közgyűlése komoly feladványt kapott, amit az is mutat, hogy ez volt a leghosszabb jegyzőkönyv, ami közgyűlésükön készült (45 oldal).⁴⁶⁷

A közgyűlést Bodnár Attila vezette le, és a jegyzőkönyv rögzítette Papp Emil jelentését is, miszerint ekkor 39 működő cserkészcsapata volt az MCSCSSZ-nek, amelyből 25 fizetett tagdíjat (később ezt a számot 27-re emelik).⁴⁶⁸ Borzasztó ügyrendi vitával kezdődött el az ülés, így csak a 15. oldalon jelent meg először a közgyűlés érdemi napirendje (a WOSM alapvető tervezési csomag megvitatása – melyre végül bizottságot alapított a közgyűlés) és csak a 17. oldalon az alapszabály módosítása, amelyik végül a 33. oldalon zárult le. Ekkor áttértek a személyi kérdésekre. Nyílt szavazással (!) megválasztották ügyvezető elnöknek Papp Emilt, külügyi vezetőnek (az elnöki jelölést nem vállaló) Bodnár Attilát, főtitkárnak Csernavay Jenőt, programvezetőnek a levezető elnök Szathmáry Gézá és („oktatás-képzés”) vezetőtisztnek Domszky Andrást. Pénzügyi vezetőt – megfelelő képzettségű jelölt hiányában – nem választott a közgyűlés. Felmentette az alábbi, 1989. január 28-án megválasztott tisztségviselőket: Morvay Péter elnököt; Bodolay Géza ügyvezető elnököt; Kondor Endre, Holló Dénes, Pogány Péter Szaléz és Kristó Nagy István OIB tagokat; Derzsi Ottó

⁴⁶⁵ Az MCSSZ-nek ebben az időben kb. 450 csapata és majdnem 25 000 tagja volt.

⁴⁶⁶ Fővárosi Bíróság 7.Pk. 60014/4. Jegyzőkönyv. 1991. április 28. 1.

⁴⁶⁷ Az alakuló közgyűlésük jegyzőkönyve mindennel együtt 7 oldal.

⁴⁶⁸ Uo. 12.

társelnököt; Varga György jogügyi előadó/OIB tagot (az utóbbi három tisztségviselő még az igazolványát sem váltotta ki). A közgyűlés tudomásul vette Antal Andor, Réthey-Prikkel Lajos, Péter László, Matics Emil, Szalay Zoltán, Széplaky Béla, Széplaky Gyula és Porcsalmy Zoltán OIB tag, Béres Ferenc és Varga Domokos társelnökök, valamint Borbély Lajos országos gazdasági és pénzügyi vezető lemondását. Ez azt jelentette, hogy az eredetileg húsz fős OIB-nak hét (!) tagja maradt. A közgyűlés visszahívta a MCST-ből Bodolay Gézát, Varga Györgyöt és (a források szerint még OIB-tag) Kovács László Józsefet, helyettük Papp Emilt, Csernavay Jenőt és Szathmáry Gézát bízta meg a MCSCSSZ képviselőjével és egyben megerősítette ebben Bodnár Attilát, Domszky Andrást és Borbély Lajost.⁴⁶⁹ Felmerült még tiszteletbeli elnök választása is (erre Bodnár Palotás Jánost, Szathmáry Zwack Pétert javasolta), de végül erről nem határoztak. A közgyűlés érdekes témája volt még, hogy a szintén OIB-tag Holló Dénes is kezdeményezett egy vizsgálatot az MCSCSSZ ellen, de ő egy másik hatóság figyelmét hívta fel az általa tapasztalt szabálytalanságokra: az APEH-nél tett bejelentést (nem vezettek naplófőkönyvet, amit Papp Emilék a rendkívüli közgyűlés idejére pótoltak).

A történet azonban nem volt ennyire egyszerű. Komoly személyi ellentétek húzódtak a szövetségben. 1991. május 6-án kelt az a bejelentés, melyben Morvay Péter és Bodolay Géza tájékoztatták a Bíróságot, hogy április 22-én a saját használatú pecsétjeiken kívül mindegyik bélyegző „illetéktelen személyek kezébe kerültek és azok érvénytelenek.” Egyúttal megerősítették, hogy „szövetségünk részéről kizárólag Dr. Morvay Péter, Dr. Bodolay Géza, Dr. Varga György, Dr. Holló Dénes s Derzsi Ottó jogosultak írásban, vagy személyesen – külön-külön, vagy együttesen – eljárni. (Szövetségünk utolsó érvényes közgyűlése 1989. január hó 28-án volt!)”⁴⁷⁰ Szinte mindenkit felsoroltak, akit előzőleg április 28-án kizártak... (a közgyűlési jegyzőkönyvet és a fenti levelet a mögöttes tartalom jobb értehetősége miatt közöltem fordított kronológiában).

1991. június 27-én iktatta⁴⁷¹ a Fővárosi Bíróság Bodolay és Varga levelét, mely mellékleteként elküldték a június 16-i közgyűlésük jegyzőkönyvét, a módosított alapszabályt és a megválasztott tisztviselők nyilatkozatát. A levél végén ismét felhívták a bíróság figyelmét, hogy a „megnevezett képviselőkön és ügyintézőkön kívül bárki más személynek a szövetségünk nevében történő bármilyen megnyilatkozása, valamint a feltüntetett

⁴⁶⁹ Uo. 39-45.

⁴⁷⁰ Fővárosi Bíróság 7.Pk. 60014/3.

⁴⁷¹ 7.Pk. 60014/5-ös számon.

bélyegzőktől eltérő bélyegző alkalmazása törvénytelen és érvénytelen!” Ezen jegyzőkönyv érdekessége, hogy az a Keszezh István az egyik hitelesítője, aki április 28-án ügyrendi javaslatot tett az akkori (másik társaság által összehívott) közgyűlésnek. Keszezh itt nem „kukacoskodott.” „Természetesen” ez a közgyűlés sem úszta meg „nem éppen épületes vita” nélkül (délután 4-től fél 7-ig).⁴⁷² Morvay Péter elnöki beszámolójában bőven kifejtette, hogy Papp Emilék mi mindent tettek keresztbe a szövetségi vezetésnek, így az utánuk jövő vezetésnek mindent újra kell majd kezdenie. A jegyzőkönyv tanúsága szerint ez a társaság birtokolta a szövetségi tisztségek jelentős részét (pl. OIB, és volt előre megválasztott jelölőbizottságuk is), míg a Papp Emil vezette társaság a listák és a kapcsolatok többségével a birtokában, időben gondoskodtak a szövetségi pénzeszközök másik bankba történő átmentéséről. A közgyűlés titkos szavazáson meghozott döntése szerint Morvay Péter tiszteletbeli elnök, Bodolay elnök, Holló Dénes ügyvezető elnök, vezetőtisztt Kovács József, országos titkár Kondor Endre, jogügyi vezető Varga György, gazdasági vezető Derzsi Ottó, míg külügyi vezető Ákos Géza lett. Figyelemre méltó, és ezen közösség regöscserkész és népművelői gyökereit mutatja, hogy irodalmi vezetőt is választottak Mocsáry Csaba személyében. De szerepet vállalt Pogány Péter Szaléz a fegyelmi bizottságban, míg Réthey-Prikkel Lajos és Udvardy-Nagy István⁴⁷³ az ellenőrző bizottságban ténykedtek. Talán a kettőszakadt MCSCSSZ két vezetősége közötti egyik legfontosabb töréspontot mutatja meg a közgyűlés utolsó határozata (miközben korábban szólnak arról, hogy a MISZOT-ot és a MCST-t tájékoztatni kell a kialakult helyzetről): „a közgyűlés a *Magyar Cserkész Szövetséggel történő egyesülést előkészítő* [kiemelés tőlem – V. A.] tárgyalások lefolytatására, a megállapodások aláírására – teljesértékű felhatalmazással – az alábbi bizottságot választotta meg: Dr. Bodolay Géza, Kondor Endre, Dr. Kovács József, Szabó József és Dr. Varga György.”⁴⁷⁴

1991. július 15-én az eljáró bíró tájékoztatta a feleket, hogy a bíróság észlelte az egymásnak ellentmondó jegyzőkönyvek problémáját, ezért az ügyüket jelezte a társadalmi szervezetek törvényességi felügyeletét ellátó Fővárosi Főügyészségnek. Az eljárás végén 1992. július 24-én a Fővárosi Bíróság 6/P.20700/1992/6 számú ítéletben 90 napot adott az MCSCSSZ-nek a közgyűlés megismétlésére.

⁴⁷² Fővárosi Bíróság 7.Pk. 60014/5. Jegyzőkönyv. 1.

⁴⁷³ 1994-98 között XII. kerületi MDF-es polgármester; a cserkészeket támogatta tekintet nélkül arra, mely szövetséghez is tartoztak.

⁴⁷⁴ Jegyzőkönyvet lásd a IX/rr. mellékletben.

Ennek folyamányaként az MCSCSSZ alig egy hónapon belül, augusztus 15-én rendkívüli közgyűlést tartott, ahol teljesen új alapszabályt fogadtak el, és új tisztségviselőket választottak (ezúttal titkosan), miszerint Morvay tiszteletbeli elnök, Bodolay országos elnök, Papp ügyvezető elnök lett, és a továbbiakban ők ketten együttesen voltak jogosultak képviselni a szervezetet. Egyúttal bejelentették azt is, hogy a székhelyüket áttették a Magyarországi Református Egyház központjába, a Kálvin tér 9-be (sőt, a továbbiakban a közgyűléseiket a Szabadság téri „Hazatérés” templomában tartották). Annak ellenére, hogy a reformátusok komoly területeket biztosítottak a MCSCSSZ működéséhez, 1996-ra – a bíróságra beadott iratokból egyértelműen kiderül – a MCSCSSZ kiürült, névleg már csak egy cserkészcsapata maradt, tisztségei 1992 augusztusában kerültek utoljára betöltésre. A jegyzőkönyvből kiderül, hogy ekkor 14 csapat jelentette be kiválását a MCSCSSZ-ből, mely csapatok egyben csatlakoztak a MCSSZ-hez (köztük a Varga György, Kondor Endre, Holló Dénes, Ákos Géza vezette csapatok). A közgyűlésen 17 csapat képviseltette magát (ami nyári táborozási szezonban szép szám). A közgyűlés határozatait a Bíróság 6.Pk. 60.014/9-es számon tudomásul vette, és a szükséges adatokat 1993. március 17-én jogerősen a társadalmi szervezetekről vezetett nyilvántartásban átírta.

Az MCSCSSZ utolsó közgyűlését 1994. március 19-én tartotta a már említett Hazatérés templomában. A közgyűlést Morvay Péterre való rövid megemlékezéssel kezdték (az MCSSZ nem, a MÚSZ képviseltette magát, sőt – Rác Péter MÚSZ elnök levélben is köszöntötte a közgyűlést). Felolvasták még Jeszenszky Géza levelét is, melyben nyugodtságra intette az MCSCSSZ-t. Bodolay Géza levezető elnök ezután megállapította, hogy „szövetségünk legnagyobb feladata az, hogy egyáltalán megmaradjon.”⁴⁷⁵ A viharos, személyeskedő közgyűlés tulajdonképpen minden fontosabb kérdést elnapolt (elszámolások, alapszabály-módosítás ügye stb.) Kiderült, hogy nem sokkal korábban még takarítónő és gépkocsivezető is segítette a központ munkáját (a gépkocsi megtartását megszavazták). A közgyűlésen 4 cserkészcsapat (ebből kettő még csak szervezés alatt volt) jelentette be kilépését a jelenlévő 25 főből.

Valamikor a 90-es évek közepén már csak a MCSSZ maradt tagja a WOSM-nek, hiszen a partner MCSCSSZ „érdeklődés hiányában” beszüntette működését. A MCST jegyzőkönyvében megfogalmazott célok megvalósítása a Magyar Cserkészszövetségre maradtak.

⁴⁷⁵ Fővárosi Bíróság 7.Pk. 60014/10. Jegyzőkönyv.

2002. október 28-án Bodnár Attila, mint a MCSCSSZ utolsó megválasztott elnöke, kezdeményezte a MCSCSSZ bírósági megszüntetését. „A Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége ténylegesen 1996. évig működött. 1996. év végére a Szövetség csapatai lemorzsolódtak, illetve megszűntek. A megválasztott vezetőségi tagok előrehaladott életkoruk, betegségeik és családi elfoglaltságaik miatt nem tudtak hathatósan foglalkozni a Szövetség munkáival. A vezetőségi tagok fiatalítására mód nem volt agilis fiatalok hiányában. Rövid időn bekövetkezett, hogy a választott vezetők megbízatása – mandátumuk 3 évre szólt, utolsó vezetőségi választás 1994. évben volt⁴⁷⁶ – lejárt, közgyűlés összehívása az ügyvezető elnök – Papp Emil – részéről, betegsége, majd halála miatt nem történt meg. A fentiekhez tartozik az is, hogy a szövetség irattárának átvizsgálása során kézbe került 1998. április 8-án kelt körlevél tanulása szerint a Szövetségnek már csak egyetlen csapata volt.”⁴⁷⁷

A Magyar Cserkészlet Tanácsának – bár a fentebb már idézett jegyzőkönyvében az szerepelt, hogy „a jövőt illetően azt tartjuk helyesnek, ha az erők összefogása, a személyi és tárgyi lehetőségek jobb kihasználása és a magyar cserkészlet tekintélyének növelése érdekében elérendő célként egységes magyar cserkészszövetség közös kialakítására törekszünk” - szerepe egyedül a WOSM tagság megszerzésében, az 1990 utáni dzsemborira való eljutásban kimerült.

⁴⁷⁶ Jellemző a szervezet működésképtelenségére, hogy ezt a változást is csak 1996. február 6-án hozták a Bíróság tudomására.

⁴⁷⁷ Fővárosi Bíróság 7.Pk. 60014/11. Bodnár Attila „jogutód nélküli megszüntetés” iránti kérelme, mely a Fővárosi Bíróságra 2002. október 30-án érkezett. Lásd IX/ss. melléklet.

„Amerre nézünk megterem,
a győzelem, a győzelem.”⁴⁷⁸

A magyarországi cserkészvezető-képzés beindítása, 1988–93

Kicsit vissza kell ugranunk időben, hogy megértsük, az MCSSZ miért nem osztozott az MCSCSSZ sorsában.

Miután a november 12-i országos Cserkésztalálkozó jól sikerült – javarészt Urhelyi János elegáns ülésvezetési stílusának és jó helyzetfelismerő képességének köszönhetően – megindult a fiatalok tömeges jelentkezése a központban (az MCSSZ vezetői ekkor már elhagyták a Belgrád rakparti HNF székházat és Sárdy György munkakapcsolata révén az I. kerületi Művelődési Házban üléseztek).

Sárdy, amikor összeállította a hazai vezetőképző keret tagjait, figyelt arra, hogy csak olyan személyek kerüljenek be, akiknek felmenője cserkész volt, valamint egyháza és a cserkészszeme iránt elkötelezett és azt felvállaló legyen. A legidősebb ő volt a csapatban, az utána következő is legalább 21 évvel volt fiatalabb nála, míg a legfiatalabb éppen 17. életévét töltötte be. Természetesen ez törzsgárda volt, amit kiegészítettek olyan neves cserkészvezetők mint Sinkovits Imre (szép magyar beszéd), Papp Zoltán (mentőőorvos – elsősegély), Katona Tamás (magyarságtudat), Kozma György SJ (a vezetés lélektana, külföldi magyar cserkész), Lehoczki Zoltán (KÖJÁL-vezető – tábori egészségügy) és Pokorni János (az országos táborozási vezető – a táborozásról). A gyerekekkel történő gyakorlati foglalkozásokkal kapcsolatos ismereteket fiatal, akkor már gyakorló cserkészvezetők adták át a jelölteknek mint Edöcsény András (őrsvezetés – később könyve is jelent meg erről), Szebeni Zsolt (túrák, portyák).

Sárdy a munkája során szembesült azzal, hogy a valláserkölcsei nevelésre nincsenek megfelelő papok, lelkészek, sőt az alapítás lázában – bár helyben volt már kapcsolat a plébániákkal, gyülekezetekkel – a MCSSZ még nem vette fel hivatalosan az érintkezést egyetlen egyházzal sem. Így, hogy munkáját maradéktalanul el tudja látni, írt a történelmi egyházak vezetőinek, papot, lelkészt kért a cserkészzet céljaira, a vezetőképző keret kiegészítésére.

Paskai László bíboros 1989. február 17-én – Sárdy György javaslatára – Csordás Eörs Budapest-tisztviselőtelepi plébánost, míg a református zsinat lelkészi elnöke, Kocsis Elemér püspök úr tíz nappal később Bóna Zoltán lelkészt, helyetteseként Boross Géza országos ifjúsági lelkészt bízta meg a feladattal. Bóna Zoltán a mai napig ellátja ezt a feladatot, és vezetőként irányítja a protestáns cserkészek ICHTYS lelkiségi mozgalmát.⁴⁷⁹

⁴⁷⁸ A cserkészinduló első versszakának utolsó sorai.

⁴⁷⁹ A főpapok válaszait lásd a IX./jj. mellékletben.

A Sárdy György vezetésével összeállt vezetőképző törzs kidolgozta a cserkészvezető-képzés ideiglenes tematikáját, beindította a rendszerszerű és tömeges központi őrsvezető- és segédtisztképzést. Az első vezetőképzés így Sárdy György vezetőképző vezetőtisztje⁴⁸⁰ alatt, de Sütő István közvetlen szervezésében valósult meg.⁴⁸¹ Az 1988–89 évfordulóján eredetileg Szentendrére tervezett tanfolyamot végül Budapest-Rákosfalvi plébánián tartották meg, és így a cserkészttörténelemben is rákosfalvi őrsvezetőképző tábor néven emlegetik. A vezetőképzés további részei voltak még táborozási ismeretek (februárban egy hétvége a bőszi völgyben található Lokó-tanyán),⁴⁸² tájékozódás (márciusban a Hármashatárhegyen), majd az április 8–10-i hétvégén (a tavaszi szünet utolsó napjaiban) az őrsvetetői próbára is Lokó-tanyán került sor. Ez volt a „próbajarat”.⁴⁸³

Később a Rákosfalván végzett őrsvetetők egy részének – ahogyan erről 1988 decemberében készült NOIJ-ban még csak szándékként olvashattunk – lehetősége nyílt a nyár folyamán részt venni a Külföldi Magyar Cserkészszövetség szervezésében megrendezett őrsvetető- és segédtisztképző táboron a Graz melletti Eibisbergben (tisztképzés a New York Állambéli Fillmore-i Sík Sándor Cserkészparkban volt, 46 magyarországi résztvevővel, túlnyomórészt egyházi személyekkel).

A magyarországi, országosan egységes vezetőképzést végül 1993-ra, a gödöllői dzsembori 60. évfordulójára szétszedték kerületi részekre (a vezetőképzés addig felhalmozott vagyonát is szétszegték). Ezzel idehaza megszűnt az egységes vezetőképzés, tulajdonképpen a mozgalom egységét biztosító intézmény. Innentől már csak „szabályzatokkal” igyekeztek azt biztosítani.

Ahogy korábban a cserkészttörténelemben már többször is, ez a gyorsan és időben megindított vezetőképzés biztosította hosszú távon a magyar cserkészmozgalom és így az MCSSZ egységét.

Abban az évben, amikor az MCSCSSZ ténylegesen ellehetetlenült, az időközben kettévált budapesti cserkészkerület már újra együtt tartotta a vezetőképző táborát.

⁴⁸⁰ Közgyűlési beszámolóját lásd a IX/qq. mellékletben.

⁴⁸¹ A tematika összeállításában részt vettek még: Songrádi Jenő, Kiss Dénes, Kiss Imre, Papp Emil (!), dr. Surján László. Tematikáját lásd a IX/pp. mellékletben.

⁴⁸² A rendszerváltást követően értékesítették, egy darabig a MOL turista szakosztálya továbbműködtette ún. kulcsosházaként, ma az egyik kiségyház (jogilag egyesület) hétvégi háza.

⁴⁸³ Jelvényét és a képesítés igazolását lásd a IX/pp. mellékletben.

Zárszó

Magyarországon a cserkészlet a háború előtt, majd az újjáalakulás után is sajátos, minden más cserkészlettől eltérő utat járt be, mert a lelke volt más. A hárshegyi őrvezetőképzésen a 14-18 éves fiatalok komoly nemzetpolitikai vitákat folytattak (sokuk később sem szakadt el a nemzet szolgálatától: felnőve képviselőként, követként, polgármesterként stb. szolgálták tovább közösségeiket); a regösök – Kodály Zoltán és Bárdos Lajos vezetésével – kivitték a gyermekek nemzedékeit a falvakba élő néphagyományt gyűjteni, hogy aztán az 50-es években számos néptáncgyűttes magjává váljanak közösségeik. Később, a '60-as években ebből többől sarjadt ki a táncmozgalom is.

Magyarországon a cserkészlet egyházi volt és ökumenikus, soha nem volt felekezeti. Erre pedig az alapításban is résztvevő nagyjaink (Sík Sándor stb. vezetésével) különösen odafigyeltek.

Nagyjából az 1930 körül született nemzedék felnőtté válásakor feladatuk kapta az élettől, hogy mentse át a cserkészletet a diktatúra embert próbáló éveit alatt, hogy amikor eljön az idő, beteljesítse az alapító akaratát és legyen még ember a Kárpát-medencében, aki folytatni tudja a munkát a világ elcserkészítésében.

A rombolást, amit a negyven év totalitárius diktatúra vitt véghez a nemzet életében soha nem fogjuk tudni felmérni. Bauer Sándor, Mojzes Márton és Jan Palach életét nem lehet visszaadni, hogy élhessenek a szabadsággal, melyre vágytak és amelyért készek voltak meghalni. Ahogy a tönkre tett, kényszerpályára állított életeteket sem lehet újraélni. Sem Pokorni János, sem Sárdy György nem készült „ügynöki pályára”, életüket a berendezkedő diktatúra kettétörte, és e törés utána sem hagyta őket csendben meghúzódni. A kommunista diktatúra irányítói (ebben az esetben ide sorolható Aczél György ugyanúgy, mint Hollós Ervin) erőszakkal, furfanggal, az emberi természetet kihasználva játszottak velük és környezetükkel. Ebben a játékban – mert ez nekik az életük volt – mindenki tehetsége és egyénisége által meghatározottak szerint volt kénytelen részt venni. De kimaradni nem tudtak, mert komolyan vették a Szózat zárószavait: „itt élned, haldod kell.”

Életrajzok hálójá

Ez a fejezet azokról a személyekről szól, akik cserkészek voltak, vagy részesei voltak a köré szőtt hálónak, és a történet mélyebb megismeréséhez hasznos tudni: kik voltak, mit akartak?

Bagyula László id.

Vajszló, 1929. március 23. – Budapest, 2009.

A cserkészlet hazai betiltásáig az 5. KEG cserkészcsapat tagja volt. A hatalomváltást követően úttörővezető volt 1964-ig, de az akkori szemléletváltás miatt komoly vitába keveredett az akkori vezetéssel (tulajdonképpen ekkor történt egy erőteljes központosítás).

A belső elhárítás „kiemelt objektumaként” kezelt Arany János Általános Iskola és Gimnáziumban csendes, mosolygós igazgató-helyettese volt 1988-ban. Részt vett a MCSSZ újjáalakulásában. Ő hívta meg a gyűlésre egykori osztálytársát, dr. Urhelyi Jánost. Igennel szavazott a Múzeum Kávéházban arra a kérdésre, hogy kimondják-e aznap este cserkészszövetség újjáalakulását.

Az Arany János Iskola mellett megalakult 543-as Csaba királyfi cserkészcsapat alapító parancsnoka volt, mely tisztséget 1991-ig töltötte be.

Fennmaradt gyűjteménye nagyban segítette a múlt feltárását.

Bagyula László dr.

Budapest, 1964. -

1988. október 12-én, mint id. Bagyula László fia résztvett a Múzeum Kávéházban megtartott alakuló ülésen, és igennel szavazott. Korábban jurátusi minőségében igyekezett kutatni a cserkészlet megszüntetését, és hozzászólásában is azt javasolta, hogy ebben a kutatásban nyugvópontra jutva, a megállapított jogi tényből kiindulva, hozzanak adekvát döntést az újjáalakulás minőségéről és lehetőségeiről.

Barlay Ödön Szabolcs, dr.

Kassa, 1919. október 31. –

Előbb Zircen, majd Budapesten a ciszterci cserkészcsapat tagja, majd rajparancsnoka. Ciszterci pap, tanár, művelődéstörténész, az illegalitásban is cserkészközösséget szervezett, mely miatt a kommunisták többször is letartóztatták, és több évet töltött börtönben. Közben különféle civil foglalkozásból tartotta el magát.

Az újramezítés után ismét bekapcsolódott a cserkészletbe, a nyolcadik kerületben a Tömő utcában szervezett cserkészcsapatot, 1993-1994-ben a Vezetők Lapjának, a MCSSZ hivatalos közlönyének és módszertani havilapjának főszerkesztője volt.

Béres Ferenc

Gagybátor, 1922. december 3. – Budapest, 1996. július 6.

Furulyaművész, népdalénekes, sárospataki regőscserkész. Újrainduláskor a Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége Intézőbizottságának tagja, ahonnan 1991-ben kilép.

Bodnár Gábor

Miskolc, 1920. szeptember 9. – Garfield (USA), 1996. december 22.

704. sz. Szittya cserkészcsapat egykori vezetője, az Országos Nagytanács tagja. Az emigrációban az egymásra talált magyar cserkészek – részben az ő vezetésével – még a menekülttáborokban megszervezték a vezetőképzést, és megalapították a Teleki Pál Munkaközösséget.⁴⁸⁴ Így, amikor a menekülttáborokat felszámolták a vezetők szétszéledtek, de egységes szellemben állhattak neki a magyar cserkészifjúság helyi megszervezésének.

Az 1947-es moissoni dzsemborin már mint menekült magyar cserkész vett részt, mely minőségében igyekezett hatástalanítani az MCSFSZ hamis propagandáját, ezért a dzsembori vezetőségénél többször bepanaszolták, kérték kizárását, de ez nem történt meg.

1947-től a Teleki Pál Munkaközösség (a cserkészlet magyarországi ellehetetlenülése után felvették és továbbvitték a MCSSZ nevet) vezetőbizottságának, szinte megszámlálhatatlan vezetőképző tábornak vezetője, 1961-től ügyvezető elnök és 1993-tól haláláig annak főtitkára volt. Cserkészmunkáját vállalkozása mellett végezte, egyik jelmondata ez volt: „aki az élet más területén sikertelen, nem lehet cserkészvezető.”

Életét a külföldi magyar cserkészletnek szentelte.

Bodolay Géza, dr.

Pápa, 1923. november 22. - Budapest, 2002.

Irodalomtörténész professzor, a hazai regőscserkészlet egyik alapítója, hadifogsága miatt az 1946-os eseményekben nem, de 1947-ben a moissoni dzsemborin mint a magyar csapat regősvezetője vett részt. 1947. március 23-án a MCSFSZ közgyűlésén országos regős vezetőbizottsággá választották.

⁴⁸⁴ Természetesen nem azonos a Hám Tibor féle azonos nevű szervezkedéssel.

Kezdetben Szegeden tanított, majd – az ÁBTL-ben fellelt adatok szerint – 1956 decemberében az Arany János Kollégium kulturális nevelőtanára lett, bár családja még sokáig Szegeden maradt.

Az ÁBTL-ben fellelhető M-36074 számú munkadosszié tanúsága szerint kollégája, Giday Róbert, „Kávási András” fedőnéven, évtizedeken keresztül jelentett róla. „F” dossziéja egyelőre nem került elő.

A cserkészlet újraindulása után a MCSCSSZ vezetőségének tagja, 1989-től 1992-ig ügyvezető elnöke, majd 1992 és 1994 között annak elnöke volt. Elnöksége idején költözött át a MCSCSSZ az időközben megszűnt HNF Belgrád rakparti székházából a Kálvin téri református komplexumba. A fennmaradt bírósági iratok szerint az MCSSZ-szel együttműködni kívánó szárnyat képviselte.

Csermely László

Budapest, 1929. április 21. –

1941-ben kezdett el cserkészkedni a mátyásföldi 829-as számú Corvin Mátyás cserkészcsapatban, ahol 1943-ban tett fogadalmat. A világháború után őrsvezetői megbízást kapott, de képesítést nem szerzett. Eredeti csapatával a kapcsolatot 1948-ig – műegyetemi évei alatt is – tartotta. A műegyetemről kétszer is kizárták, ezért csak 1960-ban tudta befejezni.

Egészen a házasságáig bezárólag (60-as évekig) plébániája ministránsaival a cserkészmodszert is használva foglalkozott: táborozni, kirándulni vitte őket.

A Magyar Cserkészszövetséggel 1988 novemberében, a jurta színházbeli találkozón vette fel a kapcsolatot. Nekilátott a mátyásföldi 412-es számú Kalazanti Szent József cserkészcsapat megszervezésének, aminek évekig volt parancsnoka.

A szerv éveken keresztül figyelte a Csermely köré gyűlt közösséget, amiért nekik többször is szembe kellett nézniük a hatósági vegzálásokkal (lásd: „Békétlenek” és „Bigottak” fn. ügy.)

Az 1965-ös Regnum-per előkészítése okán, 1964 decemberében nála is házkutatást tartottak. Néhány legépzelt szöveget vittek el, a Gyorskocsi utcában őt is kihallgatták. A fennmaradt dokumentumok szerint társait védte, az ügyet bagatellizálta.

Egy időben a kádári elhárítás „Bigottak” fedőnévvel dossziét nyitott rájuk, többször „adminisztratív” eszközökkel figyelmeztették és bomlasztották a csoportot, amely akciók után óvatosabbá váltak, időlegesen ritkultak a találkozói.

Csongrádi (Michls) Jenő

Muraszentes, 1913. július 8. – Budapest, 2004. január 6.

Térképész, az esztergomi 14. sz. Holló cserkészcsapat tisztje. Tevékenyen részt vett a Fiala Magyarorság munkájában, 1933-as gödöllői Jamboreen a sajtószolgálatnál dolgozott. A rendszerváltás előtt a Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézetében dolgozott. Cserkészkönyvében és interjúiban ő adott hírt a katonai elhárítás és a HNF 1980-as évek elején tett újraalakítási próbálkozásairól.

1988-ban kezdeményezője és tevékeny résztvevője volt Teleki Pál máriabesnyői sírja rendbehozatalának. Az újraalakulást segítette, majd a MCSSZ társelnöke lett. Ő írta az „Új magyar cserkészkönyv – Cserkészélet fiúknak és lányoknak” című könyvet.

Emódi László

Budapest, 1919. október 20. – Budapest, 1988. december 24.

Tanulmányait Budapesten végezte, 1937-ben érettségizett, majd az esztergomi szeminárium elvégzése után 1942-ben pappá szentelték, regnumi atya. 1953-ig káplán volt különböző plébániákon. 1953 - 1957 között segéd munkásként dolgozott. 1957-től újra papi hivatásának élt, egészen az 1960-as letartóztatásáig. 11 társával együtt bíróság elé állították, majd „klerikális államellenes összeesküvés” miatt 7 év szabadságvesztésre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult, ezt követően anyagkönyvelőként dolgozott egy építőipari vállalatnál. 1964. december 8-án újra letartóztatták, majd a második regnum – perben hét társával bíróság elé állították és 5 évi börtönre ítélték. 1970-ben szabadult, de 1973-ig nem végezhetett papi szolgálatot, amikor Csillaghegyre helyezték káplánnak.

Eörsi Gyula, dr.

Budapest, 1922. szeptember 19. – Budapest, 1992. április 20.

1947-ben letette bíró és ügyvédi szakvizsgáját. 1948–1949-ben állami ösztöndíjjal Párizsban volt vendég hallgató. 1951-ben kinevezték New Yorkba, illetve Washingtonba konzulnak. 1952-ben – mint kiváló kodifikátor – az Igazságügyi Minisztérium törvény-előkészítő főosztályának vezetője lett. 1956-tól egyetemi tanár és tanszékvezető. 1978-ban az ELTE rektorává választották, tisztségét 1984-ig viselte. Egyetemi állása mellett az MTA Állam- és Jogtudományi Intézet polgári jogi osztályának vezetője (1957), később igazgató-helyettese lett.

Másokkal együttműködve nagy szerepe volt a szovjet típusú jog, jogtudomány és jogi oktatás hazai meghonosításában. Az 1950-es években a szocialista polgári jog alapjait (így az államosításokét is!) tette le, figyelmet szentelve a tervszerződésekre, és a kártérítési jogra. 1973-tól az MTA rendes tagja.

Házasságából két gyermek született: Eörsi Anna (1950) művészettörténész, egyetemi oktató, illetve Eörsi Mátyás (1954) jogász, politikus, az egykori SZDSZ volt országgyűlési képviselője. Testvére Eörsi István (1931–2005), Nagy Imre követője, Kossuth-díjas író volt, akiért a forradalom után többször is megpróbált interveniálni tartóinál.

A budai izraelita hitközség 311-es Vörösmarty cserkészcsapatának volt tagja, résztvett a MADISZ munkájában, 1947-től a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének első budai kerületében a fegyelmi bíróság elnöke. Ifjúsági munkája során az MKP (közvetlenül Hollós Ervin) iránymutatását követve dolgozott. A cserkészlet megszüntetése után sem távolodott el az ifjúságtól, hiszen egyetemi tanári feladatai mellett sokáig a Tudományos Diák Társaság elnökeként is tevékenykedett. Az MKP-ba 1945-ben lépett be.

Az ÁVO 1950-ben szervezte be elvi alapon, de a kapcsolat 1955-ben megszakadt vele, amit 1957. május 30-án vettek fel újra „Sárfi” néven. „B” dossziéja ma is megtalálható az ÁBTL-ban B-91656-os számon. A dossziében nyomon követhető – a tudományos teljesítménytől függetlenül – miként lehet valakit, akár nemzetközi szinten is „megfuttatni”, ami aztán idehaza a további munkájában miként válik hasznos hivatkozási ponttá.

1960. május 25-én kizárták a hálózatból, melyet június 16-án „Sárfi” tudomásul vett. Reaktiválásának gondolata 1964-ben és 1972-ben is felmerült az állambiztonsági szervekben, de ennek végrehajtására már nem került sor.

(Forrás: ÁBTL 3.1.1. B-91656)

Éry Emil

Marosvásárhely, 1893. július 22. – Budapest, 1976. szeptember 16.

Budapesten a Regnumban, Szekszárdon, Pécsen volt cserkész. 1924-től országos vezetőtiszt-helyettes, több őrsvetetői és tisztképző tábor parancsnoka volt, a MCSSZ kisfiú albizottságának és a gödöllői Jamboree kisfiútáborának vezetője. 1942. március 28-tól a MCSSZ állami hatalmi szóra átalakult Magyar Cserkészmozgalommá, melynek megbízott elnöke, majd 1942. augusztus 1-től kinevezett országos parancsnoka volt 1945. januárig.

(Forrás: Cserkészvezetők-Példaképek)

Färber József

?? - ??

Kispolgári származású, a budai zsidó hitközség 311. sz. Vörösmarty Mihály cserkészcsapat tagja, később parancsnoka.

Gilwell-tábort végzett, a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége ügyvezető elnöke volt 1947. március 23-tól 1948. június 27-ig, amikor is – Jánosi Sándorral folytatott ellenségeskedéseik eredményeként Jánosi után nem sokkal – lemondott tisztségéről.

(Forrás: Cserkészvezetők-Példaképek)

Galambos Ferenc Iréneusz, OSB

Budapest, 1920. október 21. - Pannonhalma, 2007. április 2.

Bencés pap, őrsvezetői és tiszti-táborok kiképzője, vízcserkész-vezető. Négy dzsemborin vett részt. Tevékeny részt vállalt a magyarországi cserkészlet átmentési kísérletében, hogy abban a katolikus nevelés szempontjai érvényesülhessenek. Ezért vállalt munkát a MCSFSZ-ben, így az OIB tagja és az igazoló bizottság vezetője volt.

1956-ban nyugatra menekült, Kastlban a magyar gimnázium igazgatója volt, az európai magyar cserkészek egyik vezetője, majd a burgenlandi magyarok összefogójaként tevékenykedett. 2002-ben vonult nyugdíjba.

Gergely Ferenc

1932, Vác –

1944-ig, a szovjet bevonulásig Vácott élt a család (apja kántor volt a „nagytemplomban”, azaz a Székesegyházban), így az ifjú Ferenc a váci 811-es „Reménység” (ma Szent József) cserkészcsapat farkaskölyke (kiscserkésze) volt. Abonyba menekülésük után az ottani cserkészcsapatnál „kvázi nyaralóként részt vett még két nyári táborban”.⁴⁸⁵ 1955-ben a szegedi bölcsészkar bejezése után Bajára került tanítani, a III. Béla Állami Általános Gimnáziumba.

1957-ben a bajai iskolákban folyt forradalmi tevékenységek vizsgálata miatt behívták a politikai nyomozati osztályára, ahol a III. Béla Gimnázium forradalmi igazgatójára, Tóth Pál Zoltánra gyűjtöttek adatot. Áttekintve az erről szóló aktát, megállapítható, hogy Gergely az egyik leghosszabb vallomást tette (3 oldal, a többieké ennél rövidebb) és az igazgatóra,

⁴⁸⁵ GERGELY Ferenc közlése. 2009. április 3-i interjú, készítette: Virág András.

valamint néhány (nem csak már emigrált) diákra is terhelő vallomást tett.⁴⁸⁶ Elmondása szerint hajszál híján ő is disszidált.⁴⁸⁷

Bajáról saját kérésére 1965. decemberében áthelyezték a budapesti Arany János Általános Iskola és Gimnáziumba, ahol 1966-ban igazgató-helyettes lett. Az Arany ekkor már az elhárításnál „kiemelt objektumnak” számított, hiszen itt működött az MTA Lélektani Intézetének kihelyezett, pedagógiai kísérleteket folytató, csoportja. Az iskolában mai napig megvannak azok a tantermek, melyek akkori technikai színvonalon lehetővé tették a diákok folyamatos megfigyelését, a tanórák rögzítését.

Jelen volt és felszólalt nemcsak a MCSSZ 1988. október 12-i Múzeum Kávéházbéli újjáalakulásánál, de az egy hónappal későbbi jurta színházi „Országos Cserkésztalálkozón” is. Beválasztották a MCSSZ pedagógia bizottságába, melynek első ülésére egészségügyi okokból nem tudott menni, többet azonban nem hívták.

Papp Emilék (MCSCSSZ) nem sokkal a rendszerváltás után Szilassy Aladár emlékérmét kívántak neki adományozni, de azt nem vette át.

Hagemann Frigyes

Budapest, 1932. -

A Baross utcai Bencés Gimnáziumban tanult és annak utódjában érettségizett. 1950 – 1954-ben az esztergomi szemináriumban tanult, majd 1955-ben pappá szentelték. Első állomása Püski község volt, onnan Budapestre került különböző plébániákra, mint káplán és hitoktató. Közben segédmunkásként, illetve adminisztrátorként dolgozott.

1958-ban ismerkedett meg a regnumi atyákkal, így került az állambiztonság célkeresztjébe. 1961-ben, az első regnumi-per során felelősségre vonták (rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették). Ennek nyomán egyházi büntetésként felfüggesztették a papi működését. Később a regnumi atyákkal együtt több perbe is belekeveredett.

A Fővárosi Bíróság 1991-ben rehabilitálta.

Hardi (Halpern) Róbert

1914. március 8., Budapest – 2010., Budapest

Félig zsidó, félig sváb származású. A fasori 16-os Evangélikus cserkészcsapatnak volt tagja, de a pezsgő vízi élet miatt a 2-es számú piarista cserkészcsapathoz, Sík Sándorhoz is kötődött.

⁴⁸⁶ ÁBTL 3.1.9. V-142358. 67-69.

⁴⁸⁷ GERGELY Ferenc közlése. 2009. április 3-i interjú, készítette: Virág András.

1929-ben, minden idők legnagyobb létszámú magyar cserkészküldöttsége tagjaként részt vett a birkenheadi dzsemborin, majd őrsvezetőképző tábort végzett és – mint azt a mellékletben közölt dokumentum bizonyítja – részt vett a gödöllői dzsembori tolmácsainak felkészítésében, de nem Teleki Pál főcserkész titkáráként, ahogy azt visszaemlékezéseiben emlegette (annak sem maradt írásos bizonyítéka, hogy más minőségében valaha is Teleki titkáráként dolgozott volna, bár kétségtelen, ismerték egymást.)

Apjának behozatali nagykereskedése volt, így ő a harmincas években a 10. legnagyobb adót fizető polgár volt. A közgazdasági egyetem elvégzése után egy év közép-európai, majd két év angliai tanulmányút következett („London School of Economics”). Hazatérte után katonai szolgálatát teljesítette, majd a zsidótörvények miatt háromszor is behívták munkaszolgálatra (mint keresztényt, nem vitték ki az országból). 1944-ben Ungvárnál átszökött a vörös hadsereghez. Hazatérve belépett a MKP-ba, és mint újságíró (a korábban kisgazda „Debreceni Néplap”-ot átállította a MKP oldalára) részt vett a debreceni nemzetgyűlés munkájában.

Állítása szerint 1944-ben Szirmai Istvántól azt a feladatot kapta, hogy szervezze újjá és „pacifikálja” MCSSZ-t. Valóban, a MCSFSZ 1946-47-es megalakulásakor a hét társelnök egyike lett volt.

A Rákosi-időszakban Gerő volt a védnöke és szoros munkatársi, baráti kapcsolatba keverednek (legutóbbi interjúkban is védte). A forradalomban nem vett részt, bár bevallása szerint Vásárhelyi Miklóson keresztül a Nagy Imre-körhöz kapcsolódott. A forradalom leverése után felmelegítette Szirmai Istvánnal korábban kötött barátságát, aki „védnöke” volt a kádár érában. Szürke eminenciásként – állítása szerint – minden fontos gazdasági kérdés megválaszolásakor ott volt, mind rákosiék, mind kádárak mögött.

Az ÁBTL-ben fennmaradt iratai⁴⁸⁸ szerint többször is nyomozás indult ellene gazdasági visszaélés miatt, de végül mindig „kimentették.”

Jánosi Sándor (Juló bá)

Bácskossuthfalva, 1911. szeptember 25. – Budapest, 1985. március 3.

Református, a pozsonyi úti református gyülekezet Tisza István cserkészcsapatának tagja (Horváth János, országgyűlési korelnökkel egyetemben). Az 1941-es „Ábrahám-hegyi” cserkészpróbarendszer reform nyomán „hivatalossá lett” regöscserkészlet legismertebb és legnagyobb hatású vezetője.

⁴⁸⁸ ÁBTL 3.1.5. O-16705/1-2. „Pénzes”

II. világháború befejeztével 1945. február 4-én újjáalakult MCSSZ ügyvezető elnöke lett, egészen 1945. november 11-ig. Később jelentős szerepet vállalt a MCSFSZ megalakulásában, mint vezetőtisz, és jeleskedett az egyházak háttérbe szorításában.

1956-ban az elsők között kereste fel a Nagy Sándor utcai Cserkészházat, és nagy lendülettel kezdte el szervezni az újraindulást. A forradalom leverése után, ameddig törvényes lehetősége van rá, harcolt a cserkészlet legalizálásáért.

A népi kultúra elkötelezett védelmezője és terjesztője. Kezei közül kerültek ki a magyarországi táncmozgalom elindítói, a néptánc koreográfusok kiváló nemzedékei. 1980-ban kiadványt szerkesztett a „Regös-úttörőknek”.

Karácsony Sándor dr.

Földes, 1891. január 10. – Budapest, 1952. február 23.

1920-tól a BKIE cserkésze, a falusi cserkészcsapatok (Kaba, Püspökladány, Földes, Berettyóújfalu) és vezetőképző táboraik szervezője. 1913-tól a harmincas évek végéig a MCSSZ társelnöke. Az 1946. július 19-én Rajk László belügyminiszter által felosztatott MCSSZ helyébe a július 22-én, a „népi demokratikus szárny” kezdeményezésére megalakult a MCSFSZ elnöke lett. Ugyanezen év őszén a MADISZ elnökségét is vállalta.

A MCSFSZ vezetéséről 1948 tavaszán mondott le, lépésével az akkor már nyíltan vállalt kommunista és egyben a konkurens úttörőszövetség vezetőjének, Surányi Lászlónak engedte át a MCSFSZ vezetését. 1950-ben a berendezkedett diktatúra minden feladatától megfosztotta és nyugdíjba kényszerítette.

(Forrás: Cserkészvezetők-Példaképek)

(Szemenyei) Kiss Tamás

Budapest, 1945. november 1.–

A Kanadai Magyar Hírlap honlapján rendszeresen publikál. Eszerint: 1968-ban Csehszlovákia megszállását követően az NSZK-ban megjelent írása miatt: „sajtó útján elkövetett izgatás” miatt 1 év szigorított börtönre ítélték. Később, a nyugat-németországi cikket közlő „Nemzetőr” című müncheni lapot, a nyugati titkosszolgálatok fedőszervének minősítő váddal és kémkedés büntette miatt, Kiss Tamást a Budapesti Katonai Bíróság 7 év fegyházra ítélte.

Együtt raboskodott Lénárd Ödön piarista szerzetessel, Tabódy István főesperessel és több, a nemzeti ellenállásból ismert politikussal, 56-os szabadságharcossal.

1975. szeptember 12-én a BM III/III-3/a. osztálya H-60870 számon, a B-142250-2 számú beszervezési dosszié alapján beszervezte „állam elleni bűncselekmények” vonalra. Eleinte „Elnök”, majd „Szemeyei” fedőnéven az ekkor három gimnáziumi osztállyal (tehát érettségivel nem) rendelkező, a Tankönyv-értékesítő Vállalatnál dolgozó Kiss Tamást.

Saját önéletrajzában azt írja, hogy 1976-tól rendőrségi felügyelet alá lett helyezve (ami az ügynökség sajátos megfogalmazása is lehet), és az Állami Könyvterjesztő Vállalatot jelölték ki munkahelyéül. 1981-ben a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat áruforgalmi előadója, instruktora, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése munkatársa, a „Könyvvilág” c. havilap szerkesztője lett. 1987-ig a demokratikus ellenzék tagjaként kapcsolatban állt a legismertebb írókkal, költőkkel. 1987-ben a „Magyar Ifjúság” c. hetilap a sajtómenedzseri állás betöltésére kérte fel, ezután 1988 januárjában lett a budapesti Jurta Színház titkárságvezetője.

1988. október 12-én jelen volt a Múzeum Kávéházban, és nem csak érvelt a valláserkölcsei alapokon megszervezendő MCSSZ megalakítása mellett, de feleségével együtt alá is írta a MCSSZ azonnali megalakulását kimondó nyilatkozatot. A találkozó során többször is szót kért, és igyekezett a cserkészeket beterelni a Jurta Színházba egy nagygyűlés erejéig (Sárdy György „pénzéhesnek” nevezte, hiszen ténykedéséből csak annyi látszott, hogy pénzről, plakátokról és szórólapokról beszél).

Állítása szerint tájékozott lévén az akkori paktum, az MSZMP-vel történő egyezkedés kialakulásában, 1988 decemberében feleségével (a Tudományos Dolgozók Szabad Szakszervezete küldöttével) elhagyta az országot, és Düsseldorfban telepedett le. Jelenleg Kanadában él.

A 6-os kartonjára felvitt adatok szerint 1989. november 24-én dekonspiráció veszély miatt kizárták az ügynökségből.⁴⁸⁹

Kölley (Köhler) György, vitéz

Budapest, 1919. szeptember 29. – Leányfalu, 2005. március 14.

1940-től a központi vezetőképző keret tagja, 1943-tól országos kiscserkész előadó, és a Kiscserkész c. lap főszerkesztője, 1945 után országos kiscserkészvezető. 1946-ban – az általa

⁴⁸⁹ Lásd VII/d. melléklet.

csak az elfogása után (teljes mélységben pedig még később) megismert⁴⁹⁰ – „kamaraerdei ügy” kapcsán letartóztatták (itt többek között együtt ült Almássy László Afrika-kutatóval is). A szovjet katonai bíróság nyolc évre ítélte, ami miatt hét évet töltött a gulágon (ebből két évet Lembergben, ötöt Karéliában). Sztálin halála után, 1954-ben hazajött, befejezte teológiai tanulmányait, 1956. június 21-én pappá szentelték. A forradalom hírére Budapestre utazott (ebben az időben Dunabogdányban volt plébános), hogy részt vegyen a MCSSZ újjászervezésében. 1961-ben, a „Fekete Hollók” fedőnevű ügyben, illegális ifjúsági munka miatt, ismét letartóztatták, és mint XI. rendű vádlottat három évre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult, de Dunabogdányban házi őrizetben tartották még egy ideig. 1967-ben Svájcba, majd a Német Szövetségi Köztársaságba menekült, ahol 1970-től a (Külföldi) MCSSZ (I.) Európai Kerületének lett a vezetője. A rendszerváltás után hazatért és Leányfalun telepedett le.

(Forrás: KÖLLEY György: Értetek ..., Cserkészvezetők-Példaképek)

Kristó Nagy István

Sándorfalva, 1921. június 16. - 2010. augusztus 11.

Regőscserkész volt, egyetemi tanulmányait a Szegedi Tudományegyetem gyógyszerész szakán végezte, az egyetemi ellenállás szervezése miatt letartóztatták, ahonnan később megszökött. 1945-től három esztendeig a Független Ifjúság munkatársa volt. 1947. március 23-án megtartott MCSFSZ közgyűlésén az Országos Intézőbizottság póttagjának választották.⁴⁹¹

1948-1957 között gyógyszerészként dolgozott. 1957-1969 között lektor volt. 1969-1973 között a Magvető Könyvkiadó, 1973-1981 között a Könyvvilág című lap, 1982-1990 között pedig ismét a Magvető Könyvkiadó főszerkesztője volt. 1974-1989 között a Hazafias Népfront művelődés-politikájának egyik irányítója volt. 1993-1998 között a Társadalmi Érdekegyeztető Tanács társelnöke volt.

A népi írókkal, valamint a 20. századi külföldi irodalmárokkal és művészekkel foglalkozott. Az 1945-től – a nyilas Turul Szövetséges múltját ellensúlyozandó(?) – az állambiztonság foglalkoztatásban ügynök, önkéntes besúgó, ahol „Juhász Lajos” néven jelentett.⁴⁹²

⁴⁹⁰ KÖLLEY György: Értetek ...

⁴⁹¹ ÁBTL 3.1.5. O-11530. 29.

⁴⁹² TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Budapest, 1956-os Intézet – Corvina Kiadó, 2008. 233-241.

Máthé Levente dr.

Budapest, 1919. szeptember 29. – Budapest, 2009. március 2.

1929-től cserkész a 15. sz. Bethlen Gábor cserkészcsapatban, tisztt, majd apród (kiscserkész) vezető.

Jogász, a MCSSZ egyik múzeum kávéházbéli újjáalapítója, kemény szószólója a valláserkölcsi alapon újraszerveződésnek. A MCSSZ első külügyi vezetője. Rengeteget tett a MCSSZ (egyedülként történő) WOSM-ba való visszavétele érdekében.

1994-ben a Fegyelmi Bizottság tagjává, majd 1998-ban elnökévé választották.

(Forrás: Vezetők Lapja XXIX. évfolyam 13. szám (1994. október) 13. o., és Vezetők Lapja XXXIII. évfolyam 8. szám (1998. augusztus) 127-28. o.)

Mészáros István, dr.

Pestújhely, 1927. január 26. -

A neveléstudományok doktora, az ELTE nyugalmazott docense. 1940-től a pestújhelyi 912. sz. Árpád cserkészcsapat tagja. Ő volt az, aki már a rendszerváltás előtt is a cserkészettel kapcsolatos tanulmányokat jelentetett meg, pl. 1983-ban a Vigília hasábjain, a „Sík Sándor és a magyar cserkészpedagógia” címmel, vagy 1984-ben a Pedagógiai Szemlében: „Cserkészlet és pedagógia” címmel, majd több lapban további cikkei jelentek meg. Ezek a „bátor” cikkek szinte előkészítették a rendszerváltás utáni cserkészlet azonnali megindítását. 1988-ban az egyik előadója volt a szegedi cserkész konferenciának.

Morvay Péter, dr.

Szatmárnémeti, 1909. április 13. – Budapest, 1994. február 23.

„Regös Morvay”. Előbb az ICHTYS-be, majd az 1. sz. BKIE-be lépett. 1937-ben OIB tag, ahol javasolta, hogy a regös munkát állítsák a cserkészmunka középpontjába. Munkatervét az OIB 1940-ben fogadta el. Előbb a falusi cserkészek országos előadója, majd országos regös vezetőtisztt. 1943-tól az Országos Nagytanács tagja. A rendszerváltás után 1992-ig az MCSCSSZ elnöke volt, de Papp Emillel sokszor vitában állt. 1992 után már nem vállalt tisztséget.

Nagy László, dr.

Budapest, 1921. szeptember 2. – Genf, 2009. december 18.

1933-tól a 18. sz. Lóczy Lajos csapat tagja. Tiszti és vízicserkész képesítést szerzett. Részt vett a gödöllői és vogelenzangi Jamboreen. 1947-ben a svájci orvosi kezelése után nem jött haza.

1957. szeptember 1-jével megbízták a Világiroda főtitkári teendőivel. 1965-ben egy pályázaton tanulmányt készített a cserkészmozgalom átszervezéséről. Ezt a Világkonferencia a cserkészlet alapdokumentumának fogadta el és mint a WOSM igazgatóját 1968-ban megbízták ennek végrehajtásával, ezt a posztot 1988 novemberig töltötte be. Ezek során 150 országot látogatott meg. Nem túl aktívan, de segítette a magyar cserkészlet újraindulását és erőteljesen segítette a MCST megalakulását. Több ezer cikke és több könyve jelent meg.

Nyiredi Szabolcs, dr.

Budapest, 1922. április 23. – Budapest, 2005. augusztus 23.

1930-tól cserkész, 1933-ban részt vett a gödöllői Jamboreen, 1938-ban segédtszti és vízi vezetői képesítést szerzett. A cserkészlet magyarországi megszűntetése előtt a budapesti 345-ös János Zsigmond unitárius cserkészcsapat utolsó csapatparancsnoka volt.

Az Unitárius Egyházi Tanács tagja és 1971-1980 között főgondnok-helyettese. 1988-ban ott volt a Múzeum Kávéházban a MCSSZ újjáalakításánál. Az első terminusban országos ügyvezetőelnök volt.

Olti (Obetkó) Vilmos

1914. január 31., Billéd - ?

Olti Vilmos „vérbíró” (korábban Obetkó) életrajzi kutatói szerint Szegeden, diák korában hívő katolikus és a Mária Kongregáció tagja volt. A negyvenes évek első felében a Nyilaskeresztes Párt tagja volt. 1945. március 31. – április 3. között a MCSSZ vezetői konferenciájának csoportbeosztásában, a férficserkész őrben jelent meg dr. Olti Vilmos neve. Ugyanakkor a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének Ifjúsági Titkársága a MCSSZ vezetőiről készített titkos névjegyzékében, mint kommunista párttag szerepel. Majd a MCSFSZ vezetőiről készített név- és lakjegyzékben is Olti-t az MKP tagjaként tüntették fel. Tehát kommunista, és már akkor beépített ember volt. A MCSFSZ 1947. március 23-án megtartott vezetőségválasztó közgyűlésének szavazólapján, az „Országos Cserkészfegyelmi

Bíróság” és az „Országos Kiegyenlítő és Összeférhetetlenségi Bíróság” tagja lett. 1948. június 27-én megtartott vezetőségválasztó közgyűlés szavazólapján dr. Olti Vilmos a „Fegyelmi Bíróság” tagjaként és a „Kiegyenlítő Bíróság” vezetőjeként szerepelt.

Ezután már nem mint cserkésztől, hanem 1945-től a hírhedt Markó-utcai Népbíróság kihallgató népügyészéről, tanácsvezető bírójáról, 1948-tól a Budapesti Népbíróság elnökéről Olt, Olti, vagy Olty néven olvashattunk róla az újságokban. Sokszor a vérengző kommunista, Alapi Gyula főügyéssel együtt szerepeltek. Gyakorlatilag a pártközpont előzetes utasítása alapján ítélkezett. Ilyenek voltak pl. a Peyer, a Nitrokémia, a Pócspetri, az Actio Catholica vezetői elleni per, a MAORT, a Földművelési Minisztérium, a Mindszenty József hercegprímás, a Standard, a Kővágó, a Grósz József érsek és Endrédy Vendel zirci főpát elleni perek. Szóbeli hírek alapján, a volt kistarcsai internáltak közlése szerint időnként Olti Vilmos vezette bíróság az ügyéssel kitelepedett Kistarcsára és az internálótábor területén fogvatartottak ítéletét pár perc alatt hosszú börtönbüntetésre vagy halálra változtatták.

A későbbiek során, 1956-tól – rossz híre miatt – Kádárék nem engedték többet a bírói pulpitusra. 1957. április 27-e és 1960. március 12-e között ügyvédi tevékenységet folytatott. Halála előtt nem sokkal Kerényi Lajos atyánál „életgyónást” végzett.

Pozsgay Imre

Kóny, 1933. november 26. –

A Lenin Intézetben 1957-ben diplomázott. 1950-ben lépett be az MDP-be. Az MSZMP-nek 1956-tól volt tagja. 1957 és 1965 között az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága agitációs és propaganda osztályának volt vezetője, ahonnan a KISZ KB sajtóosztályának vezetőjévé nevezték ki. 1970-ben védte meg a filozófiai kandidátusi értekezését, majd ugyanezen évben egy hónapra párizsi nemzetgyűlésbe ment tanulmányútra, itt vette fel először a kapcsolatot az emigráns magyar cserkészekkel.

1975-ben kulturális miniszterhelyettessé nevezték ki, majd 1976-ban kulturális miniszterré. 1980-ban a minisztériuma megkapta az oktatásügyi feladatköröket is (Művelődési Minisztérium lett). Ekkor lett az MSZMP KB tagja.

1982-ben kiszorult-kiszorították a hatalomból. Papíron azonban kiemelték, nem számított „bukott kádernek”, áttették a HNF OT-ba főtitkárnak. 1983-ban jutott be először az Országgyűlésbe. 1988-ban az MSZMP Politikai Bizottsága (PB) tagja lett, és visszatért a kormányba, előbb Grósz Károly, majd Németh Miklós miniszterelnöksége alatt államminiszter. Ő az első állampárti politikus, aki az 1956-os forradalmat „népfelkelésnek”

nevezte (1989. január 28-án, Grósz Károly távolléte alatt). Nagy Imre újratemetésén őrt állt Nagy Imre koporsójánál. 1989-ben a MSZP alapítója és köztársaságielnök-jelöltje volt.

1990-ben rövid ideig az MSZP alelnöke. Az első szabad országgyűlési választások után a MSZP frakcióvezetője lett. 1990 novemberében kilépett a pártból és független lett. 1991-ben egyik alapítója volt a Nemzeti Demokrata Szövetségnek (NDSZ). Az 1994-es országgyűlési választáson pártja nem érte el az 5%-os küszöböt. 1996-ban az NDSZ feloszlatta magát.

A politikai színtéren 2005-ben jelent meg újra, a Nemzeti Konzultációs Testület egyik tagjaként. Emellett 1995 és 2000 között a Szent László Akadémia rektora, illetve 1996-tól 2001-ig a Magyarok Világszövetsége elnökségi tagja volt.

Rajeczky Ferenc Benjamin, dr., O.Cist.

Eger, 1901. november 1. – Pásztó, 1989. július 1.

1927-ben ő vezette a budai ciszterek 25-ös Szent Imre cserkészcsapat küldöttségét a kanderstegi síversenyen, ahol első díjat nyertek. 1929-1931-ben a csapat parancsnoka, 1930-ban a svédországi Nemzeti Nagytáborba viszi cserkészeit.

Már jóval a rendszerváltás előtt, 1984-ben egy zenei TV adás közben kitért a cserkészlet zenei életére, felhívva a figyelmet a cserkészletre. 1988 augusztusában a rendszerváltás és a cserkészlet újjáéledésének előszeleként öregcserkész társaival egy TV adásban számolt be a cserkészlet lényegéről, a gödöllői dzsemboriról, ráadásul a műsor végén elénekelték a cserkészindulót is. Zenetudós, Kodály Zoltán egykori munkatársa, majd utóda az MTA Népzene kutató Csoportjánál.

Rábai Miklós (Micu bá')

Békéscsaba, 1921. április 18. - Budapest. 1974. augusztus 18.

A békéscsabai evangélikus egyház által fenntartott 548. sz. Csaba cserkészcsapat tagja, majd 1947-től utolsó parancsnoka volt. A regőscserkészlet keretében cserkészeivel többször is végzett gyűjtőmunkát. Elvként hangoztatta, hogy „csak tiszta vízből meríteni”. 1947-ben a franciaországi Moissonban megrendezett Jamboreen a magyar cserkészek néptánc csoportjának vezetője volt. Sikerük fergeteges volt, számos tábortűzi és külön műsort kellett bemutatniuk. 1946-ban a MCSFSZ OIB tagja lett, az O-11530. számú dosszié „vörösceruzás” listáján vörössel van jelezve (kommunista).

Civil táncsoportja is sikereket ért el, majd 1948-ban Gyulán megnyerték az Országos Táncversenyt. 1951-ben megalakította a Testnevelési Főiskola néptánc tanszékét, majd a MEFEST Központi Együttesét, végül a Magyar Állami Népi Együttest is.

Rózsavölgyi László

Nagylók, 1919. március 15. - Budapest, 1987. augusztus. 2.

1942-ben szentelték pappá Esztergomban, 1942-ben Somorján, majd 1944-től Budapesten több helyen is káplán. 1951-től tagja a Regnum Marianum Közösségnek, majd 1953-54 a regnumi vezetőképző egyik szervezője. Három csoportot vezetett (alsós, felsős és gimnazista), mindegyikkel hetenként találkozott.

1956. október 23-án a papi szemináriumi gyűlésen felszólalt. Az amerikai bombázások miatt elpusztult regnumi budapesti Damjanich utcai kápolna visszaépítésén fáradozott, amikor 1957 tavaszán huszonhárom napra letartóztatták, mert azzal vádolták, hogy „szabálytalanul” kezelte a rábízott anyagiakat.

A „Fekete Hollók” titkos nyomozás realizálásakor, 1960. november 22-én, ismét letartóztatták, amely eredményeként 1961 júliusában, az első regnumi perben a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel büntetében”, mint IV. rendű vádlott 3 év 10 hónapi börtönre, 3 ezer Ft (kb. 3 havi fizetés) részleges vagyonelkobzásra ítélték. 1962 végéig Márianosztrán – többek között Sárdy Györggyel, Pálos Antal jezsuita tartományfőnökkel és még sokakkal – a szövőüzemben szőnyeget csomózott.

1963-ban szabadult. Ezután titokban hitoktató volt, írásos anyagokat sokszorosított, melyeket az összejöveteleken osztott szét (ahogyan azt a Csermely László vezette csoportról készült jelentésben is olvashatjuk.)⁴⁹³

1964 őszén átvette Emőd László atya egyik ifjúsági csoportját, majd december elején újra letartóztatták, a második regnumi perben összeesküvésre irányuló előkészület büntetéként vádjával bíróság elé állították. 1965 tavaszán Bimbó István tanácsa III. rendű vádlottként 3 és fél év börtönre, 3 ezer Ft (ekkor már csak kb. 2 havi fizetés) részleges vagyonelkobzásra, és 4 évi politikai jogfosztásra ítélte. 1968 tavaszán szabadult, de az akkori egyház és állam együttműködése okán, csak 1981-ben kaphatott újra egyházi beosztást, a Bíró Imre (1985-től plébánosként országgyűlési képviselő) irányította Farkasréten, így lett haláláig a XXIII. János pápa Szeretetotthon gondnoka és lelki igazgatója.

⁴⁹³ ÁBTL 3.1.2. M-33971/1. 164-168.

Ruttkay Levente

Ungvár, 1940. augusztus 8. – Budapest, 2003. március 3.

Evangélikus lelkész, újságíró. A teológia elvégzése után 1964-től Lipcsében volt ösztöndíjas, majd a berlini Humboldt Egyetemen teológiai tanársegéd.

1974. november 26-án „hazafias” alapon, „Tamás” fedőnéven, H-60336-os számon, a Veszprém megyei RFK III/III-as osztálya „egyházi vonalra” beszervezte. Jelentéseit az M-37942 és a M-40678-as számú dossziékba gyűjtötték.⁴⁹⁴

1979-től a budapest-józsefvárosi gyülekezet lelkésze lett. Ugyanezen évben szeptember 19-én átvette őt a BM III/III-1-es osztálya.

1984-től lelkészi szolgálatát megszakította, több napi- és hetilap munkatársaként kül- és belpolitikai valamint gazdasági újságírással kezdett foglalkozni. A rendszerváltás idején alapító tagja és titkára volt a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaságnak, alapító tagja a Menedék Bizottságnak, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, aktivistája az Erdélyt védő Független Bizottságnak és az Erdélyi Szövetségnek.

Valószínűleg megváltozott élethelyzete okán 1985. március 20-án ügynöki foglalkoztatását átvette a BM III/III-5-a (vagy a 4-a, ez sajnos nem teljesen egyértelmű a 6-os katon bejegyzéséből).

1988-tól az SZDSZ tagja, VIII. kerületi szóvivője. 1988. október 12-én este megjelent a Múzeum Kávéházban, ahol a Szabad Kezdeményezések Hálózatának szóvivőjeként bemutatkozva, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának nevében üdvözölte a MCSSZ megalakulását.

Nagy Imre temetésén, mint III/III.-as főcsoportfőnökség „Tamás” fedőnevű ügynökeként, annak zavartalanságát biztosítandó vett részt.⁴⁹⁵

Sík Sándor, dr.

Budapest, 1889. január 30. – Budapest, 1963. szeptember 28.

Piarista szerzetes, rendfőnök, egyetemi tanár, kiváló pedagógus, cserkésztsiszt és neves költő. 1911-ben Münchenben került kezébe egy német cserkészkönyv, majd itthon a Zászlónkban is olyan cikkeket tanulmányozhatott, amelyek a cserkészmozgalmat ismertették. A magyar cserkészmozgalom egyik megteremtője, szellemi atyja, a magyar cserkészpedagógia kidolgozója. A Budapesti Piarista Gimnáziumban – diákjai kérésére – az egyik legelső

⁴⁹⁴ 6-os kartonját lásd VII/d. mellékletben.

⁴⁹⁵ BM III/III Csf. Biztosítási terv, Nagy Imre és társai 1989. június 16-i temetésének áb.biztosítására. 7. Lásd IX/II. melléklet.

cserkészcsapat megszervezője (2. sz. BKG). Bábáskodott 1912-ben a Magyar Cserkészszövetség megalakulásánál. A tanácsköztársaság bukása után újjáéledt MCSSZ elnöke 1921. május 29-től 1922. május 28-ig.

1929-től a szegedi egyetemen tanított, 1946 és 1949 között a MTA levelező tagja volt. '948-ban irodalmi munkásságáért Kossuth-díjat kapott.

Munkásságán végig nyomon követhető, hogy mennyire erősen hit az ökumenében: tekintélyével, a legnehezebb – katolikusokat a cserkészletből kiszorítani akaró – időkben is meg tudta akadályozni egy (katolikus) felekezeti cserkészszövetség megalakulását.

(Forrás: Cserkészvezetők-Példaképek)

Surján László, id. dr.

Fiume, 1914. április 22. – Budapest, 1997. január 4.

1925-1933 között a pécsi 47. sz. Szent László cserkészcsapat cserkésze. 1934-ben megszervezte a Pécs-Gyárváros inas- és bányászgyerekek cserkészcsapatát. Erdély visszacsatolását követően a kolozsvári cserkészlet újjászervezését végezte. A háború után a MCSSZ országos vezetőtisztjének helyettese.

1989-ben, a rendszerváltás után a hazai cserkészlet egyik újjászervezője, és 1989. február 11-től az újjáalakult MCSSZ első rendes alapszabálya alapján megválasztott országos elnöke.

Sütő István

Felsőgöd, 1931. április 10. – Győr, 2012. december 13.

1937-ben tett kiscserkész ígéretet a felsőgödi 930-as számú Megyericsy Béla cserkészcsapatban. Partium visszatérte után hazaköltöztek Nagyszalontára, ahol az 543-as Arany János cserkészcsapatban ismerkedett meg a regősmunkával. A cserkészfogadalmat már Karácsony Sándor és Jánosi Sándor kezébe tette le. Itt lett segédőrsvezető, de a háború után kénytelenek voltak visszaköltözni Felsőgödre. 1946-ban már ő intézte csapatuk igazolását a MCSFSZ-be, 1947 pünkösdi klotildligeti nagy ICHTYS-tábort már mint csapata tényleges vezetője szervezte. Cserkészközösségével később sem szakadt meg a kapcsolata, csak átnevezték magukat NTE Kajakszakosztálynak, mely feloszlata végül a MÉMOSZ keretébe kényszerítette őket.

Az illegalitás alatt végig foglalkozott fiatalokkal, leginkább evezőtáborokat szerveztek. Közben megint átalakultak, és a Lokomotív TE-be álltak be. Ebben a csoportban már nem csak evezetek, de sokat túráztak is. A Lokomotív TE vásárolta meg a bőszi völgyben

elhagyott tanyát, amit kétkezi munkával újjátottak fel, és így lett az újjáalakuló cserkészlet egyik bázisa. 1980-tól együtt szervezett táborokat Bokody Józseffel (aki a MTBSZ vízvezetője lesz a rendszerváltás hajnalán), de tartotta a kapcsolatot a regösüttörő táborokat szervező Jánosi Sándorral is.

1988-89 fordulóján megszervezte az első ún. „rákosfalvi” őrvezetőképző tábort, és lánya iskolájában elindította az 543-as Csaba királyfi cserkészcsapatot (akkor még működött a 234-es Arany János úttörőcsapat, ezért a nagyszalontai csapatból csak a csapatszámot vitte tovább, a nevet nem).

1989 nyarán részt vett a Külföldi Magyar Cserkészszövetség által a fillmore-i Sík Sándor Cserkészparkban megrendezett cserkészti tábort, mely végén sikeres cserkészti vizsgát tett.

1994-ben a Fegyelmi Bizottság tagjává választották.

(Forrás: Vezetők Lapja XXIX. évfolyam 13. szám (1994. október) 14-15.o.)

Szabolcsi Miklós, dr.

Budapest, 1921. március 3. – Budapest, 2000. szeptember 2.

Szintén a budai izraelita hitközség, 311-es Vörösmarty cserkészcsapatának tagja, részt vett a MADISZ munkájában, 1947-től a MCSFSZ OIB tagja. Ifjúsági munkája során az MKP iránymutatását követve dolgozik.

1945-től 1953-ig középiskolai tanárként dolgozott. Közben két évig (1948–50) a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium munkatársa volt. 1956-ban az MTA Irodalomtörténeti Intézetébe került tudományos főmunkatársi, majd osztályvezetői beosztásba. Közben 1959 és 1961 között az *Élet és Irodalom* c. újság felelős szerkesztője volt. 1967-ben az intézet ügyvezető igazgatójává nevezték ki (az intézetet 1968-tól Irodalomtudományi Intézetnek hívják). Tisztét 1980-ig töltötte be. 1981-ben átvette az Országos Pedagógiai Intézet vezetését, amelyet 1988-ig irányított. A párizsi Sorbonne vendégtanáraként is működhetett.

1965-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1976-ban pedig rendes tagjává választották. 1970 és 1973 között az akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának elnökhelyettese, majd 1985-ig elnöke volt. Ezt követően 1995-ig a Tudományos Minősítő Bizottság, annak megszűnése után 1998-ig pedig a Doktori Tanács tagja volt. Akadémiai tisztségein túl 1981 és 1984 között a Modern Nyelvek és Irodalmak Nemzetközi Szövetségének elnöki tisztét töltötte be, ezt követően tiszteletbeli elnökké választották. Jeles József Attila-kutató.

Szirmai István

Zilah, 1906. – Budapest, 1969.

Nagyváradon volt cserkész,⁴⁹⁶ majd Párizsban és Kolozsvárott járt egyetemre, jogi tanulmányokat folytatott. 1929-ben belépett a román kommunista pártba. Észak-Erdély visszacsatolása után a román és a magyar kommunisták összekötőjeként a magyar rendőrség elől Budapestre menekült, ahol átigazolták a KMP-be. 1943 novemberében a katonai elhárítás letartóztatta, 1944. február 28-án hűtlenség vádjával 15 évi fegyházra ítélték. 1944 októberében megszökött, Szegeden az MKP Dél-Magyarországi Területi Bizottsága titkárhelyettese, 1945 végétől a MKP KV munkatársa, 1947 novemberig tömegszervezeti osztályvezető, majd a nő- és ifjúsági titkárság vezetője. 1953 januárjában a tervezett cionista per kapcsán letartóztatták. 1955-ben rehabilitálták. 1956 decemberben kinevezték a kormány újonnan szervezett, a sajtó irányítását végző Tájékoztatási Hivatalának elnökévé.

1957 júniustól az MSZMP KB tagja. Kádár János közvetlen munkatársa volt, ő lett a kulturális és ideológiai terület felügyelője.

Hardi Róbert visszaemlékezése szerint Hardi mentora volt, sokszor mentette ki Nyers Rezsőn keresztül a(z elsősorban pénzügyi ügyeskedéseit felfedő) vádak alól.

Szűcs Albert dr.

?? - ??

Saját elmondása szerint egykor cserkész volt. 1988-ban úttörővezető és (Sárdy visszaemlékezése szerint) pszichés okokból a praxisától eltiltott fogorvos. Korábban – egy interjúban elmondottak szerint – a zánkai úttörőtáborban praktizált (az eltiltását ebben nem említette).⁴⁹⁷

Ő kezdeményezte a múzeum kávéházi megbeszélést, ő hívta oda a sajtó képviselőit is, így a végkifejlet (a szavazás) már sajtónyilvánosan történt. Pontos szerepe a megalakulásban még tisztázásra vár. A MCSSZ megalakulására 1988. október 12-én este igennel szavazott, de a továbbiakban tisztséget nem kapott, nem vállalt. A novemberi Jurta Színházbéli Országos (Öreg)Cserkésztalálkozót még szintén ő kezdte el szervezni, ezen még részt vett, de csak a sajtótájékoztatón szólalt meg, ahol már csak a maga nevében beszél(hetet)t (és ebben elhatárolta magát a MCSSZ-től).

⁴⁹⁶ Hardi Róbert közlése. 2006.április 6-i interjú, készítette: Virág András.

⁴⁹⁷ Szemtől szemben a cserkészettel. Népszabadság, 1988. október 29. 12. Lásd IX/p. melléklet.

Urhelyi János dr.

Budapest, 1922. június 20. - ?

Az újjáalakulás elnöke, jogász.

Varga Domokos

Kunszentmiklós, 1922. október 8. – Budapest, 2002. május 12.

Kunszentmiklóson lett cserkész, majd Sopronban tanult s ott folytatta a cserkészletet. 1946-tól a MCSFSZ „Cserkészfiúk” című lapját szerkesztette és még ebben az évben a debreceni Néplap munkatársa is lett (Hardi Róberttel innen ismerhették egymást). 1948-1949 között a Szabad Népnél, később, 1954-1956 között az Irodalmi Újságnál dolgozott. 1950-ben kizárták a MDP-ből, mivel felesége féltetvére volt a Rajk-per egyik vádlottjának. A forradalom napjaiban rádióműsorokat készített, ő készített felvételt egykori regösvezetőjével, Jánosi Sándorral, a megalakulófélben lévő cserkészszervezet egyik vezetőjével, amit végül nem adott adásba, sőt intézkedett annak megsemmisítéséről is. 1957. január 20-án letartóztatták, mely után a forradalmi és azt követő tevékenysége miatt a Legfelsőbb Bíróság 2 év börtönbüntetésre ítélte. 1958-ban szabadult. 1958 nyarán fedőnév nélküli jelentést írt a cserkészlet magyarországi történetéről, ebben elemzi a főbb szereplőket.⁴⁹⁸

Witz Béla, dr.

Zsablya, 1889. február 27. – Esztergom, 1962. június 13.

1922. májustól 1932. februárig elnök, majd örökös tiszteletbeli elnök. 1919-ben az ő támogatásával jött létre a 7. sz. Verbőczy cserkészcsapat, mely később a volt parancsnoka, Erős Gusztáv nevét vették fel. 1921-től a Regnum Marianum Turul csapatának volt parancsnoka. 1923-ban OIB tag volt. Az ő elnökségét tartják a cserkészlet hőskorának, a dániai dzsembori, a Megyeri Nagytábor, az angliai dzsembori, a Cserkészház, a Cserkészpark, a Hármashatár-hegyi Vitorlázó Repülőtér, az Újpesti Népszigeti Központi Vízitelep, a főcserkészeti intézmény és a Cserkész Nagytanács életre hívása is mind a nevéhez fűződik. 1932-ban országgyűlési képviselő és a „parlamentárius” tagja lett, Teleki Pál barátja és gyóntatója volt. Mint a budapesti Szent István bazilika plébánosa, 1945-ben ő vette át az amerikai hadsereg által nyugatról hazahozott Szent Jobb-ereklyét.

(Forrás: Cserkészvezetők-Példaképek)

⁴⁹⁸ ÁBTL; 3.1.5. O-11530

Összegzés

Jelen disszertáció vállalt feladata mellett, hogy áttekinti a magyarországi cserkészlet történetét, hogy matematikai gráfok segítségével bemutassa miként vette át, majd tartotta befolyása alatt a cserkészletet a kommunista elhárítás.

Magyarországon gyorsan elterjedt és nemzetközileg is nagy tekintélyt vívott ki magának a 30-as évek végére 50 ezresre duzzadt Magyar Cserkészszövetség. 1941-ben Teleki Pálban a legfőbb hazai védelmezőjét veszítette el, de az általa is jegyzett új próbarendszer – benne a virágkorát élő regőscserkészlet – adta burok többé-kevésbé sikeresen védte meg a cserkészcsapatokban folyó mozgalmi munkát. A háború éveiben a jogszabályok szerint működési engedélyhez kötött szervezetként nem tudott, de mint mozgalom ellenállt a militarista, szélsőségesen nacionalista törekvéseknek. 1942-ben a cserkészletet „államosították”, élére a kultuszminiszter megbízottja került, központi adminisztrációját az általa kiküldött köztisztviselő tartotta kézben.

Az 1945-ben újjáalakult cserkészletet 1946-ban a legtöbb (egyházi kötődésű) civil szervezettel egyetemben betiltották, és csak új néven, a „népi demokráciához” lojális vezetéssel engedték újrászerveződni, mely új szervezet 1948-ban „önként” kimondta beolvadását a kommunista ifjúsági rétegszervezetbe, a Magyar Úttörők Szövetségébe. A cserkészlet módszer ezután csak illegálisan élt tovább. Ezen közösségek előbb a rákosi majd – az 1956-os hivatalos újjáalakulás 1957. februári leállítását követően – a kádári elhárításnak is kiemelt célpontjává szolgáltak. A dolgozatban – több ügynök sorsán keresztül is – bemutatásra került, hogy az ügynökök nem önállóan tevékenykedtek, tartótisztjeik „az MSZMP büntető politikájának” megfelelően instruálták őket. A tiltás alól egyfajta kivételt jelentett a regőscserkészlet, mely módszereit a hatalom igyekezett beépíteni az úttörőmozgalomba. A teljes tiltás 1988-ig tartott, amikor a regőscserkészlet úttörősítéskor és az egyházi ellenállás ellenszereként bevált módszerekkel, a párt két szárnya is tett egy utolsó kísérletet a cserkészlet feletti ellenőrzés megszerzésére. Ez kényszerű szervezeti megosztottságot teremtett, mely csak 2004-ben szűnt meg a vallástalan Magyar Cserkészcsapatok Szövetségének feloszlásával.

A dolgozatban újdonságként került bemutatásra Hollós Ervin 1939-től vitt szerepe a cserkészlet szétverésében, beolvasztásában, majd feltehetően az 1988-as szabad (?) újjáalakulás manipulálásában, ahogyan az is, hogy a kommunista párt miként irányította a társadalmat az állambiztonsági szervezeteken, és az egyházakat az ÁEH-en keresztül.

Fontos újdonsága a dolgozatnak az 1988-1991-es újjáalakulási események korábban nem ismert film- és írott dokumentumok alapján történő bemutatása.

Summary

The chosen task of this dissertation was to overlook the history of the scout movement, as well as to present - with the aim of mathematical graphs - how did the communist prevention took over and held the scout movement under its' influence.

The Hungarian Scout Association – gathering about 50 thousand members by the end of 1930s – have spread quickly in Hungary and have gained quite a positive international reputation as well. In 1941 the movement has lost its greatest protector, Pál Teleki. However, just before his death a new “trial system” was accepted including the flourishing bard scout movement, which created a special shell and as such managed to protect, more or less, the movement work in the scout groups. During the years of war, as a registered organisation bound by the operational permission and regulations could not, but as a movement, it managed to oppose to the militarist and extremist nationalist efforts. The scout movement was “socialized” in 1942, the commissioner of the Minister of Cultural Affairs became the appointed leader, and the chosen officer was in charge of the central administration of the movement.

The renovated scout movement faced a new challenge on behalf of the Soviets taking the rule in 1945. It was banned along with most of the civil movements (related to any of the Churches) in 1946, and they have only let them reorganise the movement under a new name, and with completely new members (as they hoped). This new organisation has decided “voluntarily” to merge into the Hungarian Pioneer Association in 1948, which was the association of the communist youth. The scout work could continue only illegally in smaller and smaller groups, which groups later – first in 1956 in the period of Rákosi, when the movement was officially reformed again, then in February 1957 when it was stopped again - was regarded as important and highlighted target of the prevention headed by Kádár. In the dissertation it is clearly shown – through the lives of several agents – that the agents could not work individually, their keeper officers belonging to the Hungarian Socialist and Labour Party (MSZMP) controlled them based on the principles of the party's punishment policy.

There was only one exception, the bard scout movement, but the power tried constantly merge it into the Pioneer movement with more or less success. This kind of oppression lasted until 1988, when the Party tried lastly to take over the control of the scout movement, firstly with merging the bard scout movement into the Pioneer Association, and secondly with the methods they applied successfully against the religious movements. This new renovation of the movement created diversification, which only disappeared with the dissolution of the anticlerical Association of the Hungarian Scout Groups in 2004.

The thesis presents as a novelty the role of Ervin Hollós in ruining the scout movement, then merging it and keeping it under control starting from 1939. Later on how he tried to manipulate the free (?) reformation of the movement in 1988 under the aegis of the National Front (HNF), and also how the communist party controlled the society and the churches through state security organizations and the State Office of Church Affairs (ÁEH).

A significant novelty in the thesis is the presentation of the 1988-1991 reformation events based on film and written documents which were not known before.

Irodalomjegyzék

Tanulmányok

- BADEN-POWELL Robert: Scouting for Boys. C. Arthur Pearson, Ltd., London, 1935.
- BADEN-POWELL Robert: Cserkészlet fiúknak. ILLY József fordítása. Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, Budapest, 1994.
- BAKAY Kornél: Ragyogj cserkészliliom! Metrum, Budapest, 1989.
- BÁNKUTI Gábor és GYARMATI György (szerk.): Csapdában, tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989. Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára - L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010.
- BARABÁSI Albert-László: Behálózva. Magyar Könyvklub, Budapest, 2003.
- BARÁTH Magdolna: Interpellációk. In: A magyar parlament, 1944-1949. Tanulmányok. Szerk.: Hubai László és Tombor László, Budapest, 1991.
- BARÁTH Magdolna: Magyar-szovjet kapcsolatok 1944-1953 között. In: A magyar-orsz kapcsolatok tizenkét évszázada. Az ELTE Russzisztikai Központ 2005. május 26-i ünnepi konferenciájának előadása. Szerk.: Szvák Gyula. Budapest, ELTE Russzisztikai Központ, 2005.
- BARLAY Ö. Szabolcs: Fiatal magyarság. MCSSZ IV. kerülete, Székesfehérvár, 1999.
- BÉLÁDI László – KRAUSZ Tamás: Életrajzok a bolsevizmus történetéből. ELTE ÁJK Államtudományi és Politikatudományi Intézet, Budapest, 1987.
- BODNÁR Gábor: A magyar cserkészlet története. Püski Kiadó, Budapest, 1989.
- BODNÁR Gábor (szerk.): Cserkészkönyv I-III. Püski Kiadó, Budapest, 1989.
- BOKODY József: Cserkészvezetők-Példaképek. Magyar cserkész és cserkészvezetői életrajzi lexikon 1910 – 1948. Kézirat, folyamatosan frissül.
- BOKODY József – ORMAY József: A cserkészlet és az úttörők egyesítése I-II. Budapest, 2010. Kézirat.
- BŐRÖCZ Katalin: Cserkészlet Magyarországon a kommunista rendszer hatalomra jutása idején. Szakdolgozat, PPKE - BTK, Piliscsaba, 2006.
- CSÉMI Szilárd: Szlovákia mai területének magyar cserkészlete (1910)1913-2000. Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség, Dunaszerdahely, 2000.
- CSÉMI Szilárd: Cserkészösvényen. Szlovákia Magyar Cserkészszövetség, Dunaszerdahely, 2005.
- CSONGRÁDI Jenő: Cserkészlet fiúknak-lányoknak. Regnum Marianum, Budapest, 1991. Kézirat.

- DAVIES Trevor – CHURLY Clare – BOWDEN Alice (szerk.): An Official History of Scouting. Octopus Publishing Group Ltd., London, 2006.
- DOBSZAY János: Mozaikok a regnum életéből, a hetvenes évektől napjainkig. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.
- DOBSZAY János: Így - vagy sehogy! Fejezetek a Regnum Marianum életéből. Regnum Marianum, Budapest, 1991.
- DOMANICZKY Endre: Adalékok a civil szektor felszámolásához Magyarországon (1945-1950). In: Jogtörténeti szemle, 2009/2. szám.
- FÖLDESI Margit: A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon. Ikva Kiadó, Budapest, 1995.
- GALAMBOS Iréneusz: Mindszenty hercegprímás és a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének kapcsolata. In: Bárdos István – Beke Margit (szerk.): Ministerio. Esztergom, 1998.
- GÁL Lajos – SZARVAS Lászlóné: A magyar ifjúsági mozgalom története 1945-1950. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, 1981.
- GERGELY Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910-1948. Budapest, Göncöl Kiadó, 1989.
- GRYNAEUS András dr.: A 205. Zrínyi Miklós cserkészcsapat krónikája 1945-48. Kézirat.
- GYŐRFFY László: Besúgóval társbérletben, a III/III-asok árnyékában. Szenci Molnár Társaság, 1994.
- HAVAS Henrik – VÉGVÁRI József: A cég árulója. Szféra, 1990.
- HENN Péter: A magyarországi cserkészlet titkos története 1945-1989. Szakdolgozat, PPKE-BTK, Piliscsaba, 2002.
- HOLLÓS Ervin: Kik voltak, mit akartak? Kossuth Kiadó, 1967.
- HORVÁTH József: A táborkok vallomása. Pallas Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1990.
- IVASIVKA Mátyás - ARATÓ László: Sziklatábor. Új Ember kiadó, Budapest, 2006.
- JÁNOSI Sándor: A regöscserkészlet szerepe a magyar néptáncmozgalom kialakításában. 1974. Kézirat.
- KAHLER Frigyes: Jogállam és diktatúra. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005.
- KAHLER Frigyes – M.KISS Sándor: Kinek a forradalma? Püski Kiadó, Budapest, 1997.
- KAHLER Frigyes – M.KISS Sándor: „Mától kezdve lövünk” Kairosz Kiadó, Budapest, 2003.
- KAHLER Frigyes (szerk.): Sortüzek – 1956. Antológia Kiadó, Lakitelek, 1993.
- KAMARÁS István: Búvópatakok. A szentimrévárosi katolikus ifjúsági mozgalom története 1949-61. Márton Áron Kiadó, Budapest, 1992.

- KARÁCSONY Sándor: Demokrácia és cserkészlet. Budapest, 1946.
- KIRÁLY Béla: Honvédségből Néphadsereg. Co-nexus, Print-teR Kft, é.n.
- KISS Réka: Adalékok a november 4-ét követő ellenállás történetéhez. In: Variációk, PPKE-BTK, Piliscsaba, 2004.
- KISZELY Gábor: ÁVH, egy terrorszervezet története. Korona Kiadó, Budapest, 2000.
- KISZELY Gábor: Állambiztonság 1956-1990. Korona Kiadó, Budapest, 2001.
- KÖLLEY György: Értetek és miattatok. Eötvös Kiadó, Budapest, 1989.
- KUKORELLI István: Váltóállítók között. Osiris, 2012.
- KRAHULCSÁN Zsolt: A Be- és kiutazások állambiztonsági és pártellenőrzése (1965-1970). In: Betekintő 2010/2. sz.
- LAURENSZKY Ernő: Cserkész-világtalálkozó – 1947, Moisson. In: Ifjúsági Szemle, 1987.
- LOSONCZY V. László: Kézikönyv azoknak, akiket figyeltek, akiket figyelnek, akiket figyelni fognak. PallWest, Budapest, 1990.
- MAROSVÁRI Attila – GERGELY Ferenc – PAPP Emil: A magyar cserkészlettörténete. Kiállításvezető, Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1988.
- MAROSVÁRI Attila(szerk): Szétszórt árvalányhaj. A külföldi magyar cserkészlet 50 éve. Külföldi Magyar Cserkészszövetség, Garfield (USA), 1995.
- MAROSVÁRI Attila: A magyar cserkészlet az emigrációban 1945 és 1956 között. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2004.
- MÉSZÁROS István dr.: Cserkészlet és pedagógia. In: Pedagógiai Szemle, 1984/7-8. szám.
- MÉSZÁROS István dr.: Sík Sándor magyar cserkészpedagógiája. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1989.
- M.KISS Sándor: Utak 56-hoz, utak 56 után. Mundus, Budapest, 2006.
- MOLNÁR Szilárd: A civil társadalom államosítása Magyarországon, 1945-1956. Civil Szemle, 2005/4.
- NAGY András: A Bang-Jensen ügy, '56 nyugati ellENSZÉLben. Magvető Kiadó, Budapest, 2005.
- NAGY Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. I. köt. Európa-História, Budapest, 1990.
- NÉMETHYNÉ KESERŐ Judit (szerk.): Leánycserkészkönyv I-II. Külföldi Magyar Cserkészszövetség, Garfield (USA), 1992.
- OTTLIK Géza: Buda. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993.
- P. MIKLÓS Tamás: A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége és az úttörőmozgalom „egyesülése” 1948-ban. In: Új Pedagógiai Szemle, 2007 szeptember.

- P. MIKLÓS Tamás: Fejezetek a hazai gyermeküdültetés és ifjúsági turizmus történetéből. In: Új Pedagógiai Szemle, 2003 július-augusztus.
- PELLE János: Gyanús merényletek.
<http://www.ttfk.hu/hetiokopol/rovat/publi/07.04.12a/pelle.html>
- PETRIKNÉ Vámos Ida: Iratok a Történelmi Hivatalban. In: Trezor 1.
- PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
- SAMU Nagy Dániel: Civil szervezetek feloszlata – interpellációk a parlamentben (1946). Információs jegyzet.
- SÍK Sándor: A cserkészlet. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1930.
- SÍK Sándor (szerk.): A cserkészlet pedagógiája. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1934.
- SÍK Sándor (szerk.): A cserkészcsapat élete. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1935.
- SOLYMOSI Balázs: A magyar cserkészlet mozgalmi alapjai. Kézirat.
- SZABÓ Csaba: Egyházügyi hangulat – jelentések. Osiris, Budapest, 2000.
- SZABÓ Csaba – SOÓS Viktor Attila: „Világosság” Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Új ember kiadó, Budapest, 2006.
- SZABÓ Ferenc S.J. (szerk): Üldözött jezsuiták vallomásai. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 1995.
- SZABÓ Ferenc S.J. (szerk.): Magyar jezsuiták vallomásai I-III. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Budapest, 1997, 1998 és 1999.
- TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. 1956-os Intézet – Corvina Kiadó, Budapest, 2008.
- TAKÁCS Tibor: A belső reakció elleni elhárító osztály, 1956-62. In: Betekintő 2010/3. szám.
- TAKÁCS Tibor: Az ipariszabotázs-elhárítás szervezete 1956 és 1962 között. In: Betekintő 2012/1. szám.
- TEMESY Győző: Cserkészkönyv. Magyar Cserkészszövetség, Budapest, 1933.
- TRENCSENYI László: A regőscserkészlet tradíciói az úttörőmozgalomban, In: Új Ifjúsági Szemle, 2010/tavaszi.
- TULIPÁN Éva: Köztársaság tér: szimbólum és történelmi esemény. In: Variációk, PPKE-BTK, Piliscsaba, 2004.
- VÍZKELETY László: 40 éves a Lokomotív T.E. Budapest, 1989. Kézirat.
- ZOMBORI István (szerk.): Magyar cserkészlet – Világcserekszet. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1989.

Forráskiadványok:

- KAHLER Frigyes – M.KISS Sándor: Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények 1956 tanulmányozásához. Mundus Kiadó, Budapest, 2006.
- 1956 plakátjai és röpiratai. Zrínyi Kiadó, 1991.
- A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I-V. kötet. Sorozat szerkesztő: Balogh Sándor. Politikatörténeti Intézet, Budapest, 1993.
- Egységbe Ifjúság! Válogatott iratok a magyar ifjúsági mozgalom történetéből 1944. október–1948. március. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973.
- A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai, 1980-1985. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1988.

Egyéb források:

- ÁBTL alábbi dossziéi:
 - 4.1. A – 334. „Árpád Testvériség” társasági anyakönyve.
 - 4.1. A – 739. „Cserkészanyagok” – külföldről.
 - 4.1. A – 3016/31. „Békétlenek” fn. ügy. Módszertani kiadványok.
 - 3.1.1. B – 142250-2. „Elnök”, majd „Szemenyei” fedőnevű ügynök beszerzési dossziéja.
 - 3.1.1. B – 78088. „Nagy István” fedőnevű ügynök beszerzési dossziéja.
 - 3.1.1. B – 91051. „Kassai Béla” fedőnevű ügynök beszerzési dossziéja.
 - 3.1.1. B – 91188. „Kiss Ferenc” fedőnevű ügynök beszerzési dossziéja.
 - 3.1.1. B – 91656. „Sárfi” fedőnevű ügynök beszerzési dossziéja.
 - Cs – 600. „Fekete Hollók” csoportdossziéja, később
 - 3.1.5. O – 11802/ számot kapta.
 - 3.1.2. M – 569. „Cserkész” fedőnevű ügynök munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 22453/1-2. „Mózes” fedőnevű ügynök munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 32156. „Váradi” fedőnevű ügynök munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 37857/1-3. „Pákozdi János” munkadossziéja, mely később új számozást kapott:
 - 3.1.2. M – 33971/1-4. „Pákozdi János” munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 36074. „Kávási András” munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 37942. „Tamás” fedőnevű ügynök munkadossziéja.
 - 3.1.2. M – 40678. „Tamás” fedőnevű ügynök munkadossziéja.

- NOIJ –Napi Operatív Információs Jelentés (22/1978. BM parancs rendelte el és 1989-ig volt rendszerben ebben a formában).
- 3.1.5. O – 9174/1. „Cserkészügy”, Budapest.
- 3.1.5. O – 9174/2. „Cserkészügy”, Győr-Moson-Sopron megye.
- 3.1.5. O – 9697/9. „Rehabilitáltak” objektumdossziéja.
- 3.1.5. O – 11530. (korábban: OD 1503) „Volt cserkészmozgalom” objektumdosszié.
- 3.1.5. O – 11959. „Lombardisták” fn. objektumdosszié (Bulányi és társai).
- 3.1.5. O – 13102. „Kirándulók” fn. jelzés.
- 3.1.5. O – 16615/175. Ákos Géza dossziéja.
- 3.1.5. O – 16705/1-2. „Pénzes” Hardi (Halpern) Róbert dossziéja.
- 3.1.9. V – 58370. Gallai József vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 63602. Éry Emil vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 78175. Csermely László és társai vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 101243. Vízi János vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 103455/1-4. Zana Albert és társai vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 108604. Solárszky Sándor és társai vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 141635. Béres Ferenc vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 142358. Kincses János és társa vizsgálati dossziéja (Gergely Ferenc vallomása).
- 3.1.9. V – 144223. „Labundi és társai” vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 152024. Horváth Nándor és társai (volt BIK cserkészcsapat).
- 3.1.9. V – 157144. „Kölley György” vizsgálati dossziéja.
- 3.1.9. V – 160798. Bodolay Géza vizsgálati dossziéja.
- CEU által működtetett Open Society Video Archívum (a Fekete Doboz felvételei az 1988. október 12 és november 12-i cserkészrendezvényekről ~7 óra).
- Cserkészmúzeum letéti levéltári anyaga, Gödöllő.
- Fővárosi Bíróság levéltári anyaga (7.Pk. 60014. számon bejegyzett szervezetről).
- KSH – STADAT (http://www.ksh.hu/stadat_hosszu).
- Magyar Cserkészmozgalom Szervezeti és Működési Szabályzata, Budapest, 1942.
- MNL OL Cserkészgyűjtemény és HNF iratok.
- Nemzetgyűlés naplója 1945-48.
- PIL anyagai.

- PTK magyarázat (1981.)
- SÁGHY Gyula: Rettegés az örökségük (dokumentumfilm).
- wikipédia.

Személyes interjú készült (hanganyag a szerzőnél):

- BAGYULA László ifj.
- GERGELY Ferenc
- HARDI (HALPERN) Róbert
- KUKORELLI István
- MÁTHÉ Levente
- POKORNI János
- POZSGAY Imre
- SÁRDY György vitéz

Folyóiratok, újságok:

- Civil Szemle
- Cserkészfiúk
- Betekintő
- HISTÓRIA
- Jelenkor
- Magyar Cserkész
- Magyar Nemzet
- Magyar Őrszem
- Népszabadság
- Pedagógiai Szemle
- Reformátusok Lapja
- Rubicon
- Szabad Nép
- Szív Újság
- Trezor
- Új Ember
- Új Ifjúsági Szemle
- Új Pedagógiai Szemle
- Valóság
- Vasárnapi Hírek
- Vezetők Lapja
- Vigília
- Világosság
- Virrasztó
- Zászlónk